

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep

ANJA BREDAL, BENTE HEGGEM KOJAN, MARIANNE NILSEN,
GAUTE SKROVE, ANITA SKÅRSTAD STORHAUG OG
CAROLINA ØVERLIEN

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep

ANJA BREDAL, BENTE HEGGEM KOJAN,
MARIANNE NILSEN, GAUTE SKROVE,
ANITA SKÅRSTAD STORHAUG OG
CAROLINA ØVERLIEN

NASJONALT KUNNSKAPSSENTER
OM VOLD OG TRAUMATISK STRESS

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Rapport 16/2023

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2024

ISBN 978-82-7894-851-4 (online)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no

Layout: Aksell AS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Studien er gjennomført av forskere ved tre institusjoner, NTNU, NKVTS og NOVA ved OsloMet. NOVA har hatt prosjektledelsen, først ved Elisiv Bakketeig, så ved Anja Bredal.

Prosjektet ble innledet med en litteraturstudie utført av Bente Heggem Kojan, Marianne Nilsen, Anita Skårstad Storhaug, Tea Agerup, Graham Clifford og Willy Lichtwarck ved NTNU (Kojan et al., 2020). Som et tilleggsprosjekt ble det gjennomført en intervjuundersøkelse blant ledere ved 20 barnevernstjenester om erfaringene fra oppstarten av covid-19-pandemien (Tveito, 2021).

Hovedprosjektet besto av tre delstudier. NTNU hadde ansvar for en survey til landets barnevernstjenester, og NOVA gjennomførte en kvalitativ casestudie i ni barnevernstjenester. I brukerstudien hadde NKVTS ansvar for intervjuer med barn, mens NOVA gjorde intervjuer med foreldre. Resultatene fra de ulike delstudiene rapporteres i egne kapitler med følgende forfattere:

Del I Surveyen, kapittel 3–5: Bente Heggem Kojan, Marianne Nilsen, Gaute Skrove og Anita Skårstad Storhaug

Del II Casestudien, kapittel 6–10: Anja Bredal

Del III Brukerstudien, kapittel 11 (barns erfaringer): Carolina Øverlien, kapittel 12–13 (foreldres erfaringer): Anja Bredal

Samlet diskusjon om anbefalinger, kapittel 14: Anja Bredal

I tillegg til rapportforfatterne har følgende forskere bidratt i ulike stadier av prosjektet: Tea Agerup, Nadine Hvesser Lien (NTNU), Sabreen Selvik (NKVTS), Elisiv Bakketeig og Siri Berg Tveito (NOVA). Elisabeth Backe-Hansen (NOVA) har lest og kommentert hele rapporten.

Vi vil rette en stor takk til alle barn, foreldre, barnevernledere, kontaktpersoner og øvrige barnevernsansatte som har bidratt med sine erfaringer, enten det var i individuelle intervjuer, gruppeintervjuer eller spørreskjema. Takk også til Kaja Hegg i Redd Barna som har organisert to innspillmøter med frivillige organisasjoner og andre kompetansemiljøer.

Til slutt vil vi takke vår oppdragsgiver, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), for at vi fikk gjøre dette viktige forskningsprosjektet. En særlig takk går til vår kontaktperson Elin Skogøy og hennes vikar Therese Kristine Dalsbø for godt samarbeid. Takk også til Ellen Galaasen, Teguis Santana Vega og Ingvil Thallaug Øverli i direktoratet.

Oslo, desember 2023, Anja Bredal

Innhold

Forord	4
Sammendrag	8
Del I Innledning og metode	13
1 Innledning	14
Oppdraget.....	14
Problemstillinger og avgrensninger.....	14
Saker om vold i barnevernstjenesten: omfang og utvikling.....	17
Vold mot barn: forståelse, begreper og definisjoner	20
Om rapporten	25
2 Metode og datamateriale	26
Survey til alle barnevernstjenestene	26
Casestudie i ni barnevernstjenester.....	29
Brukerstudie.....	32
Vurdering av forskningsdesignet som helhet	37
Involvering av brukerorganisasjoner	37
Del II Survey til ledere i barnevernstjenesten	38
3 Vurderinger og tiltaksarbeid	39
Vurdering av meldinger.....	39
Undersøkelse.....	39
Tiltak og oppfølgingsarbeid.....	44
Tiltak i saker med bekymring for vold	44
Tiltak i saker med bekymring for seksuelle overgrep.....	45
Hva savnes av tiltak?	46
Oppsummering	47
4 Kompetanse og kvalitet	49
Utfordringer med volds- og seksuelle overgrepssaker.....	49
Vurdering av egen og tjenestens kompetanse på volds- og overgrepssaker.....	52
Tiltak for å øke kvaliteten i tjenestens arbeid.....	56
Oppsummering	57
5 Organisering og samarbeid	59
Innledning	59
Barnevernstjenestens organisering av volds- og overgrepssaker	59
Tverrfaglig samarbeid	60
Samarbeid med politi	62
Vurdering av samarbeid med ulike instanser	68
Oppsummering	69

Del III Casestudie i ni barnevernstjenester.....	70
6 Forståelser og begrepsbruk.....	71
Bredt voldsbegrep.....	71
Differensiering – nødvendig, men risikabelt.....	72
Alvorlig vold og vold i affekt.....	74
Oppdragervold.....	74
Psykisk vold.....	76
Seksuelle overgrep.....	78
Vold mot omsorgsperson.....	81
Foreldrekonflikt.....	82
Om å bruke ordet «vold».....	84
Oppsummering.....	87
7 Meldingsmottak og oppstart av undersøkelse.....	89
Utvikling i bekymringsmeldinger over tid.....	89
Meldingsavklaring.....	91
Egen rutine for volds- og overgrepssaker.....	91
Tjenestenes «voldsrutiner».....	93
Fordeler og ulemper med «voldsrutine».....	97
Modifisering av framgangsmåten.....	98
Avdekkingsimperativ.....	101
Oppsummering.....	102
8 Erkjennelse og grunnlag for tiltak.....	104
Fra kategorisk til nyansert tilnærming.....	104
Delvis erkjennelse – «noe å jobbe med».....	107
Barnets behov for at foreldrene erkjenner.....	108
Utfall av undersøkelsen og vold som «forsvinner».....	110
Om å holde på motivasjonen.....	113
Oppsummering.....	114
9 Hjelpetiltak.....	116
Om hjelpetiltak i barnevernstjenesten.....	116
Tjenestenes organisering av tiltaksarbeidet.....	117
Hjelpetiltak i voldssaker.....	117
Veiledningstiltak.....	118
Kompleksitet og helhetlig hjelp til familien.....	121
Tiltak for barn.....	123
Tiltak ved vold mot omsorgsperson.....	124
Tiltak ved seksuelle overgrep.....	126
Pålegg om hjelpetiltak.....	127
Andre tjenester.....	127
Oppsummering.....	132

10 Anmeldelse/varsel og samarbeid med politiet.....	134
Rettslige rammer	134
Beslutninger om anmeldelse/varsel til politiet.....	137
Utvikling over tid	138
To perspektiv på anmeldelse/varsel	139
Et strafferettsfokuset perspektiv	139
Et barnevernsrettslig perspektiv	142
Samarbeid med politiet.....	146
Oppsummering	151
Del IV Brukerstudie med barn og foreldre.....	153
11 Barn og unges erfaringer	154
Hva slags kunnskap har barna, og kjenner de seg igjen i barnevernstjenestens forståelser?	155
Hvilken hjelp har barna fått, og hvordan opplever de hjelpen?	156
Opplevelse av medvirkning.....	162
Oppsummering og diskusjon	165
12 Foreldres erfaringer når saken gjelder vold mot barnet	171
Tre casebeskrivelser	171
Oppstart.....	173
Hvordan de ble møtt	174
Undersøkelse.....	178
Voldsforståelse	180
Hjelpetiltak og andre tjenester	181
Om skam, frykt og mistillit.....	183
Oppsummering	186
13 Når det er vold eller konflikt mellom foreldrene.....	187
Tre casebeskrivelser	187
Erfaringer med barnevernstjenesten mens kvinnen levde sammen med voldsutøver	190
Erfaringer med barnevernstjenesten etter samlivsbrudd	192
Håndtering av samvær etter barneloven.....	195
Falske beskyldninger som ledd i konflikt mellom foreldrene	198
Oppsummering	199
14 Samlet diskusjon og anbefalinger	201
Overordnede funn.....	201
Forståelse og kunnskap.....	203
Framgangsmåter og vurderinger	207
Hjelpetiltak og vold som forsvinner	210
Samarbeid med andre instanser.....	214
Kompetanse og kvalitet.....	216
Særskilt om barns og foreldres erfaring	219
Forskning og statistikk	223
Summary	225
Referanser.....	230

Sammendrag

Denne rapporten bygger på et forskningsoppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) om barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep. Studiens hovedformål har vært å undersøke hvordan barnevernstjenesten forstår og håndterer saker der det er mistanke om eller avdekket vold og overgrep, og hvordan barn og foreldre opplever barnevernstjenestens arbeid i slike saker.

Prosjektet ble innledet med en gjennomgang av forskningslitteratur, som bidro til utvikling av forskningsspørsmål (Kojan et al., 2020). Hovedprosjektet besto av tre delstudier som ble gjennomført av forskere ved tre samarbeidende institusjoner, ledet av NOVA ved OsloMet:

- en kvantitativ spørreundersøkelse til landets barnevernstjenester (NTNU)
- en kvalitativ casestudie i ni utvalgte barnevernstjenester (27 intervjuer med til sammen 74 deltakere) (NOVA)
- en kvalitativ brukerundersøkelse blant 13 barn (NKVTS) og 17 foreldre (NOVA)

Etter ønske fra oppdragsgiver gir rapporten en rekke anbefalinger om hvordan arbeidet med vold og overgrep kan styrkes, basert på funn i undersøkelsen.

Fra kategorisk til mer differensiert tilnærming

Forståelsen av vold mot barn i Norge har de siste par tiårene vært basert på et bredt og kategorisk voldsbegrep – vold er vold, uavhengig av grad, intensjon og andre forskjeller. Denne forståelsen har også preget barnevernstjenesten, viser denne studien. Mange av de intervjuede barnevernsarbeiderne beskrev en utvikling der de etter hvert har sett det som nødvendig å differensiere mellom ulike grader av og kontekster for vold. Samtidig opplevde de at slik differensiering var forbundet med risiko for å bli beskyldt for bagatellisering av vold mot barn, blant annet knyttet til begrepet «oppdragervold». Rapporten anbefaler at det utvikles et faglig begrepsapparat som kan hjelpe barnevernsarbeidere med å differensiere, uten at begrepene fungerer bagatelliserende.

«Kategorisk» er også et treffende stikkord for hvordan barnevernstjenesten har håndtert voldssaker: en kategorisk bruk av spesialisert voldsrutine når bekymringsmeldingen handler om vold, en kategorisk regel om politianmeldelse, et kategorisk krav om erkjennelse fra foreldrene for å kunne tilby hjelpetiltak og en kategorisk innstilling om at «vi tror på barnet». Studien viser at barnevernstjenestens voldsarbeid i økende grad preges av differensiering:

Oppstart av undersøkelse. Volds- og overgrepsmeldinger prioriteres høyt av barnevernstjenesten. Meldinger om vold og overgrep håndteres i såkalte voldsrutiner,

der man snakker med barnet først, uten at foreldrene er informert, og foreldrene innkalles uten forvarsel. Sikkerhet er et sentralt hensyn i rutinen og skal vurderes fortløpende. Framgangsmåten er omdiskutert, fordi den oppleves dramatisk for både barn og foreldre og kan gjøre videre samarbeid vanskelig. I de fleste tilfeller skal barnet være med foreldrene hjem etterpå, og barnevernstjenesten er avhengig av foreldrenes samtykke for å kunne hjelpe barnet og familien. Noen av tjenestene forsøker derfor å differensiere og modifisere sin rutine for å gjøre den mindre skremmende og inngripende, samtidig som de snakker med barnet først. Begrunnelsen for endringene handler også om at voldsrutinen ikke nødvendigvis fungerer etter intensjonen. Barn vil ikke alltid åpne seg for barnevernsarbeiderne i første møte. Rapporten anbefaler at man i noe større grad legger til rette for avdekking som en prosess som kan ta tid.

Anmeldelse/varsel til politiet. Etter en periode der mange barnevernstjenester har praktisert obligatorisk anmeldelse i voldssaker, viser studien at anmeldelses-/ varselshyppigheten har gått ned. Data indikerer at denne utviklingen er basert på erfaring med at anmeldelse/varsel om mulig straffbart forhold svekker barnevernstjenestens mulighet for å hjelpe familien etter eget lovverk. Erfaring med at politiet relativt ofte henlegger sakene, er en del av dette bildet. Ifølge barnevernsloven kan taushetsplikten kun tilsidesettes, slik varsel til politiet krever, når det fremmer barnevernstjenestens arbeid og er til barnets beste. Utviklingen kan ses som tegn på at et barnevernsrettslig perspektiv på anmeldelse/varsel vinner fram på bekostning av et strafferettsfokuseret perspektiv. Det var bred enighet i tjenestene om at alvorlig vold skal anmeldes.

Erkjennelse. Det har vært vanlig å forvente at foreldrene erkjenner voldsutøvelse for å kunne tilby dem hjelpetiltak, i tråd med det som har blitt kalt barnevernstjenestens erkjennelsesparadigme. Foreldrene vi intervjuet om saker der barnet hadde fortalt om vold, hadde blitt møtt med et slikt krav. Studien viser at flere barnevernstjenester har utviklet et mer differensiert syn på nødvendigheten av erkjennelse. De formidlet forståelse for at foreldrene er redde for å innrømme voldsutøvelse, og de nøyer seg i større grad med en delvis erkjennelse. Særlig vektlegges foreldrenes interesse for å forstå barnets opplevelse.

Fra fortungt til mer helhetlig voldsarbeid

Studien viser at arbeidet med voldssaker er høyt prioritert i barnevernstjenestene, men særlig i den første fasen av saksforløpet. Bekymringsmeldinger om vold blir prioritert, og man starter opp undersøkelsen med spesialiserte rutiner. Når det gjelder videre arbeid med undersøkelsen og særlig med hjelpetiltak, er det betraktelig mindre søkelys på vold, noe de ansatte selv er opptatt av. Rapporten anbefaler at barnevernstjenestens voldsarbeid må bli mer helhetlig og omfatte alle faser av saken, og framhever særlig at hjelpetiltaksfasen bør styrkes. Det er avgjørende at voldsperspektivet ivaretas i myndighetenes arbeid med å gi barnevernstjenestene et felles kunnskapsgrunnlag, innenfor rammen av *Barnevernsfaglig kvalitetssystem*.

Både i denne og andre studier rapporteres det om mangel på hjelpetiltak i voldssaker. Flere barnevernsarbeidere ønsket seg flere og mer «spissede» tiltak. Rapporten argumenterer for at spørsmålet om egnede hjelpetiltak må vurderes ut fra ulike varianter av voldssaker. Veiledningsmetodikk er godt egnet der det er snakk om vold som ledd i oppdragelsen, og der foreldrene er innstilt på at de trenger å lære andre måter å sette grenser på. Det er behov for en gjennomgang av eksisterende strukturerte veiledningsprogrammer med tanke på relevans i voldsaker.

Flere av informantene var opptatt av at voldssaker ofte er komplekse, og at volden henger sammen med andre faktorer og belastninger i familien. Rapporten har eksempler på at tiltaksteam jobber bredt og helhetlig, både med veiledning og praktisk hjelp. Det anbefales at det utvikles en helhetlig tiltaksmetodikk som håndterer vold både som del av et større problemkompleks og som et spesifikt problem.

Hjelpetiltak *rettet mot barn* var generelt mangelvare i tjenestenes egen tiltaksportefølje. Hjelpetilbudet til barn som sliter psykisk og sosialt etter å ha vært utsatt for direkte vold og for vold mot sin omsorgsperson, er langt fra godt nok. Det er behov for både individuell og gruppebasert metodikk i regi av barnevernstjenesten og andre deler av hjelpeapparatet.

Det anbefales også at sinnemestringsmetoder og behandling ved Alternativ til Vold gjøres tilgjengelig for alle barnevernstjenester.

En særlig utfordring som løftes fram i rapporten, gjelder vold som «glipper». Studien bekrefter og utdypes funn i annen forskning om hvordan saker som starter med bekymring om vold, kan omdefineres i løpet av undersøkelsen, slik at fortsatt bekymring for vold ikke lenger får oppmerksomhet i hjelpetiltaksfasen. Dette handler dels om at barnevernsarbeiderne kan begrunne hjelpetiltak med andre forhold, for å få foreldrenes samtykke til veiledning, og dels om at vold kan skyves i bakgrunnen når familien har mange og komplekse belastninger. En hovedutfordring framover er derfor å utvikle arbeidsmåter som sikrer vedvarende oppmerksomhet mot vold i hjelpetiltaksarbeidet, blant annet ved hjelp av tiltaksplaner og vedtak om hjelpetiltak, inkludert i evalueringen av tiltakene. Målet må være å *holde på familien, samtidig som man jobber med voldstematikken*.

Seksuelle overgrep som egen sakstype

Studien viser at seksuelle overgrep skiller seg fra voldssaker på flere måter. Det er vanskelige saker der barnevernsarbeiderne opplevde at de har mindre å bidra med, og der de lettere trekker inn politiet. Flere problematiserte også sin egen kompetanse, og ikke minst holdninger og følelser, som et hinder for å jobbe godt med seksuelle overgrep. Det anbefales at man i større grad omtaler og håndterer arbeidet med seksuelle overgrep som et eget tema, blant annet i forsknings- og kompetansesammenheng.

Barn som utsettes for vold mot sin omsorgsperson

Studien gir noen indikasjoner på at barnevernstjenestens oppmerksomhet mot og kompetanse på vold mot omsorgsperson som vold mot barn, er variabel. Det varierer også hvorvidt barnevernsarbeiderne ser det som sin oppgave å hjelpe den voldsutsatte foreldereren som del av hjelpen til barnet.

Videre er det tegn på at begrepene «foreldrekonflikt» og «høykonflikt» brukes ulikt når det gjelder forekomst av vold i foreldrerelasjonen. Flere bruker konflikt om tilfeller der det har vært vold, og denne kategoriseringen bidrar til å tilsløre at barnet har levd med vold mot sin omsorgsperson. Rapporten anbefaler at barnevernstjenestens arbeid med det som defineres som høykonfliktsaker, blir kvalitetssikret med et voldsperspektiv. Videre må det tilføres kunnskap om *fortsatt vold etter samlivsbrudd* («post separation violence»), herunder hvordan voldsutøver kan bruke samarbeidet om felles barn til å videreføre sitt volds- og kontrollregime.

Samarbeid med andre instanser

Barnevernsarbeiderne ønsket seg mer samarbeid med *skole og barnehage*, både i meldings- og undersøkelsesfasen og i oppfølging av barn som har vært utsatt for vold. Skolen og barnehagen er sentrale arenaer i barnets hverdagsliv, og et tettere samarbeid kan gjøre hjelpen mer relevant og tilgjengelig for barnet. Samarbeidet med *BUP* er preget av tilbakevendende utfordringer, og særlig BUPs krav om at omsorgssituasjonen skal være avklart, passer dårlig med voldsutsatte barns hjelpebehov. Det anbefales at dette problemet tas tak i, etter at det har vært dokumentert i en rekke studier og utredninger. Når det gjelder *Alternativ til Vold*, var informantene enige om at tilbudet er godt, men at ATVs krav om at voldsutøvere må erkjenne voldsutøvelsen for å få behandling, innebærer at mange ikke kan få dette tilbudet. Studien viser at barnevernstjenesten har varierende kunnskap om *krisesentertilbudet*, og at det særlig er behov for informasjon om sentrenes dagtilbud og kompetanse på voldsutsatte barn. Samarbeidet med *politiet* beskrives som godt av mange, noe som blant annet forklares med økt kunnskap om hverandres mandat og arbeidsmetoder. Lokale og nasjonale retningslinjer har bidratt til dette. Enkelte barnevernstjenester har en mer konfliktfylt relasjon til politiet, særlig etter at de har blitt mer restriktive med å anmelde saker, basert på en barnevernsrettslig vurdering.

Særskilt om barn og foreldres erfaring

Mange saker starter med at barnet forteller om vold. Dette viser at barn tør å si fra, og voksne tar imot og varsler videre. Når barnevernstjenestene er tydelige på at de tror på det barnet har sagt, reflekterer det de siste tiårs arbeid med å endre synet på barns rett til og evne til medvirkning generelt og synet på barns troverdighet spesielt. Samtidig framheves det at barnets rolle som varsler kan bli svært belastende for barnet. Rapporten anbefaler at det rettes mer oppmerksomhet mot hvordan man kan avlaste barnet og styrke beslutningsgrunnlaget utover barnets utsagn om vold, og hvordan man kan hjelpe barn og familie med reparasjonsprosesser der det er aktuelt.

Et av de tydeligste funnene i intervjuene med foreldre var erfaringen med å bli møtt av det kategoriske utsagnet «vi tror på barnet». De opplevde at de ble bedt om å bekrefte det barnet hadde sagt, og at deres egne forsøk på å korrigere og forklare ble avvist som bagatellisering. Rapporten peker på at en mer nyansert tilnærming til spørsmålet om erkjennelse fra barnevernstjenestens side vil kunne gjøre det lettere for foreldrene å formidle sin versjon av det som har skjedd. Videre etterlyses faglig refleksjon rundt hvordan samtaler med foreldre kan bli mer dialogiske, empatiske og likeverdige, og særlig i situasjoner der foreldre er i krise – som i oppstarten av voldssaker.

Intervjuene med barn og foreldre viser ellers at de ønsker seg det samme fra barnevernstjenesten: å bli møtt med respekt og empati, å få informasjon og bli snakket med på en likeverdig måte. Barna etterlyste ansatte som lyttet til dem, ikke var strenge og kalde, «litt myke i personligheten». Tilsvarende ønsket foreldre seg barnevernsarbeidere som tok hensyn til at de var i akutt krise ved starten av en voldsrutine, og som viste forståelse for at foreldre og barn kunne oppleve situasjonen som skremmende. Det å fortelle om vold og overgrep er en krevende og relasjonell prosess, enten man er utsatt, utøver, eller begge deler. Tid til å bygge gode relasjoner blir derfor en vesentlig faktor i barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep.

Del I Innledning og metode

Denne første delen av rapporten består av to kapitler. I innledningskapittelet presenterer vi forskningsprosjektets problemstillinger og avgrensninger, før vi kort kommenterer rettslige rammer, faglige definisjoner og omfang av voldssaker i barnevernstjenesten. Dernest følger et kapittel som redegjør for metodebruk og datamateriale i samtlige delstudier.

1 Innledning

Vold og overgrep mot barn utgjør en betydelig andel av den kommunale barnevernstjenestens sakstilfang, og det er et tema som får mye oppmerksomhet i offentligheten. Likevel har vi begrenset kunnskap om hvordan tjenesten håndterer denne typen saker. Dette var bakgrunnen for at Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) i 2019 utlyste et forskningsprosjekt om barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep. I denne rapporten presenterer vi resultatene fra undersøkelsen som ble gjennomført i perioden 2019–2023.

I dette første kapitlet presenterer vi prosjektets problemstillinger og forklarer hvilke avgrensninger vi har gjort. Vi redegjør for rettslige og faglige definisjoner av vold mot barn og ser på hva barnevernsstatistikken sier om omfang av saker om vold og overgrep.

Oppdraget

Studiens overordnede tema har vært barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep, belyst fra både tjenestens og brukernes perspektiv. Etter ønske fra oppdragsgiver ble prosjektet innledet med en gjennomgang av forskningslitteratur, som skulle danne grunnlag for en videreutvikling av problemstillinger og forskningsspørsmål. Litteraturstudien er dokumentert i en egen rapport (Kojan et al., 2020). For øvrig har forskningsdesignet bestått av tre delstudier som er gjennomført av forskere ved tre samarbeidende institusjoner:

- en kvantitativ spørreundersøkelse til alle landets barnevernstjenester (NTNU)
- en kvalitativ casestudie i ni utvalgte barnevernstjenester (NOVA)
- en kvalitativ brukerundersøkelse blant 13 barn (NKVTS) og 17 foreldre (NOVA)

Problemstillinger og avgrensninger

Studiens hovedformål har vært å undersøke hvordan barnevernstjenesten forstår og håndterer saker der det er mistanke om eller avdekket vold og overgrep, og hvordan barn og foreldre opplever barnevernstjenestens arbeid i slike saker. Hvordan ser barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep ut? Dette er et svært omfattende tema, og oppdragsgiver ønsket i utgangspunktet at vi undersøkte voldsarbeidet i alle fasene av en barnevernssak. Vi startet med å definere tre fokusområder:

- forståelse og kunnskap
- beslutnings- og tiltaksarbeid
- organisering og samarbeid med andre tjenester

I arbeidet med spørreskjema og intervjuguider, og ikke minst i de første intervjuene i casestudien, innså vi ganske snart at det var behov for ytterligere prioriteringer. Dels handlet dette om hvilke spørsmål som faktisk lar seg belyse gjennom en kvantitativ survey, og dels om hvor mange temaer man kan gå i dybden på i et kvalitativt gruppeintervju (se neste kapittel om metode). Samtidig ga gjennomgangen av forskningslitteratur oss en pekepinn om hvilke temaer vi har mest kunnskap om, og hva som mangler. I det følgende redegjør vi for hvilke temaer og spørsmål vi endte opp med å prioritere under de tre fokusområdene, og hvordan de er undersøkt i prosjektets delstudier, mens avgrensningene utdypes i et påfølgende avsnitt. Tabell 1.1 viser hvor de ulike temaene behandles i rapporten.

Oppdragsgiver ønsket at prosjektet skulle munne ut i anbefalinger om hvordan barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep kan styrkes. Vi har fulgt opp dette i rapportens siste, sammenfattende kapittel (kapittel 14).

1 Forståelse av og kunnskap om vold og overgrep

I *casestudien* undersøkte vi hvordan barnevernsansatte forstår vold og overgrep, hvilke begreper de bruker, og hvordan de oppfatter vold og overgrep som sakstyper, herunder forståelse av variasjon i voldens form og dynamikk. I *bruketstudien* var vi blant annet opptatt av om barn og foreldre kjenner seg igjen i barnevernets forståelser, og hvordan de selv definerer vold. I *surveyen* har vi blant annet undersøkt hvordan barnevernledere vurderer sin egen og de ansattes kompetanse, hvilke saker de oppfatter som mest krevende å jobbe med, og hvilke tiltak de mener vil styrke kvaliteten på arbeidet.

Et sentralt grep vi valgte i surveyen, var å systematisk stille spørsmål om seksuelle overgrep og vold hver for seg. På denne måten ønsket vi å undersøke likheter og forskjeller i barnevernstjenestens håndtering av og kompetanse på de to saks typene som ofte ellers behandles som en enhet. Bakgrunnen for vår beslutning var blant annet kunnskap om at seksuelle overgrep mot barn, og særlig incest, er preget av tabuisering, også i hjelpeapparatet (Søftestad, 2018). Fra barnevernsstatistikken visste vi også at det er en langt sjeldnere sakstype enn voldssaker, både i meldingsfasen og ellers.

2 Beslutnings- og tiltaksarbeid i saker som omhandler vold og overgrep

Dette temaet gjelder hvordan barnevernstjenestene arbeider med vold og overgrep, og hvordan barn og foreldre/familier opplever barnevernstjenestens arbeid og tiltak. Både i surveyen og casestudien har vi prioritert meldingsmottak, vurdering av meldinger og oppstart av undersøkelse, herunder vurderinger knyttet til anmeldelse/ varsel til politiet¹, samt arbeidet med hjelpetiltak.

¹ De seinere år har man gått bort fra at barnevernstjenesten skal sende anmeldelse til politiet. I stedet skal de sende et «varsel om mulig straffbart forhold» (Bufdir & Politidirektoratet, 2020). Siden våre informanter også snakker om erfaringer lenger tilbake i tid, har vi i de fleste tilfeller valgt å skrive «anmelde/varsel» og «anmeldelse/varsel».

Tidligere studier har indikert at barnevernstjenesten vektlegger erkjennelse fra foreldrene som forutsetning for hjelpetiltak i saker om vold (Aarset & Bredal, 2018). Vi ønsket å undersøke dette nærmere, både hvorvidt og hvorfor dette kravet stilles, og med hvilke implikasjoner. Et annet spørsmål vi var interessert i, gjaldt indikasjoner i andre studier på at vold som bekymring kan «glippe» eller «forsvinne» på vei fra melding til hjelpetiltak. For eksempel fant Storhaug et al. at noen saker som var meldt med bekymring for vold, «syntes å bli redefinert til å handle om grensesetting og 'regulering av barnets atferd'» (Storhaug, 2020, s. 13; se også Helsetilsynet, 2019; Trondheim kommunerevisjon, 2019; Havnen et al., 2020; Læringsnettverk Oslo Sør, 2021; Alternativ til Vold Oslo, 2023). Vår interesse for både erkjennelseskravet og vold som glipper, bidro til å rette oppmerksomheten mot overgangen fra undersøkelse til hjelpetiltak.

Brukernes erfaringer er undersøkt med utgangspunkt i den enkeltes sak, men relateres til de prioriterte temaene i den grad det er relevant.

3 Organisering og samarbeid med andre tjenester

Surveyen omfattet spørsmål om organisering av volds- og overgrepssarbeidet og om samarbeidet med andre tjenester, inkludert barnevernvakt og Bufetat. Det ble spurt særskilt om samarbeidet med politiet. I casestudien prioriterte vi erfaringer fra samarbeid med og henvisning/varsling til politiet, BUP, Alternativ til Vold og krisesentrene.

Tabell 1.1 Oversikt over hvor ulike temaer behandles i rapporten

	Survey	Casestudie	Brukerstudie
Forståelse og kunnskap	Kap. 4	Kap. 6	
Beslutninger og tiltaksarbeid	Kap. 3	Kap. 7, 8, 9, 10	
Organisering og samarbeid	Kap. 5	Kap. 9, 10	
Barn og unges erfaringer			Kap. 11
Foreldres erfaringer			Kap. 12, 13

Avgrensninger i casestudien

Avgrensningsbehovet gjaldt særlig for casestudien. Her har vi foretatt prioriteringer i flere omganger og basert på flere faktorer. For det første ønsket vi å prioritere temaer som litteraturstudien (Kojan et al., 2020) avdekket som lite utforsket. Dette gjelder særlig barnevernstjenestens forståelser av vold og overgrep, og hjelpetiltak – herunder vurderinger knyttet til hvorvidt foreldre erkjenner voldsutøvelse. For det andre tok vi hensyn til hva informantene var interessert i å snakke om, og hva det kom mest interessant ut av å introdusere som tema i intervjuene. Denne faktoren har bidratt til at oppstart av undersøkelse og såkalte «voldsrutiner» er blant de temaene vi tar for oss, til tross for at dette er ett av de temaene som allerede har fått noe oppmerksomhet i forskning (Kojan et al., 2020). En annen faktor som bidro til at dette temaet ble særlig interessant, var at deltakerne gjennomgående nevnte det som et område der det hadde skjedd betydelige endringer de siste årene. Dette

tilsa at tidligere forskning burde suppleres med oppdaterte data (se kapittel 7). Det samme gjaldt for temaet anmeldelse/varsel til og samarbeid med politiet. Her fant vi også at det har vært endringer, til dels omdiskuterte (kapittel 10).

Enkelte temaer ble valgt bort tidlig i datainnsamlingen, da vi så at vi måtte begrense oss. Dette gjelder akutt plasseringer og omsorgsovertakelse. Det første ble ikke prioritert siden det pågikk et eget prosjekt om barnevernstjenestens akuttarbeid parallelt med vår studie (Storhaug et al., 2020). Omsorgsovertakelse var et tema vi innså at vi ikke ville få nok data om, gitt sammensetningen av deltakergruppene (se neste kapittel). Tilsvarende viste det seg at det ikke ble anledning til å gå i dybden på arbeidet med undersøkelser utover oppstartsrutinene. Dette er et tema som egner seg for en mer avgrenset og dyptpløyende studie, og helst med dokumentmateriale som supplement til intervjuer. Vi har også avgrenset mot barnevernstjenestens sikkerhetsarbeid som gjelder sperret adresse og polisære tiltak. Dette begrunner vi med at temaet nylig er undersøkt i en egen studie om barnevernstjenestens arbeid med sikkerhet ved plassering (Øverli, 2020), og at erfaringer med sperret adresse undersøkes i et pågående forskningsprosjekt ved NOVA, der barnevernstjenestens arbeid inngår. Endelig har vi avgrenset oss mot barnevernstjenestens arbeid med det som kalles barn med skadelig eller problematisk seksuell atferd.²

Saker om vold i barnevernstjenesten: omfang og utvikling

Økning i meldinger

Saker knyttet til vold mot barn har utgjort en økende andel av barnevernstjenestens sakstilfang. Dette gjelder særlig bekymringsmeldinger. Tabell 1.2 viser utviklingen fra 2014 til 2022.

Tabell 1.2 Antall meldinger og prosent av totalt antall meldinger der vold eller overgrep er grunnlag for bekymring, 2014, 2018 og 2022

Meldingsgrunnlag	2014	2018	2022
Total	100 (52 996)	100 (57 013)	100 (49 778)
Vold i hjemmet / barnet vitne til vold i nære relasjoner	15,7 (8296)	18,1 (10 295)	17,1 (8511)
Barnet utsatt for vanskjøtsel	2,5 (1346)	2,0 (1168)	3,4 (1691)
Barnet utsatt for fysisk mishandling	6,8 (3623)	8,4 (4771)	11,8 (5883)
Barnet utsatt for psykisk mishandling	2,7 (1432)	4,0 (2262)	6,5 (3230)
Barnet utsatt for seksuelle overgrep	1,8 (965)	2,6 (1487)	2,3 (1145)
Høy grad av konflikt i hjemmet	13,3 (7052)	15,1 (8587)	13,1 (6520)

Kilde: <https://www.ssb.no/statbank/table/10674/>

² Temaet undersøkes i et pågående prosjekt ved NOVA, på oppdrag fra Bufdir.

Mens det var en økning av antall meldinger totalt fra 2014 (52 996) til 2018 (57 013), har det vært en nedgang de siste årene (49 778 i 2022). Merk at disse tallene ikke er justert for størrelse på barnepopulasjonen.

I tabellen har vi valgt ut de meldingsgrunnlagene som er relatert til vold og overgrep, samt kategorien «høy grad av konflikt i hjemmet». Andel meldinger som oppgir fysisk eller psykisk mishandling som grunn, øker jevnt i perioden (hhv. 6,8 %, 8,4 % og 11,8 % for årene 2014, 2018 og 2022 for fysisk mishandling, og tilsvarende 2,7 %, 4 % og 6,5 % for psykisk mishandling). Trendene er noe annerledes for vold i hjemmet (15,7 %, 18,1 % og 17,1 %), seksuelle overgrep (1,8 %, 2,6 %, 2,3 %), vanskjøtsel (2,5 %, 2 %, 3,4 %) og høykonflikt (13,3 %, 15,1 % og 13,1 %). Kun kategorien høy grad av konflikt i hjemmet er på et lavere nivå i 2022 (13,1 %) sammenlignet med 2014 (13,3 %). Den største meldingskategorien målt i antall saker er «vold i hjemmet / barnet vitne til vold i nære relasjoner», men særlig fysisk og psykisk vold har økt i både antall og som prosentandel av meldinger.³ Ifølge Kojan et al. (2020) er det «uklarhet rundt hvilke former for vold som kategoriseres hvor» i barnevernsstatistikken. Dette gjelder særlig kategorien «vold i hjemmet / vold i nære relasjoner» som «står i fare for å bli en stor samlekategori for flere av de mer spesifikke voldskategoriene». Forskerne kommenterer som følger:

Her vil det være viktig å se til innsikten som er kommet fra voldsforskningen når det gjelder skillet mellom milde og alvorlige former for vold, og utvikle en tydeligere barnevernsstatistikk på dette området. (Kojan et al., 2020, s. 58)

Hvordan barnevernstjenesten forstår ulike voldskategorier, er som nevnt ett av temaene vi har undersøkt. Det gjelder også «høykonfliktsaker», som Kojan et al. (2020) valgte å ikke ta med da de gjennomgikk barnevernsstatistikken i litteraturstudien. Dette forklares med at det er uklart hva begrepet betyr i barnevernstjenestens registrering av saksforhold. Vi skal komme tilbake til hvordan våre informanter bruker begreper som «høykonflikt» og «foreldrekonflikt», og hvordan de forstår forholdet mellom dette og vold (kapittel 6).

Vold som begrunnelse for hjelpetiltak vedtatt etter undersøkelse

I litteraturstudien vår gjennomgikk Kojan et al. (2020) relevante deler av barnevernsstatistikken. De fant en betydelig disproporsjonalitet mellom andelen av bekymringsmeldinger som handler om vold og overgrep, og andelen av hjelpetiltak som har vold og overgrep som begrunnelse. I rapporten kommenterte de at «det ser ut til å være en trakteringsprosess som skjer på veien fra melding og undersøkelse til tiltak» (Kojan et al., 2020, s. 27). Denne trakteffekten handlet altså om at saker som ble meldt inn med vold som bekymring, så ut til å «forsvinne» eller gå videre til hjelpetiltak med andre begrunnelser. Vi har siden blitt oppmerksom på en feil i SSBs koder for den aktuelle aggregerte tabellen (SSB tabell 10782), en feil som først ble rettet etter at litteraturstudien var publisert. Denne feilen innebærer at vi ikke har grunnlag for å videreføre tesen om en trakteffekt basert på

³ Ettersom hver melding kan ha mer enn én oppgitt grunn for meldingen, gir det ikke umiddelbar mening å summere andelen.

barnevernsstatistikken. Spørsmålet om hvorvidt volden «forsvinner» fra melding til hjelpetiltak, er imidlertid – som nevnt – en kjent problemstilling fra tidligere studier og utredninger (Storhaug, 2020, s. 13; se også Helsetilsynet, 2019; Trondheim kommunerevisjon, 2019; Havnen et al., 2020; Læringsnettverk Oslo Sør, 2021; Alternativ til Vold Oslo, 2023), som vi ønsket å undersøke i casestudien.

I det følgende presenterer vi oppdaterte tall på hvor stor andel av hjelpetiltak vedtatt etter undersøkelse som begrunnes med vold eller overgrep.

Tabell 1.3 Antall hjelpetiltak og prosent av totalt antall hjelpetiltak vedtatt etter undersøkelse der vold eller overgrep er begrunnelse, 2014, 2018 og 2022.

Begrunnelse for tiltak	2014	2018	2022
Total	100 (17 310)	100 (18 749)	100 (13 492)
Vold i hjemmet / barnet vitne til vold i nære relasjoner	13,7 (2379)	15,1 (2833)	14,6 (1971)
Barnet utsatt for vanskjøtsel	1,1 (185)	0,8 (146)	2,5 (338)
Barnet utsatt for fysisk mishandling	4,1 (718)	4,7 (885)	8,5 (1141)
Barnet utsatt for psykisk mishandling	2,3 (404)	2,7 (500)	5,9 (798)
Barnet utsatt for seksuelle overgrep	0,8 (142)	1,0 (192)	1,0 (129)
Høy grad av konflikt i hjemmet	21,2 (3673)	23,7 (4449)	20,7 (2789)

Kilde: <https://www.ssb.no/statbank/table/10782/>

Som tabell 1.3 viser, har antall vedtak om hjelpetiltak totalt gått ned de siste årene (se Total). Det har imidlertid vært en økning i andelen av hjelpetiltak som begrunnes med vold. For eksempel har andelen hjelpetiltak som begrunnes med fysisk vold, økt markant de siste årene (fra 4,7 % i 2018 til 8,5 % i 2022), noe som delvis henger sammen med den generelle nedgangen i antallet beslutninger om hjelpetiltak etter undersøkelse. Det har også vært en økning i antall vedtak der hjelpetiltak begrunnes med psykisk vold (2,3 %, 2,7 % og 5,9 % for 2014, 2018 og 2022).

Når vi sammenligner tabell 1.2 og 1.3, ser vi at samtlige andeler vedtak om hjelpetiltak med vold/overgrep som begrunnelse, ligger noe lavere enn for meldinger med tilsvarende begrunnelse. For eksempel ligger andelen av hjelpetiltak som har fysisk vold som begrunnelse (hvh. 4,1 %, 4,7 % og 8,5 % for årene 2014, 2018 og 2022), rundt 3 % lavere enn andelen av meldinger om vold og overgrep (6,8 %, 8,4 % og 11,8 % for de samme årene). For psykisk vold ligger også andelen litt lavere sammenlignet med tilsvarende kategorier for meldingsinnhold (2,7 %, 4 % og 6,5 % for de samme årene). Det samme gjelder for vold i hjemmet / vitne til vold og seksuelle overgrep, så vel som vanskjøtsel (se tabell 1.2 og 1.3 for prosenttall).

Når det gjelder voldskategoriene, finner vi altså at andelen hjelpetiltak som begrunnes med vold eller overgrep, har økt i perioden 2014–2022, og at denne andelen ligger noe lavere enn andelen meldinger som handler om det samme.

En kategori som skiller seg ut, er konflikt i hjemmet. Andelen meldinger som oppgir høy grad av konflikt som bekymringsinnhold, ligger på ca. 13–15 % i årene 2014,

2018 og 2022 (tabell 1.2), mens andelen vedtak om hjelpetiltak som begrunnes med høy grad av konflikt, ligger ca. 8 % over i de tre årene (hhv. 21,2 %, 23,7 % og 20,7 %, tabell 1.3). Her ser vi altså den motsatte tendensen sammenlignet med voldskategoriene: Andelen hjelpetiltak som begrunnes med konflikt, ligger en god del høyere enn andelen meldinger som handler om konflikt.

Dette er tall på aggregert nivå, og det kan være ulike årsaker til forskjellen mellom andel av meldinger og andel av hjelpetiltak etter undersøkelse, både tekniske og substansielle. For å kunne si noe sikkert om hvordan saker som kommer inn som voldsmeldinger, utvikler seg når det gjelder utfall, herunder begrunnelse for hjelpetiltak, trengs det forløpsdata. Dette kommer vi tilbake til i anbefalingene våre i sluttkapittelet.

Vold mot barn: forståelse, begreper og definisjoner

Vi har allerede sett at vold mot barn begrepsfestes og spesifiseres på ulike måter i barnevernsstatistikken. I denne siste delen av innledningskapittelet skal vi gå noe nærmere inn på definisjoner og begreper som er relevante for vår studie, samtidig som vi trekker opp noen problemstillinger knyttet til det å sette ord på og avgrense vold mot barn. Dette er ikke ment som en uttømmende drøfting av hvordan man best definerer vold, men som en bakgrunn for analysen av egne data.

Fra tukt til nulltoleranse

Historisk i Norge har det vært, og i mange andre land er det, tillatt og vanlig at foreldre bruker en viss grad av fysisk makt når de skal oppdra og sette grenser for barn. Når foreldres såkalte refselsesrett ble opphevet i 1972, var det ledd i en mer generell utvikling. Som samfunn hadde vi fått mer kunnskap om voldens skadelige konsekvenser for barna, og vi hadde begynt å se på barn som bærere av individuelle rettigheter. Kunnskapen om grovere former for barnemishandling økte også.

Denne historiske prosessen har blant annet handlet om å endre begreper og definisjoner. Tidligere legitime praksiser skulle omdefineres som illegitime og skadelige, og som et samfunnsproblem. Det som tidligere ble omtalt med ord som tukt eller disiplinering, ble nå begrepsfestet som vold mot barn.

Som vi snart kommer inn på, har lovverket blitt stadig tydeligere på at alle former for vold mot barn er forbudt i Norge. Vi sier gjerne at vi har innført «nulltoleranse», et prinsipp som også forbindes med uttrykket «vold er vold» (Aarset & Bredal, 2018; Skjørten et al., 2019; Aadnanes, 2020; Feyling & Øfsti, 2023). Dette reflekteres i en kraftig satsing på kunnskapsspredning, holdningsarbeid, institusjonsbygging og tiltaksutvikling. Samtidig har det blitt stadig tydeligere at det fortsatt er vanskelig å avdekke volden, både fordi barna ikke alltid tør eller klarer å si fra, og fordi de voksne rundt barna ikke alltid tør eller klarer å se. Dagens norske samfunn preges med andre ord av en sterk samfunnsmessig fordømmelse av, og innsats for å avskaffe, all vold mot barn, samtidig som vi ikke klarer å forhindre all vold mot barn.

Vold mot barn i lovverket

Det tydeligste forbudet mot alle former og grader av vold mot barn i norsk lov finner vi i *barneloven* (lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7). Den aktuelle bestemmelsen er § 30 tredje ledd, hvor første setning ble inntatt i 1987 og påfølgende setninger lagt til i 2010:

Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. Dette gjeld òg når valden brukast som ledd i oppsedinga av barnet. Bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller annan omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode.

Som vi ser, definerer bestemmelsen vold bredt og fritar ikke vold som ledd i oppdragelsen. Det sivilrettslige forbudet omfatter dermed all maktbruk mot barn, «kun med unntak for avvergeøyemed og andre nødvendige handlinger som påkledning, tannpuss mv.» (Stang, 2011, s. 166), slår Stang fast. Dette er i tråd med barnekonvensjonen som ikke åpner for noen former for vold mot barn, verken fysisk eller psykisk (Stang, 2011, s. 160).

Når det gjelder *straffeloven*, er det ingen tvil om at vold mot barn er straffbart, selv om loven ikke er like eksplisitt som *barneloven* når det gjelder den nedre grensen for bruk av fysisk makt i barneoppdragelsen. Stang finner at «straffeloven er for utydlig og forarbeidsuttalelsene for motstridende til at rettstilstanden kan anses helt avklart» (Stang, 2011, s. 117). Tilsvarende gjelder for psykiske krenkelser av barn, sier hun. Vi er ikke kjent med en oppdatert oversikt over rettspraksis.

Også vold mot barnets omsorgsperson vil regnes som straffbar vold mot barnet dersom barnet er vitne til eller lever med denne volden. Høyesterett har i en dom fra 2010⁴ slått fast at barn som opplever / lever med at den ene omsorgspersonen utsetter den andre for vold, skal sidestilles med barn som blir utsatt for direkte vold, i henhold til straffelovens familievoldsbestemmelse (tidligere § 219, nå § 282) (Stang, 2011; Skjørten, 2023).

I *barnevernslovgivningen* hører vold og seksuelle overgrep utvilsomt til de former for omsorgssvikt som utløser barnevernstjenestens rett og plikt til å undersøke barnets omsorgssituasjon og iverksette nødvendige tiltak. Selve ordet «vold» forekommer imidlertid ikke i loven. Her er det «mishandling» som blir brukt. I tidligere barnevernlov⁵ finner vi formuleringene «mishandlet» og «mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet» (§ 4-3, § 4-12 bokstav c, § 6-4). Saksbehandlingsrundskrivet som ble utformet med grunnlag i gammel lov, forklarte mishandling på denne måten i pkt. 17.3.1: «Begrepet 'mishandling' omfatter alvorlig fysisk eller psykisk krenkelse som kan ha vart over tid.»⁶ Ordene «mishandling»

4 HR-2010-1426-A, Rt. 2010 s. 949.

5 Lov av 17. juli 1992 nr. 100 (heretter gammel barnevernlov)

6 17.3.1 gjelder «Alvorlige mangler ved den daglige omsorgen, mishandling og annen alvorlig omsorgssvikt» som grunnlag for meldeplikt. Kilde: *Retningslinjer for barnevernstjenestens saksbehandling (Saksbehandlingsrundskrivet)*, 2022.08. Dette rundskrivet gjelder ikke lenger.

og «vold» er noen ganger sammenstilt i rundskrivet, som i denne formuleringen i punkt 22 om omsorgsovertakelse: «Noen barn opplever imidlertid vold, mishandling eller annen alvorlig omsorgssvikt som gjør det nødvendig å flytte barnet ut av hjemmet.» Følgende ord forekom ikke i rundskrivet: «vitne til», «lever med», «vold i nære relasjoner».

Barnevernlovutvalget foretok i 2014–2016 en helhetlig gjennomgang av barnevernloven. Et søk i utvalgets innstilling (NOU 2016: 6) viser at utvalget bruker «vold» oftere (100 treff) enn «mishandling» (40 treff på «mishandl»). «Mishandling» forekommer primært når det refereres til daværende lovverk, der dette som nevnt var det foretrukne begrepet. Det kan synes som om utvalget ville introdusere «vold» som det primære begrepet i barnevernsloven, blant annet i andre ledd i forslag til ny rettighetsbestemmelse, § 2:

Barn skal ikke utsettes for vold, overgrep eller på annen måte bli behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare. Dette gjelder også om volden brukes som ledd i oppdragelsen av et barn. (NOU 2016: 6, s. 271)

Utvalget bruker de to ordene samtidig flere steder, blant annet i sammenstillinger som denne: «alvorlige integritetskrenkelser som vold, mishandling og utnyttelse» (NOU 2016: 6, s. 325). Vi har ikke funnet noen definisjon av «mishandling» eller «vold», ei heller av hva som skiller disse begrepene, i utvalgets innstilling. Den nye barnevernsloven som trådte i kraft 1.1.2023⁷, har for øvrig videreført «mishandling» som begrep. «Vold» brukes ikke i ny lov. Definisjonen av «mishandling» i det oppdaterte Saksbehandlingsrundskrivet (nå i pkt. 18.3.1) er den samme som i tidligere rundskriv.

Slik vi oppfatter det, er «vold» et bredere begrep enn «mishandling» og omfatter vold av ulik alvorlighetsgrad. Vi er usikre på bakgrunnen for og betydningen av preferansen for begrepet «mishandling» i barnevernslovgivningen.

Faglig begrepsliggjøring

Vold som konsekvens eller intensjon

En svært utbredt definisjon av «vold» i forbindelse med vold i nære relasjoner er utformet av psykolog Per Isdal ved Alternativ til Vold. Slik gjengis definisjonen på ATVs nettside:

enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil. (Per Isdal, *Meningen med volden*, 2000)⁸

7 Lov av 18. juni 2021 nr. 97 (heretter ny barnevernslov eller bare barnevernsloven)

8 <https://atv-stiftelsen.no/om-vold/hva-er-vold/> 18. september, 2022. Referansen til Isdal er fra originalteksten.

Som vi ser, legger denne definisjonen vekten på effekt eller konsekvens – at handlingen skader den andre eller tvinger fram en handlemåte hos den andre. En handling kan altså være vold uten at den er intendert å være det. Definisjonen er utviklet med bakgrunn i ATVs arbeid med partnervold, men er ment å brukes bredt. Ellers er det vanlig å skille mellom det som kalles former for vold, nemlig fysisk, psykisk, seksuell, materiell og økonomisk vold. «Latent vold» er også et begrep som brukes.

Mens formålet bak Isdals definisjon er å synliggjøre bredden i hva som kan utgjøre vold, har andre vært opptatt av å begrepsliggjøre variasjon. Psykolog Judith van der Weele er blant dem som har tatt til orde for en differensiert forståelse av vold mot barn i en familiekontekst. Hun har særlig vært opptatt av det som er spesifikt for familier med bakgrunn fra andre land enn Norge, der det er mer vanlig og akseptert å bruke noe vold i oppdragelsen. I et kapittel i boka *Barn som lever med vold i familien* (Heltne & Steinsvåg, 2011) har hun sammen med medforfatterne Yalia Castro og Nadia Ansar lansert «fire typer oppdragervold» som vi har plassert i tabell 1.4.

Tabell 1.4 Van der Weele, Castro og Ansars inndeling av oppdragervold

	Instrumentell	Impulsiv
1 Intendert omsorgsfull oppdragelse	x	
2 Tankeløs overføring av skadelige familietradisjoner		x
3 Foreldrefrustrasjon som tas ut på barn av emosjonelt dysregulerte foreldre		x
4 Systematisk familieterror ⁹	x	x

Som det framgår, er det forekomst av intensjonalitet og grad av instrumentalitet/impulsivitet som brukes for å beskrive variasjon i voldsutøvelse overfor barn. De samme typene gjengis i et studiehefte med følgende forklaring: «Disse kategoriene sier noe om endringsmuligheter og intervensjoner som kan være nødvendig. Kategoriene vil ikke være beskrivende for den voldsutsattes opplevelse av volden.» (Van der Weele, 2015, s. 8). Implisitt sier den dermed heller ikke noe om skade.

Vår hensikt med disse eksemplene er ikke å ta stilling til definisjonene eller begrepene, men påpeke et skille vi opplever som viktig i ulike forståelser av vold mot barn. Vi forbinder den brede konsekvens- og skadeorienterte definisjonen med det tidligere nevnte nulltoleranseperspektivet og med en skepsis mot å trekke inn intensjon i definisjonen av vold: Vold er vold uavhengig av utøvers hensikt eller motivasjon. Denne definisjonsmåten kan også knyttes til en dikotomisk voldsforståelse – noe er enten vold eller ikke vold (Feyling & Øfsti, 2022).¹⁰ Det å snakke om ulike intensjoner bak volden kan i seg selv assosieres med legitimering av vold. Når Van der Weele et al. (2011) foreslår begreper som blant annet er basert på

9 Systematisk familieterror må oppfattes som det som gjerne kalles voldsregime, der barnet lever med vold mot omsorgsperson og eventuelt også utsettes for direkte vold selv.

10 Dikotomi er en oppdeling i to kategorier som gjensidig utelukker hverandre, for eksempel sannhet – løgn.

intensjon, er det derfor en risiko for at deres differensieringsforsøk blir assosiert med bagatellisering.

Vitne til vold

Som nevnt omfatter straffbar vold mot barn også det at barnet lever med vold mot sin omsorgsperson, altså det vi ellers kaller partnervold. Også her bygger rettsutviklingen på økt kunnskap om voldens skadelige konsekvenser for barnet, slik Skjørten et al. framhever:

Det tok imidlertid lang tid før man ble klar over sammenhengen mellom partnervold og betydningen av dette for barn i familien. Volden mellom de voksne ble lenge ansett som et konflikttema mellom disse uten at man var opptatt av konsekvenser for barna av å leve med vold i familien. I dag anses det å være vitne til vold mellom foreldre å være overgrep mot barn (Hennum, 2016). (Skjørten et al., 2019)

Kjernen i forståelsen av vold mot barnets omsorgsperson som vold mot barnet, er den emosjonelle belastningen som følger av at en voksen som barnet er glad i og avhengig av, blir utsatt for vold, oftest fra en annen voksen barnet er glad i og avhengig av. Barnet ser, hører og lever i volden. Utover 2000-tallet fikk vi økende kunnskap og oppmerksomhet om hvor skadelig slik vold er (Edleson, 1999; Holt et al., 2008; Heltne & Steinsvåg, 2011; Øverlien, 2013). Mens man først omtalte det som at barnet var «vitne til vold», gikk man etter hvert over til å snakke om barn som «lever med vold», nettopp for å tydeliggjøre at voldsutøvelsen også rammer barnet. I denne rapporten veksler vi mellom de ulike begrepene, herunder «barn som er utsatt for vold mot sin omsorgsperson».

Fortsatt vold etter samlivsbrudd

Et siste begrep vi vil nevne, er «fortsatt vold etter samlivsbrudd»¹¹ (Bjørnholt, 2021; Bredal & Stefansen, 2022; Elizabeth, 2017; Hayes, 2015; Holt, 2015; Humphreys & Thiara, 2003; Katz et al., 2020), et begrep som er veletablert i internasjonal forskningslitteratur, men mindre kjent i Norge. Begrepet sikter til partnervold som ikke stopper etter at parforholdet er over, men fortsetter i andre former. Det kan være episoder med fysisk vold og direkte overvåking, men oftere handler det om trakassering og dominans via e-post, SMS, sosiale medier og digitale plattformer. Forskning viser at fortsatt vold etter samlivsbrudd ofte er knyttet til samarbeid og konflikter om felles barn, herunder samvær. Et sentralt tema er hvordan voldsutøveren trekker inn retts- og hjelpeapparat i sine fortsatte voldsregimer der både partner og felles barn rammes (Katz et al., 2020).

¹¹ Begrepet er foreslått som den norske oversettelsen av det engelske «post separation violence».

Om rapporten

I neste kapittel redegjør vi for det metodiske opplegget for de tre delstudiene og for datamaterialet vi har samlet inn. Sammen med innledningskapittelet utgjør dette rapportens del I. Resten av rapporten er delt i tre deler der vi analyserer data fra delstudiene: Del II består av tre kapitler (3, 4 og 5) som presenterer resultater fra surveyen. Disse kapitlene handler altså om hva barnevernlederne har svart på vårt spørreskjema, og analysene er kvantitative og beskrivende. Så følger del III med fem kapitler (6–10) der vi analyserer data fra den kvalitative casestudien der vi intervjuet ledere og øvrige ansatte i ni barnevernstjenester. Dernest har vi tre kapitler i del IV om brukernes erfaringer – kapittel 11 om barna og kapittel 12 og 13 om foreldrene. Kapittel 14 er det siste kapittelet i rapporten. Her oppsummerer vi og diskuterer hovedfunn i forskningsprosjektet som helhet, og vi kommer med anbefalinger til hvordan barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep kan styrkes.

2 Metode og datamateriale

I dette kapittelet redegjør vi for metodebruk og datamateriale i de ulike delstudiene.

Survey til alle barnevernstjenestene

Surveyens hovedformål har vært å undersøke hvordan barnevernstjenesten håndterer saker der det er mistanke om eller avdekket vold og overgrep. Surveyen ble utviklet av NTNU i samarbeid med prosjektgruppa som helhet. I tillegg har surveyen blitt pilottestet av fem ansatte i barnevernet. Disse ble rekruttert gjennom forskernes egne nettverk og hadde tilhørighet til ulike barnevernstjenester i Midt-Norge.

Målgruppa for surveyen var ledere for barnevernstjenester i Norge. Det ble i forkant av utsendelse gjennomført en kartlegging av landets barnevernstjenester. Videre ble samtlige statsforvaltere kontaktet og bedt om å gi oss en oppdatert oversikt over barnevernstjenestene innenfor sine regioner, inkludert en oversikt over barnevernledere og deres kontaktinformasjon for de ulike tjenestene. Ut fra dette fikk vi en oversikt over landets barnevernstjenester. Listene ble supplert med manuelle nettsøk på hjemmesidene til barnevernstjenestene. Invitasjoner til å delta i surveyen ble sendt ut til alle ledere/fagledere ved barnevernstjenestene i Norge i april 2021. Invitasjon ble først sendt ut elektronisk med bruk av Nettskjema.

Opprinnelig plan var bare å innhente svar fra utvalget med bruk av elektronisk survey. Grunnet ønske om høyere svarprosent endret vi seinere rekrutteringsprosedyren ved at papirversjon ble sendt ut til tjenester som ikke hadde svart elektronisk etter to puringer. Utfordringen knyttet til elektronisk survey var at invitasjon ble sendt via e-post, og for noen mottakere havnet denne i spamfilteret. Vi fikk også feilmeldinger på 30 e-postadresser, og alle disse ble gjennomgått manuelt. Det var flere årsaker til feilmeldinger, blant annet stavefeil i e-postadresser, ny organisering av barnevernstjenestene eller lederskifter i barnevernstjenestene. Papirversjon av spørreskjemaet ble sendt per post til alle som ikke hadde respondert høsten 2021. Til sammen ble 310 skjema sendt ut.

Tabell 2.1 Surveyens svarmåter

Svarmåte	% (antall)
Nettskjema, første utsendelse	66 (69)
Nettskjema puring	12 (13)
Papirskjema post	22 (22)
Totalt	100 (104)

Utvalget

Det finnes ikke et offisielt tall for hvor mange barnevernstjenester som eksisterer i Norge. I korrespondanse med Bufdir er det oppgitt at det i 2021 var 247 barnevernstjenester i Norge. Surveyen ble imidlertid sendt ut til 310 e-postadresser. Et høyere antall e-postadresser enn antall barnevernstjenester kan forklares med at enkelte større kommuner har interkommunale barnevernstjenester. I tillegg har det blitt listet opp flere ansatte i lederstillinger fra samme barnevernstjeneste. Vi har imidlertid god oversikt over hvilke barnevernstjenester som har svart, da respondentene har blitt direkte spurt om dette. Vi har gjennomgått filen for å renske bort dobbeltsvar fra samme tjeneste. Vi mottok 113 svar på surveyen, noe som utgjør en svarprosent på 33,6. Av disse er 8 av svarene dobbeltsvar, sendt inn på ulike tidspunkter. I tillegg ekskluderte vi en respondent som manglet svar på nesten alle spørsmålene som ble stilt i surveyen. Det endelige utvalget består av svar fra 104 barnevernstjenester i Norge. Det innebærer at 42,1 % av et totalt antall barnevernstjenester på 247 er representert i datamaterialet.

Tabell 2.2 Respondenter fordelt etter innbyggertall

Innbyggertall	% (antall)
0–5000	20 (21)
5000–20 000	32 (33)
20 000–50 000	29 (30)
Over 50 000	19 (20)
Total	100 (104)

Flertallet av dem som har svart (93 %), har en lederrolle. 78 % (n = 81) er barnevernledere. Av de resterende 23 respondentene er 3 nestledere eller assisterende barnevernledere. 13 er teamledere eller avdelingsledere. 6 er fagkonsulenter, psykolog o.l., og 1 er kontaktperson.

Tabell 2.3 Respondentenes rolle i barnevernstjenesten

Roller	% (antall)
Barnevernleder	78 (81)
Andre roller	22 (23)
Total	100 (104)

Surveyens innhold

Surveyen ble designet for å gi innsikt i vurderinger og beslutninger i ulike faser av saker, samarbeid med andre tjenester, arbeidsmåter og verktøy som sikrer medvirkning, samt organisatoriske og lokale forhold som kan ha betydning for arbeidet. I tillegg ble det spurt om tjenestens kompetanse på saker som omhandler vold og overgrep, samt opplevelse av egen arbeidshverdag med tanke på stressbelastning i volds- og overgrepssaker.

Surveyen består av 113 spørsmål og inneholder både lukkede og åpne spørsmål. Spørsmålene er fordelt på følgende 6 temaområder:

1. barneverntjenesten og din rolle
2. organisering og rammevilkår
3. beslutnings- og tiltaksarbeid
4. samarbeid med andre tjenester
5. kompetanse
6. arbeidshverdagen

Databehandling og analyse

Data ble samlet inn via Nettskjema, som er en selvbetjent løsning for elektronisk spørreskjema på nett. Nettskjema er en sikker løsning for datainnsamling på nett og eies og driftes av Universitetet i Oslo. Svarene fra Nettskjema ble anonymisert og eksportert ut i en SPSS-fil. Svar fra papirskjemaene ble deretter registrert inn i samme fil av en av forskerne på prosjektet. Analyser ble gjennomført i SPSS Statistics 26 og R (R Core Team, 2022).

Det er i hovedsak utført deskriptive analyser i form av antall og andeler på surveymaterialet. Parvise sammenligninger ved bruk av Students t-test i SPSS ble gjennomført for å undersøke om det var statistisk signifikante forskjeller i gjennomsnittverdiene for barnevernstjenestens utfordringer med voldssaker versus seksuelle overgrepssaker.

Spørsmål med åpent kommentarfelt har i hovedsak blitt gjennomgått og omkodet, som for eksempel spørsmål om hvilke tiltak som savnes i volds- og overgrepssaker. Omkoding har blitt brukt hvor svarene har vært korte. Når det gjelder åpne spørsmål med lengre svar, har disse svarene blitt systematisert, og enkelte svar framgår i rapporten som direkte sitat fra respondentene.

Personvern og datasikkerhet

Alle som ble spurt om å delta i surveyen, fikk informasjon om formål med studien, surveyen, personvern og rettigheter, samt oppbevaring og bruk av informasjonen. NTNU er ansvarlig for gjennomføring av surveyundersøkelsen og ansvarlig for behandling av personopplysningene. Nettskjema ble brukt som teknisk løsning og oppfyller alle norske krav til databehandling og personvern. Surveyen ble meldt til NSD – Norsk senter for forskningsdata AS (nå Sikt), som vurderte ulike sider av behandlingen av personopplysninger (referansenummer: 608562).

Styrker og svakheter ved surveyen

42,1 % av landets barnevernstjenester er representerte i surveyen, og vi skulle gjerne sett at andelen var noe høyere. På den annen side er utvalget trolig tilstrekkelig til at surveyen kan klassifiseres som en organisasjonsstudie hvor barnevern/fagledere representerer sine respektive tjenester. Andelen interkommunale tjenester samt fordelingen av tjenester på antall avvik er ikke signifikant fra fordelinger i en større Bufdir-undersøkelse gjennomført i 2020–2021 (Skrove et al., 2021).

En styrke ved surveyen har vært prosessen med å utvikle designet. Både voldsforskere og barnevernforskere har bidratt i dette arbeidet og sikret tverrfaglig kompetanse. Dette kan ha bidratt til at surveyen gir et godt oversiktsbilde over ulike sider ved barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep. Surveyen ble videre pilottestet av fem praktikere ute i tjenestene. Dette kan ha bidratt til å styrke den indre validiteten ved spørsmålene og har sikret god praksisnærhet.

Casestudie i ni barnevernstjenester

For å få bedre kunnskap om de aspektene ved barnevernstjenestenes arbeid som best undersøkes gjennom en kvalitativ tilnærming, gjennomførte vi en casestudie i utvalgte tjenester der vi intervjuet ledere og medarbeidere.

Rekruttering og intervjuing

Vi kontaktet barnevernledere på e-post og inviterte dem til å delta i prosjektet. Noen var positive med én gang, mens andre takket nei av kapasitetshensyn. Da det ble klart at covid-19-pandemien medførte en ekstra krevende arbeidssituasjon for flere tjenester, gjorde vi et opphold i rekrutteringen for å unngå at flere ledere sa nei til å delta. I samråd med oppdragsgiver sa vi oss fornøyd med ni tjenester, og ikke ti som opprinnelig planlagt.

Alle intervjuer ble gjennomført ved fysisk oppmøte i kontorlokalene til den enkelte tjeneste, med unntak av to lederintervjuer som ble gjennomført digitalt. Samtlige intervjuer ble tatt opp på bånd og transkribert i sin helhet. Transkripsjonene ble gjennomgått og sjekket opp mot lydopptaket. Når vi gjengir sitater, er disse anonymisert og i noen tilfeller redigert språklig for å gjøre dem lettere tilgjengelig.

Tjenestene i utvalget

Vi la vekt på å få med barnevernstjenester fra hele landet, og utvalget på ni tjenester fordeler seg slik: en fra Sørlandet (i bred forstand), to fra Vestlandet, to i Nord-Norge, og fire fra Østlandet. Fire av tjenestene er interkommunale. Til sammen dekker tjenestene en halv million innbyggere, og befolkningsgrunnet strekker seg fra drøye 10 000 for den minste til langt over 100 000 for den største tjenesten (tabell 2.4).

Tabell 2.4 Befolkningsgrunnlag i de ni barnevernstjenestene

Antall innbyggere	Antall tjenester
10 000–30 000	3 tjenester
30 000–50 000	3 tjenester
50 000–100 000	1 tjenester
100 000–	2 tjenester

Intervjuene

Vi har gjennomført 27 intervjuer med til sammen 74 personer. 8 var lederintervjuer, og 19 var intervjuer med kontaktpersoner og øvrige ansatte. Halvparten av de 8 lederintervjuene var med kun barnevernleder, mens nestleder og mellomledere deltok i de 4 andre, etter leders ønske. Til sammen deltok 14 personer i lederintervjuene.

Tabell 2.5 Oversikt over antall intervjuer og deltakere i de ni barnevernstjenestene

Tjeneste	Ledelse:		Øvrige ansatte:		Totalt antall intervjuer	Totalt antall personer
	intervjuer/deltakere		intervjuer/deltakere			
1	1	3	2	7	3	10
2	1	3	2	8	3	11
3	1	1	2	5	3	6
4	1	2	3*	9	4	11
5	0	-	3*	9	3	9
6	1	1	2	4	3	5
7	1	1	2	7	3	8
8	1	2	1	2	2	4
9	1	1	2	9	3	10
	8	14	19	60	27	74

* hvorav ett var enkeltintervju

De 19 intervjuene med øvrige 60 ansatte besto av 17 gruppeintervjuer og 2 individuelle intervjuer. Vi gjennomførte 2 gruppeintervjuer ved hver tjeneste bortsett fra den minste tjenesten der vi gjorde 1. I gruppeintervjuene var det oftest mellom 3 og 5 deltakere, mens resten besto av 2 deltakere. I en del tilfeller fikk vi frafall i siste liten på grunn av situasjoner som hadde oppstått. Tabell 2.5 gir en fullstendig oversikt over antall intervjuer og antall deltakere.

I kontakten med tjenesten ba vi om å få med deltakere som jobbet med mottak, undersøkelse, hjelpetiltak og barn under barnevernets omsorg. Videre ba vi om at gruppene ble satt sammen slik at vi kunne konsentrere oss om noen deler av saksforløpet i det enkelte intervju. For eksempel kunne vi ha én gruppe med deltakere fra undersøkelse og tiltak og én med deltakere fra mottak og omsorgsteam.

Når vi valgte å intervju de ansatte i grupper, var dette til dels av tidsmessige hensyn – for å få data fra flere personer på kortest mulig tid, men først og fremst av metodiske grunner. Ett argument for å bruke gruppeintervju er at deltakerne kan hjelpe hverandre med å huske og reflektere rundt erfaringene sine. Vi opplevde at dette ofte var tilfelle, ved at informantene minnet hverandre på saker og supplerte hverandre i framstillingen. For intervjuer var det også nyttig å kunne henvise til noe en av deltakerne hadde sagt, og spørre de andre om deres refleksjoner. Et annet argument for gruppeintervju er at det kan tydeliggjøre diskursive dynamikker, for eksempel hvordan det er vanlig å snakke om et tema, hva som er vanskelig å si, og hva som eventuelt er tabuisert. Et eksempel fra vår studie, som vi kommer tilbake til i kapittel 6, er hvor vanskelig det var for flere informanter å bruke begrepet «oppdragervold», og at dette blant annet handlet om hensynet til hva de andre i gruppa ville tenke. Vi opplevde imidlertid gjennomgående at deltakerne var trygge på hverandre og snakket fritt. Et unntak er en gruppe der nestleder for tjenesten deltok sammen med vanlige kontaktpersoner, hvorav noen var relativt ferske i jobben. Her vurderte vi at leders tilstedeværelse kan ha medført at de yngre medarbeiderne deltok mindre aktivt, dels ved at de opplevde at leder hadde mer erfaring, dels ved at de ble opptatt av ikke å si noe som var feil. Totalt sett vurderer vi gruppeintervju som godt egnet i dette prosjektet.

Intervjudeltakerne

De fleste deltakerne i gruppeintervjuene var kontaktpersoner, men vi hadde også med enkelte andre medarbeidere, som teamledere og fagkonsulenter. Vi har informanter fra alle deler av barnevernstjenesten, med unntak av barnevernvakt. Når vi siterer deltakere, har vi valgt å nevne hvilke team de kom fra, uten at vi gjør noe poeng ut av dette i analysen, med noen få unntak. Flere av informantene hadde jobbet i andre team tidligere og bidro også med erfaringer derfra. Når det gjelder begrepsbruk, er det noen av tjenestene i vårt utvalg som bruker «kontaktperson», mens andre holder fast på «saksbehandler». Vi har valgt å kalle alle for kontaktpersoner, men bruker også «barnevernsarbeider» der vi sikter til flere stillingskategorier.

Deltakerne var kvinner med unntak av én mannlig leder og tre menn blant de øvrige deltakerne. Av de 60 barnevernsarbeiderne som deltok i gruppeintervju, har vi registrert fartstid i barnevernet for 56. For de fleste gjelder dette førstelinje, men institusjonserfaring er også tatt med for noen deltakere. Som det framgår av tabell 2.6, hadde rundt en tredjedel jobbet under 6 år i barnevernet, mens en tredjedel hadde inntil 10 års erfaring. Den siste tredjedelen hadde mer enn 10 års erfaring, hvorav 8 hadde mer enn 15 år.

Tabell 2.6 Deltakernes arbeidserfaring fra barnevernet

Antall års arbeidserfaring fra barnevernet	Antall deltakere i utvalget
1–5 år	18 deltakere
6–10 år	21 deltakere
11–15 år	9 deltakere
Over 15 år	8 deltakere
Totalt registrert	56

For seks deltakere har vi ikke registrert grunnutdanning. Blant de øvrige 54 var det 27 barnevernspedagoger og 18 sosionomer. Resten fordelte seg på vernepleie, lærer/barnehagelærer, sykepleie og psykolog m.m. Flere hadde videreutdanning, blant annet innen psykisk helse, ledelse eller veiledning.

Personvern og forskningsetikk

Casestudien ble meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD, nå Sikt), som har vurdert at behandlingen av personopplysninger er i samsvar med personvernregelverket (referansenummer: 373189). Deltakerne fikk skriftlig informasjon om sine rettigheter og om formålet med prosjektet. Den viktigste informasjonen angående frivillig samtykke og anonymitet ble gjentatt ved starten av intervjuet. De ga skriftlig eller muntlig samtykke til å delta og til at data kunne brukes til videre forskning ved NOVA.

Barnevernstjenesten blir utsatt for mye kritikk, både i offentlig debatt og på sosiale medier (Stang, 2018a, b). Både tjenesten som sådan og enkeltpersoner blant ledere og andre ansatte kan få grove anklager mot seg. I barnevernsforskning bør man være bevisst på at denne konteksten kan ha både metodiske og forskningsetiske implikasjoner. Selv om barnevernsarbeidere ikke tilhører det forskningsetiske retningslinjer (NESH, 2016) omtaler som en «sårbar eller svakstilt gruppe», er det grunn til å være oppmerksom på det retningslinjene sier om forskerens «ansvar overfor alle personer som inngår i eller deltar i forskning». I intervjusituasjoner la vi vekt på å formidle forståelse for kompleksiteten i barnevernstjenestens arbeid og å skape trygge rammer for å snakke om dilemmaer og usikkerhet. I analysen har vi vært opptatt av å få fram nyanser og variasjon. Mange av deltakerne, både ledere og øvrige ansatte, kom med positive kommentarer etter intervjuet. De syntes det var nyttig og spennende å få diskutere faglige problemstillinger med hverandre og med forskeren.

Brukerstudie

Intervjuer med barn og unge

Totalt ble 13 barn og unge rekruttert til barneintervjuene. Barna var mellom 9 og 18 år gamle, 10 jenter og 3 gutter, og bodde i ulike deler av Norge. Alle hadde blitt utsatt for direkte vold av foreldre og/eller opplevd vold mellom foreldre, og som et

resultat hadde barnevernet satt inn hjelpetiltak minst én gang, men oftest flere ganger. Ett inntrykk fra intervjuene var også at flere av familiene slet med misbruk, psykisk uhelse, fattigdom og annen sosial og helsemessig problematikk. Alle barn og unge levde ved intervjutidspunktet i en livssituasjon uten vold. Tre av ungdommene bodde på en barnevernsinstitusjon ved intervjutidspunktet, og flere hadde tidligere gjort det. To av ungdommene hadde bodd i fosterhjem eller institusjon mesteparten av deres liv. De fleste hadde opplevd omsorgsovertakelse.

Intervjuene ble gjennomført på to ulike tidspunkter i regi av to ulike prosjekter. Fem av intervjuene ble gjennomført i 2021 i regi av studien *Krisesenter – kommunenes arbeid og oppfølging i reetableringsfasen* (Jahnsen et al., 2022). Disse barna ble rekruttert fra to krisesentre. Det betyr at denne empirien er fra tidligere innsamlede data¹², mens de resterende åtte barna ble rekruttert til den aktuelle studien. Begge prosjekter fikk tilrådning av Norsk senter for forskningsdata (NSD). Ungdommene over 16 år kunne samtykke selv, mens de fem barna som var under 16 år, også fikk samtykke fra en forelder. Alle fikk informasjonsskriv, som grundig beskrev prosjektet, deltakernes rettigheter, hvordan data skulle brukes, og at data kan brukes i forskningsstudier.

Barneintervjuene skulle gjennomføres i tiden da Norge, og spesielt Oslo, i stor grad var nedstengt på grunn av covid-19-pandemien. I tråd med NSD sine råd og retningslinjer for gjennomføring av forskningsprosjekter under covid-19-utbruddet (NSD, 2020) ble fem av intervjuene gjennomført digitalt, det vil si med hjelp av telefon og i noen tilfeller gjennom videoverktøyet Confrere. Når det var mulig å gjennomføre intervjuene ansikt til ansikt, ble dette gjort, da dette gjorde at kvaliteten på intervjuene ble markant bedre. Dette gjaldt åtte intervjuer.

Rekruttering og intervjuing

Barn og unge i studien ble rekruttert gjennom ulike kanaler, i hovedsak gjennom barnevernstjenesten, men også gjennom krisesentre, sosiale medier og forskernes egne profesjonelle nettverk. Rekrutteringen var, på grunn av pandemien, langsom og krevende. Det ble lagt ned mye tid på å rekruttere, men prosessen ble komplisert og forsinket på grunn av ulike utfordringer hos barnevernstjenestene og de ulike myndighetenes tiltak, som for eksempel gjorde det vanskelig for forskerne å reise og treffe informantene fysisk. Flere intervjuer ble derfor gjennomført på parkbenker og i andre utendørsmiljøer, med tilstrekkelig avstand mellom informanten og intervjueren. Disse spesielle omstendighetene stilte krav til begge parter, og intervjueren måtte legge spesielt arbeid i å skape en god og vennlig intervjusituasjon.

Intervjuene med barna og ungdommene var semistrukturerte til åpne i sin form og bygde på et fåtall spørsmål, med noen få oppfølgingsspørsmål. Intervjuformen som ble brukt, er utviklet av Margareta Hydén (2000) og kalles «det fortellerfokuserede intervjuet». Intervjuformen er spesielt utformet for informanter i vanskelige livssituasjoner og ved sensitive temaer. Målet med denne formen for intervju er å

12 Ansvarlig forsker for delstudiene i begge prosjektene er Carolina Øverlien. Medforsker Sabreen Selvik gjennomførte barneintervjuene i studien om krisesentre.

muliggjøre at den som blir intervjuet, formulerer seg på en så utfyllende og mangefasettert måte som mulig. Denne formen for intervju er imidlertid vanskelig å få til digitalt. Disse intervjuene hadde derfor en tendens til å være mer «rapport-lignende» i sitt format.

Personvern og forskningsetikk

Intervju av barn og unge som har opplevd vold og overgrep, stiller bestemte forskningsetiske krav som gjelder barns særskilte rett på beskyttelse, samtidig som de har rett til å komme til orde (NESH retningslinjer, 2016, pkt. 14, Barnekonvensjonen art. 12). I tillegg til at temaet vold og overgrep er sensitivt, så kan spørsmål om barnevernet også være det. Det er derfor grunn til å utvise særskilt aktsomhet i forskningsintervjuer som berører dette temaet.

Barn har krav på alderstilpasset informasjon om prosjektet og hva deltakelse i et forskningsintervju innebærer for den enkelte, sånn at de kan gi et informert og frivillig samtykke (for mer detaljert diskusjon om etikk og barneforskning, se Backe-Hansen & Frønes, 2012; Øverlien & Holt, 2021). I tillegg til at informasjonen skal være alderstilpasset, bør også intervjusituasjonen tilpasses på en måte som gjør at barnet føler seg sett og respektert. Det innebærer for eksempel at intervjueren bør være oppmerksom på om/når informanten har behov for pauser, ikke ønsker å snakke om visse spørsmål/temaer eller viser tegn på trøtthet eller sult (se Cater & Øverlien, 2013; Øverlien & Holt, 2021). Alt dette ble fulgt nøye i dette prosjektet, men en erfaring vi gjorde, var at dette er betydelig lettere når intervjuet gjennomføres ansikt til ansikt, og ikke digitalt eller over telefon.

Intervjuer med foreldre

Vi har intervjuet 17 foreldre, hvorav 2 var et foreldrepar som ønsket å bli intervjuet sammen. Vi har altså 17 informanter som forteller om 16 saker.¹³

Rekruttering og intervjuer

Informantene ble rekruttert på ulike måter: enkelte via barnevernstjenester, flere via «annonser» på Facebook og via frivillige organisasjoner, samt forskerens nettverk.

To av intervjuene ble gjennomført av en ansatt i en organisasjon som hjelper foreldre som er i kontakt med barnevernstjenesten. Vedkommende kjente foreldrene fra før og kunne dermed hjelpe dem å huske hva som hadde skjedd. Dette var informanter med innvandrerbakgrunn og noe begrensede norskkunnskaper.

Av de seksten intervjuene ble fem gjennomført på telefon, tre på digitale plattformer og resten i fysisk møte. Ett intervju ble gjennomført som «walk and talk», det vil si at intervjuer og informant snakket sammen mens de gikk tur. Intervjuene startet med at vi ba informantene om litt bakgrunnsopplysninger som alder, yrke/utdanning

13 En «sak» kan omfatte flere barnevernssaker, hvis barnevernstjenesten har henlagt og så opprettet ny sak, eller der det er flere barn med egne saker.

og opprinnelsesland. Så oppfordret vi dem til å fortelle om hvordan de først kom i kontakt med barnevernstjenesten i en sak som handlet om vold eller overgrep, og om sakens gang. Intervjuene fulgte i hovedsak kronologisk struktur, der intervjuer avbrøt fortellingen for å be om utdypinger eller sjekke ut sin forståelse av det informantene sa. De fleste fortalte om komplekse saker som hadde vart over flere år, og det kunne være utfordrende å følge med på egen saksgang og forstå hva som hadde skjedd. Samtidig var flere av foreldrene opptatt av å formidle ganske detaljert om saken og ikke minst om ting som barnevernstjenesten ikke hadde forstått eller ikke vært interessert i. Dette ga i seg selv et verdifullt innblikk i hvordan de hadde opplevd sitt møte med barnevernstjenesten, og er noe vi kommer tilbake til i analysen.

Et annet interessant trekk er at det viste seg at noen av informantenes detaljerte kunnskap om saken skyldtes at de hadde gjennomgått dokumentene i ettertid. Disse foreldrene hadde mye av sin kunnskap om saken fra dokumentene, og de hadde i flere tilfeller oppdaget at barnevernstjenesten hadde gjort ting som de ikke visste om før de leste papirene i ettertid.

Vi fikk informantenes samtykke til å gjøre lydopptak av alle intervjuene, og de ble så transkribert ordrett. Når vi gjengir sitater, er disse anonymisert og lettere redigert for å gjøre dem lesbare. Engelsk er oversatt til norsk av oss.

Om foreldrene og sakene i utvalget

Vi har intervjuet ti foreldre med majoritetsbakgrunn og sju med innvandrerbakgrunn, hvorav to – et foreldrepar – ble intervjuet sammen. Ett intervju ble gjennomført med tolk, to på engelsk og resten på norsk.

Blant de sytten foreldrene var det elleve mødre og seks fedre. Flertallet av fedrene var minoritetsnorske, mens det var omvendt for mødrenes del. Tabell 2.7 viser fordelingen på kjønn og bakgrunn.

Tabell 2.7 Foreldrenes kjønn og bakgrunn

	Fedre	Mødre	Totalt
Majoritet	2	8	10
Minoritet	4	3	7
Totalt	6	11	17

De minoritetsnorske foreldrene hadde bakgrunn fra fem afrikanske land og ett asiatisk. En av de sju informantene med innvandrerbakgrunn hadde vært i Norge i 3 år på intervjutidspunktet, mens de øvrige seks hadde en botid på 14–20 år.

Ni informanter bodde sammen med den andre forelder til barna som sakene gjelder. De øvrige var enten enslige eller bodde sammen med ny partner.

Seks informanter hadde høyere utdanning, hvorav halvparten innenfor helse, sosial og barn. Resten hadde yrkesfaglig studieretning på videregående skole, fagbrev

eller avbrutte utdanningsløp på grunn av flukt og migrasjon. Noen av informantene hadde sosialfaglig utdanning, og noen av dem jobbet selv med barn, blant annet i barnevernet.

Foreldrene var i alderen 33 til 53 da de ble intervjuet. Barnevernssakene de fortalte om, var for det meste pågående, men det varierte hvor lenge de hadde hatt kontakt med barnevernstjenesten. Fire informanter fortalte om erfaringer der første kontakt med barnevernstjenesten startet i tidsrommet 2004–2013. Samtlige av disse hadde pågående saker. Åtte informanter hadde sin første kontakt med barnevernstjenesten mellom 2014 og 2020. For fem av disse var kontakten avsluttet på intervjutidspunktet. Ni av de sytten informantene hadde blitt fratatt omsorgen for barna sine. I tre av familiene var barna helt eller delvis tilbakeført på intervjutidspunktet.

Tabell 2.8 Oversikt over informantene som har blitt fratatt omsorgen

	Majoritet	Minoritet	Totalt
Meldingen gjaldt vold mot barnet	2	5	7
Selv utsatt for vold fra barnas far	2	0	2
Totalt	4	5	9

I tre av de seksten sakene hadde det ikke vært anmeldelse/varsel. I tre saker var far anmeldt for vold mot mor og barn: I en av disse sakene ble far dømt, i den andre trakk mor tilbake sin anmeldelse, og i den tredje ble anmeldelsen henlagt av politiet. I to saker ble begge foreldre anmeldt og dømt for vold mot barna sine. I tre saker hadde en forelder blitt anmeldt for seksuelle overgrep: En far og en mor var anmeldt av sin partner, mens en mor var anmeldt av barnevernstjenesten. Samtlige anmeldelser ble henlagt. I de resterende fem sakene ble en eller begge foreldre anmeldt for vold mot barnet, og anmeldelse/varsel ble henlagt.

Personvern og forskningsetikk

Brakerstudien om foreldrenes erfaringer ble meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD, nå Sikt), som har vurdert at behandlingen av personopplysninger er i samsvar med personvernregelverket (referansenummer: 353434). Informantene ble informert muntlig og skriftlig om sine rettigheter og om hensikten med prosjektet. Den viktigste informasjonen angående frivillig samtykke og anonymitet ble gjentatt ved starten av intervjuet. Data ble oppvart i lagringstjenesten *Tjenester for sensitive data (TSD)* ved Universitetet i Oslo.

Informantene fortalte om dramatiske og vonde erfaringer, noe som preget intervjuene på flere måter. Mange var svært opptatt av at forskeren skulle forstå hva som egentlig hadde skjedd i familien, og hvordan barnevernstjenesten hadde sviktet og krenket dem. Det var mye fortvilelse i disse fortellingene, og det ble viktig for forskeren å innta en lyttende og validerende posisjon og samtidig styre intervjuet innom de temaene som var sentrale i vår studie. Vi valgte en narrativ intervjuform som tillater informantene å styre hva de vil fortelle, og en kronologisk struktur som hjelper dem å huske, samtidig som intervjuer kan bidra til framdrift gjennom

spørsmål som «og hva skjedde så?» Vi oppfattet at flere av informantene opplevde forskningsdeltakelsen som tilfredsstillende for dem personlig, enten det primært handlet om å bearbeide erfaringer eller å bidra til at barnevernstjenestens arbeid blir bedre, slik det er kjent fra andre studier av sensitive temaer (Bredal, Bjørnholt & Stefansen, 2022). I møte med dem som var blitt fratatt omsorgen for barna sine, enten av barnevernstjenesten eller i en barnefordelingssak, var det særlig viktig å vise medfølelse og forsøke å romme foreldrenes sorg og sinne.

Styrker og svakheter ved foreldreintervjuene

Informantene var motiverte for å fortelle, og intervjuene ga oss et rikt datamateriale. Majoriteten av informantene hadde overveiende negative erfaringer, mens andre hadde både positive og mer negative erfaringer. Vi forsøkte å rekruttere flere informanter som kunne fortelle om positive erfaringer, og i ettertid ønsker vi at vi la enda mer arbeid i dette for å få et bredere datagrunnlag. Særlig skulle vi gjerne hatt med flere foreldre som kunne fortelle om hjelpetiltak som hadde nyttet, og foreldre som hadde blitt møtt med en mer nyansert tilnærming til erkjennelse og endringskapasitet, slik vi fikk den beskrevet av flere barnevernsarbeidere.

Vurdering av forskningsdesignet som helhet

Studien har en flerinformanttilnærming i den forstand at barnevernstjenestens praksis belyses fra flere parters ståsted. En slik tilnærming åpner for å utforske mulige ulike forståelser og konflikter mellom de ulike informantgruppene. Samtidig er ikke dataene fra delstudiene direkte sammenlignbare. For det første snakker ikke informantene om de samme sakene, noe som selvsagt ville vært ideelt, men også krevende metodisk og personvernmessig. For det andre varierer det hvilket tidsrom og hvilke barnevernstjenester de ulike informantgruppene rapporterte om. Mens barnevernlederne og øvrige ansatte uttaler seg om praksis i nåtid, fortalte foreldre og barn både om nåtidige erfaringer og opplevelser et stykke tilbake i tid. Noe av dette kompenseres ved at vi i casestudien, og til dels i surveyen, spurte om hvordan praksis hadde endret seg over tid.

Den opprinnelige planen var å gjennomføre casestudien først, eller i hvert fall gjøre noen kvalitative intervjuer, som kunne danne grunnlag for utformingen av spørreskjemaet i surveyen. På grunn av covid-19-pandemien måtte vi revurdere denne løsningen.

Involvering av brukerorganisasjoner

For å få innspill fra aktuelle brukerorganisasjoner inngikk vi et samarbeid med Redd Barna som har omfattende erfaring med å organisere brukermedvirkning. De har bistått med å arrangere to halvdags innspillmøter med aktuelle frivillige organisasjoner og andre aktører. Første møte ble avholdt i januar 2020 for å få fram problemstillinger og perspektiver. Andre møte ble arrangert høsten 2022. Der presenterte vi utvalgte tentative resultater, og deltakerne kom med viktige refleksjoner og innspill.

Del II Survey til ledere i barnevernstjenesten

I denne delen av rapporten presenteres resultater fra spørreundersøkelsen som vi har gjennomført i landets barnevernstjenester. Vi fikk svar fra til sammen 104 tjenester, som innebærer at 42,1 % av landets barnevernstjenester er representert i datamaterialet. Undersøkelsen ble sendt til barnevernledere og er i det vesentlige besvart av personer med en lederrolle. Se kapittel 2 for nærmere redegjørelse for metode og datagrunnlag.

Vi har delt rapporteringen inn i tre kapitler:

Kapittel 3 Vurderinger og tiltaksarbeid

Kapittel 4 Kompetanse og kvalitet

Kapittel 5 Organisering og samarbeid

3 Vurderinger og tiltaksarbeid

En problemstilling i studien handler om hvordan barnevernstjenesten arbeider med vold og seksuelle overgrep i praksis. I dette kapitlet ser vi på tjenestenes rutiner ved vurdering av meldinger og i arbeid med undersøkelse. Vi beskriver også tiltaksarbeidet i disse sakene både når det gjelder hvilke tiltak som brukes, hvem som utfører dem, og respondentenes vurdering av tjenestens tiltaksarbeid. Kapitlet bygger på surveyundersøkelsen som er nærmere omtalt i metodekapitlet.

Vurdering av meldinger

I henhold til barnevernsloven § 2-1 skal barnevernstjenesten gjennomgå innkomne bekymringsmeldinger snarest, og seinest innen en uke. Det skal vurderes om meldingen skal følges opp med en undersøkelse, og om meldingen krever umiddelbar oppfølging.

I surveyen ble det kartlagt hvilke rutiner tjenestene har for å vurdere bekymringsmeldinger om vold og seksuelle overgrep. Flertallet av respondentene svarer at deres tjenester *alltid* igangsetter undersøkelse både når det gjelder melding om vold (57 %) og seksuelle overgrep (60 %). Det er også en utbredt praksis å foreta individuelle vurderinger i hver enkelt sak om hvorvidt meldingen skal henlegges, eller om det skal igangsettes undersøkelse. Dette gjelder både meldinger med bekymring knyttet til vold (41 %) og seksuelle overgrep (38 %).

De som svarte at det vurderes i hver enkelt sak, fikk videre spørsmål om hvordan beslutning om henleggelse/undersøkelse tas. Her beskriver en stor andel av respondentene at meldinger vurderes i meldingsmøte (det beskrives ulik hyppighet på disse, fra én til tre ganger i uka). Flere svarer i tillegg at meldinger som omhandler vold/overgrep, vurderes samme dag som de mottas, for å vurdere om det er akutt. Ansvaret for disse beslutningene er organisert på ulike måter: Både barnevernvakta og mottaksteam oppgis som ansvarlig for å vurdere nye meldinger, mens andre beskriver at dette vurderes i fagmøter eller egne meldingsmøter, med ulike ansatte involvert. Flere beskriver at leder involveres i meldinger som oppleves krevende å vurdere, mens andre beskriver at leder alene tar beslutningen om en melding skal undersøkes, ofte i samråd med andre ansatte. Noen skriver også at de fleste meldinger som omhandler vold, blir drøftet anonymt med politiet og/eller barnehuset. Gjennomgående beskriver lederne en høy terskel for å henlegge dersom det er bekymring for vold eller overgrep. «Skal mye til at ikke undersøkelse iverksettes i saker med vold/overgrep, men det tas en vurdering.»

Undersøkelse

Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for å iverksette tiltak, skal barnevernstjenesten i henhold til barnevernslovens § 2-2

undersøke forholdet. Flere undersøkelser viser imidlertid store variasjoner i barnevernstjenestenes arbeid med undersøkelser (Vis et al., 2020). Resultater fra vår survey viser at dette også gjelder for volds- og overgrepssaker. På spørsmål om hvilke rutiner de har for undersøkelsen, oppgir nesten halvparten av lederne at deres tjeneste følger egne nedskrevne rutiner som de har utviklet selv, både for undersøkelser knyttet til bekymring for vold (43 %) og seksuelle overgrep (45 %). Videre er Klemetsrudmodellen¹⁴ (Arnesen et al., 2008) den som blir oppgitt som den mest brukte rutinen i undersøkelsen, både når det gjelder vold (20 % rapporterer at de bruker denne) og seksuelle overgrep (15 %).

Tabell 3.1 Har dere faste rutiner i undersøkelsesarbeid i saker som omhandler vold eller seksuelle overgrep?

	Vold % (n)	Seksuelle overgrep % (n)
Ja, vi følger egne nedskrevne rutiner vi har utviklet selv	43,3 (45)	45,2 (47)
Ja, vi følger Klemetsrudmodellen	20,2 (21)	15,4 (16)
Ja, vi gjennomfører aksjonsdager	9,6 (10)	8,7 (9)
Følger to eller tre av ovennevnte	3,8 (4)	2 (2)
Ja, vi har en fast praksis som ikke er nedskrevet	5,8 (6)	6,7 (7)
Nei	6,7 (7)	9,6 (10)
Vet ikke	1 (1)	1,9 (2)
Annet	9,6 (10)	10,6 (11)
Totalt	100 (104)	100 (104)

Videre er respondentene spurt om sine framgangsmåter når de starter en undersøkelse med bekymring for vold eller seksuelle overgrep. Her ser vi av tabell 3.2 at både når det gjelder vold (75 %) og seksuelle overgrep (70 %), starter de fleste tjenestene undersøkelsen med å snakke med barnet sammen med noen barnet er trygt på. Nesten halvparten av tjenestene oppgir også at hvis barnet er gammelt nok, snakker de vanligvis med barnet alene først. Dette gjelder både for vold (47 %) og seksuelle overgrep (42 %). En stor andel svarer at de har egne utviklede rutiner eller fast praksis som ikke er nedskrevet. Det som oppgis her av dem som på åpent spørsmål har utdypet hva egne rutiner omhandler, eller har svart «annet», er at hver sak skal vurderes individuelt, og at det vurderes om barnet skal flyttes akutt, og om foreldre skal informeres om meldingen. Avklaringer og drøfting med politi beskrives også av flere som en del av rutinene, knyttet til om barnevernstjenesten kan snakke med barnet før politiet, om det skal anmeldes, og om politiet har relevante opplysninger. Noen har skriftlig avtale med politiet som beskriver framgangsmåte og samarbeid i disse sakene. Noen beskriver imidlertid at de har gått bort fra å drøfte med politiet som ren rutine, men at det i større grad vurderes ut fra behov. Andre instanser som RVTS (Ressurssenter om vold,

¹⁴ Klemetsrudmodellen er en rutine for oppstart av undersøkelser der bekymringsmeldingen gjelder vold. Et sentralt trekk er at man snakker med barnet først og uten at foreldrene er informert. Se kapittel 7 for nærmere forklaring.

traumatisk stress og selvmordsforebygging) og barnehuset blir også involvert av noen tjenester ved behov «som fagstøtte».

Flere beskriver at de i egne rutiner tar utgangspunkt i Klemetsrudmodellen, men har gjort egne tilpasninger ut fra «hva som erfaringsmessig har fungert godt hos oss». Noen beskriver også at de har lagt særlig vekt på dokumentasjon i sine rutiner.

Flere nevner rutiner knyttet til samtaler, både at de vektlegger at barna skal ha med noen de er trygge på, og at de snakker med barn og foreldre sammen «for å oppsummere og lage en sikkerhetsplan før de reiser hjem etter den første 'avdekkingsdagen'», som en av respondentene uttrykker det. Flere er også opptatt av at de alltid skal være med når barn og foreldrene møter hverandre igjen etter de separate samtalene, såkalt gjenforening (se kapittel 7 for utdyping).

Tabell 3.2 Hvordan starter vanligvis arbeidet med undersøkelsen dersom dere får en bekymringsmelding med vold som bekymringstema? (flere svar mulig)

	Vold % (n)	Seksuelle overgrep % (n)
Vi snakker vanligvis med barnet sammen med en barnet er trygt på (fra nettverk, skole/barnehage e.l.)	75 (78)	70,2 (73)
Vi snakker vanligvis med barnet alene først (hvis barnet er gammelt nok)	47,1 (49)	42,3 (44)
Vi snakker vanligvis med foreldrene først	5,8 (6)	4,8 (5)
Vi snakker vanligvis med barn og foreldre sammen	4,8 (5)	3,8 (3)
Ingen faste rutiner på dette	2,9 (3)	3,8 (3)
Annet	26,9 (28)	33,7 (35)

En stor andel respondenter svarer også «annet». Det som i hovedsak kommer fram når de blir bedt om å utdype hva «annet» innebærer knyttet til voldssaker, er ulike former for kontakt med politiet. Her beskrives anonym drøfting av saken med politiet og eventuelt politiets voldskordinator, avklaring av hvem som skal inn først, vurdering av om saken skal varsles/anmeldes, og noen beskriver at de har konkrete samhandlingsrutiner som følges. Flere beskriver også drøfting med konsultasjonsteam hos barnehuset. Mange vektlegger som en del av sine rutiner at barna får ha med seg en de er trygge på, eller det noen omtaler som en trygghetsperson: «Der det gjennomføres samtale med barnet utenfor hjemmet, tilbys alltid barnet å ha med noen de er trygge på og svært mange samtaler foregår på skole/barnehage.» Andre rutiner som beskrives, er å innhente tilleggsopplysninger fra den som kjenner barnet best / har snakket med barnet, dersom skole/barnehage er melder, å vurdere avvergeplikten og avhør ved barnehuset: «I mange tilfeller er avhør ved Barnehuset der undersøkelsen starter.»

Når det gjelder «andre rutiner» i saker med bekymring for seksuelle overgrep, er det i hovedsak det samme som i voldssaker. Det som beskrives i tillegg, er vurdering

av og eventuell gjennomføring av helseundersøkelse av barnet, drøfting med RVTS samt å innhente opplysninger fra fastlege og helsestasjon.

Respondentene har også fått spørsmål om det er noe de savner i tjenestens rutiner. Her har 75 % svart nei og 25 % ja. De som har svart utfyllende på hva de savner, nevner i hovedsak oppdatering av eksisterende rutiner, og her nevner flere spesifikke rutiner for hvilke vurderinger som skal gjøres i disse sakene. Eksempelvis skriver en respondent: «Oppdatere interne skriftlige rutiner, mye arbeid blir gjort på erfaring.» Et annet tema som flere er opptatt av, er at de mener det er behov for tydeliggjøring av ansvar og roller i dette arbeidet («Opplever at det særlig ved leders fravær blir litt 'armer og bein'»). Rutiner knyttet til samarbeid med politiet («et mer forpliktende og samkjørt samarbeid med politiet») er også noe som blir trukket fram av flere.

Vi har også undersøkt rutiner for samarbeid med politi og for anmeldelse av saker. Dette er beskrevet i kapittel 5 (om organisering og samarbeid).

Respondentene ble videre spurt om de undersøker familie/nettverk som ressurs i saker med bekymring for vold og overgrep. Her viser tabell 3.3 at både når det gjelder bekymring for vold og seksuelle overgrep, blir det ofte undersøkt om det er ressurser i familie og nettverk: 88 % av lederne rapporterer at de alltid eller ofte gjør dette i saker som omhandler vold, mens tilsvarende tall for seksuelle overgrep er 82 %.

Tabell 3.3 I hvilken grad undersøker dere familie/nettverk som ressurs i saker med bekymring for vold/seksuelle overgrep?

	Vold % (n)	Seksuelle overgrep % (n)
Alltid	48,1 (50)	44,2 (46)
Ofte	39,4 (41)	37,5 (39)
Noen ganger	8,7 (9)	12,5 (13)
Sjelden	3,8 (4)	4,8 (5)
Aldri	0	1,0 (1)
Totalt	100 (104)	100 (104)

På åpent spørsmål om hva som er aktuelle begrunnelser for ikke å involvere nettverk i saker som omhandler vold og seksuelle overgrep, er motstand fra familien mot å involvere nettverket den begrunnelsen som blir oppgitt av flest respondenter. I tillegg nevnes spesifikt for seksuelle overgrep at barnet selv ikke ønsker at nettverket skal informeres og involveres. Det blir også vurdert å ikke være til barnets beste i en del saker, da «seksuelle overgrep mobiliserer veldig sterke følelser hos aktørene, på en måte som ikke ivaretar barnets behov for ro, stabilitet og klok omsorg fra voksne». Andre begrunnelser, knyttet til både vold og overgrep, handler om manglende nettverk, at det ikke er tid i en akutt fase, og barnets sikkerhet i saker hvor det er usikkerhet om omfang og alvorlighetsgrad av vold/overgrep. Flere beskriver også at det kan være utfordrende for nettverket å forholde seg nøytrale

og være «krevende å stå i splitt», og i noen tilfeller er det vanskelig for nettverket å tro på at barnet er utsatt for vold/overgrep. Flere skriver imidlertid at de vurderer at de i tjenesten i større grad burde involvere nettverk.

Lederne ble også spurt om bruken av akutt familieråd i saker med bekymring for vold og seksuelle overgrep. Her fant vi at dette sjeldnest blir brukt ved bekymring for seksuelle overgrep: 88 % av respondentene oppga at de sjelden eller aldri brukte akutt familieråd. Ved bekymring for vold svarte 59 % at de sjelden eller aldri brukte dette.

Tabell 3.4 Har dere brukt akutt familieråd i saker med bekymring for vold/seksuelle overgrep?

	Vold % (n)	Seksuelle overgrep % (n)
Ofte	7,5 (6)	5,8 (6)
Av og til	33,8 (27)	6,7 (7)
Sjelden	28,8 (23)	33,7 (35)
Aldri	30,0 (24)	53,8 (56)
Totalt	100 (80)¹⁵	100 (104)

Respondentene ble stilt oppfølgende spørsmål om hva som er årsaken til at de ikke har brukt akutt familieråd i flere saker. Oppgitte årsaker er i stor grad de samme som for spørsmålet over som gjaldt å undersøke familie/nettverk som ressurs: De hyppigst oppgitte begrunnelsene er at familien ikke ønsker det, og barnevernstjenesten vurderer ikke at det er tid til det i hastesaker knyttet til vold/overgrep. Noen begrunner det også med at de ikke mener akutt familieråd ivaretar barnets sikkerhet/trygghet tilstrekkelig i slike saker, spesielt i saker hvor de ikke har oversikt over situasjonen, og hvor vold/overgrep ikke er erkjent av foreldre. Flere oppgir også at de involverer nettverk på andre måter enn gjennom akutt familieråd, og noen er tydelige på at de ønsker å bruke det mer, men at det ikke er god nok bevissthet i tjenesten om at akutt familieråd kan brukes i slike saker, eller at de ikke har tilstrekkelig erfaring og/eller kompetanse til å bruke det.

Det respondentene trekker fram som positive erfaringer med å ha gjennomført akutt familieråd i saker med vold eller overgrep, er først og fremst at familie og nettverk blir koblet på og kan bidra og ta ansvar. Flere mener at det bidrar til å finne gode løsninger, både med tanke på å støtte barnet og eventuelt fungere som midlertidig bosted eller fosterhjem. Noen framhever at dette har bidratt til å avverge akutt plasseringer. Andre peker på at de gjennom akutt familieråd får en bedre systematikk og har fått raskere avklaringer av ressurser i nettverket, og at det har vært nyttig å involvere nettverk i arbeid med sikkerhets-/kriseplan for barnet. Det uttrykkes også at dersom nettverket er kjent med hva barna har vært utsatt for,

¹⁵ Grunnet feil i papirversjonen av undersøkelsen, som noen respondenter har svart på (se metodebeskrivelse) for dette spørsmålet knyttet til vold, er det kun 80 respondenter som har svart på dette spørsmålet.

kan det fungere både som en beskyttelse for barnet og legge grunnlag for at barnet får bedre støtte og hjelp fra nettverket. I tillegg blir barnet selv oppmerksomt på ressurser i livet sitt. Noen rapporterer imidlertid at en forutsetning for positive erfaringer med akutt familieråd er at foreldre har erkjent vold / seksuelle overgrep.

Når det gjelder negative erfaringer med akutt familieråd, er det flere som trekker fram situasjoner hvor barnet opplever mye skyld knyttet til at barnevernet er inne i familien, og at dette kan forsterkes når resten av familien involveres. Noen skriver også at de har erfart underrapportering på alvorlighetsgrad i akutt familieråd, og at problemfokus blir forskjøvet og/eller alvorlighetsgraden blir undervurdert av nettverket. Det beskrives erfaringer med at familierådskoordinator ikke er trygg og/eller kompetent nok i rollen, og at barnet ikke har blitt tilstrekkelig ivaretatt. Tidsperspektivet beskrives også som utfordrende i slike saker, ved at det tar for lang tid å få gjennomført. Disse erfaringene beskrives som like i saker som omhandler vold og seksuelle overgrep. For sistnevnte beskrives i tillegg at barnet kan oppleve det som ubehagelig at storfamilien får informasjon om hva barnet er utsatt for.

Tiltak og oppfølgingsarbeid

Tidligere forskning har påpekt mangler i barnevernets tiltaksarbeid i volds- og overgrepssaker (Helsetilsynet, 2019; Kojan et al., 2021). Storhaug og Kojan (2017) fant i en studie om akutt plasseringer at tiltak ikke står i sammenheng med alvorlighetsgrad, og at saker henlegges, for så å komme tilbake og resultere i akutt plasseringer. Christiansen et al. (2015) påpekte behov for mer intensivitet i hjelpe-tiltaksarbeidet, spesielt i voldssaker. I surveyen har vi kartlagt barnevernets bruk av tiltak i ulike typer sakskompleks. Lederne er blant annet spurt om hvilke tiltak deres tjeneste som oftest benytter i saker som omhandler vold og seksuelle overgrep.

Tiltak i saker med bekymring for vold

Tiltaket som beskrives av flest respondenter når det gjelder voldssaker, er henvisning til eller samarbeid med Alternativ til Vold (ATV), hvor foreldre får veiledning blant annet knyttet til sinnemestring.

Sinnemestringskurs generelt, og Brøsetmodellen (St. Olavs hospital, 2023) spesifikt, nevnes av flere. Henvisning til, oppfordring til å ta kontakt eller samarbeide med familievernkontoret blir også beskrevet av flere. De fleste utdyper ikke hva formålet er, men noen beskriver at det er for sinnemestringskurs eller behandling. Videre er råd og veiledning hyppig beskrevet som et tiltak i disse sakene: Det som utdypes mer spesifikt av ulike former for veiledning, er COS-P (Circle of Security – parenting), ART (Aggression Replacement Therapy), ICDP (International Child Development Programme), eksempelvis «hvis foreldrene synes å trenge å reflektere over egen oppdragerpraksis og hvordan det er å være barn i deres familie». MST-CAN (Multisystemic Therapy – Child Abuse and Neglect), *De utrolige årene*,

veiledning med vekt på TBO (traumebevisst omsorg) og PMTO (Parent Management Training – Oregon) beskrives brukt «for å gi ferdigheter til grensesetting». I tillegg til konkrete veiledningsmetoder beskriver flere at de gjennomfører «intensiv» foreldreveiledning og endringstiltak, har «tett oppfølging» med veiledning, og at de legger vekt på å øke foreldrenes kompetanse på barns utvikling, behov og grensesetting. Noen bemerker at veiledning gjennomføres i saker hvor volden erkjennes. Samarbeid med og/eller henvisning til andre instanser blir nevnt av flere som et tiltak de bruker. I tillegg til ATV og familievernkantor er det i hovedsak BUP, barnehuset, helsesykepleier, krisesenter, skole/barnehage og DPS/voksenpsykiatri som nevnes. En av respondentene utdyper at de koordinerer tiltak fra forskjellige instanser «for å redusere det totale stressnivået i familien».

Noen respondenter rapporterer at de (i tillegg til andre tiltak) bruker kompenserende tiltak, for eksempel avlastning, i disse sakene, «der belastningene er store i familien», og «for å gi foreldre mer tid og overskudd til å gjøre endringer». Andre tiltak som rapporteres brukt, er samtaler med barnet og bruk av familie og nettverk (gjennom familieråd, «mobilisering av nettverksressurser», «aktivering av trygghetspersoner for barnet»). Tilsyn og kontrollbesøk beskrives av flere, samt skjerming av barnet (for eksempel ved at «voldsutøver må ut av hjemmet», og utarbeidelse av sikkerhets-/trygghetsplan). Kun noen få beskriver tiltak som hjemmebesøk, akutt-team, foreldresenter, fosterhjem, akutt plassering og gruppetilbud for barn som har vært vitne til eller utsatt for vold hjemme. På spørsmål om det er noen tiltak de vil trekke fram som spesielt gode i arbeidet med voldssaker, er det i hovedsak ATV og foreldreveiledning som nevnes. Når det gjelder veiledning, spesifiserer de færreste hva slags veiledning det er snakk om. Noen få svarer konkrete veiledningstiltak som COS-P og ulike sinnemestringskurs (annet enn det som tilbys av ATV) som Brøsetmodellen. Det utdypes også at noen har gode erfaringer med veiledning «som øker foreldrenes forståelse av barnet og seg selv», endringsrettet veiledning som kommer raskt i gang, og det å gi foreldrene «andre verktøy til grensesetting».

Tiltak i saker med bekymring for seksuelle overgrep

Når det gjelder tiltak i saker med bekymring for seksuelle overgrep, er det mange av de samme tiltakene som nevnes som i voldssaker. I tillegg svarer flere (n = 14) at de, som en av lederne formulerer det, har «for få saker til å kunne trekke fram bestemte tiltak». Det beskrives færre konkrete tiltak i disse sakene sammenlignet med voldssaker. En respondent skriver for eksempel at «det viktigste er å komme i posisjon til å avdekke, at barnet får en trygg voksen å betro seg til».

Råd og veiledning er det som hyppigst beskrives som tiltak. I voldssakene var det i en stor andel saker spesifisert konkrete veiledningsprogrammer, som COS-P, PMTO osv. I overgrepssakene nevnes sjelden spesifikke veiledningstiltak, og tiltakene er mer generelt beskrevet, som eksempelvis «veiledning på hvordan ivareta barnet» og «veiledning til den andre forelderen». Noen få spesifiserer at veiledning gis til den forelderen som ikke har / er mistenkt for å ha begått overgrep,

men de fleste gjør ikke det. Det framkommer ikke om og eventuelt hvordan veiledning gjennomføres med (mistenkt) overgriper. Videre er skjerming og beskyttelse av barnet, ved at enten overgriper eller barnet og den andre forelderen flytter ut, hyppigere nevnt som tiltak enn ved voldssaker. Barnehuset er betydelig oftere nevnt som samarbeidspartner/tiltak, og plassering utenfor hjemmet beskrives i større grad sammenlignet med voldssaker. Av andre tiltak som beskrives i overgrepssaker, og som sjelden eller aldri beskrives i voldssakene, er samarbeid med / henvisning til sexolog, samarbeid med RVTS (ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging), SMISO (Senter mot incest og seksuelle overgrep) og Stine Sofies Stiftelse. Alternativ til Vold (ATV), som ble hyppig beskrevet som tiltak i voldssaker, rapporteres brukt av kun noen få tjenester i disse sakene (n = 4).

Når det gjelder tiltak de opplever som gode i saker med seksuelle overgrep, svarer en stor andel at det er det samme som ved voldssaker, eller at de har for få slike saker til at de kan svare på spørsmålet. Det som nevnes av tiltak spesifikt for seksuelle overgrep, er SMISO, samarbeid med barnehuset, BUP og RVTS. Ellers er veiledningstiltak det som nevnes hyppigst som gode tiltak i disse sakene.

Hva savnes av tiltak?

På spørsmål om det er noe respondentene savner av tiltak for å kunne jobbe bedre med volds- og overgrepssaker, svarer flere at de ser behov for både flere og bedre tiltak. Spesifikt er det ønsket om mer tilgjengelige, spissede tiltak lokalt, som en av lederne uttrykker: «Vi ønsker å utarbeide enda bedre og mer spissede tiltak ift vold». Videre ønsker flere bedre tverrfaglig samarbeid med spisskompetanse. En av lederne utdyper: «Utvidet kompetanse i enheten, samt spisskompetanse tilgjengelig i nærheten. Savner spesielt kompetente leger innenfor feltet, samt andre spesialister». Flere trekker også fram bedre kompetanse i tjenesten heller enn konkrete tiltak. Mer kultursensitive tiltak blir det også oppgitt at flere savner, samt bedre «kompetanse på oppdragervold i andre kulturer». Når det gjelder seksuelle overgrep, er det først og fremst bedre kunnskap og kompetanse om overgrep som etterspørres. En av respondentene skriver: «Mange kvier seg for å jobbe med dette temaet. Mer kunnskap kan bidra til mer trygghet i personalgruppen». Videre er det flere som oppgir at de savner bedre tilgang på lokale tiltak samt på spesialisttjenester som lege og psykolog/BUP. Noen nevner også konkrete tiltak de ønsker de hadde tilgang til eller kompetanse på, som MST-CAN (Multisystemic Therapy – Child Abuse and Neglect) og PCIT (Parent-Child Interaction Therapy).

Tabell 3.5 I hvilken grad tjenestene opplever å ha tiltak rettet mot ulike typer vold og overgrep

	Stor grad % (n)	Noen grad % (n)	Liten grad % (n)
Kjønnslemlestelse	8,7 (9)	27,2 (28)	64,1 (66)
Æresrelatert vold	12,6 (13)	38,8 (40)	48,5 (50)
Vold mellom barn i skole/fritidsarena	8,7 (9)	44,7 (46)	46,6 (48)
Overgrep begått av søsken	7,8 (8)	50,0 (51)	42,2 (43)
Overgrep begått av andre barn	11,7 (12)	47,6 (49)	40,8 (42)
Negativ sosial kontroll	13,6 (14)	55,3 (57)	31,1 (32)
Vold mellom søsken	17,8 (18)	66,3 (67)	15,8 (16)
Psykisk vold	32,4 (33)	58,8 (60)	8,8 (9)
Fysisk vold	33,0 (34)	60,2 (62)	6,8 (7)
Vold mot omsorgsperson / barn vitne	38,5 (40)	54,8 (57)	6,7 (7)
Vold i oppdragelsesøyemed	44,7 (46)	50,5 (52)	4,9 (5)

Generelt oppgir et mindretall av respondentene at de i stor grad har relevante tiltak for de ulike typene vold og overgrep. Det framgår videre av tabell 3.5 at de voldsformene flest barnevernstjenester/respondenter i liten grad opplever å ha tilgang på relevante tiltak for, er kjønnslemlestelse (64 % svarer «liten grad»), æresrelatert vold (49 %), vold mellom barn (47 %), seksuelle overgrep begått av søsken (42 %) og seksuelle overgrep begått av andre barn (41 %).

Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på barnevernets arbeid med meldinger, undersøkelser og tiltak.

Når det gjelder vurdering av meldinger med bekymring for vold og/eller seksuelle overgrep, svarer omtrent 60 % at de *alltid* igangsetter undersøkelse i disse sakene. Flere beskriver i åpne spørsmål at disse meldingene vurderes samme dag, for å avklare behov for akutte tiltak. I undersøkelsesfasen beskriver nesten halvparten av lederne at de følger egne nedskrevne rutiner som de har utviklet selv. I åpne spørsmål utdyper flere at disse egne rutinene tar utgangspunkt i Klemetsrudmodellen, men er tilpasset ut fra egne behov og erfaringer. Henholdsvis 20 % (i voldssaker) og 15 % (i overgrepssaker) av tjenestene bruker Klemetsrudmodellen. Selv om de aller fleste altså rapporterer at de har faste rutiner i disse sakene, er det likevel verdt å merke seg at 14 % svarer at de ikke vet om de har, eller ikke har nedskrevne rutiner i voldssaker. Tilsvarende tall for seksuelle overgrep er 18 %.

De fleste tjenestene oppgir at de vanligvis starter undersøkelsen i disse sakene med å snakke med barnet, enten sammen med en barnet er trygt på, eller alene. Dette gjelder i noe høyere grad i voldssaker enn for seksuelle overgrep. Andre rutiner som vektlegges i de åpne spørsmålene om oppstart av undersøkelse, er ulike former for samarbeid og/eller drøfting med politi og barnehus. En av fire respondenter oppgir at det er noe de savner i tjenestens rutiner. Disse utdyper at

de savner oppdatering av eksisterende rutiner, spesielt knyttet til hvilke vurderinger som skal gjøres, samt tydeliggjøring av ansvar og roller i dette arbeidet. Flere savner også rutiner for samarbeid med politiet.

Analysen viser at det i stor grad blir undersøkt hvorvidt det er ressurser i familie og nettverk i disse sakene, i noe større grad i volds- enn i overgrepssaker. Henholdsvis 88 % og 82 % svarer at de alltid eller ofte gjør dette. Aktuelle begrunnelser når de velger å ikke gjøre det, handler i hovedsak om motstand fra familien selv, og spesielt fra barnet i overgrepssaker. Begrunnelsene handler også om ulike vurderinger rundt barnets beste, blant annet om barnet blir godt nok ivaretatt, manglende ressurser i nettverket og mangel på tid, samt at det er krevende for nettverket å bidra på en god måte i disse sakene. Flere påpeker i åpne spørsmål at de vurderer at tjenesten i større grad burde involvere nettverket i slike saker. Akutt familieråd blir lite brukt i saker med bekymring for vold eller overgrep, spesielt gjelder det ved bekymring for seksuelle overgrep. De tjenestene som har brukt akutt familieråd, beskriver imidlertid som positive erfaringer at de raskere og mer systematisk får avklart om det er ressurser i nettverket som kan bidra, at det har bidratt til å finne gode løsninger og avverge akutt plasseringer, og at barnet har fått mer støtte fra nettverket når det er kjent hva barnet har vært utsatt for. Dette vurderes også som å fungere som en beskyttelse for barnet. Noen ledere understreker imidlertid at en forutsetning for positive erfaringer med akutt familieråd er at foreldre har erkjent vold/overgrep.

Når det gjelder tiltak knyttet til vold, er henvisning til eller samarbeid med Alternativ til Vold (ATV) det som oftest blir beskrevet. Sinnemestringskurs, både gjennom ATV og andre aktører, er også mye brukt som tiltak. Herunder nevnes Brøsetmodellen spesifikt av en rekke respondenter. Videre er samarbeid med eller henvisning til familievernkontoret ofte beskrevet, samt ulike veiledningstiltak, både strukturerte veiledningsprogrammer og det som mer generelt beskrives som «råd og veiledning» uten å spesifisere nærmere. I saker med seksuelle overgrep er det i hovedsak råd og veiledning generelt som beskrives å bli brukt, og strukturerte veiledningsprogrammer beskrives i mindre grad enn i voldssaker. Skjerming og beskyttelse av barnet gjennom plassering eller ved at overgriper eller eventuelt barnet og den andre forelderen flytter ut, blir oftere beskrevet som en løsning sammenlignet med i voldssaker. I tillegg nevner flere henvisning til eller samarbeid/drøfting med eksterne instanser som RVTS, SMISO og Stine Sofies Stiftelse. Flere utdyper i åpne spørsmål at de opplever at de mangler gode tiltak i både volds- og overgrepssaker. Spesifikt oppgir flere at de savner mer tilgjengelige spissede tiltak lokalt, tverrfaglig samarbeid med spisskompetanse samt bedre kompetanse i egen tjeneste.

4 Kompetanse og kvalitet

Dette kapittelet fokuserer på hvilke saker barnevernstjenestens ledere oppfatter som mest krevende å jobbe med, hvordan de vurderer sin egen og tjenestens kompetanse, samt hvilke kompetansehevende tiltak som er ønskelige for å forbedre tjenesten. I rapporten blir volds- og overgrepssaker behandlet hver for seg i analysene hvor det er hensiktsmessig å skille mellom dem. I enkelte deler skiller vi også ut psykisk vold som en egen voldskategori.

Utfordringer med volds- og seksuelle overgrepssaker

Ifølge Aadnanes (2020, s. 7) er forståelser av vold sosialt og kulturelt forankret. Også hvordan profesjonelle aktører i velferdstjenestene forstår og møter saker som omhandler vold og seksuelle overgrep, påvirkes av den sosiale konteksten den enkelte befinner seg i, samt de politiske føringene tjenestene har for arbeid med denne typen problematikk. Hvordan man tolker konsekvensene for barnet av ulike former for vold, samt oppfatning av potensialet for endring hos foreldrene er sentralt i forståelsen av vold som fenomen (Christiansen et al., 2019, s. 8; Gaare, 2016; Wejden, 2005, s. 67; Dahle & Hennem, 2008, s. 9; Storhaug et al., 2022). Voldshandlinger i «oppdragelsesøyemed» tolkes oftere som å føre til mindre alvorlige konsekvenser for barnet sammenlignet med uprovosert vold (Roberts, 2014; Storhaug et al., 2022). Ser man på familiens situasjon, viser det seg også at vold som forklares av foreldres individuelle rusavhengighet eller psykiske lidelser, blir ansett som mer utfordrende å jobbe med enn der hvor volden anses som utøvd i oppdragerøyemed (Dahle & Hennem, 2008, s. 9). Likeledes argumenteres det for at mer skjulte former for vold, som psykisk vold (Aadnanes, 2020, s. 38) og seksuelle overgrep, er vanskeligere både å oppdage og dokumentere, og ergo også vanskeligere å håndtere (Glad et al., 2010).

Tabell 4.1 viser en oversikt over hvordan barnevernledere i denne surveyen vurderer hva som er de største utfordringene i arbeidet med volds- og overgrepssaker. Påstandene rangeres på en skala fra 1 (minst utfordrende) til 10 (mest utfordrende). Gjennomsnittsverdier over 5 viser seg i 6 av 13 kategorier, og 2 av disse er noe ulike for vold og seksuelle overgrep. For både volds- og seksuelle overgrepssaker rapporteres det mangel på kompetanse knyttet til endringstiltak rettet mot overgriper, man er bekymret for voldsofferets (barnets) sikkerhet, opplever utfordringer med språk og bruk av tolk, det er vanskeligere å jobbe med lukkede trossamfunn, og det har vært ekstra utfordringer med slike saker under covid-19-pandemien.

Å ta hensyn til barnets meninger skåres over middelveien for voldssaker, mens det er omvendt når det gjelder kompetanse på å jobbe med barn utsatt for seksuelle overgrep. I 7 av 13 kategorier er det signifikante forskjeller i graden av utfordringer knyttet til volds- versus overgrepssaker. I voldssaker sammenlignet med seksuelle overgrepssaker er det mer utfordrende å ta hensyn til barnets meninger og ønsker og å arbeide med familier med belastende levekår. Man frykter dessuten mer for egen sikkerhet, og man er i større grad usikker på eventuell anmeldelse. Funnene fra surveyen viser også at tjenestenes kompetanse på endringstiltak rettet mot overgriper vurderes som signifikant dårligere i seksuelle overgrepssaker enn i voldssaker.

Tabell 4.1 viser relativt høye gjennomsnittstall for de fleste skisserte utfordringene i volds- og overgrepssaker. I tillegg til at det er mange utfordringer i arbeidet med denne typen saker generelt sett, viser tallene et relativt høyt gjennomsnitt når det gjelder mangel på kompetanse i arbeidet med overgrepsutsatte barn og tiltak rettet mot overgriper.

Tabell 4.1 Barnevernlederes vurdering av utfordringer med volds- og overgrepssaker

	Vold M (SD)	Seksuelle overgrep M (SD)	p-verdi
Det er utfordrende å ta hensyn til barnets meninger og ønsker i voldssaker / seksuelle overgrep	5,01 (1,99)	4,46 (2,08)	<,001
Barnevernstjenesten vår har ikke tilstrekkelig kompetanse til å jobbe med endringstiltak rettet mot voldsutøver/overgriper	5,47 (2,58)	7,40 (2,52)	<,001
Barnevernstjenesten vår har ikke tilstrekkelig kompetanse til å jobbe med barn som er utsatt for vold i saker med voldsproblematikk / utsatt for seksuelle overgrep	4,48 (2,39)	6,09 (2,42)	<,001
Det er enklere å jobbe med voldssaker / seksuelle overgrepssaker i familier med høy utdanning enn familier som har lav utdanning	3,45 (1,98)	3,16 (1,91)	,091
Det er mer utfordrende å jobbe med voldstematikk / seksuelle overgrepssaker i familier som har belastende levekår	4,58 (2,11)	4,10 (2,17)	,008
Jeg frykter for egen sikkerhet i arbeid med voldssaker / Ansatte i vår barnevernstjeneste frykter ofte for egen sikkerhet i arbeid med saker som omhandler seksuelle overgrep ¹	3,05 (1,68)	2,48 (1,66)	<,001
Ansatte uttrykker ofte stor bekymring for barnets (eller voldsorfes) sikkerhet i saker som omhandler vold / seksuelle overgrep	6,02 (2,12)	6,91 (2,21)	<,001
Vi er ofte usikre i voldssaker/overgrepssaker når det gjelder beslutninger om anmeldelse til politiet	3,83 (2,22)	3,39 (2,22)	,047
Det er mer krevende å jobbe med familier med majoritetsbakgrunn («etnisk norske») enn familier som har innvandrerbakgrunn i saker som omhandler vold / seksuelle overgrep	4,06 (2,38)	3,89 (2,31)	,421
Det er mer utfordrende å jobbe med familier med samisk bakgrunn i voldssaker/overgrepssaker	4,07 (2,10)	4,18 (2,27)	,557
Vi erfarer ofte utfordringer i voldssaker / seksuelle overgrepssaker knyttet til språkvansker og bruk av tolk	6,56 (2,08)	6,72 (2,24)	,281
Det er mer utfordrende å jobbe med voldstematikk i lukkede trossamfunn	7,05 (2,08)	7,12 (2,30)	,480
Koronapandemien har gjort det mer krevende å jobbe med voldstematikk / seksuelle overgrep	5,23 (2,52)	5,16 (2,55)	,733

Notat. n = 83–104 for vold, n = 85–104 for seksuelle overgrep. Følgende spørsmål ligger til grunn for påstandene i tabellen: «På en skala fra 1–10, ta stilling til hvor enig du er i disse påstandene som omhandler barnevernstjenestens arbeid med vold/seksuelle overgrep». Parvise sammenligninger av gjennomsnittsverdier er gjennomført med t-tester i SPSS. 1 På dette spørsmålet er det litt ulik formulering for henholdsvis voldssaker og seksuelle overgrepssaker.

Vurdering av egen og tjenestens kompetanse på volds- og overgrepssaker

Som vist over rapporterte ledere i barnevernet om til dels store utfordringer i tjenestens arbeid med volds- og overgrepssaker. I denne delen har vi undersøkt hvordan ledere vurderer sin egen og tjenestens kompetanse på denne typen saker. Offentlige utredninger og tilsyn framhever manglende kompetanse blant ansatte som en sentral svakhet ved barnevernets arbeid med volds- og overgrepssaker (Statens helsetilsyn, 2019; NOU 2017: 12, se også Øverlien & Moen, 2016). Selv om kunnskapen om de sosiale og helsemessig skadelige konsekvensene av vold og overgrep er solid, og det er bred konsensus om dette på tvers av forskningsmiljøer (Aakvaag & Strøm, 2019; Bidonde & Meneses, 2017), har det vist seg krevende for barnevernet å implementere denne kunnskapen i sin praksis (Christiansen & Kojan, 2016; Slettebø & Seim, 2016). Årsakene er sammensatte, men kan knyttes til at barnevernet opererer i et skjæringspunkt mellom vitenskap og normer, hvor begge faktorer vil være styrende for hvordan tjenesten forvalter sitt oppdrag (Christiansen & Kojan, 2016).

Som vist i tabell 4.2 vurderer barnevernledere sin egen og tjenestens kompetanse relativt likt på alle de sju områdene som er undersøkt. Undersøkelsen viser at mellom 10 og 21 % av utvalget rapporterer om «ikke god nok» kompetanse på samtaler med barn/unge om seksuelle overgrep, kommunikasjon med foreldre når det gjelder seksuelle overgrep, alle punkter under hovedkategoriene «avdekking og identifisering» samt «tiltak» (tabell 4.2). Alt i alt kan man si at barnevernlederne vurderer både sin egen og tjenestens kompetanse som relativt god, og at det er tiltaksarbeid som skiller seg ut som et område som er spesielt mangelfullt når det gjelder kompetanse. For vurdering av egen kompetanse gjelder dette særlig tiltaksarbeid knyttet til seksuelle overgrep (21 % «ikke god nok») og arbeid med minoritetsfamilier (25 % «ikke god nok»). Tjenestens kompetanse vurderes som særskilt mangelfull på tiltaksarbeid knyttet til psykisk vold (21 % «ikke god nok») og seksuelle overgrep (20 % «ikke god nok»).

Resultatene fra en studie i 2015 blant barnevernledere og fylkesnemndsledere viser at nemndslederne vurderte barnevernets kunnskap om voldsproblematikk som unyansert, spesielt hva gjelder ulike former for vold og konsekvenser av disse (Andrews et al., 2015). Av tabell 4.2 ser vi at barnevernlederne i denne studien vurderer sin egen og tjenestens kunnskap om ulike voldskategorier som relativt tilfredsstillende. Den høyeste andelen under svaralternativet «ikke god nok» gjelder vurderingen av barnevernstjenestens kunnskap om konsekvenser av fysisk vold (4 %). Årsakene til det som kan tolkes som en forskjell mellom funnene til Andrews et al. (2015) og det vi finner i denne surveyen, kan både knyttes til ulike undersøkelsestidspunkter og til at det er ulike profesjoner som vurderer kunnskapsnivået. Siden 2017 har Bufdir som en del av kompetansesatsingen i kommunalt barnevern gjennomført flere tiltak, som tjenesteutviklingsprogram, videreutdanningstilbud og opprettelse av veiledningsteam, læringsnettverk og dialogmøter (Bufdir, 2019). Som en følge av dette kan kunnskapsnivået på volds- og overgrepssaker, samt på andre

områder, oppleves som mer tilfredsstillende på det nåværende tidspunkt enn det var i 2015. En annen årsak til forskjellene kan knyttes til hvem informantene er, og at det er en tendens til at man vurderer nivået på egen kunnskap som høyere enn det utenforstående ville ha gjort, noe som vil gjenspeiles i skårene i en survey. En slik type mekanisme henger sammen med det menneskelige behovet for aksept og teorien om «social desirability» (Paulhus, 1984).

Resultater fra to masteroppgaver basert på intervjuer med til sammen elleve barnevernsarbeidere viser også at de ansatte opplever å mangle kompetanse på samtaler med barn og unge om voldstematikk (Maalen, 2015; Ekra, 2017). Disse studiene tar for seg voldstematikk generelt og skiller ikke eksplisitt seksuelle overgrep fra andre voldskategorier. I dataene fra vår survey ser vi at ingen av barnevernlederne vurderer sin egen kompetanse som «ikke god nok» når det gjelder å samtale med barn og unge om fysisk/psykisk vold. Når det derimot gjelder samtaler om seksuelle overgrep, svarer nesten 11 % at de mangler denne kompetansen. Det samme skillet mellom fysisk/psykisk vold og seksuelle overgrep ser vi når det gjelder vurdering av tjenestens kompetanse. Samlet sett ser vi derfor at kunnskap om vold vurderes som mindre mangelfull i tjenesten sammenlignet med tidligere studier, og at kompetanse på samtaler med barn og unge er noe mangelfull når det gjelder seksuelle overgrep.

Tabell 4.2 Barnevernleders vurdering av egen kompetanse og tjenestens kompetanse

	Vurdering av egen kompetanse		Vurdering av tjenestens kompetanse			
	God nok	Middels % (n)	Ikke god nok	God nok	Middels % (n)	Ikke god nok
Samtaler						
Å snakke med barn/unge om fysisk vold	68,1 (77)	28,3 (32)	0 (0)	73,5 (83)	20,4 (23)	2,7 (3)
Å snakke med barn/unge om psykisk vold	63,7 (72)	32,7 (37)	0 (0)	69 (78)	24,8 (28)	2,7 (3)
Å snakke med barn/unge om seksuelle overgrep	48,7 (55)	37,2 (42)	10,6 (12)	46 (52)	40,7 (46)	10,6 (12)
Kommunikasjon og samarbeid						
Kommunikasjon/samarbeid med foreldre knyttet til fysisk vold	65,5 (74)	30,1 (34)	0,9 (1)	68,1 (77)	24,8 (28)	3,5 (4)
Kommunikasjon/samarbeid med foreldre knyttet til psykisk vold	61,1 (69)	33,6 (38)	0,9 (1)	67,3 (76)	27,4 (31)	2,7 (3)
Kommunikasjon/samarbeid med foreldre knyttet til seksuelle overgrep	43,4 (49)	40,7 (46)	11,5 (13)	38,9 (44)	46 (52)	12,4 (14)
Avdekking og identifisering						
Avdekking/identifisering av vold	46 (52)	37,2 (42)	12,4 (14)	47,8 (54)	38,9 (44)	9,7 (11)
Avdekking/identifisering av overgrep	29,2 (33)	45,1 (51)	20,4 (23)	31,0 (35)	46 (52)	19,5 (22)
Kunnskap						
Kunnskap om konsekvenser av vold	77,9 (88)	18,6 (21)	0 (0)	77,9 (88)	15 (17)	4,4 (5)
Kunnskap om konsekvenser av overgrep	77,9 (88)	16,8 (19)	1,8 (2)	70,8 (80)	23 (26)	3,5 (4)
Kunnskap om aktuelle samarbeidsinstanser	63,3 (76)	27,4 (31)	0,9 (1)	60,2 (68)	32,7 (37)	3,5 (4)
Vurdere omsorgsevne						
Å vurdere foreldres omsorgsevne i saker med vold	72,6 (82)	23,0 (26)	0,9 (1)	62,8 (71)	29,2 (33)	3,5 (4)
Å vurdere foreldres omsorgsevne i saker med overgrep	59,3 (67)	34,5 (39)	2,7 (3)	48,7 (55)	41,6 (47)	6,2 (7)
Risikoanalyser						
Å gjøre risiko-/sikkerhetsvurderinger knyttet til vold	65,5 (74)	24,8 (28)	5,3 (6)	60,2 (68)	30,1 (34)	6,2 (7)
Å gjøre risiko-/sikkerhetsvurderinger knyttet til overgrep	54,0 (61)	35,4 (40)	7,1 (8)	46 (52)	41,6 (47)	8 (9)

	Vurdering av egen kompetanse		Vurdering av tjenestens kompetanse			
	% (n)		% (n)			
Tiltak	God nok	Middels	Ikke god nok	God nok	Middels	Ikke god nok
Hvordan vurdere ulike typer for vold og hvilke tiltak som er egnet	39,8 (45)	46,9 (53)	8,8 (10)	47,8 (54)	35,4 (40)	12,4 (14)
Tiltaksarbeid for familier med fysisk vold som problematikk	39,8 (45)	43,4 (49)	12,4 (14)	38,9 (44)	43,4 (49)	14,2 (16)
Tiltaksarbeid for familier med psykisk vold som problematikk	31 (35)	52,2 (59)	13,3 (15)	22,1 (25)	53,1 (60)	21,2 (24)
Tiltaksarbeid for familier med seksuelle overgrep som problematikk	21,2 (24)	54 (61)	21,2 (24)	23,9 (27)	52,2 (59)	19,5 (22)
Arbeid med minoritetsfamilier i saker som omhandler vold/ overgrep	23 (26)	46,9 (53)	24,8 (28)	47,8 (54)	35,4 (40)	12,4 (14)

Tiltak for å øke kvaliteten i tjenestens arbeid

Vi har sett at avdekking og identifisering av vold og overgrep, samt samarbeid med foreldre og samtaler med barn rundt seksuelle overgrep, ble vurdert av barnevernledere som de mest mangelfulle kompetanseområdene både hos barnevernledere og tjenestene som helhet. I denne delstudien var vi også interessert i hvilke tiltak lederne selv mente kunne bidra til å øke kvaliteten på arbeidet med volds- og overgrepssaker. I tabell 4.3 ser vi at for flere enn 50 % av barnevernlederne var de tre viktigste tiltakene som de mener kan bidra til å øke kvaliteten på tjenestene, som følger: mer etterutdanning/ videreutdanning, bedre tilgang til eksterne hjelpetiltak og flere interne hjelpetiltak. Mellom 40 og 50 % av lederne nevnte at topp tre tiltak var flere fagpersoner, mer veiledning og færre saker per ansatt.

At lederne etterlyser mer videre- og etterutdanning som et tiltak for å styrke kvaliteten i arbeidet med vold og overgrep, er noe overraskende, sett i lys av hvordan de vurderer tjenestens kompetanse på disse temaene. Som vist over er det under 5 % av lederne som rapporterer om manglende kompetanse hos seg selv og tjenesten. Da er det vanskelig å forstå at de ønsker mer videreutdanning. Det er vanskelig å si noe om den konkrete årsaken til dette spriket, men det kan skyldes at mer etter- og videreutdanning er en mer generisk holdning til hvordan man utvikler kompetanse i tjenesten. På en annen side kan det hende at deltakerne tolker etter- og videreutdanningskategorien som mye bredere enn bare å utvikle kunnskapsdimensjonen hos de ansatte, og at det blir et tilsvar på å imøtekomme utfordringer med avdekking og identifisering samt å utvikle ulike former for tiltak. Når det gjelder manglende kompetanse på vurdering av egnede hjelpetiltak og konkrete hjelpetiltak rettet mot familier med volds- og overgrepssaker som framkommer i tabell 4.2, henger dette godt sammen med behovet for flere interne og eksterne hjelpetiltak som rapporteres av lederne i tabell 4.3.

Resultater fra Maalens (2015) masteroppgave viser at innføring av klare rutiner og spesifikke framgangsmåter (f.eks. Klemetsrudmodellen) oppleves av barnevernsansatte som sentralt for å videreføre ny kunnskap og bidra til implementering i faste rutiner. Resultater fra en annen masterstudie understreker også at implementering av kunnskap i praksis er viktig, men at det nettopp er dette som er utfordringen, og ikke nødvendigvis mangel på kunnskap (Hellerens, 2013). Sett i lys av funn fra vår survey er det interessant at innføring av rutiner, både eksterne og interne, kommer nederst på listen over topp tre tiltak for å utvikle kompetanse. Likevel bør det nevnes at 33 % av deltakerne i surveyen nevner at utvikling av veiledere og rutiner er ett av tre tiltak som kan øke kvaliteten på tjenestens tilbud (tabell 4.3).

Som videre vist i tabell 4.3 mener 47 % at mer veiledning kan imøtekomme behovet for økt kvalitet på arbeidet med volds- og overgrepssaker i tjenesten. Dette er i tråd med Aadnanes' (2018) undersøkelse som fant at trening på spesifikke avdekkingsprosedyrer eller -metoder og utvikling av ferdigheter til å identifisere barn som er utsatt for vold, var et definert behov. Gjennom å innføre mer veiledning kan de ansatte utvikle sine ferdigheter på avdekking og identifisering og få trening i bruk

av diverse metoder. Gjennom dette arbeidet er det avgjørende at den ansatte utvikler evnen til å anvende kunnskap på en kritisk og analytisk måte (Aadnanes, 2020, s. 17 og s. 22). Dette er en spesiell ferdighet som utvikles over tid og er viktig på alle nivåer av en sak: det individuelle, det strukturelle og det systemiske (Aadnanes, 2020, s. 17 og s. 22). 70 % av deltakerne i surveyen framhever mer etter- og videreutdanning som et ønsket tiltak for å heve kvaliteten på tjenestene, og det er dermed det tiltaket som flest nevner.

Tabell 4.3 Tiltak ansatte mener kan øke kvaliteten på tjenestens arbeid med vold og seksuelle overgrep

Topp tre tiltak	% (n)
Mer etterutdanning/videreutdanning	70,2 (73)
Bedre tilgang til eksterne tiltak	61,5 (64)
Flere interne tiltak	51,9 (54)
Flere fagpersoner i tjenesten	46,2 (48)
Mer veiledning	47,1 (49)
Redusere antall saker per saksbehandler	42,3 (44)
Bedre samarbeid	37,59 (39)
Veiledere og retningslinjer fra Bufdir	32,7 (34)
Innføring av faste interne rutiner	17,3 (18)
Annen organisering av arbeidet	12,5 (13)

Notat. n = 104.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på hva barnevernlederne vurderte som mest utfordrende i arbeidet med vold og overgrep, hvordan de vurderte egen og tjenestens kompetanse, og hva slags tiltak de mente kunne styrke kvaliteten på arbeidet.

Vi fant at det *mest utfordrende* i arbeidet med volds- og overgrepssaker ifølge barnevernlederne samlet sett er knyttet til mangel på endringstiltak for voldsutøver/overgriper, barnets sikkerhet, språkutfordringer, lukkede trossamfunn og arbeid med slike saker under covid-19-pandemien.

I voldssaker sammenlignet med seksuelle overgrepssaker er det mer utfordrende å ta hensyn til barnets meninger og ønsker, å arbeide med familier med belastende levekår, man er mer usikker på egen sikkerhet, og man er i større grad usikker rundt eventuell anmeldelse. For seksuelle overgrepssaker er det en signifikant større utfordring sammenlignet med voldssaker når det gjelder endringstiltak rettet mot overgriper og kompetanse på å jobbe med overgrepsutsatte barn.

Når det gjelder *vurdering av egen kompetanse* som barnevernleder og egen tjeneste generelt, vurderes kompetansen som lik og jevnt over god. Kompetanse på å snakke med barn, unge og foreldre om seksuelle overgrep, avdekking og

identifisering av vold og overgrep, tiltak knyttet til vold og seksuelle overgrep og arbeid med minoritetsfamilier skiller seg ut som områder hvor størst andel rapporterer ikke god nok kompetanse.

De fleste barnevernlederne nevnte følgende tre tiltak for *kvalitetsøkning i tjenesten*: mer etterutdanning/videreutdanning, bedre tilgang til eksterne hjelpetiltak og flere interne hjelpetiltak. Mellom 40 og 50 % av lederne nevnte at topp tre tiltak var flere fagpersoner, mer veiledning og færre saker per ansatt.

5 Organisering og samarbeid

Innledning

I dette kapitlet presenterer vi resultater som gjelder følgende fire deltemaer: 1) barnevernets organisering av saker som gjelder volds- og overgrepssaker, 2) barnevernets samarbeid med andre tjenester i denne typen saker, 3) særskilt om samarbeidet med politi og til sist 4) hvordan barnevernledere vurderer samarbeidet med ulike aktører.

Analysen tar utgangspunkt i surveyundersøkelsen som ble besvart av 104 barnevernledere eller fagledere fra ulike barnevernstjenester i Norge (se kapittel 2 for nærmere beskrivelse av datamaterialet). I deler av analysen ser vi også på forskjeller og likheter mellom barnevernstjenester med ulik organiseringsmodell og av ulik størrelse samt forskjeller i arbeidet mellom vold og seksuelle overgrep.

Barnevernstjenestenes organisering av volds- og overgrepssaker

Barnevernstjenester i Norge er organisert etter ulike modeller, og den enkelte kommune har stor frihet til selv å bestemme hvordan barnevern og andre velferdstjenester skal organiseres. Med barnevernsreformen som trådte i kraft i 2022, fikk kommunene større faglig, økonomisk og organisatorisk ansvar for barnevernfeltet. Et vanlig skille i organiseringsform innen barnevernstjenester gjøres gjerne mellom det som kalles generalist- og spesialistmodeller. En del barnevernstjenester kan også ha en kombinasjon av disse. Barnevernstjenester som har en spesialistmodell, kan ha ulike grader av spesialisering, og spesialiseringen kan være knyttet opp mot faser i saken (f.eks. mottaks-, undersøkelses- og tiltaksteam), aldersgrupper (små barn, ungdom) eller tematikk (som vold). I barnevernstjenester som er organisert etter en generalistmodell, vil ansatte i større grad følge alle typer familier gjennom hele perioden barnet og familien er i kontakt med barnevernet, uavhengig av fase i saken eller hvilke utfordringer familien erfarer. I analysen ser vi på hvordan tjenestene som har deltatt i vår surveyundersøkelse, løser dette i praksis.

Barnevernstjenester med egne voldsteam

I surveyundersøkelsen kartla vi hvorvidt barnevernstjenestene har egne team som jobber med volds- og overgrepssaker. Vi ser at de aller fleste tjenestene ikke hadde dette, verken når det gjelder vold (84,5 %) eller seksuelle overgrep (91 %). 7 % av tjenestene oppgir at de i dag har egne team både når det gjelder vold og overgrep. Samtidig oppga noen flere tjenester at de tidligere har hatt voldsteam (9 %), enn egne team for seksuelle overgrep (2 %). Spesialisering av arbeidet med vold og seksuelle overgrep er dermed svært lite utbredt blant de tjenestene som deltok i surveyen.

I surveyen kartla vi også hvorfor tjenester som tidligere har hatt egne team for arbeid med vold og seksuelle overgrep, har avsluttet disse teamene. Grunnene som ble oppgitt, var ulike, og de spenner fra omorganisering og omfanget av saker til sårbarhet knyttet til at enkeltpersoner bindes opp i egne team.

En respondent skriver: «Omorganisering. Arbeider nå med å opprette en aktiv barnevernvakt med et kompetanseteam på akuttarbeid, vold og overgrepssaker». Utfordringer med turnover blant ansatte oppgis også som en årsak til at slike team har blitt avsluttet: «Jobber annerledes. Flere som slutter, og vanskelig å holde på faste medlemmer». Også en annen respondent er inne på samme utfordring: «Belastende å jobbe mye med vold. Mange ansatte sluttet.» Høy turnover blant ansatte i barnevernet kan gjøre det vanskelig å opprettholde en nødvendig kontinuitet i teamene (Skjeggstad et al., 2022). Men også omfanget av saker har bidratt til at voldsteam har blitt avsluttet: «Størrelsen på barneverntjenesten og antall voldssaker.» Dette er særlig relevant for mindre barnevernstjenester, som har mindre tilfang av saker grunnet befolkningsstørrelsen.

Tverrfaglig samarbeid

Barnevernets samarbeid med andre aktører foregår på ulike nivåer og kan omhandle formelle samarbeidsstrukturer både med og uten forankring i en konkret familie. I dette kapittelet forstår vi samarbeid på systemnivå som samarbeid som ikke har forankring i det enkelte barn eller familie, men foregår uavhengig av dette. Med samarbeid rundt familien forstår vi det samarbeidet som inngås mellom ulike aktører i tilknytning til det enkelte barn og familien.

Samarbeid på systemnivå

Som vi ser av tabell 5.1, deltar flertallet av tjenestene i tverrfaglige samarbeidsteam på systemnivå. En av tre tjenester har imidlertid ikke slike team eller deltar ikke i denne typen samarbeid. Dette varierer imidlertid noe avhengig av innbyggertallet som tjenestene omfatter. Det er høyest andel store tjenester (over 50 000 innbyggere) og deretter små tjenester (under 5000 innbyggere) som ifølge lederne deltar i slike samarbeidsteam. Av de barnevernstjenestene som har svart på om de deltar i tverrfaglige team, svarer 65,7 % ja, 19,6 % nei og 14,7 % at slike ikke finnes.

Tabell 5.1 Deltakelse i tverrfaglige samarbeidsteam og innbyggertall barnevernstjenesten omfatter

Innbyggertall	Ja % (n)	Nei % (n)	Finnes ikke slike % (n)
0–5000	17 (74)	1 (4)	5 (28)
5000–20 000	20 (56)	9 (25)	6 (17)
20 000–50 000	17 (55)	9 (29)	4 (13)
Over 50 000	17 (81)	4 (19)	0

Barnevernstjenestens samarbeidspartnere rundt familien

I tabell 5.2 har vi rangert samarbeidspartnere for barnevernet etter hvem de oppgir å samarbeide mest med i volds- og overgrepssaker i det praktiske arbeidet som gjøres for det enkelte barn og familie. Det kommer klart fram at politiet er den hyppigste samarbeidspartneren. Mer enn 95 % av alle barnverntjenestene i utvalget samarbeider ofte med politiet i slike saker. Rundt åtte av ti oppgir videre at de ofte samarbeider med barnehus, skole og barnehage.

Det rapporteres et mindre omfang av samarbeid med ulike helsetjenester og tjenester som Alternativ til Vold og familievern. Vi ser imidlertid av tabell 5.2 (hvor de ulike instansene er oppgitt i synkende rekkefølge etter hvem lederne oppgir å ha *ofte* samarbeid med) at dette er instanser som barnevernet ønsker tettere samarbeid med i volds- og overgrepssaker.

Tabell 5.2 Samarbeider dere med følgende instanser i saker som omhandler vold/overgrep?

	Aldri % (n)	Sjelden % (n)	Av og til % (n)	Ofte % (n)	Total n
Politi	0,0 (0)	0,0 (0)	4,9 (5)	95,1 (98)	103
Barnehus	0,0 (0)	0,0 (0)	18,3 (19)	81,7 (85)	104
Skole	0,0 (0)	0,0 (0)	21,2 (22)	78,8 (82)	104
Barnehage	0,0 (0)	1,9 (2)	19,2 (20)	78,8 (82)	104
Barnevernvakt	6,8 (7)	7,8 (8)	36,9 (38)	48,5 (50)	103
Helsestasjon	1,0 (1)	6,7 (7)	48,1 (50)	44,2 (46)	104
Sykehus/lege	1,0 (1)	14,6 (15)	60,2 (62)	24,3 (25)	103
Bufetat	9,8 (10)	17,6 (18)	52,9 (54)	19,6 (20)	102
Psykisk helsetjeneste, spesialisthelsetjeneste	1,0 (1)	30,8 (32)	50,0 (52)	18,3 (19)	104
Psykisk helsetjeneste, kommunal	2,9 (3)	28,2 (29)	54,4 (56)	14,6 (15)	103
Krisesenter	1,9 (2)	22,1 (23)	62,5 (65)	13,5 (14)	104
Alternativ til Vold	31,4 (32)	26,5 (27)	28,4 (29)	12,7 (13)	101
Familievern	3,8 (4)	42,3 (44)	48,1 (50)	5,8 (6)	104
Andre instanser	19,3 (11)	33,3 (19)	45,6 (26)	1,8 (1)	67

Når det gjelder «andre instanser» som barnevernstjenesten samarbeider med, ble følgende oppgitt: advokater, andre kommunale instanser, veiledning fra kompetansesentre, BUP, ideelle organisasjoner, lavterskeltilbud i kommunen, NAV, flyktningetjeneste, PPT, psykolog, sexolog, statsforvalteren, voksentjenester (HVK/NAV Ephor), fastleger, senter for pårørende, Stine Sofies Stiftelse.

Krisesenter kommer langt ned på listen over aktører som barnevernstjenesten samarbeider med. I Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner (2022) er det verdt å merke seg at krisesentrene selv etterlyser større involvering fra kommunene for å tilrettelegge for et helhetlig hjelpetilbud rettet mot familier som erfarer vold i nære relasjoner. Det påpekes at mange krisesentre ikke har skriftlige samarbeidsavtaler med andre tjenester i kommunen. Funnene som framkommer i vår survey, underbygger dette bildet.

Samarbeid med politi

Som vist i tabell 5.2 oppgis politiet å være den mest sentrale samarbeidspartneren for barnevernet i volds- og overgrepssaker. I fortsettelsen ser vi nærmere på barnevernstjenestenes samarbeid med politiet. Riksrevisjonen (2022) påpeker at det er utfordringer i samhandlingen mellom barnevern og politiet i saker som omhandler vold i nære relasjoner. Utfordringer er særlig knyttet til hvilke saker barnevernet skal anmelde, når slike saker skal anmeldes, og samarbeidet mellom barnevern og politi når det iverksettes undersøkelser fra barnevernets side og etterforskning fra politiets side parallelt. Vår undersøkelse gir et perspektiv på disse temaene fra barnevernledernes side. Surveyen gir innblikk i hvordan barnevernstjenesten samarbeider med politi, og hvordan de opplever dette samarbeidet i henholdsvis volds- og overgrepssaker.

Varsel fra barnevern til politi

Surveyen viser en tydelig tendens til at barnevernet ofte varsler politiet om saker som omhandler seksuelle overgrep, sammenlignet med saker som omhandler vold. Som det fremgår av tabell 5.3 og 5.4, varsler 83 % som oftest eller alltid om saker om seksuelle overgrep til politiet, mot 54 % i saker som omhandler vold.

Videre finner vi at mindre barnevernstjenester varsler om saker som omhandler både vold og seksuelle overgrep mer konsekvent enn større barnevernstjenester. Her er det betydelige forskjeller mellom barnevernstjenestene, især mellom de aller minste og de aller største kommunene. Surveyen kan ikke si noe om årsaks-sammenhenger, men man kan tenke seg at strukturelle samarbeidsformer mellom politi og små og store barnevernstjenester varierer. Det er trolig mindre etablerte samarbeidsstrukturer mellom små barnevernstjenester og politi enn det som er tilfelle for større barnevernstjenester og politi. I så fall vil det være muligheter for mer uformell drøfting av enkeltsaker for de større barnevernstjenestene enn det som er tilfellet for de mindre.

Tabell 5.3 Hyppighet av varsel til politiet i saker som omhandler vold, og innbyggertall barnevernstjenesten omfattes av

Innbyggertall	Alltid % (n)	Som oftest % (n)	Noen ganger % (n)	Sjelden % (n)
0–5000	36 (9)	44 (11)	16 (4)	4 (1)
5000–20 000	3 (1)	53 (19)	39 (14)	0
20 000–50 000	6,5 (2)	45 (14)	42 (13)	6,5 (2)
Over 50 000	0	14 (3)	81 (17)	5 (1)

Tabell 5.4 Hyppighet varsel til politiet i saker som omhandler seksuelle overgrep

Innbyggertall	Alltid % (n)	Som oftest % (n)	Noen ganger % (n)	Sjelden % (n)
0–5000	44 (11)	40 (10)	12 (3)	4 (1)
5000–20 000	22 (8)	64 (23)	8 (3)	0
20 000–50 000	13 (4)	61 (19)	13 (4)	10 (3)
Over 50 000	10 (2)	67 (14)	24 (5)	0

Rutiner i saker som omhandler vold og seksuelle overgrep

Som det framgår av tabell 5.5, har rundt tre av fire barnevernstjenester faste rutiner for å varsle om voldssaker til politiet. I fortsettelsen ser vi på hvilke rutiner dette er.

Tabell 5.5 Rutiner for å varsle om saker som omhandler vold og seksuelle overgrep, til politiet

	Vold % (n)	Overgrep % (n)
Vi har ikke faste rutiner	23,8 (24)	25,3 (25)
Vi har faste rutiner på å melde saker som omhandler vold og seksuelle overgrep til politiet	76,2 (77)	74,7 (74)

I surveyen har respondentene beskrevet som svar på åpne spørsmål hva rutinene for samarbeidet med politiet består i. Mange respondenter beskriver tett kontakt med politiet som en sentral rutine. Beskrivelsene av rutinene knyttet til hvorvidt de varsler om saker, ble kategorisert under hovedtemaene: 1) individuell vurdering av hver enkelt sak, 2) drøfting med politi, 3) alle saker anmeldes til politi, 4) drøfting med barnevernleder. I tillegg til disse temaene oppga to informanter at de drøftet saken med tverrfaglig samarbeidsteam eller barnehus.

Gjør en individuell vurdering i hver enkelt sak

Flertallet av respondentene beskriver at rutinen er å foreta individuelle vurderinger i hver enkelt sak når det gjelder å varsle om vold mot barn. Det tas hensyn til flere faktorer, som alvorligheten av volden, hva og hvor mye barnet har sagt, hyppigheten av hendelser og omfanget av volden. Det blir også vurdert om politiet bør involveres

i saken, og det er vanlig med tett samarbeid mellom barnevernet og politiet i disse situasjonene.

Flere av respondentene påpeker at etter lang erfaring med voldssaker har det blitt klart at det ikke alltid er hensiktsmessig å anmelde alle saker om vold mot barn: «Vi drøfter med jurist, og vurderer ut fra fare for gjentakelse/avvergelsesplikt, alvorlighetsgrad i den antatte volden, barnets medvirkning i beslutningen om å varsle politiet og hvorvidt det vurderes å være til det beste for barnet på det aktuelle tidspunktet.» En annen påpeker:

Det må vurderes ut fra alvorlighet, hva og evt. hvor mye barnet har sagt, hyppighet, omfang osv. Vi har tett samarbeid med politiet og drøfter anonymt med dem. Etter lang erfaring med voldssaker er det åpenbart at det ikke er hensiktsmessig og til det beste for barna og familien og anmelde alt av voldssaker.

Det løftes fram at mange saker kan løses uten at saken blir anmeldt til politiet, og en respondent skriver: «[...] og mange kan hjelpes med nye verktøy i barneoppdragelse – med hensikt å få slutt på volden». I mange tilfeller kan anmeldelse og politisak også ha negative konsekvenser for barnet og familien, så det er viktig å vurdere hva som er til barnets beste i hver enkelt sak. Når det gjelder barnets stemme, blir dette nevnt av en av respondentene: «Varsling vurderes i hvert enkelt tilfelle. Barnets stemme tas også med her ut fra barnets alder.»

For de fleste respondentene kommer det klart fram at hver enkelt sak drøftes med andre. Det blir drøftet i team og med politiet om det bør anmeldes eller ikke. En respondent skriver: «Vi har tett samarbeid med politiet og drøfter anonymt med dem». En annen kommenterer det slik: «I kvar sak skal ein vurderer om det er naudsynt å drøfte saka med politi før anmelding.» Drøftelse av saker blir også gjennomført i samarbeid med jurist: «Vi drøfter med jurist, og vurderer ut fra fare for gjentakelse/avvergelsesplikt, alvorlighetsgrad i den antatte volden, barnets medvirkning i beslutningen om å varsle politiet og hvorvidt det vurderes å være til det beste for barnet på det aktuelle tidspunktet.»

Når det gjelder rutiner, blir det også nevnt at man «følger de nasjonale retningslinjene utarbeidet av Bufdir og Politidirektoratet»¹⁶ når man vurderer om saken skal anmeldes til politiet. Er man usikker på saken, nevnes det at politi og barnehus er viktige parter å konferere med før man tar en beslutning om å anmelde eller ikke.

Drøfter med politiet om det skal meldes

Rundt halvparten av respondentene som har besvart det åpne spørsmålet om hvilke rutiner de har, har beskrevet rutiner for anonyme drøftinger med politiet i konkrete saker. En respondent beskriver det slik: «Vi drøfter alltid med politiet om den skal meldes eller ikke, og samarbeider om veien videre så vi supplerer hverandre heller enn å forstyrre hverandre». En sentral del av disse drøftingene

16 Bufdir & Politidirektoratet. (2020). *Politi og barnevern – nasjonale retningslinjer for samhandling*. https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/politi_og_barnevern_nasjonale_retningslinjer_for_samhandling/

beskrives å handle om hvorvidt det er behov for tilrettelagt avhør av barnet, om det bør meldes, og hvordan eventuelt samarbeid og koordinering skal foregå. Det ser ut til å variere om tjenestene har rutiner knyttet til om de snakker med barnet eller politiet først. Noen beskriver at de drøfter med politiet først, for å vurdere behov for tilrettelagt avhør, som denne respondenten beskriver: «Drøfter anonymt med politiet, for å avklare om de vil gjennomføre tilrettelagt avhør ved Barnehuset, eller om vi skal undersøke mer selv, og snakke med barnet og foreldrene.» Andre tjenester snakker med barnet først: «Ved meldinger om vold tar vi som regel alltid en telefon og drøfter med politiet etter å ha snakket med barnet. Stort sett ender disse telefonsamtalene med at vi anmoder politiet om etterforskning.»

Anmelder alle saker som omhandler vold og overgrep, til politiet

Noen beskriver at de alltid anmelder saker med bekymring for vold og/eller overgrep. Noen avgrensar dette til det de omtaler som «saker som kan medføre straffeansvar», og begrunner denne praksisen med «nasjonale føringer». Hos noen tjenester skjer anmeldelse gjennom kommunedirektør, og andre beskriver denne prosessen som at de «sender underretning til politiet».

Drøfting med barnevernleder

Til sammen fire respondenter oppgir at saker som omhandler vold, skal drøftes med barnevernleder. En respondent skriver: «Alle saker som omhandler vold/overgrep, drøftes på ledernivå og anmeldelse underskrives av leder. Har egne maler for anmeldelse mv.» En annen respondent skriver at de har «vurderingsmøte med leiar til stede». Tjenesten har utviklet en sjekklister over vurderingstemaer som skal gås igjennom i et beslutningsmøte med kontaktperson og teamleder.

Utvikling av og endringer i rutiner

42 % av tjenestene har endret rutiner for anmeldelse til politi i saker som omhandler vold og overgrep. De som svarte ja på spørsmål om det har skjedd endringer, ble bedt om å utdype hvilke endringer dette gjaldt. De fleste tjenestene (med unntak av to) påpekte at det var en klar trend at de meldte færre saker til politiet. Mer konkret oppga flere av respondentene at det særlig er to årsaker til endringer når det gjelder beslutninger om å melde volds- og overgrepssaker til politiet: 1) opplæring, økt kompetanse og bevissthet hos de ansatte om tematikken og 2) tydeligere rutiner og retningslinjer. Det ble også påpekt at meldinger til politiet uansett ofte blir henlagt. I tillegg ble nye rutiner og styrket tverrfaglig samarbeid trukket fram som årsaker til en reduksjon i hyppighet på meldinger til politiet om vold og overgrep.

Flere beskriver at det er blitt mer oppmerksomhet om vold som problemstilling, kurs og kompetanseheving for ansatte. Flere beskriver også at de har brukt tidligere erfaringer med måter å jobbe på som de ikke ser fungerer konstruktivt, for å endre praksis: «Det erfares veldig ofte at saker som starter med såkalte 'aksjonsdager' fører til 'fronter' der fokuset for familien er å 'lukke saken' [...] Vi erfarer at dersom vi har en annen inngang overfor foreldre og barn, får vi annet mulighetsrom for å snakke om tema som er problematisk, annet rom for å snakke om hva de ulike i

familien trenger skal være annerledes, annet rom for å tilby oppfølging og tiltak (og derigjennom jobbe mot forandring i barnets situasjon og følge opp avvergeplikt).»

Flere skriver at de i større grad har begynt å gjøre individuelle vurderinger i hver sak, ut fra om de anser anmeldelse som det beste for barnet. «Vi har erfart over noen år at det ikke nødvendigvis er til barnets beste at all vold blir anmeldt. Det må foretas en vurdering av omfanget/alvorligheten av voldsutøvelse. Utfallet av anmeldelse ble ikke alltid til barnets beste.» Dette er en endring som beskrives av flere, hvor det sentrale ser ut til å være en økt bevissthet og kunnskap om hva anmeldelse fører til for barnet og samarbeidet med familien, og flere deler erfaringer med at de på en bedre måte greier å hjelpe barnet hvis de ikke anmelder. Eksempler på dette er: «Målet er å stoppe vold og forhindre nye vold. En anmeldelse kan skape store konflikter som forhindrer videre samarbeid.» «Vår erfaring er at det ofte blir bedre for familiene når vi håndterer sakene selv – vi får gitt hjelp og får et samarbeid til barnets beste.»

I flere av disse beskrivelsene vektlegges det at det meldes i mindre grad enn før ut fra en bedre involvering av barnet og barnets mening: «På bakgrunn av tilbakemeldinger fra barn og unge, noen sier at det har forverret situasjonen, andre avviser hjelp etter politisaker. Nå vurderes det i hver sak.»

En del rapporterte også om at deres erfaring var at meldinger til politiet ble henlagt, og at dette har innvirket på vurderinger om å melde til politiet. Blant annet beskrives erfaringer med at politiets henleggelse bidrar til å komplisere barnevernstjenestens videre arbeid i saken. Det oppleves at politiets henleggelse fører til det som omtales som «manglende posisjon for iverksetting av hjelpetiltak, saker som avsluttes med stadig bekymring uten samtykke til bistand eller opplæring i andre mer hensiktsmessige metoder i oppdragsløsning». I disse sakene beskriver noen at de opplever samarbeidet med politiet som utfordrende, og at politiet «henviser til at det er vår oppgave å kartlegge og avdekke før vi anmelder».

Enkelte peker også på *tydeligere rutiner og retningslinjer* for disse sakene som en årsak til at de i mindre grad anmelder. Det vises blant annet til de nye retningslinjene for samarbeid mellom politi og barnevern, og at tjenestene har jobbet med nye rutiner, som blant annet handler om vurderinger av om og når det skal anmeldes. Disse rutinene handler blant annet om tettere og bedre samarbeid med politi og barnehus. «I dag jobber vi mer rutinert med disse sakene i samarbeid med politi. Vi har alltid kontakt/samarbeid med de i saker som kan omhandle straffbare forhold.»

Forhold som innvirker på anmeldelse til politiet

Tabell 5.6 Hva har oftest størst betydning i vurdering av om dere anmelder en sak til politiet i saker som omhandler vold? (Velg de tre viktigste.)

	Topp 3 % (n)
Sakens alvorlighetsgrad	97,1 (101)
Vi drøfter med politiet og vektlegger deres vurdering	58,7 (61)
Opplysningenes troverdighet	47,1 (49)
Barnets mening	25,0 (26)
Vår forståelse av årsaken til volden	22,1 (23)
Vurderinger knyttet til videre samarbeid med barnet og foreldrene	14,4 (15)
Ev. andre ting som har betydning	8,7 (9)
Hvorvidt foreldrene erkjenner vold/overgrep	7,7 (8)
Foreldrenes innstilling til samarbeid med barnevernstjenesten	6,7 (7)
Behov for å understreke alvorlighetsgrad i saken for foreldre	4,8 (5)
Foreldrenes mening	0,0 (0)
Barnevernstjenesten kommer ikke videre i saken	0,0 (0)
Manglende ressurser i barnevernstjenesten til å følge opp saken	0,0 (0)

Tabell 5.7 Hva har oftest størst betydning i vurdering av om dere anmelder en sak til politiet i saker som omhandler seksuelle overgrep? (Velg de tre viktigste.)

	Topp 3 % (n)
Sakens alvorlighetsgrad	96,2 (100)
Vi drøfter med politiet og vektlegger deres vurdering	66,3 (69)
Opplysningenes troverdighet	59,6 (62)
Barnets mening	27,9 (29)
Ev. andre ting som har betydning (utdyp under)	5,8 (6)
Vurderinger knyttet til videre samarbeid med barnet og foreldrene	5,8 (6)
Barnevernstjenesten kommer ikke videre i saken	3,8 (4)
Foreldrenes innstilling til samarbeid med barnevernstjenesten	1,9 (2)
Hvorvidt foreldrene erkjenner seksuelle overgrep	1,9 (2)
Behov for å understreke alvorlighetsgrad i saken for foreldre	1,9 (2)
Foreldrenes mening	0,0 (0)
Manglende ressurser i barnevernstjenesten til å følge opp saken	0,0 (0)

Av andre forhold som kunne ha betydning for melding til politiet, ble vurderinger knyttet til barnets rettssikkerhet og muligheter for å beskytte barnet mot gjentakelse framhevet. Som vi ser klart av svarene, er det sakens alvorlighetsgrad som har størst innvirkning på en beslutning om å anmelde forholdet til politiet. Rundt seks av ti oppgir at de drøfter forholdet med politiet før en eventuell anmeldelse. Opplysningenes troverdighet er ett av tre forhold som oppgis av flest respondenter. En av fire svarer at barnets mening er av størst betydning i vurdering av en

anmeldelse, og svært få oppgir at foreldrenes mening har noen innvirkning på om forholdet skal anmeldes eller ikke.

Man kunne muligens forventet at flere la vekt på barnets mening i spørsmål om å anmelde eller ikke. Samtidig betyr ikke dette at barnet i dette spørsmålet ikke er hørt i sin egen sak. Det kan også være et uttrykk for at barnevernstjenestene ikke ønsker å legge ansvaret for beslutningen på barnet i saker hvor de må ta stilling til spørsmålet om å anmelde eller ikke.

Vurdering av samarbeid med ulike instanser

Både når det gjelder samarbeid i saker som omhandler vold (tabell 5.8) og seksuelle overgrep (tabell 5.9), ser vi det samme mønsteret i hvordan barnevernet vurderer samarbeidet med ulike aktører. Samarbeidet med barnehus, politi og skole/ barnehage vurderes av de flest som bra eller svært bra. Samarbeidet med Bufetat, sykehus/lege og BUP erfares som dårligere i både volds- og overgrepssaker.

Tabell 5.8 Hvordan opplever du samarbeidet med følgende instanser i arbeidet med vold?

	Svært bra % (n)	Bra % (n)	Både-og % (n)	Dårlig % (n)	Svært dårlig % (n)
Barnehus	39,4 (41)	48,1 (50)	11,5 (12)	1,0 (1)	0 (0)
Barnevernsvakt	38,8 (38)	46,9 (46)	143 (14)	0,0 (0)	0 (0)
Skole/barnehage	11,7 (12)	68,0 (70)	204 (21)	0,0 (0)	0 (0)
Politi	30,8 (32)	46,2 (48)	221 (23)	0,0 (0)	0 (0)
Bufetat	9,0 (8)	39,3 (35)	48,3 (43)	3,4 (3)	0 (0)
Sykehus/lege	8,9 (9)	38,6 (39)	44,6 (45)	6,9 (7)	1 (1)
BUP	8,6 (7)	32,1 (26)	49,4 (40)	9,9 (8)	0 (0)

Tabell 5.9 Hvordan opplever du samarbeidet med følgende instanser i arbeidet med seksuelle overgrep?

	Svært bra % (n)	Bra % (n)	Både-og % (n)	Dårlig % (n)	Svært dårlig % (n)
Barnehus	44,1 (45)	47,1 (48)	8,8 (9)	0,0 (0)	0,0 (0)
Politi	31,4 (32)	50,0 (51)	16,7 (17)	1,0 (1)	0,0 (0)
Skole/barnehage	13,0 (13)	65,0 (65)	22,0 (22)	0,0 (0)	0,0 (0)
Sykehus/lege	10,2 (10)	52,0 (51)	32,7 (32)	5,1 (5)	0,0 (0)
Ev. andre	15,8 (3)	42,1 (8)	36,8 (7)	0,0 (0)	5,3 (1)
Bufetat	11,5 (10)	36,8 (32)	49,4 (43)	1,1 (1)	1,1 (1)
BUP	6,4 (5)	35,9 (28)	53,8 (42)	3,8 (3)	0,0 (0)

Oppsummering

Dette kapitlet har belyst barnevernets organisering og samarbeid med andre instanser i arbeidet med volds- og overgrepssaker. Når det gjelder temaet *barnevernets organisering av volds- og overgrepsarbeid*, finner vi i surveyen svært få tjenester med spesialiserte team som jobber særskilt med vold og seksuelle overgrep. En del tjenester (i underkant av 10 %) har hatt slike team før, men oppgir at teamene er utfordrende å opprettholde på grunn av høy turnover i tjenesten, og at det er et begrenset omfang av slike saker i mindre tjenester.

På spørsmål om *barnevernets samarbeid med andre tjenester* i volds- og overgrepssaker på systemnivå oppgir tjenester i små kommuner i mindre grad å ha tverrfaglige samarbeidsarenaer sammenlignet med større barnevernstjenester. Små barnevernstjenester som har tilgang til tverrfaglige samarbeidsteam, oppgir å delta mer aktivt i disse enn mellomstore tjenester.

Når det gjelder samarbeid med andre aktører rundt det enkelte barn og familie, oppgis politi som den hyppigste samarbeidspartneren til barnevernet. Dette bildet samsvarer med en litteraturgjennomgang av Kojan et al. (2020), hvor politi og barnehus er de mest omtalte samarbeidspartnerne. Samarbeid med helseinstanser er derimot mindre omtalt i litteraturen, og vi ser også at funnene fra surveyen støtter opp om dette bildet. Politi og barnehus oppgis som de aktørene barnevernet samarbeider mest med i både volds- og overgrepssaker. Som Dahle og Hennem (2008, s. 9) påpeker, tilsier sakskomplekset i denne typen problemer at barnevernstjenesten må forholde seg til politiet og til straffeloven. Det er derfor ikke overraskende at samarbeid med politiet framstår sentralt i tidligere litteratur. Allikevel vil det i enkelte saker være andre hensyn som kan veie tyngre for kontakt med ulike samarbeidspartnere, som helsemessige hensyn. Vi ser også i surveyen at barnevernledere oppgir at de ønsker et tettere samarbeid med helsetjenester.

Bakketeig et al. (2019) påpeker at det kan oppstå utfordringer når kontrollinstanser som politi og straffeapparat kobles på barnevernets oppfølging av barn og familier i volds- og overgrepssaker. Dette bildet bekreftes i surveyen, hvor *samarbeid med politiet* har blitt nærmere kartlagt. En tydelig trend i materialet er imidlertid at barnevernstjenester i mindre grad enn tidligere velger å anmelde denne typen saker til politiet. Grunnene som oppgis, er i hovedsak en større vektlegging av hva barnet selv ønsker, og vurderinger av om en anmeldelse vil kunne gjøre situasjonen vanskeligere for barnet eller forhindre en best mulig hjelpeprosess for familien. Barnevernledere oppgir at anmeldelse til politiet kan forsinke og komplisere hjelpearbeidet som skal gjøres fra barnevernstjenestens side.

Del III Casestudie i ni barnevernstjenester

I denne delen av rapporten redegjør vi for resultatene fra den kvalitative casestudien i ni utvalgte barnevernstjenester. Datagrunnlaget er 27 intervjuer med til sammen 74 ledere, kontaktpersoner og øvrige. Metode og datamateriale er nærmere beskrevet i kapittel 2.

Vi har delt analysen inn i følgende fem kapitler:

Kapittel 6 Forståelser og begrepsbruk

Kapittel 7 Meldingsmottak og oppstart av undersøkelse

Kapittel 8 Erkjennelse og grunnlag for tiltak

Kapittel 9 Hjelpetiltak

Kapittel 10 Anmeldelse/varsel og samarbeid med politiet

6 Forståelser og begrepsbruk

I dette kapitlet undersøker vi hvordan deltakerne i casestudiens ni barnevernstjenester forstår vold og overgrep som fenomen og som sakstype. Skiller de mellom ulike former, grader eller andre forskjeller? Hvilke ord og begreper bruker de for å betegne denne variasjonen? Dette er spørsmål vi brukte til å innlede en samtale om informantenes forståelser. Det varierte hvor mye vi måtte si for å få dem til å dele sine refleksjoner og erfaringer. I noen intervjuer var det nok å spørre «hva er vold?», og så var diskusjonen i gang. Eventuelt kunne vi referere til den velkjente formuleringen «vold er vold» og be om assosiasjoner. I andre intervjuer måtte vi gi noen flere stikkord. Vi understreket at det ikke var vår hensikt å «høre» deltakerne i voldsdefinisjoner, men å få dem med på å reflektere og tenke høyt sammen. Dette var et tema som engasjerte mange, og ganske ofte startet diskusjonen med at en av deltakerne løftet fram begrepet «oppdragervold». Det kommer vi tilbake til.

Bredt voldsbegrep

Når vi innledet med et generelt spørsmål om hva vold er, henviste flere av informantene til Per Isdals definisjon, som vi har gjengitt i kapittel 1. Videre nevnte de gjerne at det finnes ulike former for vold, som fysisk, psykisk, seksuell, materiell, latent og økonomisk vold. Vårt inntrykk er at mange av informantene snakket om vold med fokus på skade, altså at begrunnelsen for at noe er vold er at det er skadelig for barnet, i tråd med Isdals definisjon.

Flere tematiserte at definisjonen av vold mot barn er svært bred, slik vi redegjorde for i kapittel 1. Eksempelene de nevnte, strakk seg fra «knips på munnen» og «draing i øret» til grov vold og «tortur». Noen av informantene problematiserte nettopp denne bredden, slik det følgende sitatet fra et gruppeintervju med deltakere fra undersøkelse og tiltak¹⁷ er et eksempel på. Teamleder C fortalte fra et kurs hun hadde vært på:

C: Jeg husker jeg satt på det kurset med han Per Isdal, og så sa han at hvis du setter øynene dine hardt i barnet ditt, og barnet ditt da på en måte reagerer på det, så er det ...

A: Da har du gått over grensen ...

B: Og da kjenner jeg jo på ... umiddelbart så blir jeg jo kjempestresset. Hvis det er det som skal være terskelen ... vi gjør det jo, alle sammen. Da er definisjonen på vold lav, tenker jeg. Altså, da utøver vi *alle* vold hvis det er der vi skal legge oss. Men hva gjør du i etterkant da? Når du har satt disse øynene i barnet ditt og sagt *nå* ...

17 Vi oppgir som oftest hvilke team de siterte informantene tilhørte, i stikkordsform (mottak, undersøkelse, tiltak, omsorg osv.).

Disse og noen av de andre informantene syntes det var vanskelig at nærmest «alt» kunne forstås som vold, basert på at barnet ble skremt, for eksempel. Problematikeringen av et bredt voldsbegrep ble delvis knyttet til spørsmålet om anmeldelse/ varsel, altså hvorvidt alle tilfeller der det har forekommet en eller annen grad av vold, skal anmeldes. Flere av deltakerne tok til orde for at dette er helt urealistisk, blant annet fordi rettsapparatet ikke har kapasitet til å ta alle slike saker. Vurderinger knyttet til anmeldelse/varsel til politiet er et eget tema som vi kommer tilbake til i kapittel 10.

Samtidig som noen av informantene satte spørsmålsteget ved et bredt voldsbegrep, vektla de at også mildere voldshandlinger kan være skadelige for barnet. De pekte på at barn kan ha ulik sårbarhet, men framfor alt framhevet de betydningen av kontekst. Dels handler det om hvorvidt den milde volden inngår i en større helhet av fysiske og psykiske krenkelser, dels om hvordan forelderen håndterer situasjonen i etterkant, slik informant B framhevet i sitatet over.

Differensiering – nødvendig, men risikabelt

Mange av informantene var opptatt av at vold og voldssaker kan være mye forskjellig. Det varierte imidlertid hvor komfortable de var med å snakke om slik differensiering. Noen ledere og ansatte, gjerne med lang fartstid, snakket med faglig trygghet om dette temaet. Andre, ofte yngre deltakere, kunne fremme de samme synspunktene, men med større forbehold. Vi skal først se på et lengre sitat fra en av lederne:

A: Det er jo noen som mener at en ikke skal skalere vold, for å si det sånn, men at vold er vold. Og det er jo for så vidt riktig, det, men samtidig så er det jo ... Noen typer vold er det jo lettere å jobbe med, få foreldre til å slutte med, som jo er vårt mål. At det er trygt nok for barn å bo hjemme, at de får gode nok oppvekstvilkår hjemme.

Intervjuer: Når du sier at noen mener at man ikke skal skalere vold, og dette med at vold er vold ... Jeg tror jeg vet hva du snakker om, men hvem er disse «noen», for å spørre på den måten?

A: Ja, nei, det er jo i endring, ikke sant, men det blir noen ganger uttrykt at vi skal ha nulltoleranse for vold, og hvis vi gir rom for å ha større forståelse ... at en er bekymret for at det åpner for at en godtar vold, da. Det kan jo være at det er få som tenker sånn, men ... I hvert fall for oss så er det ulike måter å jobbe med ulik vold på. Noen foreldre har jo opplevd det selv som en del av oppdragelsen og tenker at det er riktig måte å oppdra barn på. Det vil jo være en lettere måte å jobbe med det på, hvis en da forklarer hvorfor en tenker at det ikke er bra for barn. Men så har du de som ... kanskje på grunn av lav toleransegrense, og kanskje de har opplevd vold selv ... Hvis det er mange belastninger eller rus eller psykiatri eller andre ting, og at en har liten kontroll som forelder og ... utsetter barnet for uforutsigbar og alvorlig vold, og at barnet går og er redd, ikke sant. Og at det kan være vanskeligere å jobbe med, hvis foreldre ikke har kontroll

over hva de gjør selv. Det er jo heldigvis mer sjelden at foreldre er, hva skal jeg si, bevisste i volden de utfører, og *ønsker å skade* barnet sitt. Da er det jo veldig farlig og veldig vanskelig å gjøre noe med.

Sitatet inneholder flere elementer som er typiske for informantenes refleksjoner, blant annet at de skilte mellom oppdragervold og vold i affekt, noe vi straks kommer tilbake til. Først skal vi dvele litt ved det informanten sier om ikke å «skalere» – eller gradere – vold, at noen mener at vold er vold, og at det skal være nulltoleranse. Dette var et gjennomgangstema i mange av intervjuene, og ofte tok deltakerne forbehold på samme måte. Her er et annet typisk eksempel på det vi vil kalle *bagatelliseringsforbehold*, fra et gruppeintervju med deltakere fra mottak/undersøkelse og omsorgsteam:

A: mens hvis jeg har en sånn mild ... *hvis man kan kalle det ... Det føles jo litt fælt* å liksom kategorisere ... Men samtidig så tenker jeg at det er litt forskjell, da. Hvis du har en sånn mild oppdragervold, at meldingen går på at du har knipset til munnen, eller ...

B: Ja, litt sånn klapp på hånda eller ...

A: ... dratt i øret eller klaps i ... ja, ikke sant. Så tenker jeg at det sier nødvendigvis ikke at forelderen er i ubalanse sånn hele tiden [...] Det betyr ikke at man ikke fungerer som forelder, men du trenger kanskje å bare få noen andre verktøy til å gjøre det på en litt annen måte, for det er ikke sånn det er greit å gjøre her.

Vi ser at ordet «mild» utløser et behov hos A for å ta forbehold: «hvis man kan kalle det» det, og «det føles jo litt fælt» og «men ...». På dette tidspunktet i intervjuet var det tydelig at både A og B syntes det var krevende å snakke om forskjeller uten at det ville bli oppfattet som bagatellisering. Dette kom fram ved at de nølte eller fniste, og framfor alt ved at de stadig tok slike forbehold, gjennom ulike innskutte bisetninger. Intervjuer tok ordet og pekte på at dette var noe vi opplevde i flere intervjuer. Hun spurte hvorfor det er sånn, og A svarte:

A: Jo, fordi at jeg føler at vi har gått noen runder med at «vold er vold, vi skal ikke differensiere», men det er jeg ikke enig i. Og så føles det litt sånn ... når man sier det, så føles det som jeg forsvarer at det er greit med vold, og det mener jeg for all del ikke!

Det å snakke om forskjeller i voldsutøvelse – differensiere – er altså assosiert med å bagatellisere. Blant annet ser det ut til at man ved å gradere alvorligheten gjør seg sårbar for denne typen tolkninger. En vanlig måte å håndtere dette på blant våre deltakere var å understreke at all vold er skadelig for barn, men det trengs ulike tilnærminger for å stoppe volden og hjelpe barna. Den måten å differensiere på som syntes mest legitim å snakke om, var altså (ulike) «måter å jobbe på». Det vanskeligste var nok å tørre å si at noen tilfeller av vold er mildere eller mindre skadelige enn andre. En løsning ble å understreke at det er individuelle forskjeller mellom barn, noen er mer sårbare – også for mildere vold – enn andre. Samtidig

er det tydelig at de snakket om ulike forskjellsdimensjoner, uten at dette i særlig grad var systematisert.

I det følgende skal vi se nærmere på *hvordan* informantene differensierte, hvilke begreper de brukte, og hvor egnet disse begrepene er. Dette var stort sett begrenset til å avgrense den alvorlige volden mot annen vold og å skille mellom vold i oppdragelsen og vold i affekt, slik vi så det i sitatet fra lederen over. Dessuten trakk de fram psykisk vold. Selv spurte vi dem om vold mot barnets omsorgsperson og om begrepet «høykonflikt». Vi skal se nærmere på hvordan disse begrepene ble brukt og forstått.

Alvorlig vold og vold i affekt

En måte å differensiere på var å trekke en grense mot *den alvorligste volden*, den som er enklest å definere som vold, og som alle definerer som det. Når vi spurte nærmere, kunne noen informanter assosiere til bruk av gjenstander: «der det blir brukt belter, sko ... altså ganske stygge metoder», mens andre brukte ord som «grov», «alvorlig» og «tortur». I et gruppeintervju fortalte deltakerne om en sak de hadde fått inn på fredagen i uka før, der «alle sammen visste at dette er grov vold»: «Ja, tortur rett og slett. Ganske alvorlig, grov vold. Altså, da er det ikke noe spørsmål. Man kan ikke pakke det inn på noen som helst måte.»

Samtidig kan den alvorligste volden være vanskelig å oppdage og vanskeligst å gjøre noe med, var det noen som framhevet. Det handler om at barna er så kontrollerte og så skadet at de ikke tør eller makter å fortelle, eller at foreldrene har omfattende personlighetsforstyrrelser uten at det nødvendigvis er diagnostisert.

Flere brukte begreper som «affektvold» eller «frustrasjonsvold» når de ville beskrive vold som ikke var oppdragervold. «Vold i affekt» ble gjerne knyttet til opphopning av belastninger og stress eller til rus, psykisk uhelse og eventuelt personlighetsforstyrrelser. Vi ser dette som et forsøk på å differensiere mellom ulike typer og kontekster for vold, men oppfatter at begrepet brukes på ulike måter. Blant våre informanter kunne «affektvold» vise til både foreldre som tyr til vold i situasjoner der de er stresset på grunn av ulike belastninger, og foreldre som har sinne- og aggresjonsproblemer som gjør at de tåler lite stress. Slik vi ser det, er dette to ganske ulike årsaker til vold, der den ene er kontekstuell og den andre er individuell.

Oppdragervold

Som allerede antydte kretset samtalen om differensiering mye rundt begrepet «oppdragervold». Noen var eksplisitte på at dette er et kontroversielt begrep, som en leder som sa at «det er litt sånn rød klut hvis jeg snakker om oppdragervold, for da får jeg den 'ja, men vold er vold'». En annen informant brukte formuleringen «ømtålig»:

B: Og så har man jo alltid de litt ømtålige temaene i form av liksom [ordet] «oppdragervold» som man ikke liker å bruke, men som noen ganger kan gi oss

viktig kunnskap i forhold til i hvilke settinger volden blir brukt. Ikke dermed sagt at det er mindre skadelig, men det sier noe om situasjonene det blir benytta i, tenker jeg.

Deltakerne var tilbakeholdne med å bruke ordet, og noen viste ved non-verbal kommunikasjon at de syntes det var vanskelig å bruke det. En informant fortalte at de hadde brukt begrepet før, men hadde gått bort fra det. Selv omtalte hun det som et litt «skummelt» ord fordi det ikke sier noe om skade. I samme retning tolker vi en deltaker som mente at begrepet «gjør at man på en måte fritar foreldrene litt for skyld, og det sier veldig lite om hva det gjør med barnet». Intervjuer nevnte at det hørtes ut som om begrepet «kommer med en slags bagasje», noe implisitt om at volden er mindre alvorlig eller mindre skadelig. Informanten bekreftet at det var slik hun oppfattet det:

A: Ja, for man skiller jo på en måte på det og ... når man kanskje sier litt sånn «bare oppdragervold», man skiller jo på det og mishandling. Det er liksom ikke mishandling. Men for barnet så kan det jo oppleves annerledes enn det er tenkt fra den voksne.

For disse deltakerne var «oppdragervold» assosiert med noe som vektlegger foreldrenes intensjoner og impliserer at volden er mindre skadelig for barna. For egen del framhevet de at selv om volden var bevisst fra foreldrenes side, var det ikke sikkert at barna forsto, og dermed var den ikke forutsigbar.

Flere av deltakerne presiserte at de kun brukte begrepet internt, mens de valgte andre ord utenfor kontoret og i skriftlig sammenheng, «for eksempel hvis det er saker som skal opp i retten eller nemnda», som en sa det. Dette forklarte de blant annet med at foreldres advokater gjerne bruker «oppdragervold» som en form for mindre alvorlig vold, når de skal argumentere imot en omsorgsovertakelse. Enkelte forbandt begrepet med vedtak fra fylkesnemnda, som denne informanten fra et omsorgsteam:

A: Når vi får vedtak om omsorgsovertakelse, så ser jeg at de kanskje i enda større grad enn oss benytter det begrepet og skiller mellom de tinga. At det er ikke bare vold, men at man kanskje ser litt mildere på det.

Denne og andre informanter fortalte at de ikke brukte «oppdragervold», men beskrev det som faktisk skjedde.

Flere av informantene distanserte seg fra en bagatelliserende måte å bruke «oppdragervold» på, samtidig som de understreket nytten av ordet for å markere voldspraksiser som det er mulig å endre. Som informanten i et tidligere gjengitt sitat sa det: «Det sier noe om situasjonene volden blir benyttet i.» Hva slags situasjoner – eller saker – er det da de mener dette begrepet betegner?

Ser vi på hva informantene sa under ett, får vi følgende inntrykk av hva «oppdragervold» viser til: Dette er foreldre som bruker vold i oppdragelsen fordi de selv har blitt oppdratt slik, og fordi det er vanlig der de kommer fra. Volden er

basert på hva foreldrene har lært er riktig og fornuftig. Den kan avlæres ved at de forstår at den er ulovlig og uhensiktsmessig i en norsk kontekst, og ved at de får vite hvor skadelig den kan være for barn. Da kan barnevernstjenesten hjelpe dem med å finne andre måter å sette grenser på, «andre verktøy», noe mange foreldre ønsker og tar til seg. Volden er motivert, i motsetning til den umotiverte. Videre assosieres oppdragervold med forutsigbarhet, der barnet vet hva som utløser reaksjonen/straffen, og med mildere former for vold, som å bli knipset på hånden eller klapset på rumpa. Kanskje kan man si det slik at det er en voldstype som passer godt til barnevernstjenestens verktøy, særlig veiledningstiltak, i motsetning til voldsutøvelse som skyldes psykisk uhelse, rus og personlighetsforstyrrelser, der barnevernstjenestens kompetanse og metoder i større grad kommer til kort. Et gjennomgående moment var at oppdragervold er lettere å jobbe med, så lenge foreldrene er innforstått med at denne måten å oppdra barn på ikke er legitim i Norge. Vi fikk gjennomgående inntrykk av at oppdragervold først og fremst ble assosiert med foreldre med bakgrunn fra andre land enn Norge.

Mens flere tydelig assosierte begrepet med mild vold, la andre vekt på at oppdragervold betegner intensjon eller kontekst og ikke alvorlighetsgrad, slik vi så at Judith van der Weele framhevet (kapittel 1). «Det er klart at i oppdragelsesøyemed så kan det jo også utføres veldig grov vold», sa en av lederne og viste til foreldre som hadde stengt barna inne på rommet og slått av lyset, eller som brukte redskaper til å true eller slå med. En annen leder sa at de brukte begrepet «oppdragervold», men «ikke som en lettere form for vold». Samtidig erkjente hun at det var en risiko for at begrepets slagside mot mild vold likevel kunne påvirke:

Vi skal ikke definere oppdragervold som noe mindre alvorlig uten at vi vet hvilken faktisk virkning det har for barnet. Fordi det kan være en sånn merkelapp som gjør at okei, da begynner vi med tiltak, men vi undersøker ikke nærmere hvilken effekt det har på barnet, om det er andre ting man kan se, hvor lenge det har pågått, om det er andre utfordringer i familien. Man må se det i helhet.

Denne lederen advarte altså om at oppdragervoldbegrepet kan komme til å fungere som en merkelapp eller «knapp» som utløser foreldreveiledning på automatikk.

Psykisk vold

«Psykisk vold» var et annet begrep som dukket opp når vi snakket om hva vold er. Flere var opptatt av at den fysiske volden får mest oppmerksomhet, mens den psykiske volden kan være den verste for den utsatte. Samtidig kan den være vanskeligere å definere. Deltakerne omtalte det som et «veldig vidt» begrep eller som «mer diffust» og «mindre konkret» enn fysisk vold. Det kan blant annet være vanskelig å forklare når man legger fram en sak i fylkesnemnda eller retten, var det noen som nevnte. Da vi ba dem gi eksempler på hva som kan være psykisk vold mot barn, ble det særlig trukket fram at foreldre bruker stygge ord, snakker nedsettende om og rakker ned på barna, for eksempel «du er alltid så dum» og «du får ikke til ting». Fra medarbeiderne i et omsorgsteam kom det eksempler fra

samvær, der foreldre kunne kommentere negativt på barnets utseende: «Ah, ser du sånn ut på håret? Har du på deg *den* genseren? [...] De skal trykke ned fra ende til annen, liksom.» At deltakerne forsto psykisk vold som noe som kan omfatte både konkrete uttalelser og mer latente elementer, kommer fram i dette sitatet fra et gruppeintervju med deltakere fra undersøkelse og tiltak:

D: Vi har et barn som fortalte at faren har sagt at «jeg er helt sikker på at vi fikk med oss feil barn hjem fra sykehuset. Det er nok ikke du som er vår», og at «det er en annen snillere gutt som egentlig er meg og mamma sin».

B: Jeg tenker jo det både er sånne ting som er lett å beskrive, type nedsettende kommentarer direkte mot barn, men også mot foreldre, hvor barn blir vitne til. Men også der man har opplevd fysisk vold, og det å kjenne på stemning, og det å være redd for. [...] Truing er det masse av. Som kanskje kan framstå som litt uskyldig, og som mange foreldre i hvert fall ikke tenker på som vold, men som vi ser har ganske store skadelige virkninger på barna.

Det varierte hvor trygge informantene virket når de skulle forklare hva psykisk vold er. Mens det kom mange eksempler på verbal vold, var det vanskeligere å beskrive psykisk vold mer utførlig. I likhet med B i det forrige sitatet formidlet disse informantene fra omsorgsteamet i en annen tjeneste en forståelse av psykisk vold som en vedvarende tilstand, følelse og stemning:

B: at det er pågående, og det er over tid. Mens i en mer normal setting, så kan man jo si feil ting og dumme ting og ... kunne reparere det, og allikevel ikke avvise barnet på noen måte, ikke sant. [...] Så det er jo kanskje litt dette med at det blir en helhet rundt det, og det blir noe som pågår over tid ... Og den følelsen det skaper i barnet, i forhold til å være avvist, eller ikke elsket. [...]

D: Det er jo ofte at det er en stemning, altså psykisk vold er en stemning i familien som er grunnleggende negativ for barnets utvikling.

Denne påpekningen av forskjellen på en enkeltstående krenkelse som kan repareres, og en vedvarende tilstand av krenkelser og avvising, er i tråd med en regimeforståelse av vold i nære relasjoner (Bredal, 2020). Eksisterende regimeforståelser av vold i nære relasjoner assosieres gjerne med partnervold, mens det er mindre vanlig å bruke begrepet «voldsregime» om tilfeller der barn er utsatt for vold fra en av eller begge foreldre, uten at det også er vold mot omsorgsperson. Det kan virke som om psykisk vold og latent vold er det nærmeste våre informanter kommer i å beskrive regimeformer av vold mot barn.

Et unntak i denne sammenheng er en av de større tjenestene der de i intern veiledning brukte et mer avansert begrepsapparat, med utgangspunkt i Van der Weeles firedeling (se kapittel 1), der blant annet regimebegrepet «systematisk familieterror» inngår. Også her la de vekt på at differensiering er nødvendig for å vurdere hva barnevernstjenesten kan og bør gjøre:

Og det for oss å drøfte – er dette en overføring av familietradisjoner ... så er det noe som er annerledes å jobbe med enn om det er en del av en slags mishandling. [...] For det er klart, at ser det ut som systematisk familieterror, så vet du jo også at dette er ganske dysfunksjonelle personer der barnevernstjenesten neppe kan sette inn et foreldreveiledningsprogram og tenke at det skal bli bedre.

Den siterte informanten hadde blant annet ansvar for intern veiledning i voldssaker. Her framsto differensiering i større grad som noe selvsagt og nødvendig for å håndtere voldssaker på en profesjonell måte. De henviste til forskning og annen faglig ekspertise, og de presenterte sine ulike voldskategorier som en faglig fundert modell.

Seksuelle overgrep

Deltakerne våre var enige om at saker om seksuelle overgrep skiller seg fra voldssaker på flere måter, blant annet ved å være en langt *sjeldnere* sakstype. Som et eksempel kan vi nevne en større tjeneste som oppga at de hadde 7 meldinger om seksuelle overgrep i 2021, mens de hadde 347 meldinger om vold. De 7 meldingene gjaldt både overgrep fra foreldre eller andre i nær familie og overgrep fra jevnaldrende (såkalt SSA-saker, barn med skadelig seksuell atferd).

Overgrepssakene er også substansielt forskjellige fra voldssakene, var det flere som framhevet, blant annet en av barnevernlederne. Både utøverprofilen – hva som karakteriserer foreldre som forgriper seg seksuelt på barna sine – og barnevernstjenestens håndtering skiller seg fra en voldssak, påpekte hun. Gjennomgående oppga informantene at overgrepssaker i langt større grad enn voldssaker anmeldes til politiet, slik også surveyen vår viste (kapittel 5). Dette ble dels begrunnet med at politiet er bedre stilt til å avdekke og bevise, blant annet ved at de kan ta beslag i elektronisk materiale fra mobiltelefoner og datamaskiner. Dels mente noen at det kan henge sammen med generell usikkerhet og dermed også frykten for å gjøre feil, eller «forkludre» saken, som en informant sa det.

Framfor alt er dette en tematikk som barnevernsarbeiderne jevnt over beskrev som mye *vanskeligere* enn voldssaker og vanskeligere på flere måter. Flere framhevet at seksuelle overgrep er vanskelige å avdekke, noe som blant annet knyttet til at barna selv sjelden vil fortelle om det. Dette ble gjerne forklart med skamfølelse hos den utsatte. Mange av dem vi har intervjuet – både ledere og kontaktpersoner – henviste til etablert kunnskap om at det i gjennomsnitt går 17 år før en person åpner seg om overgrepserfaringer, slik vi ser det i følgende sitat fra et gruppeintervju med kontaktpersoner fra omsorg og mottak:

A: Det er så mye skam knyttet til det med seksuelle overgrep ... [...] det er noe med den krenkelsen å være utsatt for et seksuelt overgrep, som jeg tror at ... det gjør nok at mange, barn spesielt, ikke klarer å si det. Og de sier vel at ... hva er det ... 17 år det tar fra en person opplever det, til de klarer å si noe om det.

Et annet aspekt som gjør overgrepssaker – og særlig incestsaker – vanskelige, ifølge våre informanter, er de ansattes egen usikkerhet. Dels skyldes det manglende erfaring fordi sakene er så få. Dels er temaet så alvorlig og så sensitivt at man kvier seg for å gå inn i det. En avdelingsleder uttalte at «det sitter lengre inne, for å si det sånn. Det setter seg fast i halsen.» I likhet med andre vektla hun den emosjonelle motstanden mot å skulle ta innover seg at noen kan forgripe seg på sitt eget barn:

Og så tror jeg det sitter mye i oss selv. Jeg tror ikke vi er noe annerledes enn mange andre der, at det å skulle tenke seg tanken, å se det for seg og faktisk tro at «jo, det skjer faktisk» ... Det er veldig ubehagelig, ikke sant. Det kjennes nesten ikke til å tro for de fleste av oss. Heldigvis.

Flere framhevet at seksuelle overgrep er spesielt alvorlige krenkelser, noe som gjør at det føles særlig risikabelt å ta opp temaet med foreldrene. «Da må vi liksom være enda mer sikre, på et vis», sa en av lederne som sammenlignet med saker om vold. En familieveileder brukte ordet «berøringsangst»:

Men akkurat seksuelle overgrep, det er veldig tabubelagt, og det er akkurat som om frykten for å være bekymra for det og at det ikke er helt det som er situasjonen i en familie, er på en måte langt, langt høyere. [...] Ja altså, vi har litt sånn berøringsangst i forhold til det temaet.

Flere av informantene sa at de var usikre på hvordan de kunne snakke med foreldre, spesielt med foreldre som var mistenkt for å ha begått overgrep. En som jobbet som veileder, sa det slik: «De [kontaktpersonene] synes det er helt forferdelig. De synes han er grusom, og 'tenk å gjøre noe sånt'». En kontaktperson fra undersøkelsesteamet beskrev sitt eget ubehag på denne måten: «Når det er seksuelle overgrep, vil jeg på en måte inn og ta den voksne. Få den ut, få straffa. Altså, jeg ser ikke noen formildende omstendigheter av noe slag. Jeg blir egentlig ganske krakilsk.» Hun mente likevel at hun hadde nok «skuespillertalent» til å skjule dette. I et annet intervju brukte en av deltakerne begrepet «avsky» når hun sammenlignet volds- og overgrepssaker:

Vold er noe vi alle kan kjenne oss igjen i ... vi kan kjenne på frustrasjon og ... Men seksuelle overgrep, der blir det mer en sånn avsky. Og den tror jeg nok at man kan sitte og kjenne på i møtet, selv om man prøver å dekke til.

Når det gjaldt det å snakke med barnet, skilte informantene seg noe mer. Noen følte seg usikre og koblet det blant annet til en generell sjenanse eller manglende erfaring med å snakke om seksualitet og kropp. Andre nevnte at de er bekymret for hva de kan utløse ved å spørre om overgrep. Som en kontaktperson sa det: «Påfører jeg barnet en større belastning med å ta det opp, eller gjør jeg ikke det?» En annen kontaktperson fortalte at hun tidligere hadde vært engstelig for å ta det opp med barn, men at hun var blitt bedre på å spørre, og hun spør «rett fram». Hun henviste til råd fra Forandringsfabrikken om ikke å «gå rundt grøten»:

B: Ungdommene der er jo tydelige på at vi må tørre å spørre. For min egen del er det noe jeg har måttet jobbe med. Altså, det å tørre. For hva er reaksjonen? Men samtidig så ... Det er jo verre hvis man går et helt liv uten at noen spurte.

Enkelte av informantene tok opp erfaringer med at det ikke er vanskelig å få barn eller unge til å fortelle om seksuelle overgrep. Her er et eksempel fra et gruppeintervju med deltakere fra undersøkelse og tiltak:

B: Det tenker jeg er greit, for kroppen er på en måte kroppen.

D: Ja, det tror jeg er ganske likt. Og da har jo vi tegninger som hjelper oss, og litt sånn ... prøver å bruke språket som de bruker, ikke sant, i sin alder og ... [...] Det er jo ikke enkle samtaler å ta, men likevel så vil jeg tro at vi har litt lik tilnærming når vi snakker om vold eller seksuelle overgrep, fordi at det er noe som skjer med kroppen som ikke er greit [...]

B: Du kan jo nesten smile, fordi de [barna] gjør det så enkelt. Det er så enkle ord på beskrivelsene og ... det er vi som gjør det vanskelig, tenker jeg.

En informant fortalte at hun hadde fått en tankevekker da hun i en periode var tilknyttet barnehuset. Der brukte de kartleggingsverktøy som inkluderte direkte spørsmål om overgrep, også i saker som gjaldt vold, og hun var overrasket over hvor ofte barnet svarte og fortalte: «Så det var litt sånn 'oi!' Og det kom ganske sånn naturlig.» Hun mente barnevernstjenesten burde ruste seg bedre for å kunne jobbe med overgrepssaker, og at det handlet mye om å bli trygg på å snakke om seksualitet: «Kanskje vi skal sitte og trene på å snakke om seksualitet, bruke ordene, bruke begrepene.»

Avdekkingskvaler

Vi fikk inntrykk av at flere deltakere kjente på en fortvilelse over ikke å lykkes med å avdekke flere seksuelle overgrep, og at dette skilte denne sakstypen fra volds-sakene. Flere nevnte eksempler på meldinger som var undersøkt uten at man fant noe, og på mistanke de hadde hatt i andre saker. Følgende sitat fra en av barnevernlederne er en god illustrasjon på den frustrasjonen flere av informantene uttrykte:

Det er klart at en av mine største sorger som barnevernsarbeider over snart 30 år er hvor få seksuelle overgrep vi avdekker. Det tenker jeg er en stor utfordring i systemet vårt, når vi vet hvor lang tid det tar før barn forteller, og hvor utrolig vanskelig det er å avdekke.

Vi oppfatter at mange barnevernsarbeidere kjenner på et personlig medansvar for at barn lever med seksuelle overgrep i en familiekontekst uten at dette blir oppdaget og stoppet. De beskriver en gnagende uro som vi antar vil være en påkjenning over tid. Formuleringer som «en av mine største sorger», «min største bekymring» og «gnager mest» gikk igjen når informantene formidlet sin opplevelse av at det er

mye overgrep «der ute» som de ikke lykkes i å avdekke, slik også dette sitatet fra en kontaktperson fra tiltak illustrerer:

Vi har jo mange mistanker. Vi snakker veldig mye om seksuelle overgrep, som sånn «det må vi ha i bakhodet» liksom, «ja, her kan det være ... ja, kanskje det er grunnen». Så vi snakker mye sånn, men å faktisk komme inn og avdekke ... det er ekstremt vanskelig. [...] det er flere saker hvor den magesfølelsen er ... der jeg er nesten sikker på at det har skjedd, men hvordan får jeg avdekka det, liksom? [...] Men så vet man noe om hvor lang tid det kan ta å innrømme det. Det kan hende de ikke innrømmer det før de er trygt i et fosterhjem.

Når vi vurderer materialet som helhet, blir vi slått av hvor ofte informantene henviste til at overgrepsutsatte venter lenge, i gjennomsnitt 17 år, med å fortelle om det de har opplevd. Slike utsagn kom nærmest som en automatisk, standardisert respons når vi begynte å spørre om seksuelle overgrep. Det er verdt å reflektere litt rundt hva denne responsen sier om de barnevernsansattes forståelse av seksuelle overgrep som sakstype. Slik vi ser det, peker henvisningen til «17 år» dels mot en tatt for gitt forestilling om at det finnes store mørketall – mange overgrep avdekkes ikke. Dels fungerer «17 år» som en forklaring på manglende avdekking – barna vil ikke fortelle. Det er som om «17 år» blir en måte å forsone seg med at man ikke avdekker mer. Dette er forståelig. Vi vil likevel spørre om «17 år» noen ganger fungerer som legitimering av ikke å gå inn i en materie som flere forbinder med faglig usikkerhet og emosjonelt ubehag. En konstruksjon av skamfulle barn som ikke vil fortelle, kan altså bli en begrunnelse for ikke å spørre. I vårt materiale utfordres denne konstruksjonen av de informantene som har erfart at det ikke er vanskelig å få svar hvis man først spør, og de som tematiserer sin egen skam. Dette er et viktig spor å forfølge i arbeidet med seksuelle overgrep.

Vold mot omsorgsperson

I alle intervjuene spurte vi deltakerne om erfaringer med saker om vold mot barnets omsorgsperson. Vi vekslet mellom begrep som «vitne til», «leve med vold», «partnervold» og «vold mot omsorgsperson». Informantene hadde som regel merkbart mindre å si enn når vi snakket om foreldres direkte vold mot barnet. I flere tilfeller måtte vi gjenta eller omformulere spørsmålet, for å få dem til å forstå at dette var en type voldssaker vi ønsket å snakke med dem om. Ofte kom det i første omgang et programmatisk svar om at de selvsagt regner det å være vitne til vold mot omsorgsperson som like skadelig for barn som å være direkte utsatt.

En del av deltakerne sa at de hadde liten eller ingen erfaring med saker der det var bekymring for eller avdekket vold mot mor eller far mens de bodde sammen med voldsutøver. Dette gjaldt særlig de yngre deltakerne som generelt hadde mindre erfaring med ulike sakstyper, men også noen av dem med flere års erfaring fortalte at de sjelden hadde slike saker. Enkelte mente at denne typen vold som regel først ble tema etter samlivsbrudd, og som del av en «foreldrekonflikt», et begrep vi straks kommer tilbake til.

Dette fraværet av erfaring blir særlig tydelig i kontrast til den måten noen av de andre deltakerne snakket om vold mot omsorgsperson på, som en selvsagt del av barnevernstjenestens voldssaker. Et spesielt tydelig eksempel er intervjuet med en av de mest erfarne informantene, som blant annet fortalte om sitt arbeid med Klemetsrudmodellen fra den ble utviklet på begynnelsen av 2000-tallet.¹⁸ I dette intervjuet ble det tydelig hvordan «vitne til vold» var en vanlig – eller også den vanligste – voldssakstype den gangen. Når hun skulle forklare hvordan de jobbet med modellen, tok hun utgangspunkt i meldinger om vold mot barnets mor, uten å kommentere dette eksplisitt.

I vårt datamateriale fant vi et tilsynelatende lavere engasjement og interesse for denne typen voldssaker enn for dem som gjaldt direkte vold mot barnet. Vi fant også en mindre utviklet forståelse av volden som fenomen enn hva vi har sett når det gjelder direkte vold mot barn. Med enkelte viktige unntak viste ikke deltakerne til kunnskap om ulike former og grader av partnervold, som det klassiske skillet mellom situasjonsbestemt/episodisk vold og systematiske voldsregimer.¹⁹ For øvrig var det varierende bevissthet når det gjaldt betydningen av maktskjevheter i forholdet mellom foreldrene og muligheten for at foreldrene kan ha ulike interesser i barnevernssaken som følge av vold. Dette kommer vi tilbake til under neste tema.

Foreldrekonflikt

Kojan et al. (2020, s. 23) mener at det er uklart hva kategorien høykonflikt omfatter, og de har derfor ikke tatt den med i sin oversikt over barnevernsstatistikkens voldskategorier. Fra forsknings- og faglitteratur vet vi at foreldrekonflikt/høykonflikt defineres ulikt, men at det ofte omfatter tilfeller der det er eller har vært vold mellom foreldrene uten at dette nødvendigvis tydeliggjøres (Bjørnholt, 2021; Bredal & Stefansen, 2022; Helland & Borren, 2015; Winsvold et al., 2016). Dette har blant annet vært problematisert som en måte vold mot barnets omsorgsperson – og dermed vold mot barnet – usynliggjøres på (Bjørnholt, 2021; Bredal & Stefansen, 2022). Vi var derfor interessert i å finne ut hvordan informantene oppfattet og brukte disse begrepene.

Det første vi ble slått av, når begrepet «høykonflikt» ble nevnt, var at det ofte vekket tydelige reaksjoner i form av oppgitte stønn eller latter, som i denne utvekslingen fra et gruppeintervju med deltakere fra undersøkelses- og tiltaksteam:

Intervjuer: Hvis jeg sier høykonflikt ... [flere ler]

D: Altså, da tror jeg vi trenger et par timer til!

Både i denne og andre grupper vakte begrepet betydelig engasjement, og deltakerne bekreftet at det er en sakstype som både er økende og utfordrende,

¹⁸ Klemetsrudmodellen er en modell for oppstart av undersøkelse når bekymringsmeldingen gjelder vold eller overgrep. Se kapittel 7 for nærmere omtale.

¹⁹ Vi tenker her på begreper som «intimterrorisme» (Johnson, 2008), «coercive control» (Stark, 2007) og «patriarkalsk terrorisme» (Øverlien, 2013).

som når en kontaktperson fra et undersøkelsesteam sukket og sa at «jeg føler at jeg har en advokat på telefon annenhver dag». Dette inntrykket av foreldre-/ høykonflikt som en krevende sakstype bekreftes i andre studier (Jevne & Ulvik, 2012; Olkowska et al., 2020; Sudland, 2020; Sudland & Neumann, 2020; Sudland & Neumann, 2021).

Høykonflikt som vold mot barnet

For å finne ut hvordan informantene forsto koblingen mellom høykonflikt og vold, stilte intervjuer åpne og stikkordsmessige spørsmål, for eksempel: «Tenker dere at høykonflikt har noe med vold å gjøre?» I de aller fleste tilfeller assosierte informantene da til at foreldrenes høye konfliktnivå er skadelig for barnet og dermed kan ses som en form for vold, som når en informant kalte det «et perfekt eksempel på psykisk vold».

Selv når vi eksplisitt tok opp muligheten for at det hadde vært vold i samlivet mellom de voksne før samlivsbruddet, og at dette kunne ha noe å si for den relasjonen som ble omtalt som en konflikt, var det få som hadde refleksjoner rundt dette. Flere brukte da også begrepene «foreldrekonflikt» og «høykonflikt» eksplisitt om tilfeller der den ene forelderen fortalte om vold fra den andre, som i dette sitatet fra en gruppe med deltakere fra undersøkelse og tiltak:

B: Du har jo sånn som den saken jeg har, den som har vært i alle år ... der det har vært sakkyndig. Der er det jo ... hun mener at det har vært vold, men han sier at det ikke har vært vold. Og så blir det en høykonflikt fordi da kan ikke hun forholde seg til han, fordi at hun får vondt i magen hver gang hun ser han ...

C: Men vårt fokus er jo konflikten, og ikke vold, selv om hun har uttalt det, ikke sant? Ja.

Flere av informantene skilte altså ikke mellom konflikt og vold i foreldrerelasjonen. Deres fokus var på å unngå å bli «dratt inn i konflikten», å ikke «la seg sluke inn av de to sterke partene», slik noen formulerte det. De ville være på parti med barnet, som ofte ble glemt av foreldrene. Informasjon om vold ble da gjerne forstått som påstander, der foreldrene «forteller forferdelige historier om hva den andre parten har gjort», som en kontaktperson fra tiltak sa det. Hun og kollegene beskrev det som «historikk», ting fra fortiden, da paret bodde sammen. På spørsmål om dette var noe de forsøkte å finne ut av, svarte den ene kontaktpersonen: «Det har jeg vel lært, at det er dumt.» Kollegaen utdypet:

Ja, jeg har jo opplevd flere ganger at jeg har blitt dratt inn i noe, og at ... Jeg sitter der halvannen time og hører om at far slang mor i bakken for åtte år siden, eller ni ... Og da har jo den personen et behov for å dele de tingene, så noen ganger har jeg hørt på det, men det kan jo gjøre at fokuset på barna forsvinner helt. Og at man ikke klarer å gå videre. Men noen ganger så har jeg hørt på det, for å bygge relasjon og møte på de følelsene som den personen sitter med. Men hvis man snakker om akkurat det samme fem ganger på rad ...

Vi spurte ikke nærmere om denne saken, så vi vet ikke hvorvidt det at far slang mor i bakken, var et engangstilfelle, eller om det var snakk om en mer langvarig voldsrelasjon. Det er uansett interessant hvordan kontaktpersonen tilsynelatende ikke oppfattet dette som relevant for barnets omsorgssituasjon. Hun forsto det som morens behov for å dele noe som hadde skjedd mellom foreldrene tidligere, som kunne komme i veien for det som kalles et «fokus på barna». Hun virket ikke interessert i å undersøke videre hvorvidt barnet hadde levd med at moren ble utsatt for vold, eller hva dette i så fall betød for fars omsorgskompetanse og kontakt med barnet nå.

Vold mot den voksne forstås som vold

Mens de fleste vi snakket med om høykonflikt, ikke relaterte dette til vold mot omsorgsperson, eller de så volden som en del av konflikten som de skulle holde seg unna, var det enkelte som skilte mellom konflikt og vold eller mellom ulike voldsrelasjoner. Et eksempel er disse informantene fra et gruppeintervju som tematiserte maktforskjeller og tidligere vold:

A: Jeg tenker at ... vold, så er det kanskje mer tydelig hvem som har overtaket eller mest makt i det forholdet. Men det kan selvfølgelig være vold fra begge sider også. Mens med høykonflikt, så er de kanskje sånn maktmessig ganske like i relasjonen og at de krangler om spesifikke ting eller ... ja.. Det er selvfølgelig en glidende overgang der, tenker jeg, det er jo vanskelig ...

C: Jeg synes jo ofte at høykonflikt ... at de ofte ikke bor sammen, men at de bor hver for seg. Og at det er litt som du sier at maktbalansen er likere, at den ene ikke er veldig redd. For det er jo den opplevelsen av å hele tiden være under en trussel eller at noe alvorlig skal skje med meg, og hele tiden gå rundt og være redd for det ... Da tenker jeg det handler mer om vold, men den kranglingen ... og selv om det kan oppleves like skummelt for barna, ikke sant, å høre på mye stygge ord og sånne ...

Disse og enkelte andre informanter reservertet altså begrepet «høykonflikt» til relativt balanserte konflikter der eventuell voldsutøvelse var gjensidig, som de avgrenset mot voldsrelasjoner, der den ene parten hadde makt over den andre. Som C i sitatet over viste de også kompetanse på voldsregimer ved å vektlegge den latente volden og vedvarende frykten som preger slike relasjoner.

Om å bruke ordet «vold»

Når man snakker med foreldre

Vi har sett at barnevernstjenesten – som samfunnet for øvrig – opererer med et bredt voldsbegrep. Det er mye som defineres som vold mot barn, og mye mer enn i mange andre land. Vi har også sett at begrepsbruken er omdiskutert. Hvordan snakker man da om vold? Hvor viktig er det å bruke ordet «vold» i samtaler med foreldre og barn, i vedtak og i andre tekster?

Jevnt over mente deltakerne at tjenestene var mer opptatt av å bruke ordet «vold» tidligere. Dette ble knyttet til viktigheten av å «være tydelig», var det flere som forklarte. En informant pekte på påvirkning fra Alternativ til Vold der de var «veldig opptatt av å bruke ordet vold»:

A: Det at man kaller en spade for en spade. Men folk går så i forsvar og er så sårbare i den situasjonen når de kommer inn til barnevernet, at det nesten ... at en skal vokte seg for å være for konfronterende.

Mange av deltakerne i studien vår fortalte om den samme erfaringen og at begrepsbruken har endret seg over tid, slik det for eksempel kommer fram i dette sitatet fra et gruppeintervju med deltakere fra mottak, undersøkelse og tiltak:

B: Vi hadde jo en periode da vi ble veldig opptrent i hvordan gå inn i disse voldssakene, hvor det var et enormt fokus på dette med vold, og hvor vi brukte ordet vold hele tiden. Nå bruker vi nok ikke ordet vold så direkte lenger. Vi beskriver nok i større grad hva bekymringen handler om, hva som er skadelig.

D: Ja, du begynner kanskje ikke med «vold», men du forklarer hva du ser eller vurderer, og du refererer til at det er vold. For det er jo mange som blir trigga av at vi bruker ordet vold uten å ha forklart det, fordi de kjenner seg ikke igjen i det. De tenker at en voldsutøver er noen som slenger noen i veggen og mørbanker de. Det er liksom det de identifiserer med vold, veldig mange foreldre.

Informantene hadde erfart at det å bruke ordet «vold» kan gjøre samarbeidet med foreldrene vanskeligere, av flere grunner. Framfor alt hadde de opplevd at foreldre, men også noen barn, ikke forstår hva barnevernstjenesten legger i ordet «vold», og at ordet kan trigge motstand og skape misforståelser. Ofte skyldes dette at den andre ikke er innforstått med det brede voldsbegrepet som barnevernstjenesten legger til grunn, men er vant til en langt snevrere definisjon av «vold» – dels som begrenset til fysisk vold, dels som alvorlig, grov vold. Ei heller vet de hva «psykisk vold» er. Dermed kjenner ikke foreldrene seg igjen, og de føler seg urettmessig beskyldt for noe de ikke har gjort. Dette gjaldt særlig overfor foreldre med bakgrunn fra andre land, ifølge våre informanter.

Alternativt kan det være at foreldrene vet at det de har gjort, er vold, men er redde for å innrømme det, både overfor barnevernstjenesten og seg selv. De har motstand mot å ta innover seg at det de har gjort, er vold, fordi de ikke ønsker å være voldelige, og fordi de skammer seg over å ha vært det. Som en deltaker i et gruppeintervju sa det, så kan ordet «vold» være «veldig voldsomt». Hun fortsatte:

C: «Vold» er veldig alvorlig for veldig mange, og de kjenner ikke igjen begrepene på lik linje som vi ville definert «vold». Så hvis man har vært veldig sint eller vært skremmende, så vil de foretrekke å si, «vet du, jeg ble så sint, og jeg skjønner at de kan ha blitt redde». Og ikke definere det inn under voldsbegrepet, for da kan de oppleve at det er vanskeligere. Det er jo en forsvarsmekanisme i seg

selv, at det er ikke vold, jeg har ikke utøvd vold, men jeg ble litt sint, ikke sant. Det er lettere å forholde seg til.

For å ta høyde for ulike forståelser og foregripe motstand vil de velge andre ord enn «vold», fortalte mange. De konsentrerer seg om å beskrive konkrete praksiser og handlinger med mer empirinære ord, som «slå», «sparke», «klype», «knipse», «holde hardt», «dytte», «true». Så vil barnevernstjenesten forklare at dette er handlinger som regnes som vold, og som dermed er ulovlige etter norsk lov. I et gruppeintervju fortalte en kontaktperson at de hadde blitt mye mer bevisst på hvilke ord som fremmer og hemmer dialog og endringsmuligheter, både i det muntlige og det skriftlige: «Sånn at vi skal bruke de ordene som de bruker. At vi skal passe på det når vi skriver og sånn, at det skal være gjenkjennbart.»

For å understreke viktigheten av å forklare fortalte en informant som veileder i voldssaker, om en sak der det var «full krig mellom kontaktperson og familien». Foreldrene var svært indignerte og sinte for å ha blitt beskyldt for å bruke vold mot barna. De fikk en familieterapeut som hadde forklart hva barnevernstjenesten mente med ordet «vold», og vist dem Per Isdals definisjon. Denne forklaringen bidro til at foreldrene fikk større forståelse og ble innstilt på å samarbeide om hjelpetiltak: «Da var det 'ja, men hvis det er dette som er vold, så er det greit, da skal vi ta imot hjelpen'.»

Mange av våre informanter var opptatt av potensialet for å få foreldrene i tale dersom man er åpen for at «vold» ikke er et gitt begrep, men kan bety ulike ting for ulike personer. Slik sett argumenterte de for å bruke andre ord som et pedagogisk grep for å synliggjøre – ikke minimere – volden for foreldrene.

Når man snakker med barn

Når vi spurte om hvordan informantene snakket med barn om vold, var det gjengse svaret at de bruker barnas egne ord, slik denne familieveilederen fra et tiltaksteam forklarte det:

C: Jeg tenker det er viktig å møte barnet der barnet er, og bruke barnets begreper. Og så hjelper man de ofte med å utvide begrepene. Men jeg er opptatt av å bruke de ordene som barnet selv bruker om det, og så hjelpe de å øke sin kunnskap om hva dette faktisk er. For det er ikke alltid barnet kommer og sier at «jeg blir utsatt for vold», men de kan beskrive situasjoner.

Slik vi forstår denne informanten, er det å bruke barnets egne ord en forutsetning for å få til en dialog og få vite hva som har skjedd. Samtidig vektla hun at barnet trenger kunnskap om hva det «faktisk er» det er utsatt for – altså vold. Denne informanten viste også til erfaringer med at barn har fått opplæring om vold på skolen, som har gitt dem kunnskap og et språk for det de lever med: «Så da kan de bruke ord som gjerne gjør at vi, altså vi som fagfolk, også skjønner.» Her ser vi en interessant kontrast til en annen informant, som også la vekt på å bruke barnets egne ord, men som var mer forbeholden med å skulle forklare barnet at det det

beskrev, er vold. Denne informanten tilhørte et undersøkelsesteam og snakket derfor om denne fasen av saken:

C: Ja, det kommer jo an på hvem vi prater med. Om jeg snakker med en voksen, så kan jeg jo kanskje mer bruke begreper som vold. Men det er ikke et begrep jeg ville brukt overfor et barn. Da er det mest om å gjøre å kalle en spade for en spade. Da er det lugging det handler om, eller spark eller kloring, ikke sant, eller ... Det er ikke noe poeng for et barn å få et samlebegrep på det. Det er om å gjøre å snakke så direkte og tydelig som mulig.

I: Noen vil jo si at «ja, det er viktig å kalle en spade for en spade. Dette er jo vold. Lugging – det er vold», ikke sant. Hva tenker du hvis jeg sier det?

C: Ja. Jeg ville vel vært forsiktig med å legge ord i munnen på et barn. Hvis barnet ikke har en oppfatning av at det er så alvorlig, så tenker jeg at man må være litt forsiktig med å si at «moren din er voldelig». Hvis hun har lugget deg én gang, for eksempel. For det handler jo mest for meg om å få barnets oppfatning av hva de har opplevd. Det er ikke så viktig for meg at barnet skal ha rett merkelapp på det, at jeg skal forandre barnet sin måte å tenke om det på. Jeg er mest ute etter å få tak i hva barnet tenker. Og så får jeg diskutere med de voksne om hva slags merkelapp vi skal sette på det.

Denne informanten var åpenbart opptatt av tilfeller av tilsynelatende mild vold. Hun forklarte at hun ville forsøke å få barnet til å beskrive hva som skjedde, og hvordan, om det har skjedd før, og hvordan det var for barnet. Videre understreket hun at det er viktig at barnet skal få vite at det som har skjedd, ikke er greit, og at de voksne «skal ta seg av det». I en undersøkelsesfase, som hun tilhørte, ville hun være tilbakeholden med å bruke nye begrep eller det hun beskrev som «omskrive historien ... bevisstgjøre barnet på hva det egentlig er det har vært utsatt for».

Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på hvordan deltakerne fra de ni barnevernstjenestene snakket om og forsto vold og overgrep, som fenomen og som barnevernssaker. Mange av informantene beskrev en utvikling fra en kategorisk voldsforståelse preget av nulltoleranse og uttrykket «vold er vold» til at de i dag ser det som nødvendig å differensiere mellom ulike grader og former for vold. Samtidig opplevde de at differensiering var forbundet med risiko for å bli beskyldt for bagatellisering av vold mot barn. Særlig begrepet «oppdragervold» var omdiskutert, og mange av informantene tok bagatelliseringsforbehold når de snakket om dette begrepet, som de mente kunne si noe viktig om foreldres intensjon og om hvordan barnevernstjenesten kunne jobbe med saken. Andre tok mer entydig avstand fra begrepet, som de mente impliserte at volden var mindre skadelig for barnet.

I tillegg til «oppdragervold» skilte informantene mellom kategoriene «den alvorligste volden», «vold i affekt» og «psykisk vold». Vi fant at «psykisk vold» oppfattes som

diffust og vanskelig å definere, og vi antydte at «vold i affekt» synes som en lite spesifisert kategori.

Seksuelle overgrep ble gjennomgående omtalt som en forskjellig sakstype og som mye vanskeligere enn voldssaker. Vi kommenterte at mange barnevernsansatte kjenner på fortvilelse over å avdekke så få overgrepstilfeller, samtidig som de synes det er vanskelig å spørre. Vi spurte om den sterke vektleggingen av utsatte barns skam og taushet kunne fungere som en legitimering av egen tilbakeholdenhet.

Når det gjaldt vold mot barnets omsorgsperson/partnervold, hadde informantene mindre å si, og overraskende mange fortalte at de hadde liten sakserfaring. Noen skilte seg ut med god kompetanse på partnervold, og disse var også bevisst på vold og ujevne maktrelasjoner i såkalte høykonfliktsaker. Andre brukte begrepene «høykonflikt» og «foreldrekonflikt» om saker der det var vold mellom foreldrene. Selv om alle var innforstått med at den ene omsorgspersonens vold mot den andre er definert som vold mot barnet, synes det som om slik vold ikke er en like selvsagt del av deltakernes voldsforståelse.

Til slutt viste vi at flere barnevernsansatte har gått bort fra å bruke ordet «vold» i samtaler med foreldre, fordi de erfarte at det skaper misforståelser og motstand. Særlig handler dette om at mange foreldre forbinder «vold» med grov fysisk vold og mishandling. Overfor barn la de vekt på å bruke de samme ordene som barnet brukte, og å snakke konkret om hva som hadde skjedd.

7 Meldingsmottak og oppstart av undersøkelse

Dette kapitlet skal handle om starten av barnevernssaken, altså det som skjer når barnevernstjenesten får en bekymringsmelding om vold eller overgrep. Hovedvekten ligger på hvordan tjenestene starter opp undersøkelsen med såkalte *voldsrutiner*. Vi innleder imidlertid med et avsnitt om hvordan innholdet i meldinger om vold har endret seg over tid, ifølge våre mest erfarne informanter. Så ser vi kort på meldingsmottak, før vi tar for oss rutiner for oppstart av undersøkelse.

Som vi redegjorde for i første kapittel, har vi valgt å avgrense oss fra arbeidet med plassering av barn utenfor hjemmet, og vi ser følgelig ikke på akutt flytting. Vi går heller ikke nærmere inn på undersøkelsesarbeidet etter oppstart, men ser kort på henleggelse og på overgang til hjelpetiltak i neste kapittel.

Utvikling i bekymringsmeldinger over tid

I kapittel 1 redegjorde vi for hva barnevernsstatistikken sier om utviklingen i bekymringsmeldinger om vold og overgrep, der vi noterte en økning. Dette temaet kom også opp i våre intervjuer der særlig de mest erfarne informantene kommenterte endringer over tid. Som en illustrasjon skal vi gjengi et lengre sitat fra en leder (A) og en nestleder (B), der sistnevnte hadde over 20 års fartstid i tjenesten. De reflekterte rundt utviklingen i bekymringsmeldinger om vold, både den generelle økningen, hvem som melder, og innholdet i sakene. Vi snakket også om mulige årsaker til økningen:

B: Jeg tror det handler om at det har blitt mer et tema, ikke bare i barnevernet, men rundt omkring. Barn begynte å fortelle, og vi begynte å snakke med barn om det. Skole og barnehage begynte å ha samlingsstunder om temaet, og barn fikk vite at det er ikke lov å slå. Det er ingen voksne som skal gjøre noe vondt mot barna sine. [...]

A: Og så tror jeg at den bevisstheten hos ungene gjør at de ... altså, ungene er annerledes. Også unger som har opplevd sånne enkelthendelser hvor foreldre har eksplodert og gjort ting som de da ikke skulle ha gjort, de forteller jo om det. De som er vanskelige å få tak i, det er jo de ungene som har det vanskeligst, og som nettopp da ikke forteller.

B: Jeg husker det ble en sånn dreining. Altså, de sakene der det var en bekymring rundt voldsproblematikk før, var ofte der det hadde vært en situasjon hvor politiet hadde kommet til stedet, og det hadde vært vold mellom foreldre. Det var de første sakene vi fikk tak i, at barn var vitne til vold. Og så ble det en dreining. Jeg husker jo ikke helt når det var, men over på at meldingene handlet om at barnet

hadde fortalt – om vold mellom foreldrene eller at de selv ble utsatt for vold. Den dreiningen husker jeg.

A: Men jeg tror ikke det snakkes så mye om det i barnebefolkninga, det med vold mellom foreldre.

B: Nei, det er mer at de selv blir utsatt for det.

Som vi ser, beskrev disse informantene en utvikling der «voldsmeldinger» tidligere typisk kom fra politiet, i forbindelse med at en patrulje rykket ut til det som den gang ofte kaltes «husbråk», der barnas mor var utsatt for vold fra faren deres eller en annen mannlig partner. I denne perioden ble det fokusert på at politiet måtte melde mer til barnevernstjenesten, i tråd med økt kunnskap om at barn tar skade av å leve med vold mot omsorgsperson (Holt et al., 2008; Øverlien, 2013). Beskrivelsen av denne perioden reflekteres blant annet i fagutviklingsprosjektet «Barn som lever med vold» (Heltne & Steinsvåg, 2010, 2011).²⁰

Siden har det vært en endring mot at bekymringsmeldingene i hovedsak handler om direkte vold mot barn, fortalte våre informanter. De nevnte typiske saker der et barn har fortalt noe på skolen eller i barnehagen som utløser en melding fra disse institusjonene. Økningen i meldinger fra skoler og barnehager bekreftes i statistikk og forskning (Lauritzen et al. 2019; Kojan et al., 2020). Endringen har skjedd gradvis de siste ti årene, mente lederen og nestlederen som er sitert over. Som vi ser, mente de at det særlig er den mindre alvorlige volden som blir avdekket på denne måten, mens barn som er utsatt for den alvorligste volden, fortsatt har høy terskel for å fortelle. At barn forteller mer, satte de i sammenheng med at skoler og barnehager har vold og overgrep som tema, der barn lærer at det ikke er lov å slå eller bruke annen vold. Flere av barnevernstjenestene vi besøkte, deltok i slike undervisningsopplegg, enten i egen eller andres regi.

Meldinger om barn som blir utsatt for vold mot sin omsorgsperson (oftest fra den andre omsorgspersonen) – det flere kaller for «vitne til vold» – har ifølge disse og andre informanter blitt færre. I noen intervjuer fikk vi nærmest inntrykk av at det knapt kom slike meldinger, noe vi også var inne på i forrige kapittel.²¹ Dette står i tilsynelatende kontrast til barnevernsstatistikken der «vitne til vold i hjemmet» utgjør den største kategorien voldsmeldinger. Vi vet imidlertid at denne også brukes om andre saker enn vold mot omsorgsperson, blant annet der det er bekymring for søsken som bor sammen med barnet som forteller om vold. Da registreres meldingen som vold i hjemmet fordi disse barna også lever med vold og er i fare for å bli utsatt selv. Dette er med andre ord en bred kategori som rommer ulike typer saker, og der betegnelsen kan gi ulike assosiasjoner. Kojan et al. (2020)

20 Dette var et prosjekt i regi av Alternativ til Vold og Senter for krisepsykologi i perioden 2004–2010.

21 Vi har ikke innhentet tall/statistikk fra den enkelte tjeneste som var med i den kvalitative studien, men vi viser til det vi skrev i kapittel 6 om informantenes manglende erfaring med saker om vold mot barnets omsorgsperson.

kommenterer da også, som tidligere nevnt, at denne kategorien er uklar, og at det er behov for presisering. Dette er noe vi kommer tilbake til i våre anbefalinger.

Når det gjelder meldinger om seksuelle overgrep, var det en unison oppfatning blant deltakerne om at disse er svært mye sjeldnere enn voldsmeldingene, noe som bekreftes i vår egen survey og i barnevernsstatistikken (se også kapittel 6).

Meldingsavklaring

I samtlige tjenester fikk vi opplyst at bekymringsmeldinger om vold og overgrep blir prioritert, slik vi også fant i surveyen (kapittel 3). Beskrivelsene vi fikk i de to delstudiene, sammenfaller i stor grad. I casestudien fortalte deltakerne at det som gjerne kalles voldsmeldinger, avklares raskt, enten av et eget mottaksteam eller andre ordninger. Ved en av de mindre barnevernstjenestene var det for eksempel leder og nestleder som gjorde denne jobben. Meldinger blir gjennomgått, prioritert og fordelt, og det vurderes om man trenger mer informasjon fra den som har meldt bekymring. Flere av tjenestene fortalte at de jobber mye med å veilede barnehager og skoler slik at meldingene blir mer konkrete og underbygd, herunder også veiledning slik at de som kjenner barnet, kan snakke mer med det.

Mottaksgruppa vurderer om saken er akutt, eller om de kan planlegge en oppstart av undersøkelsen. Dersom det vurderes at saken skal anmeldes, kan det bli snakk om en felles «aksjonsdag» med politiet eller at barnevernstjenesten avventer politiets oppstart av etterforskning. Vurderinger rundt anmeldelse/varsel og samarbeidet med politiet er tema i kapittel 10. I det videre ser vi kun på barnevernstjenestens arbeid.

Flertallet av respondentene i surveyen oppga at deres tjenester alltid igangsetter undersøkelse når de får melding om vold eller overgrep. Dette gjelder for samtlige ni tjenester i casestudien og samsvarer med funn fra surveyen der flertallet svarte at de alltid undersøker slike meldinger (kapittel 3).

Egen rutine for volds- og overgrepssaker

I surveyen vår oppga nesten halvparten av tjenestene at de følger egne rutiner for undersøkelser av meldinger om vold og overgrep, mens 20 % svarte at de brukte Klemetsrudmodellen (se kapittel 3). I casestudien sa lederne for sju av de ni tjenestene at de har en egen framgangsmåte for hvordan de starter opp når de skal undersøke en melding om vold. Framgangsmåten hadde forskjellige navn, som «voldsrutine», «voldshåndtering», «voldsavklaring» eller også «aksjonsdag». Vi har valgt å bruke «voldsrutine». Noen av disse tjenestene sa at de fulgte klemetsrudmodellen, mens andre vektla at de hadde utviklet egne rutiner basert på eller med elementer fra denne. En av de sju tjenestene skilte seg ut ved det de presenterte som en egen helhetlig rutine. Denne er en videreutvikling av Klemetsrudmodellen og inneholder både forarbeid og etterarbeid. De siste to tjenestene oppga at de ikke jobbet etter en spesiell rutine eller modell, og de hadde dermed heller ikke et spesielt begrep for hvordan de jobbet, men de beskrev et forløp som ikke

skilte seg stort fra de andre. Samtlige ni tjenester fulgte altså en prosedyre som i stor grad ligner på Klemetsrudmodellen. Samtidig framhevet de at de behandlet hver sak individuelt, og følgende sitat fra en kontaktperson på undersøkelse er representativt:

Jeg opplever at vi gjør individuelle vurderinger i hver sak på hvordan vi jobber, men i all hovedsak så bruker vi jo Klemetsrudmodellen eller elementer fra Klemetsrudmodellen til å jobbe med voldssaker.

Gitt Klemetsrudmodellens sentrale posisjon, skal vi kort redegjøre for denne, før vi går videre i framstillingen av funn.²²

Klemetsrudmodellen

Klemetsrudmodellen er en «erfæringsbasert arbeidsmodell utviklet for barnevernstjenestens arbeid med oppstart av voldssaker» (Vega, 2019, s. 25). Den opprinnelige modellen ble utviklet på begynnelsen av 2000-tallet av ansatte ved det som den gang het Klemetsrud barneverntjeneste i samarbeid med voldskordinator i politiet.²³ Arbeidet trakk også veksler på kompetanse og innspill fra Alternativ til Vold. Dette var før barnehusene ble opprettet.²⁴ I den reviderte utgaven (Søndre Nordstrand barneverntjeneste, 2017) vektlegges samarbeid med politi og barnehus.

Modellen angir to prosedyrer avhengig av hva slags voldsmelding det handler om. Den første gjelder meldinger om vold mot barnets omsorgsperson,²⁵ mens den andre prosedyren skal brukes der meldingen gjelder direkte vold mot barnet. I begge prosedyrene gjelder «den tredelte samtalen»: først samtale med barnet uten at foreldrene er informert, så samtale med foreldrene og så med barnet og foreldrene sammen. Denne rekkefølgen reflekterer at barnets opplevelse og sikkerhet står sentralt i modellen (Olafsen & Hodne, 2020; Vega, 2019).

Det er ikke gjort noen evaluering av Klemetsrudmodellen, men RBUP Øst har gjennomført et forprosjekt (Olafsen & Hodne, 2020) der Vegas masteroppgave inngår (Vega, 2019). Begge studier er basert på intervjuer med ansatte i barnevernstjenesten og finner at modellen oppleves som «egnet til å få fram barnets stemme» (Olafsen & Hodne, 2020). Samtidig framgår det at arbeidsmåten oppleves dramatisk og inngripende, både av foreldre og barnevernsansatte. Flere av de barnevernsansatte Vega (2019) intervjuet, var usikre på om det var riktig å bruke en så inngripende framgangsmåte i flere av voldssakene de hadde håndtert. Det samme synspunktet kommer fram i Storhaug et al. sin studie av barnevernstjenestens akuttarbeid (2020). Videre omtales Klemetsrudmodellen og tilsvarende

22 Dette er ikke ment som en utfyllende beskrivelse av formål eller innhold i modellen. For mer informasjon henviser vi til Søndre Nordstrand barneverntjeneste 2008 og 2017, Olafsen & Hodne, 2020 og Vega, 2019.

23 Modellen ble skriftliggjort i 2008 og revidert i flere omganger, se Søndre Nordstrand barneverntjeneste 2008 og 2017.

24 Det første barnehuset ble etablert i Bergen i 2007.

25 Opprinnelig ble denne prosedyren skissert i to versjoner, en for skriftlige meldinger og en for akutte situasjoner.

rutiner i rapportene fra det store meldings- og undersøkelsesprosjektet (Christiansen et al., 2019; Havnen et al., 2020; Vis et al., 2020).²⁶ Christiansen et al. finner at voldsrutiner medfører at undersøkelsen blir «risiko- og etterforskningspreget». I rapporten om barn og foreldres medvirkning (Havnen et al., 2020, s. 163) nevnes blant annet ungdom som opplevde oppstart med voldsrutine som «kaotisk og skremmende», og i samtlige rapporter setter forskerne spørsmålsteget ved den dramatiske framgangsmåten. De anbefaler at man vurderer om den er nødvendig i alle undersøkelser om vold.

Tjenestenes «voldsrutiner»

I en voldsrutine jobber barnevernstjenesten på en annen måte enn med andre bekymringsmeldinger. Man jobber mer konsentrert i tid og med overraskelsesmomentet som rasjonale, for å «forhindre forhåndskonstruerte historier», som Olafsen og Hodne (2020) skriver. Hele rutinen foregår i løpet av én dag og starter typisk med at kontaktpersonen snakker med barnet først, uten at foreldrene er informert.

Dette er i tråd med myndighetenes retningslinjer om at bekymringer om vold og overgrep skal håndteres på en spesiell måte, både av offentlig melder og barnevernstjenesten. Offentlige instanser skal ikke informere foreldrene når de sender denne typen melding.²⁷ Det er også etablert praksis at barnevernstjenesten ikke informerer foreldrene om at de vil snakke med barnet. Dette kalles av noen for *lukket undersøkelse* og innebærer at saken midlertidig unntas fra regelen om partsinnsyn, jf. barnevernsloven § 12-6 tredje ledd.²⁸ Barnevernstjenestens anledning til å snakke med barnet først er også hjemlet i barnevernsloven § 1-4 om barnets rett til medvirkning.

Rutinene er for øvrig strukturert i tråd med den tredelte samtalen. I det følgende går vi nærmere inn på hvordan deltakerne i studien beskrev og reflekterte rundt de ulike stadiene i denne framgangsmåten.

26 Forskningsprosjektet «Undersøkelsesarbeid i barnevernet: Fra bekymring til beslutning» ble gjennomført i perioden 2016–2019. Prosjektet ble ledet av RKBU Nord ved UiT – Norges arktiske universitet og var finansiert av Bufdir. Hovedmålsettingen var å identifisere hva som er nødvendig for å sikre god kvalitet i meldings- og undersøkelsesarbeidet i barnevernet.

27 Saksbehandlingsrundskrivet, pkt. 17.6, s. 114

28 Jf. Prop. 133 L (2020–2021) *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernsloven*, s. 138: «Departementet legger imidlertid til grunn at barneverntjenesten i enkelte særlige tilfeller kan unnlate å informere foreldrene før slike samtaler. Det vil først og fremst være i alvorlige saker der det er mistanke om vold eller overgrep mot barn. Bestemmelsen må i en slik situasjon tolkes i lys av Norges forpliktelser i barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 2 og formålsbestemmelsen i barnevernsloven, jf. lovforslaget § 1-1. I slike tilfeller vil det å snakke med barnet uten foreldrenes viten kunne være nødvendig og avgjørende for å beskytte barnet for ytterligere vold og overgrep.»

Planlegging med skole eller barnehage

Som nevnt starter sakene ofte med en melding fra barnets skole eller barnehage etter at barnet har fortalt om vold, og disse institusjonene er sentrale når det gjelder planleggingen av oppstart og samtalen med barnet. Det følgende sitatet er i det vesentlige representativt for informantenes utlegning av denne fasen:

La oss si at det var en skole og et barn som går i en klasse der, så avtaler vi med skolen og får litt mer informasjon om barnet og foreldrene. Bare sånn generell informasjon og om barnet har noen tillitspersoner det kan ha med seg i samtalen. Prøver å lage mest mulig plan på forhånd på hva som skal skje. Det er jo vanskelig å planlegge en voldshåndtering, for man vet jo aldri utfallet av den. (undersøkelse)

Snakke med barnet først

Alle oppga at de snakker med barnet først, uten at foreldrene er informert, og at dette som regel skjer på skolen eller i barnehagen. I denne samtalen informerer barnevernstjenesten barnet om meldingen og forsøker å få barnet til å fortelle. Flere sa at de bruker metoden som kalles *barnesamtalen (DCM)*²⁹, og vektlegger å få barnet til å fortelle fritt. De snakker også om hva som skal skje videre, og om hvordan det kan bli tryggest mulig for barnet (innspill til sikkerhetsplan, se under). Den følgende beskrivelsen fra en deltaker fra et undersøkelsesteam er representativ:

B: Man forsøker jo å få barnet i fortelling, at ikke vi skal ha lagt ord i barnets munn på hva de har opplevd [...] og ha det så vidt som mulig. Noen ganger så må man jo spisse seg inn litt. Og så må barnet få informasjon om hva som skal skje resten av dagen, hva som skal skje med den informasjonen de har gitt oss, eller som de skal gi oss. Og at de alltid skal vite hva som skal skje når de er ferdig på skolen i dag, for eksempel. Sånn at de ikke skal gå resten av skoledagen og være utrygge på at når jeg kommer hjem fra skolen i dag, så vet mamma og pappa, eller ikke, det vi har satt i gang. Så drar vi tilbake til kontoret. I noen tilfeller tar vi med barnet tilbake, men vi prøver å legge sånne samtaler såpass tidlig på dagen at det kan være på skolen ut dagen. Jeg tror det ofte kan være mer belastende for barnet å bli henta ut fra skolen sin.

Arbeidet med sikkerhet starter altså allerede i den første samtalen med barnet. Som en av informantene sa det, de «begynner å tenke høyt». I dette sitatet utdyper en deltaker fra et mottaksteam:

Er det barn som er livredde for å gå hjem etterpå, så prøver vi å lage en sikkerhetsplan i forhold til at han ikke skal hjem den dagen. Er det barn som er litt usikre og vil heller at jeg skal gi tilbakemelding på hvordan foreldrene tok det, så lager vi en plan etter det. For de fleste barn er jo redde for foreldrene sin reaksjon fordi de har fortalt hemmeligheten til familien. Men de fleste er jo der at de ønsker en

29 Den dialogiske samtalemotoden (DCM) er utviklet av Kari Trøften Gamst og Åse Langballe, til bruk i politiets avhør av barn (Gamst & Langballe 2008). Metoden er også tilpasset barnesamtaler i barnevernet (Gamst, 2017). <https://barnesamtalen.no/om.html>

tilbakemelding på om foreldrene innrømmet noe, eller om de var sinte. Og så vil de si noe om de kan dra hjem i dag eller ikke.

Snakke med foreldrene

Parallelt med at kontaktpersonene snakker med barnet, blir foreldrene ringt opp og bedt om å møte på barnevernskontoret. De får ikke vite noe annet enn at det har kommet en bekymringsmelding. Etter samtalen med barnet drar kontaktpersonene tilbake til kontoret og møter foreldrene. Her var det noe mer variasjon i hvordan tjenestene organiserte seg. Temaet for samtalen var imidlertid gjengs, som beskrevet her av denne informanten fra undersøkelsesteamet:

Da er det jo å gjennomgå meldingen og det barnet har fortalt, og hva vi tenker om det vi hører, hvordan vi tenker at dette påvirker barnet. Og litt sånn hva som har skjedd: deres opplevelse av situasjonen og om barnet. Og prøve å finne ut hva som skal skje videre den dagen.

Det varierte hvorvidt de kun snakket med foreldrene sammen, eller om de også snakket med dem hver for seg. Flere oppga at de som regel bare skiller dem hvis bekymringsmeldingen gjelder vold mellom de voksne, eller hvis barnet har fortalt om det tidligere på dagen. I så fall skiller de foreldrene etter en kort felles samtale der de kun informerer om meldingen og om at barnevernstjenesten har snakket med barnet. Noen kaller inn den voldsutsatte forelderen først, uten at den andre er informert.

Informanter fra enkelte tjenester sa at de oftest skilte foreldrene, ikke bare der det var meldt bekymring om partnervold. Begrunnelsen var dels at de vil unngå at foreldrene påvirker hverandre, dels for å kunne avdekke om kun den ene forelderen bruker vold mot barnet.

Når barnet skal hjem etter voldsrutinen

Etter de ulike samtalen har barnevernstjenesten et møte med barnet og foreldrene sammen, såkalt gjenforening, gitt at det regnes som trygt nok. I møtet snakker de særlig om hva som skal skje når familien kommer hjem og de nærmeste dagene, og de lager en sikkerhetsplan, eller trygghetsplan som noen kaller det. De observerer barnets og foreldrenes reaksjoner på det som har skjedd, og vurderer hvorvidt det er trygt for barnet å forbli i hjemmet, slik disse to kontaktpersonene fra undersøkelse og mottak forklarte:

A: Og så har vi alltid at foreldre og barn møtes før vi kjenner oss trygge på ... og da ser vi jo veldig på hvordan foreldrene er i møtet med barnet, hva slags signaler barnet sender. Noen barn ser du jo på at dette er faktisk ikke greit, de er ikke trygge, så da må du gå en ekstra runde med barnet på «hva kan jeg gjøre for å trygge deg?»

B: Dere tar jo alltid en runde med foreldrene også. Hvordan vil dette være når du møter barnet ditt nå, hva vil du si, hva bør du si, hva skal dere gjøre nå når dere kommer hjem, hvilke konkrete planer har dere?

Disse informantene fortalte at gjenforeningen ofte foregikk hjemme hos familien, mens andre sa at de oftest har den på kontoret. Ved en av tjenestene hadde de god erfaring med å møte foreldrene på skolen etter at de hadde snakket med barnet, og gjenforeningen kunne da også gjennomføres der noen ganger.

Sikkerhetsplan

Informantene understreket at det gjøres vurderinger fortløpende gjennom dagen med hensyn til alvoret i saken og barnets sikkerhet. Er det trygt nok at barnet drar hjem med foreldrene etter en sånn dag, eller må barnet plasseres et annet sted – med foreldrenes samtykke eller ved tvang? Er det noen i barnets nettverk som kan ta seg av det noen dager, til barnevernstjenesten har funnet ut mer? I noen tilfeller avtaler de med foreldrene at den ene av dem flytter ut, som en forutsetning for at barnet skal kunne bo hjemme, eller at den andre flytter på krisesenter sammen med barnet.

At det er blitt færre akutt plasseringer etter en «voldshåndteringsdag», er noe deltakerne var enige om, og som bekreftes i statistikken. Det er sjelden at barnevernstjenesten avdekker så alvorlige forhold at de vurderer det som nødvendig og forsvarlig med en hasteflytting, sa våre informanter. I de fleste tilfeller vurderes det at barna skal være med foreldrene hjem igjen. Da vektlegges i stedet å sette inn ulike tiltak for å sikre at det er trygt. Slike tiltak forbindes ofte med det som kalles sikkerhetsplan. Slik vi har fått gjengitt disse planene, består de gjerne av skriftlige avtaler med enkle, konkrete regler som gir mening for barnet, som at ingen i familien skal snakke stygt til hverandre eller bruke vold. Videre beskriver de gjerne at familien skal gjøre noe hyggelig sammen på ettermiddagen og kvelden samme dag, for eksempel spise pizza og se en film. Barna skal være aktivt med på å utforme planen, slik denne lederen forklarte det:

Etter en sånn voldshåndtering så er det sjelden at barna blir plassert. Vi jobber for at det skal være trygt nok for dem å komme hjem. Og at vi er tett på de nærmeste dagene, eller at vi har en god plan for videre oppfølging. Vi lager en trygghetsplan sammen med foreldre og barna på hvordan skal vi ha det hjemme, som de henger opp på kjøleskapet. Det er et veldig godt verktøy å jobbe med. Ungene skal lage selv. Hvis sånn og sånn skjer, hva gjør vi da? For eksempel at det ikke er lov til å si stygge ting til hverandre. Det kan være så enkelt som det. Og så er man enige før man går herfra, om at alle har forstått hva som står. De skriver under og gjør det litt sånn formelt.

Videre avtaler de hva som skal skje de nærmeste dagene, for eksempel at kontaktpersonen vil ringe eller besøke dem dagen etter. Et sentralt punkt er at barnet skal gå på skolen eller i barnehagen som vanlig, og at barnevernstjenesten vil oppsøke familien dersom barnet ikke dukker opp. Det kan være aktuelt med hjemmebesøk

eller telefon fra barnevernvakta på kvelden eller i løpet av en helg. En av lederne nevnte at de pleide å sjekke om noen av kontaktpersonene kunne jobbe utover vanlig arbeidstid når de planla en voldsrutinedag. Ved denne tjenesten foretrakk de å ta hjemmebesøk selv, i stedet for å sende barnevernvakta, både for å sikre kontinuitet i kontakten og for å kunne benytte anledningen til å «bygge relasjon». For litt større barn kan sikkerhetsplanlegging også handle om hva barna skal gjøre hvis de blir utsatt for vold eller blir reddet for at noe skal skje. Da kartlegger man hvilke voksne barna kan stole på – for eksempel ved hjelp av et nettverksskart – og lagrer telefonnummer til disse i barnets mobiltelefon, sammen med nummer til kontaktperson og barnevernvakt.

Et annet moment som enkelte informanter nevnte, var at de noen ganger må understreke at foreldrene fortsatt er de som bestemmer mest i familien. Dette var basert på en erfaring med at foreldre kan bli så skremt av møtet med barnevernstjenesten at de ikke tør å utøve sin legitime autoritet overfor barna:

Og så har vi også fokus på at barna ikke skal bestemme alt hjemme, fordi det er jo ofte i de grensesituasjonene som volden kan foregå i. At man også er tydelig på at det er foreldrene som bestemmer til syvende og sist, når barn skal legge seg, og at du må gjøre lekser og så videre. (undersøkelse/mottak)

Fordeler og ulemper med «voldsrutine»

Å snakke med barnet først, og uten at foreldrene vet om det, framheves som en stor fordel ved Klemetsrudmodellen og de beslektede voldsrutinene, både av våre informanter og i andre studier (Vorland & Skjørten, 2017; Olafsen & Hodne, 2020; Vega, 2019). Andre fordeler som ble vektlagt, var å kunne jobbe konsentrert og effektivt på én og samme dag, at det ble satt av ressurser, og at man jobber strukturert. Flere av argumentene vi hørte, er kjent fra den generelle diskusjonen om standardisert versus skjønnsbasert framgangsmåte. I det følgende skal vi konsentrere oss om de momentene som er spesifikke for voldsrutiner.

Mange av de barnevernsansatte var opptatt av at denne måten å starte opp en sak på kan være problematisk. I tillegg til egenerfaring viste de da til reaksjoner de hadde fått fra foreldre og barn, og til kritikken fra Forandringsfabrikken på vegne av barn. Både foreldre og barn kan oppleve framgangsmåten som dramatisk og skremmende, og det kan bli krevende for dem å være sammen som familie i etterkant. For barnevernstjenesten kan det bli vanskelig å få til et videre samarbeid med foreldrene. Flere framholdt at det er viktig å ta høyde for denne effekten når man skal vurdere foreldrenes opptreden i det første møtet, slik dette sitatet fra en kontaktperson er et eksempel på:

Det blir veldig overveldende for foreldre, og vi skal også ha respekt for at vi setter dem i en situasjon hvor vi ikke kan forvente at de skal si det riktige fra aller første stund, eller at ... at det er en prosess for dem også. Jeg opplever at det er noen foreldre som er helt avstengt, og som ikke ønsker å samarbeide på bakgrunn av

at vi har starta på den måten. Og at ikke de ser hvordan det har medført noe godt inn i deres familie.

Denne informanten mente det ofte ble vanskelig å jobbe videre med saken, fordi foreldrene da allerede har «satt opp den muren». En leder fortalte at de hadde brukt Klemetsrudmodellen i en periode, men de så ganske snart at den ikke passet i alle typer saker: «Det er en modell som passer i noen veldig alvorlige saker, og så er det en modell som vi ser gjør ganske stor skade, spesielt i forhold til relasjonen videre, etter den første avklaringen.» Tilsvarende sa en informant fra en annen tjeneste at de hadde begynt å differensiere mer og ikke nødvendigvis ville «gjøre akkurat som modellen sier» i alle saker: «Jo mer alvorlig vi mistenker at det er, jo strengere blir vi jo med håndteringa.» I likhet med flere andre mente disse lederne at de hadde blitt mer opptatt av å forstå hvordan framgangsmåten ble opplevd fra foreldrenes og barnas side, og å tenke lenger fram – på hvordan de skal få til videre samarbeid.

Samtidig framhevet flere at det ikke var noe enkelt svar på hva som var best, eller på hvilke hensyn som bør veie tyngst. Et eksempel er følgende sitat fra et gruppeintervju med deltakere fra mottak, undersøkelse og tiltak der de reflekterte rundt gevinster og problemer med å jobbe på denne måten:

A: Men det er jo den der balansen ... skal vi håndtere vold som en sånn smidig ting i undersøkelsen, eller skal vi liksom røske litt opp, og så går vi videre? Ikke sant, fordi at man går fort bare litt mer rundt grøten i en undersøkelse hvis en ikke får røska skikkelig opp i det med vold, da.

C: Jeg tenker at noen ganger så er det nødvendig å gjøre det.

D: Og så er det godt at «det var det, nå er jeg her, nå skal vi snakke om ...». At du kan ha litt det skillet også.

B: Og det er jo vanskelig, for noen ganger så kommer det jo fram veldig mye i disse voldsavklaringene også, som nok ikke hadde kommet i en ordinær undersøkelse, da.

I denne tjenesten var det bestemt at de skulle gå bort fra Klemetsrudmodellen, blant annet basert på innspill fra Forandringsfabrikken.

Modifisering av framgangsmåten

Flere av informantene fortalte at deres tjenester har begynt å endre praksis for oppstart i noen grad. Det kan dels bety at de ikke bruker voldsrutinen i alle saker der det meldes bekymring for vold. Vi har allerede sett at noen mener den bør reserveres for alvorlige meldinger. Enkelte nevnte at de ikke bruker den dersom meldingen er diffus eller gjelder enkelthendelser tilbake i tid. Dels handler det om at de tilpasser og modifiserer framgangsmåten for å redusere belastningen ved den brå oppstarten. I det følgende vil vi presentere noen hovedtrekk i disse endringene. Vi har for oversiktens skyld gruppert dem ut fra hva som var

hovedbegrunnelsen bak tilpasningen, men det vil selvsagt ofte være flere hensyn bak samme endring.

Endring av hensyn til foreldrene

I en tjeneste hadde de begynt å prøve ut måter å gjøre foreldrene noe mer forberedt på det som skal skje. Når de var på vei ut for å snakke med barna på skolen eller i barnehagen, ringte de noen ganger foreldrene og informerte dem. Dette skjedde samtidig som foreldrene ble innkalt til kontoret eller eventuelt til politiet. Deltakerne i et gruppeintervju mente at dette ble satt pris på av foreldrene, og at det gjorde samarbeidet noe enklere: «Da går ikke vi så mye bak ryggen deres. De vet ikke hva vi har snakket om, men de vet at vi er der, og at vi har vært der. Sånn at vi slipper å ta all den reparasjonen etterpå.»

Et annet eksempel er en tjeneste der de hadde begynt å veilede kontaktpersonene på ikke å lese opp meldingen ordrett for foreldrene og heller ikke gjengi ordrett hva barnet har sagt. I stedet skulle man snakke mer generelt om hva meldingen handlet om, slik at det ble mindre konfronterende. En informant som jobber som intern fagressurs, forklarte det slik:

Det er noe med å prøve å komme seg ut av den der anklage- og forsvarsposisjonen eller å prøve å få til en samtale rundt temaet og å tenke relasjonsbygging. Klemetsrudmodellen har blant annet vært kritisert for at det blir etterforskningsaktig på et vis. [...] og vår tanke er jo ikke at det skal være en sånn politiaktig etterforskning i de samtalene, men at det er viktig å forsøke å bygge relasjon i en vanskelig melding.

De forklarte at kontaktpersonene kan synes det er vanskelig å ikke skulle lese opp meldingen, slik de er vant til. Det kan blant annet handle om at det føles tryggere eller redeligere å lese den ordrett, eller at foreldrene ønsker eller krever at meldingen blir lest opp. De vil vite hva barnet har sagt.

Ønsket om å gjøre oppstarten mindre skremmende og inngripende for foreldrene, samtidig som de snakket med barnet først, var gjennomgående hos dem som hadde tilpasset rutinen sin. Det handlet om å ta mer hensyn til foreldrene, men også om en erfaring med at voldsrutinen ikke nødvendigvis fungerte etter intensjonen, slik denne informanten forklarte det:

Og vi ser jo at det er mange av disse undersøkelsene som starter på den måten, som ender med en henleggelse. Så vi har begynt å tenke litt sånn «kan man gjøre det på litt andre måter?» Og da ser vi jo på graden av volden.

Endring av hensyn til barna

Et helt sentralt premiss i Klemetsrudmodellen er at den skal legge til rette for at barnet kan snakke fritt, forstått som uten påvirkning fra foreldrene eller andre i familien. Modellen «er sentrert rundt barnets fortelling og barnets sikkerhet» (Vega, 2019, s. 2). Flere av våre informanter framholdt at aksjonsdag også kan være

dramatisk for barna. Dette gjaldt blant annet informantene fra den ovennevnte tjenesten som var i ferd med å endre rutinene sine, «bort fra Klemetsrud», etter påvirkning fra Forandringsfabrikken. I likhet med noen av de andre deltakerne stilte de spørsmål om hvorvidt «voldsrutine» er den beste måten å få barn til å snakke på, her en informant fra mottak:

Det går jo på at det er veldig vanskelig for barn og ungdom å fortelle til oss fremmede, og at de kanskje holder noe tilbake. Og å finne gode framgangsmåter der både vi i barnevernstjenesten, andre tjenester og barnet føler seg trygge på å få ting fram. Og om vi virkelig må gjøre alt på samme dag. Altså, det går veldig fort. Ungen har kanskje levd i dette i ti år, og de har hatt vold i hverdagen sin, og så plutselig skal alt rokkes med på et par timer. Er det andre måter å gjøre det på, litt mer i deres tempo, sånn at de føler mer kontroll? Vi gjør det jo mye med ungdommer, og det er mest fordi de sier ifra selv, at nå må dere sette på bremsen. Men skal vi utfordre oss selv litt mer for de yngre øg? For det er jo likt for dem, bare at de kanskje ikke tørr å si ifra.

Poenget om at saken kan oppleves som mer akutt for barnevernstjenesten og andre hjelpere enn for barnet selv, er løftet fram i ulike sammenhenger, oppsummert i spørsmålet «Akutt for hvem?» (Storhaug et al., 2020). Som vist i sitatet over handler tilpasning til barnet blant annet om å bruke mer tid og om å koble på andre voksne. For å illustrere fortalte den samme informanten om en jente på 13 år som hadde formidlet til læreren sin – først indirekte – at det var noe galt i familien. Det var også andre ting ved jenta som vakte skolens bekymring. Læreren kontaktet barnevernstjenesten, og kontaktpersonen oppfordret henne til å snakke mer med jenta. Kontaktpersonen hadde veiledet læreren over en ukes tid, og jenta hadde fortalt mer om at hun ble utsatt for seksuelle overgrep. Hun ville ikke snakke med politiet, men etter en stund ønsket hun at kontaktpersonen fra barnevernstjenesten skulle komme til skolen. Denne framgangsmåten kan være utfordrende for de ansatte i skoler og barnehager, fortalte vår informant. Lærere vil gjerne helst at barnevernstjenesten skal komme raskt inn og overta saken, mente hun:

Så lærerne kan bli veldig stressa av dette, for de føler jo at de sitter og bærer på det ansvaret. At de kjenner på det. Og da må vi jo veilede på at nå har du blitt valgt. Det kan være tøft for deg, men du er faktisk den utvalgte for denne jenta. «Og du må jo ha gjort mye bra, tenker jeg», sier jeg, og litt sånn ... Og da er det så viktig at vi ivaretar det. Nå må vi skynde oss langsomt, for hvis vi stresser og presser, så kan hun lukke seg, og så får vi aldri hjulpet henne.

I slike tilfeller blir barnevernstjenestens rolle å bistå med kompetanse og veiledning og trygge læreren og skolen på at de «ikke skal gjøre jobben for oss, men sammen med oss», forklarte denne og andre informanter. Samtidig vil det å få skoleansatte til å snakke med barnet innebære at kontaktpersonene får større avstand til det barnet har sagt, eller som en kontaktperson uttrykte det: «Da eier vi liksom ikke samtalen like godt når vi skal konfrontere foreldrene.» Hun siktet til at det er lettere å konfrontere foreldrene med informasjon og formuleringer de selv har fått fra barnet. Dette hensynet må da veies mot muligheten for at barnet lettere åpner seg

(mer) til en lærer eller annen kjent voksen. For øvrig understreket informanten at de ville gå raskere fram dersom barnet selv ønsket det, men at barna ofte foretrakk å bruke mer tid.

Avdekkingsimperativ

Klemetsrudmodellen og beslektede rutiner er utformet med avdekking som formål, altså det å finne ut hva som har skjedd med barnet, og hvordan barnet har det i hjemmet sitt. Før vi avslutter kapittelet, vil vi reflektere litt rundt *avdekking*, med utgangspunkt i noen betraktninger fra en av barnevernlederne vi intervjuet. Hun fortalte at de hadde hatt en fagdag om vold i samarbeid med et kompetansemiljø. I etterkant fikk hun tilbakemelding fra de eksterne innlederne om at barnevernsarbeiderne hadde vært «så opptatt av å få opplysninger av barnet». Slik vi forstår det, siktet de til en forventning om at samtalen med barnet skulle gi (umiddelbare) resultater i form av informasjon. Tilbakemeldingen hadde fått barnevernlederen til å reflektere rundt hva dette handlet om, og hun satte det i forbindelse med utsagn hun stadig hørte fra sine ansatte, om at de følte de ikke var gode nok på å snakke med barn:

Altså, det fokuset på opplysninger, i stedet for å ha fokus på spørsmålet vi stiller. Måten vi stiller spørsmålet på, innholdet i spørsmålet og fokus på at enhver samtale har en verdi for barnet – og at ikke det å avdekke blir det sentrale. For det kan nok kontaktpersonene ha et særlig fokus på, som kan gjøre at de sier «ja, men vi kan ikke snakke med barn». Men så kan de det kanskje, likevel. Skjønner du? Altså, de tenker at å snakke med barn handler om å avdekke og opplyse saken ... Og så tenker de «vi kan ikke snakke med barn», fordi barna har ikke fortalt noe som helst om hvor vanskelig ting kan være ... Men så tenker jeg at det faktisk ikke er sikkert at de ikke kan snakke med barn, men kanskje har de for dårlig tid? Kanskje har de feil fokus?

For å utdype beskrev hun et eksempel der en kontaktperson nylig flere ganger hadde forsøkt å få en jente til å fortelle om vold, men der det ikke kom noe ut av disse forsøkene. Etter en nærmere vurdering fant barnevernstjenesten at de måtte henlegge saken. Så, etter tre–fire måneder sendte jenta en tekstmelding til den samme kontaktpersonen og ba om å få snakke med henne:

Og da hadde det vært et eller annet i den [første] samtalen som gjorde at de fikk en relasjon. Kontaktpersonen framsto som en real dame, en som det gikk an å snakke med. Og der må vi bli flinkere. Jeg kom på det nå, det må tas opp som tema. At det ikke skal være så mye fokus på at man skal avdekke, men å komme i relasjon og ha mer fokus på hvilke spørsmål man stiller, og ikke tenke så mye på svaret.

Lignende refleksjoner hørte vi fra andre ledere, og det ga gjenklang i materialet ellers. Dette har fått oss til å reflektere rundt det som synes å være det fremste premisset for voldsrutinene, nemlig at barn vil fortelle, bare de får en anledning uten at foreldrene påvirker. Er det en forventning om at man vil få opplysninger

såframt man snakker med barnet på den riktige måten, såframt man er «flink til å snakke med barn»? I så fall vil det lett oppleves som et personlig nederlag dersom man ikke «får» barnet til å snakke, ikke får avdekket. Vi oppfatter at disse betraktningene peker mot en mer generell problematikk som vi forsøksvis kaller et *avdekkingsimperativ*.

Voldsrutinetenkningen har avdekking i fokus, i et tidsvindu der man utnytter overraskelsesmomentet, slik at foreldrene ikke får instruert barna. Som vi har sett, er metoden omdiskutert, også blant våre informanter. Diskusjonen er ofte strukturert som en avveining mellom motsetningsfylte hensyn: mellom hensynet til å få avdekket vold på den ene siden og hensynet til videre samarbeid med foreldrene på den andre, eller mellom hensynet til å fremme barnets perspektiv og hensynet til ikke å skade foreldrene (Olafsen & Hodne, 2020). I våre intervjuer kom det imidlertid fram et annet moment, som utfordrer denne forståelsen av avveining. Som vi har sett, var flere inne på at voldsrutinen slett ikke alltid bidrar til avdekking. Det er ikke nødvendigvis sånn at barn betror seg til fremmede mennesker som brått dukker opp på skolen eller i barnehagen. Med andre ord er barnets perspektiv ikke nødvendigvis tilgjengelig i tidsvinduet.

Disse deltakerne utfordret altså selve premisset for eksisterende «voldsrutiner». Mens «rask oppstart» tar utgangspunkt i faren for at foreldrene påvirker barnet til å lyve eller tie, får disse informantene fram at voldsrutinen i seg selv kan bidra til at barnet lukker seg. I dette perspektivet er det ikke nødvendigvis barnevernsarbeiderens manglende evne til å snakke med barn som forklarer at barnet ikke forteller. Vi oppfatter at slike individualiserte forklaringer bør suppleres med en mer strukturell forståelse av hvordan selve voldsrutinen strukturerer situasjonen og relasjonen som avdekkingen forutsettes å foregå i.

Oppsummering

Kapittelet har handlet om barnevernstjenestenes mottak av bekymringsmeldinger om vold og overgrep og om «voldsrutiner», det vil si måten de starter opp undersøkelsen på når de får bekymringsmelding om vold eller overgrep. Funnene i den kvalitative casestudien støtter opp om funn fra surveyen. Voldsmeldinger prioriteres høyt i tjenestene, og de starter undersøkelsen med en spesiell «voldsrutine» som i stor grad ligner på Klemetsrudmodellen. Her er overraskelsesmomentet sentralt, for å forhindre at foreldrene påvirker barnet. Tjenestene bruker den tredelte samtalen, der de først snakker med barnet, så med foreldrene, for til slutt å «gjenforene» barn og foreldre, alt i løpet av samme dag. Sikkerhet er et sentralt hensyn i rutinen og skal vurderes fortløpende.

Framgangsmåten er omdiskutert, fordi den oppleves dramatisk for både barn og foreldre og kan gjøre videre samarbeid vanskelig. I de fleste tilfeller skal barnet være med foreldrene hjem etterpå, og barnevernstjenesten er avhengig av foreldrenes samtykke for å kunne hjelpe barnet og familien. Noen av tjenestene forsøkte derfor å differensiere og modifisere sin rutine for å gjøre den mindre

skremmende og inngripende, samtidig som de snakket med barnet først. Det handlet om å ta mer hensyn til barnet og til foreldrene og videre samarbeid, men også om en erfaring med at voldsrutinen ikke nødvendigvis fungerer etter intensjonen. Barn vil ikke alltid åpne seg for barnevernsarbeiderne, og flere tok til orde for at det kan være nødvendig å bruke mer tid. Vi reflekterte rundt hvorvidt det vi kaller et avdekkingsimperativ, kan medføre at den enkelte barnevernsarbeider tar det som et personlig nederlag dersom barnet ikke forteller, når det kanskje heller bør forstås som et resultat av voldsrutinen.

8 Erkjennelse og grunnlag for tiltak

Dette kapittelet skal handle om vurderinger barnevernstjenesten gjør i skjæringspunktet mellom undersøkelse og hjelpetiltak. Vi er særlig opptatt av vurderinger rundt det å tilby foreldrene hjelpetiltak og hvordan tiltak begrunnes. Dermed kommer vi også inn på spørsmålet om hvorvidt voldstemaet «forsvinner» på vei fra undersøkelse til hjelpetiltak.

Som nevnt i kapittel 1 var kravet om at foreldrene erkjenner voldsutøvelse for å få tilbud om hjelpetiltak, ett av temaene vi var interessert i. Bakgrunnen var funn i et tidligere forskningsprosjekt (Aarset & Bredal, 2018) som indikerte at det fantes et *erkjennelsesparadigme* i barnevernstjenestens arbeid med vold.³⁰ Dette paradigmet ble oppsummert og problematisert som følger:

Foreldre må erkjenne at de har utøvd vold, for å vurderes som veiledbare. Benekting tolkes som mangel på motivasjon eller endringsevne og fører til vurderinger om at hjelpetiltak ikke vil nytte. Dette paradigmet synes særlig problematisk i lys av at barnevernstjenesten i økende grad anmelder foreldre til politiet, gjerne tidlig i saken. Som fylkesnemnda framholder i en del vedtak, vil en slik anmeldelse/varsel kunne skremme foreldre fra å innrømme volden i barnevernsaken. (Aarset & Bredal, 2018, s. 11)

Aarset og Bredals studie var imidlertid begrenset til saksdokumenter og avgjørelser i saker om omsorgsovertakelse i fylkesnemnda, det vil si de mest alvorlige barnevernssakene. Vi ønsket å utvide kunnskapen om hvorvidt og hvordan barnevernstjenesten vektlegger erkjennelse som forutsetning for hjelpetiltak, og hvordan de mer generelt håndterer overgangen fra undersøkelse til tiltak, herunder spørsmålet om foreldres samtykke.

Fra kategorisk til nyansert tilnærming

Hvor viktig er det at foreldrene erkjenner at de har brukt vold, slik barnet og/eller bekymringsmeldingen sier? Hva er en erkjennelse, og hvordan kan erkjennelse «gjøres» i praksis? Dette var spørsmål vi stilte i alle intervjuene i casestudien, og som mange av deltakerne var interessert i å diskutere. Det var enighet om at mange foreldre ikke innrømmer at de har brukt vold, når de blir forelagt det barnet har fortalt. Enkelte var relativt kategoriske når de svarte at en erkjennelse er avgjørende for å få til endring. Et eksempel er en kontaktperson fra mottak som nevnte at mange foreldre ikke vil erkjenne: «De benekter det som barnet har sagt,

30 Begrepet «erkjennelsesparadigme» er basert på formuleringer som var utbredt i Aarset og Bredals dokumentmateriale som besto av vedtak og saksmapper fra fylkesnemnda. Vi vil minne om at ordet «erkjenne» har to betydninger på norsk, jf. Det norske akademis ordbok: 1) komme frem til sikker viten om; bli klar over; merke. 2) innrømme; vedgå, <https://naob.no/ordbok/erkjenne> Lesedato: 6.2.23.

og da er det jo vanskelig å få til endring.» Følgende sitat fra et gruppeintervju med deltakere fra undersøkelse og tiltak peker i samme retning:

I: Hva tenker dere, må man erkjenne vold for å få hjelp, for eksempel?

A: Det tenker jeg, ja.

B: Det stiller seg sterkere og bedre med en erkjennelse. En voldsutøver som ikke kan ta innover seg den andres opplevelse av hans aggresjon og vold, det blir veldig vanskelig. Og hvis han på toppen av det hele ikke erkjenner, så er det kjempevanskelig. Med en person som erkjenner og tar innover seg at hva er det faktisk jeg har gjort, så er endringspotensialet mye større. Så jeg tenker erkjennelse er veldig viktig, men en har jo vært borti ulike erkjennelser.

Som vi ser, er resonnementene her i tråd med erkjennelsesparadigmet om at endring forutsetter motivasjon, og at motivasjon uttrykkes og «måles» ved en uttalt erkjennelse. Samtidig merker vi oss at informant B antyder at en erkjennelse kan uttrykkes på ulike måter. Dette kommer vi snart tilbake til.

Jevnt over bekreftet informantene våre at det tidligere hadde vært vanlig å forstå erkjennelse som forutsetning for endring, men de aller fleste framholdt at dette synet hadde endret seg betraktelig. Flere fortalte at de hadde reflektert mye rundt dette temaet i tjenesten, slik denne kontaktpersonen fra tiltak sa det: «Så erkjennelsesbegrepet er jo blitt noe vi har diskutert opp og ned lenge. Må noen virkelig tilstå overfor barnevernstjenesten eller si noe om denne volden ... Er det så viktig?» Det store flertallet av både ledere og andre deltakere beskrev altså en utvikling fra et kategorisk erkjennelsesparadigme til en mer nyansert tilnærming. Følgende sitat er representativt:

Det var liksom en tanke om at man ikke kunne endre noe som ikke var erkjent. Hvis man ikke selv ser at man har et problem, så kan man heller ikke endre det. Til at man i dag skjønner at hos veldig mange foreldre så er de fullt ut i ... De forstår at de har utfordringer, de klarer bare ikke uttale det til hjelpeapparatet, fordi det kan være skremmende, og det kan være konsekvenser av å innrømme det. Så man må gå bak det og likevel jobbe. Og noen familier får man jo en fantastisk kjemi med, og de er villige til å jobbe masse, uten at det nødvendigvis ... og så kommer det drypp etter hvert. Når tryggheten kommer og de kanskje også kjenner på kroppen at vi vil faktisk hjelpe. Og de opplever jo sikkert også at noe av veiledningen gjør situasjonen lettere hjemme.

Som vi ser, innebærer dette mer nyanserte synet blant annet en oppfatning om at manglende erkjennelse utad (bekjennelse) ikke nødvendigvis er et tegn på manglende erkjennelse innad (innsikt). Ikke minst peker informanten på risikoen – «konsekvensene» – som er forbundet med å innrømme vold overfor barnevernstjenesten. Dette var mange opptatt av, og da særlig knyttet til straffesakssporet, slik denne lederen forklarte det:

Jeg tenker at man må jo også se det i forhold til en politianmeldelse, eller varsel. Og det er klart at det er en risiko for foreldre å innrømme overfor oss, hvis du har den hengende i andre enden. Og hvis man setter seg i deres sted, ikke sant ... her gjelder det bare å blånekte, eller så blir alt bare mye verre.

Flere uttrykte forståelse for at foreldre ikke innrømmet noe i frykt for å bli politianmeldt eller for at en innrømmelse skulle bli brukt i en allerede anmeldt sak. Enkelte nevnte også den særskilte situasjonen for familier der foreldrene ikke har norsk statsborgerskap og risikerer utvisning som følge av en straffedom. Andre virket som de ikke var klar over denne risikoen, da vi nevnte det. Se for øvrig kapittel 10, der anmeldelse/varsel til politiet om mulig straffbart forhold er temaet.

I dette perspektivet ses altså benektelse / manglende erkjennelse som en naturlig følge av rammebetingelsene og noe barnevernstjenesten må ta høyde for i sine vurderinger og intervensjoner. Vi kan kalle det *et kontekstuellt perspektiv* på benektelse og erkjennelse, som står i kontrast til et *dekontekstuellt eller individualisert perspektiv*. Dette siste perspektivet er lite representert i intervjumaterialet fra case-studien, men ble som nevnt fremmet av enkelte deltakere. For å få fram kontrasten mellom de to perspektivene skal vi se på et eksempel fra et gruppeintervju. Her hadde to deltakere fra omsorgsteamet tidligere vært inne på at foreldre som er anmeldt, ofte ville benekte voldsutøvelse for ikke å inkriminere seg selv i straffesaken. Da intervjuer inviterte dem til å reflektere rundt hvordan de kunne forholde seg til en slik situasjon, fikk vi blant annet følgende svar fra den ene kontaktpersonen:

B: Nei, ting blir veldig satt på pause, da. Og det går veldig utover barna, fordi at barna er avhengige av at vi starter reparasjonsprosessen mellom barn og foreldre. Men siden vi ikke kan nå inn med noe til foreldrene, så vil ikke den prosessen komme i gang, og det går ut over barna på samvær og ... i deres kontakt med foreldrene ... og deres selvfølelse over det som har vært, og det som har skjedd, og at det ikke har blitt tatt nok tak i og vist dem nok respekt til å komme med en ordentlig beklagelse, for eksempel ... og det at foreldrene viser at de er i en endringsprosess. De er jo ikke i en endringsprosess når de fornekte det som har skjedd, for eksempel ...

Slik vi forstår denne informanten, vektla hun at straffesaken setter framdriften i reparasjonsarbeidet mellom de plasserte barna og foreldrene på pause, og at det er vanskelig for barna at foreldrene fortsetter å benekte. Dette er imidlertid ikke et problem hun tilskriver de begrensningene straffesaken legger på foreldrenes mulighet til å erkjenne overfor barna. I stedet framstiller hun det som et valg foreldrene gjør, at de ikke viser barna respekt når de unnlater å gi dem en ordentlig beklagelse. Samtidig slår hun entydig fast at de ikke er i en endringsprosess når de benekte. Der et kontekstuellt perspektiv ville åpnet for at foreldrene i en annen kontekst, der de ikke var anmeldt, ville kunne erkjenne og reparere, forstås manglende erkjennelse her som et kontekstuavhengig – og moralsk – trekk ved foreldrene.

Delvis erkjennelse – «noe å jobbe med»

Med noen få unntak var deltakerne enige om at det ikke er avgjørende at foreldrene erkjenner at de har brukt vold, men de må erkjenne *noe*. Som en leder sa det, foreldrene trenger ikke «legge alle kort på bordet og be Gud om tilgivelse og alt sånt», men «de må være samarbeidsvillige og ønske endring». Det handler om å få «noe å jobbe med» eller «nok å jobbe med», som flere av informantene uttrykte det. Andre formulerte det som «et sted å starte» eller «en vei inn» som etter hvert kan «åpne opp for noe mer». Basert på dette synet fikk vi presentert ulike typer av det vi vil kalle *delvis erkjennelse*.

Flere av eksemplene vi har hørt, er foreldre som avgrenser seg mot vold, men innrømmer at de kan bli sinte, eller at de har problemer med sinnet sitt, som for eksempel: «Det er ikke sånn at jeg slår, men ...», «jeg ble kanskje litt for sint», og «jeg kan kjeftte ganske hardt, jeg kan bli ganske sint når jeg er sint». Andre typer delvis erkjennelse kunne være at foreldrene ikke erkjenner verbalt, men at man kan se at de endrer sin tilnærming til barnet. En av informantene nevnte et eksempel på det vi vil kalle indirekte erkjennelse. Det gjaldt en far som hadde slått sønnen sin med en pinne når han ikke ville gjøre lekser. Hun oppfattet at han hadde erkjent det han gjorde, selv om han ikke sa det direkte: «Han sa 'jeg skal finne en annen måte å gjøre det på'. Og jeg ser at han blir nervøs, ikke sant.» En utbredt delvis erkjennelse synes å være at foreldrene innrømmer at de har problemer og behov for hjelp, uten å være konkret med hensyn til vold:

A: Om ikke de sier at det er vold, så er det litt sånn «ja, jeg er enig i at den situasjonen var ugunstig for barnet vårt». Det kan vi være samstemte om, og da kan vi jobbe mot det. (undersøkelse/tiltak)

At erkjennelse kan komme gradvis over tid, er et annet element i delvis-tenkningen. En kontaktperson fortalte om en sak der barna var tydelig på at de var utsatt for vold, mens foreldrene benektet. De var imidlertid innstilt på å samarbeide med barnevernstjenesten, og undersøkelsen konkluderte med foreldreveiledning: «Og i tiltaket, på tiltaksavdelingen, så kom erkjennelsen. For da følte de seg såpass trygge på oss at da kan vi si alt, og da kom alt – til veilederen.»

En annen type delvis erkjennelse kunne være at foreldrene aksepterte at de og barnevernstjenesten hadde ulike oppfatninger av det som hadde skjedd, men at de likevel kunne finne en felles grunn for samarbeid. Framfor alt vektla informantene å få foreldrene med på at barna opplevde det som skjedde, som vold, eller at de i hvert fall aksepterer at barnet ble redd eller følte seg krenket, slik denne kontaktpersonen fra et omsorgsteam sa det:

C: Ja, også det med å klare å skille mellom at dette var barnet sin opplevelse og dette var min intensjon eller opplevelse. At selv om du tenker at det ikke var urimelig det du gjorde, så opplevde barnet ditt det. Og at det er det som er viktig. At barnet opplever at «ok, jeg tror på din versjon, at du hadde det sånn, og det var ikke meningen».

Slik vi forstår denne informanten, avkreves ikke foreldrene en én-til-én innrømmelse av det barnet har sagt. Snarere betyr det å ha barnets opplevelse i fokus at det åpnes et rom der ulike nyanser av virkelighetsbeskrivelse kan eksistere side om side, samtidig som volden ikke forsvinner. Det viktige er at den voksne er villig til å akseptere hvordan barnet opplevde det som skjedde, og jobbe for at det ikke skal skje igjen.

Vi finner altså at barnevernsarbeiderne i casestudien er åpne for ulike varianter av delvis erkjennelse. Samtidig kan det nok være krevende for foreldre å forstå hva som er en tilfredsstillende grad av erkjennelse og form på erkjennelsen, ikke minst fordi det varierer mellom informantene våre hva de vurderer som «nok å jobbe med». Vi spurte derfor informantene om det er mulig for dem å hjelpe foreldrene med å forstå hva som skal til. Flere av deltakerne reflekterte da rundt balansegangen mellom hensynet til å få en autentisk (delvis) erkjennelse, og det at noen foreldre ikke klarer å formidle dette på egen hånd. Mens noen var skeptiske til å skulle hjelpe foreldrene, mente andre at det var en del av jobben deres.

Delvis erkjennelse kan som vi ser, være starten på en prosess mot en mer full erkjennelse, men det kan også være en bevisst strategi fra foreldres side, for å lure og avlede barnevernstjenesten. Dette ble blant annet tatt opp i et gruppeintervju med deltakere fra undersøkelse og tiltak. En av informantene fortalte om en sak der det etter hvert viste seg at barnas far hadde utsatt moren deres for vold over lengre tid, noe han seinere fikk en fengselsdom for. Kontaktpersonen beskrev en sjarmerende mann som «erkjente litt» og tok imot COS som hjelpetiltak. Etter hvert forsto hun og kollegaen at han var svært manipulerende, og at COS-veiledningen bare gjorde det enklere for ham å lure dem, som når han plukket opp «de rette ordene» for å beskrive sitt forhold til sønnen:

B: det endte opp med å bare gi han flere verktøy. Altså verktøy til å manipulere med, verktøy til å kunne snakke seg vekk og rundt og ut og ... En utrolig sjarmerende mann som virket snill [...] Og han hadde eksempler fra ungene der han gjør det så rosenrødt og så fint og godt, ikke sant – sånn «han smilte til meg og jeg smilte til han, og vi hadde god øyekontakt».

Kollegaen sa seg enig i at en delvis erkjennelse kan være en strategisk handling for å få barnevernstjenesten til å slå seg til ro:

C: Man jobber jo også i *fare for å tildekke*, ikke sant, hvis man jobber med noe som man tenker kanskje ikke er så alvorlig. Hvis man jobber med «ja, jeg blir så sint, og så bruker jeg mange sterke ord, og så blir det skummelt i den måten å være på». Og så er realiteten at det er masse fysisk og psykisk vold som pågår
...

Barnets behov for at foreldrene erkjenner

Et tema i deltakernes refleksjoner rundt erkjennelse gjaldt barns behov for og ønsker om at foreldrene bekrefter det barnet har sagt. En benektelse blir det samme

som å si at barnet snakker usant. Noen av dem som ga klare uttrykk for betydningen av erkjennelse for barnet, jobbet med å følge opp barn etter en omsorgsovertakelse, som dette sitatet:

A: Det ser jo vi – hvor utrolig viktig det er i reparasjonsarbeidet. Ofte har du kanskje et barn som har sagt noe om hva de har blitt utsatt for, og da å ikke ha den erkjennelsen fra mor eller far, det er en ganske vond ting å bære med seg videre for barnet og gjør det veldig tungt med å ... okei, men jeg har jo satt ord på det, og så skal du jo treffe mor og far på samvær og ... Det ser vi jo er ... for barnet, så er nok det kjempevanskelig. Det blir nesten som at du opplever et overgrep på ny for mange av dem.

Mens noen mente at foreldrene burde gi barna en eksplisitt innrømmelse, slik vi har sett tidligere i kapitlet, var andre åpne for at erkjennelse også overfor barnet kan komme i ulike grader og former. Barnet trenger ikke nødvendigvis at foreldrene innrømmer helt eksplisitt eller sier eksplisitt unnskyld, mente denne informanten fra undersøkelse:

B: De kjenner jo foreldrene sine, og de vet når foreldrene faktisk angrep på det de har gjort. At det kommer en slags unnskyldning i en eller annen form. [...] Foreldrene kan si noe om at jeg vet at du ble redd når jeg gjorde det, og det forstår jeg, og det må jeg jobbe med ... Jeg trenger hjelp for å gjøre det på en annen måte. Altså, si det på en måte som barnet forstår. Og jeg har jo opplevd at barn sitter med tårer i øynene ... selv om ikke foreldrene sier akkurat «unnskyld», så sitter de med tårer i øynene. De forstår at her er det et eller annet som skjer som kanskje kan gjøre ting bedre.

Det var bred enighet blant informantene om at reparasjon mellom foreldre og barn er viktig, og at det er lettest når foreldrene i en eller annen form gyldiggjør det barnet har fortalt. At en erkjennelse er viktig for barnet, er imidlertid ikke et argument for at barnevernstjenesten skal avkreve full erkjennelse for å kunne tilby foreldrene hjelp, framhevet en av lederne. Snarere tvert imot må barnevernstjenesten legge listen for erkjennelse lavt, nettopp av hensyn til barnet:

A: I seg selv så har det jo ingen betydning for oss om foreldrene erkjenner ... Vi tenker jo at det ville vært bra for barnet, å ha en oppreisning rundt det, men likevel, du kan ikke bare si at «men da passer det ikke i vårt system» ... [...] Vi må alltid prøve å hjelpe barnet. Så får man jo tenke at ja, hvis foreldrene erkjenner og det blir en reparasjon ... at det hadde vært veldig fint, men det kan ikke være en forutsetning for at vi skal ...

Mens erkjennelsesparadigmet sier at barnevernstjenesten må ha en erkjennelse fra foreldrene for å kunne hjelpe barna, sier altså denne lederen det motsatte: *Fordi vi må hjelpe barna, kan vi ikke avkreve foreldrene en erkjennelse.*

Utfall av undersøkelsen og vold som «forsvinner»

Som vi viste i forrige kapittel, er det ikke alltid at «voldsrutinen» gir resultater i form av at vold avdekkes. Tilsvarende gjelder for undersøkelsen som helhet. Kort sagt kan undersøkelsen ha ulike utfall.

Noen nevnte at saker der bekymringen i utgangspunktet gjelder vold, kan vise seg å handle om andre ting. Eventuelt kan det vurderes at barnet og familien bør få hjelp fra andre instanser enn barnevernstjenesten, slik at undersøkelsen blir brukt til å mobilisere andre hjelpetjenester før saken henlegges som barnevernssak.

Andre ganger vurderer barnevernstjenesten at volden er et uttrykk for eller resultat av en mer grunnleggende problematikk, for eksempel komplekse levekårsbelastninger. Da kan begrunnelsen for hjelpetiltak dreies mot det som anses som voldens årsak, eller det noen kaller en primærvanske. At denne måten å tenke om kompleksitet på kan medføre at volden forsvinner ut av barnevernstjenestens oppmerksomhet, er en reell risiko, slik denne kontaktpersonen forklarte det:

Er temaet vold, så skal det være vurdert, det skal være undersøkt, det skal være gjort noe med, det skal nevnes gjennom hele prosessen. Og det er noe som det er blitt mer fokus på nå i det siste, synes jeg. Men jeg er enig i at det kan koke vekk i kålen. Altså hvis et barn forteller at «pappa slår meg når jeg ikke vil legge meg», så tar vi det jo opp og snakker om det, men så er det så mange andre ting som også er feil, og så forsvinner det at «pappa slår meg når jeg skal legge meg». Det forsvinner i alt det andre. (undersøkelse og tiltak)

Som vi så i første del av dette kapitlet, er det ifølge kontaktpersonene vanlig at foreldrene benekter at de har utøvd vold. Noen barn benekter også, eller de trekker tilbake ting de har sagt som utløste bekymringsmeldingen. Kanskje finner man heller ikke andre opplysninger som støtter opp om bekymringen for vold. I slike tilfeller vil man kunne bli nødt til å henlegge saken. En mulighet da er å se etter andre forhold i meldingen eller undersøkelsen som gir grunnlag for tilbud om hjelpetiltak, slik denne informantene redegjør for:

Hvis det er foreldre som benekter vold, og vi ser fort at her kommer vi ingen vei den døren, så fortsetter vi heller å kartlegge litt ... hvordan er det emosjonelle båndet, hvordan er relasjonen, hvordan fungerer barnet på skole og barnehage, for å ha litt mer grunnlag enn vold eller ikke vold.

Barnevernstjenesten er forpliktet til å «undersøke barnets helhetlige omsorgssituasjon og behov» (barnevernsloven § 2-2).³¹ En utvidelse av undersøkelsen kan konkluderes med at omsorgssituasjonen for barnet er tilfredsstillende, eller det kan føre til at foreldrene får tilbud om hjelpetiltak på annet grunnlag enn vold. Og som vi beskrev i første del av kapitlet, kan man i flere tilfeller få fram en delvis erkjennelse fra foreldrene om at de har noen utfordringer, for eksempel med grensesetting og tilknytningsproblemer. De samtykker da til hjelpetiltak på dette grunnlaget. Informantene forklarte hvordan de da la vekt på å lage tiltaksplaner som samsvarte med enigheten som var oppnådd. En kontaktperson fra tiltak beskrev det for eksempel slik:

Istedenfor at bestillingen er konkret å få slutt på volden, så kan det være å jobbe med kontakt med barn og foreldre, eller ... Altså, man kan skrive det på ganske mange måter som gjør at det er overkommelig for foreldre, og at de vil takke ja til hjelpetiltak, istedenfor å si nei, da. Så vi må også tenke oss nøye om hvordan vi ordlegger oss skriftlig og muntlig.

En annen deltaker i samme gruppeintervju framhevet at hjelpetiltak er basert på frivillig samtykke som kan trekkes tilbake når som helst. Derfor blir det viktig å være bevisst på hvordan man ordlegger seg i tiltaksplanen:

B: Hvis vi skriver noe der som de ikke er enige i, så er sjansen vår veldig liten for at de vil ta imot hjelpetiltak fra familieteamet. Så vi prøver å være litt runde i kantene der, da.

D: Men det er jo det som er faren, da, at på en måte volden forsvinner.

Barnevernsarbeiderne kan altså bevisst bruke andre ord enn vold for å «holde på» foreldrene. Håpet er da at de gjennom veiledning og andre tiltak kan etablere en mer tillitsbasert relasjon. Som kontaktperson D sa det: «Vi tenker at det er så viktig at de skal motta hjelp, så vi må holde dem i barnevernet.» Samtidig går det en grense for hvor langt man skal strekke seg – før volden forsvinner. Dette er et dilemma som flere av informantene var opptatt av, blant annet en av lederne. I likhet med andre ledere i studien framhevet hun at de som tjeneste var opptatt av at undersøkelsen skulle gjenspeile bekymringsmeldingen, og likeledes at tiltakene var i tråd med tiltaksplanen:

31 Se også Saksbehandlingsrundskrivet, pkt. 20.3.1, bl.a.: «Undersøkelsen skal klargjøre barnets behov og helhetlige omsorgssituasjon. Undersøkelsen skal kartlegge relevante faktiske forhold, men ikke være mer omfattende enn nødvendig. Temaene i bekymringsmeldingen er ikke en begrensning i hva undersøkelsen skal omfatte. Det kan komme frem opplysninger gjennom undersøkelsen som vil kunne påvirke undersøkelsens innhold og omfang. Dette innebærer at barneverntjenesten helt fram til undersøkelsen avsluttes, må vurdere hvilke undersøkelsesaktiviteter som er nødvendige i den enkelte saken. Det er viktig at barneverntjenesten ikke for tidlig i undersøkelsen fokuserer på en bestemt konklusjon.» 2023.03. *Rundskriv for barnevernstjenestens saksbehandling (Saksbehandlingsrundskrivet)* https://min.retsdata.no/webfiler/rundskriv/Saksbehandlingsrundskrivet_15.%20juni%202023.pdf lesedato 16.10.2023

B: Så vi prøver å holde en stram linje der, for å unngå at ... Fra gammelt av kunne man jo lese om saker som begynte med vold, og så var det liksom snakk om støttekontakt når man kom til tiltak ...

I: Ja, nettopp. Du tenker at det har hendt at volden har blitt borte på veien?

B: Ja, det er helt klart. [...] Jeg vil anta at det ble tatt en vurdering på at *det er bedre å være inne enn å ikke være inne*, og at familien takket ja til noe, men ikke noe annet. Men man må jo som barnevernstjeneste vurdere om tiltaket har hensikt knyttet opp mot bekymringen. [...] Det kan bli borte. Da blir det en falsk trygghet på et vis, for barnet.

Som nevnt i kapittel 1 er vold som forsvinner eller glipper, et tema som tas opp i flere barnevernsstudier, som Storhaug et al. sin studie av barnevernstjenestens akuttarbeid (2020; se sitat i kapittel 1) og undersøkelsesprosjektet (Havnen et al., 2020). Havnen et al. omtaler dette som en problemforskyvning (s. 166) og som en reformulering av problemforståelsen:

Det synes som at barnets synspunkter var tydelig i starten av undersøkelsen, da barnevernet undersøkte voldsbekymringen i saken. Når barnevernet skulle konkludere undersøkelsen kan det derimot se ut til at det hadde skjedd en endring i problemforståelsen. Sett i forhold til at foreldrene ikke anerkjente barnets uttalelser om vold, og at bekymringen om barna var utsatt for vold var uavklart, kan det synes som at barnevernet reformulerte problemforståelsen til å handle om foreldrenes forståelse av barnas behov. (Havnen et al., 2020, s. 80)

At vold omdefineres i tiltaksplaner, blant annet fordi foreldrene ikke er enige i at det har vært vold, kommer også fram i Trondheim kommunerevisjons (2019) gjennomgang av barnevernstjenestens voldsarbeid og i en journalgjennomgang i tre barnevernstjenester i Oslo (Læringsnettverk Oslo Sør, 2021).³² I sistnevnte fant man «mange eksempler på at bekymringen som i utgangspunktet omhandlet vold dreier mot å omhandle grensesetting og at det er mål knyttet til dette vi finner i tiltaksplanen» (Læringsnettverk Oslo Sør, 2021, s. 34; se også Alternativ til Vold Oslo, 2023).

Tiltaksplaner – en måte å holde på volden?

Siden dette er en intervjustudie, har vi ikke undersøkt tiltaksplaner konkret, og vi har heller ikke spurt systematisk om hvordan våre informanter fra undersøkelses- og tiltaksteam skriver slike planer. Ut fra det informantene sa om å «holde på» foreldrene, være «runde i kantene» etc., kan vi imidlertid få inntrykk av at tiltaksplaner utformes som et minste felles multiplum, og at fortsatt bekymring for vold ikke tydeliggjøres.

32 Prosjektet ble utført i barnevernstjenestene i Nordstrand, Østensjø og Søndre Nordstrand. Alle meldinger registrert med volds- og overgrepskategorier i 2020 ble inkludert, til sammen 568 meldinger. Kartleggingen var basert på registrering av utvalgte parametere i sakens journaldokumenter.

Myndighetenes veileder for tiltaksplaner (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006) vektlegger at de skal utarbeides i samarbeid mellom foreldre og barnevernstjenesten, samt barn over en viss alder. De skal være mest mulig konkrete og egnet til evaluering og justering underveis. Veilederen tar opp utfordringer med uenighet rundt tiltaksplanens målformuleringer. Her heter det at selv om enighet er en formell forutsetning for hjelpetiltak, vil det i praksis ofte være diskrepanser mellom partene, særlig med hensyn til problembeskrivelse og årsak. Det oppfordres til åpenhet og dialog rundt uenighet og til at økt enighet kan ses som et mål for tiltaksarbeidet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006, s. 21).

På denne bakgrunn vil vi spørre om tiltaksplaner i større grad enn det vi har fått inntrykk av, kan brukes til å «holde på volden». Vi tenker da på ulike måter som fortsatt bekymring for vold kan skrives inn i planen, uten at foreldrene forventes å være enige i beskrivelsen. Her støtter vi oss til Rød (2005) som nettopp tematiserer situasjoner der foreldrene og barnevernstjenesten ikke er enige om årsaker til eller målene for hjelpetiltak, og hvordan dette kan håndteres i tiltaksplanen. Rød anbefaler at ulike oppfatninger gjøres eksplisitt. Hvis ikke sier han:

tildekkes uenighet og konflikter, ofte om bekymringsgraden for barn, og vurdering av måloppnåelse etter en tiltaksperiode kan gi lite mening. Uenighet må derfor synliggjøres og beskrives, slik at en i tiltaksplanen sammen kan søke etter et grunnlag for å sikre barns utvikling og rett til nødvendig hjelp. (Rød, 2005, s. 126)

Det er også interessant at familieveiledere etterlyser mer fokus på vold i tiltaksplanene i Trondheim kommunerevisjons (2019) gjennomgang av barnevernstjenestens arbeid med vold. Her påpekes det at tiltaksplaner ofte handler om grensesetting, selv om bekymringen handlet om vold: «Informantene ønsker at det skal stå tema vold i tiltaksplanen slik at de kan bruke det i deres oppfølging av familiene.» (Trondheim kommunerevisjon, 2019, s. 42)

Om å holde på motivasjonen

Vi har som sagt valgt å ikke gå nærmere inn på undersøkelsesarbeidet etter oppstart. Derimot skal vi kort innom et tema som flere av informantene var opptatt av, nemlig overgangen fra undersøkelse til hjelpetiltaksfase. At dette er en kritisk fase, kom blant annet fram i et gruppeintervju med deltakere fra tiltak og undersøkelse. En kontaktperson fra tiltak beskrev det som at den første voldsavklaringen ofte skapte en situasjon der foreldrene var tilgjengelige, men så måtte undersøkelsen gå sin gang. Når de omsider kom fram til tiltaksfasen, kunne motivasjonen være borte:

A: Jeg tenker jo at det som er utfordringen vår, er at vi avklarer ... hiver alt opp i lufta. De innrømmer, erkjenner, ikke sant, at «vi har det vanskelig» ... Og så skal de gjennom en sånn mølle med undersøkelse, og dere [henvendt til kollega fra undersøkelsesteamet] sier «ja, dere trenger hjelp til det og det». Og så kommer de til tiltaksoppfølgingen, og så går liksom litt ting ut i sanden. Altså, at det tar for lang tid, og så begynner andre negative strategier å sette seg. Sånn

at det er jo det vi ser, at vi har mest suksess når vi jobber tiltak med én gang. At vi har den avklaringen, og så begynner vi rett på veiledning.

Denne informanten beskrev det som «å dra strutsehoder opp av sanda», for så ikke å kunne følge opp med adekvat hjelp: «De har jo dannet sine strategier for å overleve i det de lever i, og da synes jeg det er litt trist at vi ikke klarer å hjelpe de til å gå videre ...» Kollegene var enige, og de fortalte om en omorganisering som var på gang, nettopp for å sikre bedre sammenheng mellom undersøkelse og tiltak. I denne tjenesten skulle de begynne å «jobbe generalist» med saker om barn i skolealder, altså at de samme kontaktpersonene har ansvar for undersøkelse og tiltak. I en annen tjeneste hadde de innført en rutine med midtveisrapport i undersøkelsen for å koble tiltaksteamet på tidligere, allerede før undersøkelsen var formelt konkludert. Lederen for en tredje tjeneste framhevet på sin side betydningen av et eget team med familieveiledere som kunne «smi mens jernet er varmt» etter oppstart med voldsrutine:

Og det har vi klart i noen saker – at vi har unngått en plassering fordi vi har fått familieteamet til å dra hjem dit på kvelden, eller at vi har gjort det selv. [...] både med tilsyn og kontroll og veiledning med én gang.

Motivet for å komme raskt inn handlet for de fleste om å utnytte foreldrenes motivasjon i en tidlig fase, ofte knyttet til en gjennomført voldsrutine. En annen begrunnelse var at man vil forhindre at barnevernstjenestens inngripen skal få negative konsekvenser for foreldrenes foreldreskap, slik vi også var inne på i forrige kapittel. Da handler det om foreldre som blir så redde etter en voldsrutine at de abdiserer helt fra forelderrollen, forklarte deltakerne i et gruppeintervju:

D: Ja, mange foreldre trekker seg jo helt vekk. De tør jo ikke snakke til ungen etterpå. Etter en voldsavklaring så blir de helt handlingslamme, sånn som du sier.

A: Det blir jo en ny sjef i huset, egentlig. Men det er derfor vi ofte har inn tiltak raskt, for å unngå at det blir et sånt regjeringsbytte, som jeg kaller det. At det plutselig er ungen som bestemmer alt. For det ser vi jo, at det skjer.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi undersøkt barnevernstjenestens vurderinger av det å tilby foreldrene hjelpetiltak og hvordan tiltak begrunnes.

Vi fant at det tidligere har vært vanlig å forvente at foreldrene erkjenner voldsutøvelse, for å kunne tilby dem hjelpetiltak, i tråd med det som har blitt kalt barnevernstjenestens erkjennelsesparadigme (Aarset & Bredal, 2018). Ifølge de aller fleste av våre informanter har dette synet endret seg betraktelig. De fortalte at de langt oftere nøyer seg med en delvis erkjennelse, «noe å jobbe med», som kan ta ulike former. Det kan for eksempel handle om at foreldrene innrømmer at de har behov for hjelp med grensesetting eller eget sinne, eller at de viser forståelse for barnets opplevelse,

selv om de holder fast ved at de ikke har utøvd vold. Informantene framhevet blant annet at det kan være vanskelig å erkjenne hvis foreldrene er blitt anmeldt eller frykter å bli anmeldt til politiet. I dette perspektivet ses benektelse / manglende erkjennelse som en naturlig følge av rammebetingelsene og noe barnevernstjenesten må ta høyde for i sine vurderinger og intervensjoner. Dette kalte vi for et *kontekstuelt perspektiv* på benektelse/erkjennelse, til forskjell fra et *dekontekstuelt* eller *individualisert*. I sistnevnte perspektiv forstås manglende erkjennelse som et kontekstuavhengig – og moralsk – trekk ved foreldrene.

Vi har også vist at overgangen fra undersøkelse til hjelpetiltaksfase er en kritisk fase, der foreldrene kan miste motivasjonen når undersøkelsen trekker ut. Noen barnevernstjenester har iverksatt tiltak for å sikre bedre sammenheng mellom undersøkelse og tiltak.

Barnevernstjenesten må som hovedregel ha foreldrenes samtykke for å kunne sette inn hjelpetiltak. Når foreldrene ikke erkjenner at de har brukt vold, og derfor ikke samtykker, kan det hende at saken må henlegges etter undersøkelsen. En vanlig løsning er at barnevernstjenesten undersøker bredere og tilbyr hjelpetiltak på annet grunnlag. Informantene fortalte at de da må være forsiktig med hvordan de ordlegger seg, for ikke å støte bort foreldrene. De kan bevisst bruke andre ord enn «vold», for å «holde på» foreldrene. Da vil det imidlertid være en risiko for at voldsbekymringen «forsvinner» ut av fokus. Vi spurte om man i større grad kan bruke tiltaksplaner til å «holde på» volden, ved å skrive inn bekymring for vold samtidig som man er tydelig på at foreldrene ikke er enige.

9 Hjelpetiltak

Her skal vi se på de ni barnevernstjenestenes arbeid med hjelpetiltak i saker om vold eller overgrep, både tiltak rettet mot foreldre og mot barn. Hva slags hjelpetiltak bruker de, og hvilke synspunkter har de på tiltakenes egnethet? Vi skal først se på barnevernstjenestenes egne tiltak før vi går over til deres erfaring med andre tjenestetilbud, nærmere bestemt BUP, Alternativ til Vold og krisesentrene. Aller først skisserer vi kort hva hjelpetiltak er i barnevernet.

Om hjelpetiltak i barnevernstjenesten

Begrepet «hjelpetiltak» rommer et bredt spenn av praksiser og intervensjoner. Tiltak kategoriseres på ulike måter, men det er vanlig å skille mellom «kompenserende», «omsorgsendrende» og «kontrollerende» tiltak (Christiansen, 2015). «Råd og veiledning» er den tiltakstypen som brukes oftest, også i voldssaker (Christiansen, 2015; Christiansen et al., 2015). Vi kan skille mellom «vanlige» og «evidensbaserte/strukturende» veiledningstiltak, hvor det siste er forskningsbaserte tiltak med klart definerte mål og spesifiserte målgrupper, samt standardiserte metoder (Fauske et al., 2017). Slike tiltak gjennomføres oftest av egne familieveiledere. Tidligere studier viser at bruken av veiledningsprogrammer har vært begrenset, og at veiledning oftere utføres av kontaktpersoner (Christiansen, 2015). Andre hjelpetiltak kan være barnesamtale, samarbeidsmøter rundt barnet, støttekontakt og besøkshjem, avlastning og fritidsaktiviteter. Den enkelte barnevernstjenestes tilgang på og bruk av ulike tiltak varierer betydelig mellom kommuner (Christiansen et al., 2015).

I utgangspunktet er alle hjelpetiltak frivillige, og barnevernstjenesten kan følgelig ikke iverksette tiltak uten samtykke fra foreldrene.³³ Dette innebærer at kontaktpersonene har en viktig oppgave med å forklare og overbevise foreldre om at de trenger og vil ha nytte av hjelpetiltak. Det betyr også, som flere av våre informanter var opptatt av å formidle, at det vil være mange saker der barnevernstjenesten vurderer at familien trenger tiltak, men der de er nødt til å henlegge saken fordi foreldrene ikke ønsker det. Dette er saker der informasjonen de har og vurderingene som gjøres, tilsier at problemene ikke er så alvorlige at det er grunnlag for tvangsinngrep (pålegg om hjelpetiltak, akutt flytting eller omsorgsovertakelse). Dessuten skal hjelpetiltak i hjemmet som hovedregel prøves først, i tråd med prinsippet om mildeste inngrep.

Barnevernsloven gir også mulighet for å pålegge hjelpetiltak til barn, ved vedtak i fylkesnemnda. Dette kommer vi kort inn på mot slutten av kapitlet.

³³ Som hovedregel må begge foreldre samtykke til tiltak, dersom begge har foreldreansvar, uavhengig av hvem barnet bor hos.

Tjenestenes organisering av tiltaksarbeidet

Det er som regel undersøkelsesteamet som skriver vedtaket om hvilke hjelpetiltak familien skal få, og med hvilke formål, noe som også gjaldt for de ni tjenestene i vår casestudie. Vedtaket fungerer som en bestilling til dem som skal jobbe videre med hjelpetiltakene, og som utarbeider en tiltaksplan i samarbeid med familien (se omtale av tiltaksplan i forrige kapittel).

I tråd med den generelle trenden (Christiansen, 2015, s. 107) hadde fem av de ni barnevernstjenestene gått bort fra å kjøpe inn tiltak eksternt og i stedet bygd opp egne tiltaksenheter. Disse leverer tjenester på bestilling fra kontaktpersonene som jobber med familiene i tiltaksfasen (her kalt tiltakskontaktperson). Denne endringen begrunnes med økonomi og med et ønske om å få større nærhet til og kontroll over arbeidet som skjer i familiene. Enhetene hadde ulike navn, som ressursteam, familieteam og tiltaksteam.³⁴ I samsvar med hva Christiansen et al. (2015) fant, tilbyr de primært ulike former for veiledningsmetodikker/programmer og består som regel av familieveiledere som er spesialisert på disse. I en tjeneste hadde de valgt en noe annen organisering idet tiltakskontaktpersonene og familieveiledere/miljøterapeuter var samlet i en og samme avdeling. Hensikten var ifølge ledelsen å samordne hjelpen bedre ved at kontaktpersonene og familieveilederne jobber tett sammen med den enkelte familie. De siste fire tjenestene hadde ikke egen tiltaksavdeling, men bestilte tiltak fra Bufetat eller private leverandører. For øvrig forklarte tiltakskontaktpersonene at de gjennomfører noe veiledning selv, men hvis det er behov for mer omfattende innsats eller spesifikke veiledningsmetodikker, vil de bestille dette fra eget tiltaksteam eller eksterne instanser. Også denne organiseringen er kjent fra tidligere studier (Christiansen et al., 2015).

Hjelpetiltak i voldssaker

Et overordnet poeng som kom opp i intervjuene, gjaldt mangel på egnede og relevante tiltak i voldssaker. Dette nevnes også av respondentene i surveyen vår som etterlyste «spissede tiltak» (kapittel 3), og det trekkes fram i andre studier og offentlige rapporter (f.eks. Riksrevisjonen, 2022, s. 47)³⁵. Flere av informantene i casestudien uttrykte frustrasjon over at de ikke kan tilby familier tiltak som er tilstrekkelig tilpasset deres situasjon og behov. Som en av informantene i et gruppeintervju formulerte det: «Det er bedre nå, men jeg synes gapet mellom hjelpetiltak og 4-12 fremdeles er for stort.»³⁶ En leder mente at det generelt var en påtakelig kontrast mellom det sterke søkelyset på vold som samfunnsproblem og et manglende hjelpetilbud: «Det må jeg si overrasker meg litt. At alle er veldig opptatt av vold, men det finnes veldig lite tilbud, for både voldsofre og

34 For å anonymisere bruker vi «eget tiltaksteam» for alle.

35 Riksrevisjonen viser også til Statens helsetilsyns hørings svar til Partnerdrapsutvalgets rapport (NOU 2020: 17) der helsetilsynet peker på et «behov for å utvikle mer målrettede og kunnskapsbaserte hjelpetiltak overfor familier hvor det utøves vold mot barn eller partner».

36 Informanten viser her til § 4-12 i den gamle barnevernloven som omhandlet omsorgsovertakelse.

voldsovergripere.» Tilsvarende pekte flere av deltakerne på det de så som en kontrast mellom det sterke fokuset på å *avdekke* vold og mangel på oppfølging i form av hjelpetiltak, slik vi også var inne på i forrige kapittel. Noen deltakere virket dessuten usikre på hvilke tiltak de kunne ta i bruk fra andre instanser, og de syntes det var vanskelig å finne fram.

Veiledningstiltak

I intervjuene stilte vi gjerne et generelt spørsmål om hvilke hjelpetiltak tjenestene brukte i volds- og overgrepssaker. Det følgende sitatet fra et gruppeintervju med ledere er representativt for flere av svarene vi fikk:

C: Det er jo veiledning.

B: Ja, det kommer [eget tiltaksteam] inn i mange familier, og da er det jo ikke snakk om den groveste og alvorligste volden, for da plasserer vi jo ungene. Men der det kan virke som at det er håp om forandring, og at foreldrene ønsker veiledning, og at det virker som de kan være mottakelige for det. For det kommer jo an på hva som har utløst volden. Det har jo masse å si. Og da går jo råd og veiledning ut på hvordan ... Mye handler om hvordan grensesette på en annen måte enn de har gjort før. Det går jo på å forstå ungene sitt atferdsuttrykk og hvordan man selv kan påvirke det i den ene eller andre retningen. Og samspill i det store og det hele. Så foreldreveiledning er jo et veldig viktig og nyttig tiltak.

Flere responderte som disse informantene, ved at de nevnte veiledning først, samtidig som de avgrenset mot tilfeller av alvorlig, grov vold, der det er aktuelt å flytte barnet ut av familien. Leder B fra sitatet over nevnte at det også kunne være at en forelder som har utøvd vold, flytter ut av familien i en periode. Alternativ til Vold ble framhevet, og vi kommer tilbake til dette behandlingstilbudet seinere i kapitlet.

«Andre verktøy» i oppdragelsen

Når informantene nevnte råd og veiledning som hjelpetiltak, knyttet de det ofte til tilfeller der volden ble brukt som grensesetting og disiplinering. En formulering som gikk igjen, var å gi foreldrene «andre verktøy». De henviste til ulike veiledningsprogrammer, avhengig av hvilke den enkelte barnevernstjeneste har satset på, men flere nevnte PMTO og COS-P. Dette er generelle programmer der hensikten er å hjelpe foreldre med å forstå barna sine bedre og sette grenser på en måte som fungerer, og som er bra for barnet. Flere vektla betydningen av metodikk som gir raske resultater, så foreldrene kan se at det virker. For eksempel mente en informant som var utdannet PMTO-terapeut, at PMTO er et gunstig veiledningsprogram som kan gi «andre verktøy», i tilfeller der tilknytningen mellom foreldre og barn er noenlunde på plass: «For det er jo veldig konkret, og foreldrene føler at de kan oppnå en effekt ganske fort.» I et annet gruppeintervju nevnte deltakerne korte intervensjonskurs som blant annet Tibir (Tidlig innsats for barn i risiko – for barn

med atferdsproblemer). Det forebyggende foreldreveiledningsprogrammet ICDP ble også brukt i noen av tjenestene.

En type saker er der foreldrene ønsker hjelp til å lære å sette grenser på nye måter. Deltakerne i vår studie framhevet gjerne denne typen voldssaker som de enkleste og mest tilfredsstillende å jobbe med. De assosierte slike saker med familier med bakgrunn fra andre land, der en mer autoritær oppdragerstil er vanlig, og der fysisk avstraffelse og mildere fysisk vold er vanlig som ledd i oppdragelsen.

Veiledning for å «holde på» familien

En annen type saker der veiledning er vanlig, er de tilfellene der foreldrene er mer motvillige og skeptiske, og der kontaktpersonene må anstrenge seg for å overtale dem til overhodet å ta imot hjelpetiltak. De kan vurdere at det viktigste er at de lykkes i å holde på familien, slik at de har et visst innsyn og forhåpentlig kan oppnå mer tillit på sikt. Dette kan være saker der de ikke har grunnlag for å kunne overta omsorgen for barnet, men der de er bekymret for barnets omsorgssituasjon. Eller det er saker der de vurderer at foreldrenes motstand er basert på frykt og mistillit, og at det kan være et potensial for å få dem med på andre hjelpetiltak på sikt.

Vi kjenner igjen problemstillingen, fra forrige kapittel, rundt voldsbekymringer som følges opp med veiledningstiltak begrunnet med andre problemer enn vold, der man risikerer å miste volden av syne. Her var barnevernsarbeiderne mer usikre på foreldrenes motivasjon og om de faktisk følger opp slik de sier, eller om volden fortsetter i det skjulte. Som nevnt i forrige kapittel er det risiko for at voldsfokuset glipper i slike veiledningstiltak.

Psykoedukasjon

Flere nevnte ulike eksempler på psykoedukative elementer i veiledningen, der de typisk informerer foreldrene om konsekvenser av vold for barnet.³⁷ De opplevde det som nyttig å strukturere noe av veiledningen i en opplæringsramme, presentert som et rutinemessig opplegg, slik denne kontaktpersonen forklarte det: «Altså, jeg sier at vi skal gå gjennom et opplæringsopplegg som handler om skadevirkningene knyttet til hva vold gjør med barn.»

Til hjelp i opplæringen hadde denne tjenesten satt sammen en «verktøykasse» der det både var materiell beregnet på foreldre og elementer som kunne brukes overfor barn. Kassen besto av ulike virkemidler (PowerPoint, tekster, filmer) som man kunne plukke fra, ut fra behovet i den enkelte sak.³⁸ Andre hadde samlet inn lignende materiell, og noen brukte kurset *Stopp voldsarven* som er beregnet på foreldre som selv har vært utsatt for vold i oppveksten og ønsker å forebygge at

37 Psykoedukasjon består i å informere og formidle kunnskap, for å styrke foreldrene eller barnets forståelse av et tema.

38 Informanten nevnte følgende eksempler: Filmen *Sinna mann* som er basert på Gro Dahles bok med samme navn, filmen *Den perfekte middag* og Forandringsfabrikken bok *Klokhet mot vold*, Universitetsforlaget, 2020.

de bruker vold mot egne barn. Flere framhevet at psykoedukasjon kan være et viktig tiltak for å tydeliggjøre hva de, foreldrene og barna legger i begrepet «vold»:

B: Det er jo den bevisstgjøringen rundt tema og at man kan få et felles språk og en felles forståelse, så slipper man å sitte og diskutere om det er vold eller ikke. Så det øker kunnskapen. Og det sier ATV også, når vi henviser de videre til dem, så synes ATV at det har vært nyttig. For da har vi lagt plattformen på et vis, for noe av deres videre jobb. Og så er man jo blitt mye mer differensiert i dag, tenker jeg. (kontaktperson, tiltak)

Generelt var mange opptatt av å gi foreldrene informasjon om hva barnevernstjenesten forstår som vold, hva lovverket sier, og hva vi vet om skadelige konsekvenser for barn av å bli utsatt for og leve med vold. Flere understreket imidlertid at slik informasjon neppe ville ha effekt dersom familien var i en krisesituasjon eller i en anstrengt livssituasjon.

Sinnemestring

I saker der barnevernstjenesten vurderer at volden er affektstyrt og henger sammen med manglende impuls kontroll, aggresjonsproblemer og lignende, vil veiledningen rettes mer inn mot hvordan forelderen kan bli bevisst på hva som utløser sinne og vold, forklarte flere av informantene. Hensikten er å lære hvordan man kan komme i forkant av slike situasjoner og regulere seg selv når situasjoner oppstår. Da kan det være aktuelt å tilby hjelpetiltak som er spesielt utviklet for personer med sinne- og aggresjonsproblemer. Her var det Alternativ til Vold og Brøsetmodellen for sinnemestring som ble nevnt.³⁹ Alternativ til Vold kommer vi tilbake til.

Et mindretall av de ni barnevernstjenestene i vår casestudie hadde tilgang til sinnemestringstiltak etter Brøsetmodellen, enten ved henvisning til andre instanser i kommunen eller i egen regi. Dette er tiltak der foreldre får gruppebasert eller individuell veiledning fra personell som er utdannet etter Brøsetmodellen, også av kontaktpersonen dersom vedkommende har denne utdanningen. I en av tjenestene som har satset på å utdanne egne Brøsetterapeuter, begrunnet lederen det med at de som tjeneste må kunne tilby tiltak som passer til alle slags saker, også denne typen voldssaker: «Vi har jo vært opptatt av å ha tilgjengelige hjelpetiltak og metoder som samsvarer med problemstillingene i meldingene og det man avdekker i undersøkelsen.»

Flere framhevet at Brøsetmodellen i utgangspunktet forutsetter at vedkommende har innrømmet at han eller hun har utøvd vold eller har et aggresjonsproblem som

³⁹ Brøsetmodellen er en behandlingsmodell basert på kognitiv atferdsterapi, utviklet av Brøset kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri ved St. Olavs hospital. Ifølge Partnerdrapsutvalgets rapport var det per november 2020 35 kommunale barnevernstjenester som hadde godkjente sinnemestringsterapeuter (NOU 2020: 17, s. 93).

går ut over barnet.⁴⁰ Siden mange voldssaker preges av benektelse fra foreldrenes side, betyr dette at tiltaket har begrenset anvendelse. Blant dem som anvendte modellen internt, fikk vi inntrykk av at de var noe mer fleksible med hvor eksplisitt erkjennelsen måtte være.

I en av tjenestene hadde de i tillegg til Brøsetmodellen lært opp de ansatte i fire-trinnsmodellen fra heftet *Enkel og effektiv aggresjonskontroll – 4 trinn* utviklet av Per Isdal i Alternativ til Vold, til bruk i veiledning. Dette er en psykoedukasjonsmodell der man lærer om ulike former for sinne, om å identifisere hva som trigger en selv, og å kjenne igjen tegn på at sinnet bygger seg opp. I tillegg lærer man måter å dempe og håndtere sinnet sitt på. De fleste familieveilederne/terapeutene i tjenestens eget tiltaksteam hadde opplæring i denne ATV-metoden.

Kompleksitet og helhetlig hjelp til familien

Mens noen av informantene syntes å tenke først på veiledning og assosierte til vold i oppdragelsen, var andre opptatt av at mange saker er svært komplekse. Volden kan ikke ses isolert fra den større konteksten som familien lever i, eller «helheten av belastninger», som flere kalte det. Et eksempel er en barnevernleder som understreket betydningen av å forstå *hvorfor* familien hadde utfordringer med vold. I denne tjenestens befolkningsgrunnlag var det høy andel familier med innvandrerbakgrunn og mange med særlig store levekårsproblemer, som fattigdom, midlertidig bolig, svak tilknytning til arbeidslivet og andre «stressfaktorer»:

A: De har problemer med å følge opp barn i barnehage og skole og kanskje dårlig psykisk og fysisk helse. Og det man også blir mer oppmerksom på, er at mange av foreldrene våre er traumeutsatte selv. Vi har jo foreldre som kommer fra andre land, som kanskje kommer fra vanskelige forhold i hjemlandet. Så det blir så veldig komplekst. Så å skille vold ut som det eneste, det går ikke, man kan ikke jobbe med det alene.

Våre informanters argumentasjon om kompleksitet føyer seg inn i en generell kritikk av det mange mener er et for ensidig fokus på omsorgsendrende veiledningstiltak, mens fattigdom og andre levekårsfaktorer får for lite oppmerksomhet (Fauske et al., 2017; Kojan & Fauske, 2011; Andenæs, 2004). I en nyere studie fant Kojan og Storhaug (2021) at det var stor variasjon mellom barnevernstjenestene når det gjaldt oppmerksomhet på familiens økonomi og andre sosioøkonomiske aspekter. Ifølge Christiansen et al. (2015, s. 242) kan satsingen på egne tiltaksteam bidra til ytterligere vektlegging av veiledningstiltak, idet de fleste teamene besto av familieveiledere med spesialisering i veiledningsmetodikk. Dette bekreftes av informanter fra en av våre tjenesters eget tiltaksteam, samtidig som de vektla at de selv hadde en annen tilnærming:

40 Kriteriene for deltakelse er at klienten har et sinne- eller voldsproblem som skader, smerter, skremmer eller krenker andre i nære relasjoner. Klienten må erkjenne sitt sinne eller sin voldsatferd og samtidig vise egen motivasjon til endring (Jarwson, 2022).

B: Noen sånne team er jo veldig sånn «vi gjør foreldreveiledning, og da er vi på kontoret, eller vi veileder i hjemmet». Hvis de trenger hjelp med NAV, så er det liksom «det tar ikke vi i». Mens vi har litt mer policy på at vi egentlig kan ta i det meste, fordi vi tenker at også det å vise at man hjelper foreldre i kontakt med NAV, med å finne en bolig, eller være med til legen, eller hjelpe de å åpne posten, liksom ... [...] Det er jo for barnet, og det gjør også ganske mye med relasjonen, at man faktisk opplever at man får hjelp til noe. Og det gjør at det kanskje blir lettere å hjelpe dem med foreldreveiledning, for eksempel.

I denne tjenesten jobbet altså tiltaksteamet bredt og allsidig, både med veiledning og praktisk hjelp. Lignende ambisjoner hadde lederen for en av de andre tjenestene, som ville ansette miljøterapeuter som både har veiledningskompetanse og kan gi praktisk bistand. Slike mer miljøterapeutiske måter å jobbe på trekkes også fram i hjelpetiltaksforskningen (Christiansen et al., 2015). For eksempel peker Skilbred og Havnen (2017) på mesterlæringsmetodikk, der man lærer av å gjøre ting sammen – eller «være sammen i oppgavene» – som den sistnevnte barnevernlederen formulerte det.

Voldens plass i kompleksiteten

Vi ser spor av to litt ulike varianter av det vi vil kalle kompleksitetstenkning. I den ene varianten er det en tendens til å rangere faktorene, der volden blir et symptom på eller konsekvens av andre mer grunnleggende belastninger, eller det som denne familieveilederen kalte primærproblematikk:

Det er jo det jeg sier i forhold til at man må definere ... altså, hvorfor volden oppstår. Hvis det er psykiatri som ligger bak, da er jo det *primærproblematikken*. Så da må man gå inn og hjelpe der. Og vi vet jo at det kan skyldes høyt stressnivå, økonomiske utfordringer ... så ved å gå inn og hjelpe med de tingene, så kan man få en reduksjon i volden.

Her formidles altså en forståelse av kompleksiteten som en *rekkefølge-logikk*, der noen faktorer er mer grunnleggende – primære – enn andre. Implikasjonen kan da bli at man må jobbe med årsakene til volden *før* man kan jobbe med volden, eller sagt på en annen måte, at det blir mindre vold når belastningene dempes. En annen variant av kompleksitetstenkning handler om å jobbe med flere problemer og med ulike tiltak samtidig. Denne *parallell-logikken* illustreres i følgende sitat fra et gruppeintervju med deltakere fra undersøkelse (B) og tiltak (D):

B: Jeg vet ikke om du kunne hatt ett tiltak. Det tviler jeg på fordi behovene er så store, og av og til så er de ganske massive. Du må jobbe *parallelt*. Du kan ikke bare jobbe med volden hvis det er økonomien som trigger volden, så ...

D: Eller psykisk helse.

Når vi identifiserer to varianter av kompleksitetstenkning – en *rekkefølge-logikk* og en *parallell-logikk* – er det ikke for å knytte dem til bestemte tjenester eller informanter. Det kan være elementer av begge i ett og samme gruppeintervju og

hos en og samme informant. Hensikten er å peke på noen nyanser som kan ha betydning for hvilken plass arbeidet med volden får i hjelpetiltaksarbeidet. Det er ingen tvil om at det som kalles voldssaker, ofte handler om langt flere problemer, både årsaker og virkninger, og at det ikke alltid er mulig å avgjøre hva som forårsaker hva. Med en rekkefølge-logikk er det imidlertid en risiko for at volden forsvinner ut av fokus som et problem i seg selv, idet hjelpetiltakene rettes inn mot det som regnes som primærproblemer.

Tiltak for barn

Når det gjelder særskilte hjelpetiltak rettet mot barn som har vært utsatt for vold, er det tynt i våre tjenesters egen portefølje. Vi kommer tilbake til utredning og behandling i regi av BUP og Alternativ til Vold.

Da vi spurte tjenestene om egne tiltak for barn, var det mange som nevnte «barnesamtaler». Da er det snakk om samtaler som kontaktpersonen eller en veileder har med barnet, definert som et tiltak i seg selv. Vi har ikke grundige nok data til å vurdere hvordan barnesamtaler fungerer som tiltak i voldssaker, men inntrykket er at samtalene kan være og handle om mye forskjellig, slik det også framkommer i Helsetilsynets saksgjennomgang (Helsetilsynet, 2019). Det kan virke som om kontaktpersonene blant annet snakker med barnet om hvordan de synes foreldrene responderer på veiledning eller sinnemestringstiltak, om det blir mindre vold, men det er uklart hvorvidt og hvordan samtalene hjelper barn som voldsutsatt. Dette er et tema som bør undersøkes nærmere.

En av tjenestene utmerket seg ved å arrangere samtalegrupper for barn som har vært utsatt for vold, etter en modell utviklet av Alternativ til Vold (Telemark) og Senter for krisepsykologi (Aschjem & Tobiassen, 2009). Informanten fra tiltaksteamet beskrev hensikten med slike grupper som at

barna skal få både den erfaringen av at de ikke er alene om å ha opplevd dette, for mange barn har jo mye skam og føler seg alene fordi de har opplevd vold. Og de skal få oppleve at det er håp, og oppleve mestring i gruppen ... Og bearbeide en del av de følelsene de har knyttet til de voldserfaringene de har.

Opplegget går over ti ganger der de tar opp forskjellige temaer og bruker ulike metoder. For eksempel handler én gang om hva vold er for noe, mens en annen gang skal barna selv uttrykke følelsene sine ved hjelp av uttrykksterapeutiske virkemidler, som maling og tegning. De andre gangene får barna informasjon om normale reaksjoner på vold og snakker om hvordan de selv har det, og de lærer «grunningsøvelser», blant annet. Metoden er utviklet for aldersgruppa 7–13 år, men gruppene settes sammen avhengig av hvilke barn som til enhver tid blir henvist. For barn som bor sammen med voldsutøver, er det et krav at vedkommende har erkjent voldsbruk, slik at det ikke skal bli vanskelig for barnet å dele sine erfaringer fra gruppa hjemme. Barn kan gå i gruppa selv om barnevernssaken og andre tiltak er avsluttet.

Det var altså kun én av tjenestene i vårt utvalg som hadde barnegrupper, mens en annen vurderte å etablere det. Ellers vet vi at det har vært samarbeid mellom krisesentre og barnevernstjenester om slike grupper i Oslo, at ATV har hatt grupper flere steder, og at familievernet har prøvd ut barn- og foreldregruppe som behandlingstiltak for barn som har levd med vold i familien (Steinkopf et al., 2007). Inntrykket er at dette er en type prosjektbasert virksomhet som ikke har blitt etablert som del av barnevernstjenestens ordinære hjelpetiltaksportefølje.

Tiltak ved vold mot omsorgsperson

Som vi var inne på i kapittel 6 om forståelser av vold, var det generelt mindre engasjement og innspill i intervju samtalen når vi kom inn på vold mot omsorgsperson / vitne til vold. Da vi spurte om hjelpetiltak i slike saker, var det flere som svarte summarisk med at dette også er en form for vold mot barn, og at de derfor ville bruke samme type tiltak som hvis volden var rettet direkte mot barnet. Følgende sitat er representativt for denne typen respons:

B: Jeg tenker at vi anser jo volden mellom omsorgspersoner som like skadelig som vold direkte mot barnet, så man skal jo tenke likt, tenker jeg, i forhold til tiltak.

D: Ja, for man sier jo at når man er vitne til vold, så lever man i vold. (familieveileder og undersøkelse)

Mer konkrete tiltak som ble nevnt, er informasjon/psykoedukasjon til foreldrene om hvorfor det er skadelig for barn å leve med vold, sinnemestring for utøver, henvisning til familievernet samt ATV. Blant dem som hadde mer substansielle svar, vil vi gjengi et lengre sitat fra en leder:

Vi vil i hvert fall veldig ofte komme i en dialog med den som er utsatt for vold, aller først [...] og finner ut av hvordan hun⁴¹ ser på hva det gjør med barnet eller barna. Vi forsøker veldig ofte å få til samarbeid med krisesenteret ganske så kjapt og få den voldsutsatte på krisesenteret og samarbeide med de. Holdningen er jo at det viktigste er om barna blir beskyttet, og at dette stopper, og at den som er utsatt for vold, tar standpunkt i forhold til det, da. Men vi opplever ofte at kvinnen flytter ut av krisesenteret, tilbake til dette, det gjentar seg, og det gjentar seg, og da må vi jo ha en helt annen tanke om det. Blir dette bra nok for barnet på sikt, eller må vi si at «hvis ikke du beskytter barnet ditt, så kan kanskje ikke barnet ditt bo sammen med dere». Det er jo den ytterste konsekvensen. Jeg har jo hatt samtaler med kvinner om det mange ganger opp gjennom. Det er utrolig vanskelig, egentlig.

I dette sitatet tematiseres flere sentrale elementer i barnevernstjenestens tilnærming til vold mot barnets omsorgsperson. Lederen trakk fram samarbeidet med krisesenteret, som et tiltak for å hjelpe voldsutsatte mødre å stoppe volden, samtidig som hun nevnte erfaringer med at kvinnene går tilbake til voldsutøveren.

41 Informanten tok forbehold om at også menn utsettes for vold fra sin partner, men slo fast at de fleste sakene gjelder kvinner.

Vi kommer tilbake til krisesenteret seinere i kapitlet. Lederen la vekt på å veilede den voldsutsatte om voldens konsekvenser for barnet. I likhet med andre informanter formulerte hun det som at barnevernstjenesten må finne ut hvorvidt den voldsutsatte kvinnen forstår hvor skadelig det er for barna å leve med at hun blir utsatt for vold fra far eller annen partner. Moren utfordres på sitt ansvar for å beskytte barna ved å sørge for at volden stopper. En mellomleder i en annen tjeneste beskrev det som at noen voldsutsatte kvinner hadde «problemer med å være helt ryddig på å stå opp for sine barn, fordi at det blir så vanskelig for dem». En tredje informant brukte uttrykket «ansvarliggjøre»:

A: Du er jo et offer for den fryktelige situasjonen, men [...] det er viktig å ansvarliggjøre og si at du er den voksne, og det finnes hjelp å få, og at du skal skjerme [barna] ... (kontaktperson, tiltak)

Den voldsutsatte morens ansvar for å beskytte barna mot å være vitne til / leve med vold sto altså sentralt i våre deltakers tilnærming. Anklager om såkalt beskyttelsessvikt («failure to protect») er kjent fra den internasjonale litteraturen om hvordan voldsutsatte mødre blir møtt av barnevernstjenesten (Azzopardi, 2021). Videre fant vi flere eksempler på det beslektede fenomenet «beskyttelsesultimatum» eller «bli-eller-bryt-ultimatum» (Douglas & Walsh, 2010; Bredal & Stefansen, 2022): Hvis den voldsutsatte ikke beskytter barnet sitt ved å bryte med voldsutøver, må barnevernstjenesten beskytte barnet ved å overta omsorgen – det som i sitatet lenger oppe kalles «den ytterste konsekvensen». Deltakerne var tydelige på at dette kunne bli aktuelt, selv om de fleste sa at de ikke hadde opplevd at det hadde kommet så langt.

Det var få eller ingen som snakket på tilsvarende måte om å ansvarliggjøre den voldsutøvende forelderen. Det utelukker selvsagt ikke at dette forekommer, men det er påfallende at denne måten å snakke om ansvar på i overveiende grad gjaldt for voldsutsatte mødre. Et visst unntak gjaldt når informantene snakket om hvem som skal flytte ut av hjemmet, som et tiltak for å stoppe volden. Mens flere så ut til å ta for gitt at det er den voldsutsatte moren som skal beskytte barnet ved å flytte på krisesenter, fortalte andre at de kunne stille krav til voldsutøver, slik denne kontaktpersonen fra tiltak forklarte det:

Det gjør vi av og til, nekter folk å dra hjem, selv om ... vi har jo i utgangspunktet ikke myndigheten til det, men det skjer, og mange hører på det. I en sak forviste vi pappaen fra hjemmet ganske lenge, uten at vi på noen som helst måte hadde myndighet til det. Og så sa vi at mor ikke fikk lov til å slippe han inn.

Denne praksisen kom også fram i et annet gruppeintervju, der en deltaker fortalte om en kollega som hadde hjulpet en far både med pakking og kjøring i privatbilen sin. Informanten oppfattet dette som «utradisjonell jobbing»: «Det er så jordnært og praktisk, og det er så hodet på rett plass til rett tid.» Basert på våre data kan vi ikke si noe sikkert, men det kan virke som det er en viss dreining mot at barnevernstjenesten forsøker å få voldsutøver til å flytte ut, både ved «vitne til» og ved direkte vold mot barnet, i stedet for at barnet eller den voksne utsatte skal flytte.

Når det gjaldt informantenes syn på barnevernstjenestens mandat og muligheter for å hjelpe barnets voldsutsatte omsorgsperson, gikk det et skille mellom dem som vektla å avgrense dette mandatet, og dem som syntes å se hjelp til omsorgspersonen som en selvfølgelig del av hjelpen til barnet. For eksempel varierte det betydelig hva deltakerne skisserte som aktuelle tiltak for å hjelpe en forelder med å bryte med voldsutøver. Mens noen primært svarte at de ville informere om krisesenteret som et trygt sted å bo i en krisesituasjon, hadde andre et adskillig bredere repertoar av tiltak å vise til. Her så vi flere eksempler på den helhetlige tilnærmingen som vi har beskrevet tidligere i kapitlet, der kontaktpersonene bisto både med psykososial støtte og praktisk hjelp. En informant fra tiltaksteam fortalte for eksempel at de kunne gå «inn i hjem for å forhindre utmattelse, for å avlaste, rett og slett». Hun viste til at de kunne sette inn ulike kompensierende tiltak og allsidig miljøterapeutisk arbeid: «Vi har både rørt i middagssaus, og vi har hjulpet barn med lekser når mor trenger å hvile.» Andre fortalte om å bli med til fastlegen eller NAV-kontoret og være med på visninger: «Vi gjør jo de tingene som gjerne helst noen andre i bydelen kunne ha gjort, sånn ideelt. For det tar jo selvfølgelig mye tid.» Disse informantene hadde åpenbart mer kunnskap om partnervold og voldsutsattes hjelpebehov enn de som inntok en avgrensningsposisjon. De snakket også på en mer informert måte om krisesenterets tilbud, noe vi kommer tilbake til om litt.

Tiltak ved seksuelle overgrep

Når det gjaldt hjelpetiltak i saker der barnet hadde vært utsatt for seksuelle overgrep fra en av sine omsorgspersoner, var informantene mest opptatt av begrensningene ved barnevernstjenestens rolle og kompetanse. De viste til at tjenestens vanlige tiltak ikke er relevante. Da tenkte de særlig på tiltak for utøver, for eksempel sinnemestringstiltak:

Det handler ikke om sinnemestring når du har utøvd seksuelle overgrep, det handler om helt andre ting. For veldig ofte er ikke disse overgriperne sinte. Overgripere er veldig ofte *lite* sinte. Ja, så det er to veldig forskjellige ting å jobbe med. (leder)

En teamleder mente generelt at tjenesten ikke har «verktøyene til å jobbe med utøverne i de sakene», og at det trengs folk med spesialkompetanse, mens barnevernstjenesten kan støtte barnet og resten av familien. En annen informant fortalte at hun hadde opplevd to–tre saker der den voksne hadde innrømmet seksuelle overgrep, blant annet en far som hadde filmet barnet sitt naken i dusjen:

B: ... der hadde vi ingenting. Det beste hjelpetiltaket var [sted] kretsfengsel, for der hadde de gode psykologer som kunne jobbe med det. Og da lette vi virkelig, snudde steiner ... men det finnes ikke gode tiltak. [...] Og vi merker at BUP synes det er vanskelige saker. Men retningslinjene er at de lokale BUP-ene skal hjelpe. Og det er vanskelig både for oss og for veiledningen, hva vi skal gjøre videre.

Et annet element gjelder potensialet for gjentakelse, som i tilfeller med seksuelle overgrep ikke er begrenset til utøvers barn. Sikkerhetsvurderingene blir dermed annerledes, og vanskeligere, framhevet en informant. I voldssaker var hun tryggere på vurderinger rundt gjentakelsesfare, mens hun i overgrepssaker mente det var «langt forbi vårt ansvarsområde å skulle ta de vurderingene».

Pålegg om hjelpetiltak

Barnevernsloven gir anledning til å pålegge hjelpetiltak i nærmere bestemte tilfeller, jf. bvl. § 3-4. Bestemmelsen gjelder både kompenserende og omsorgsendrende tiltak, samt kontrolltiltak som tilsyn, meldeplikt og urinprøver. Det er barneverns- og helsenemnda som vedtar slike pålegg. Barnevernstjenesten kan foreslå pålegg om tiltak for barna, men ikke tiltak rettet mot foreldrene, som for eksempel det å gå i terapi hos ATV. Pålegg er særlig beregnet på tilfeller hvor foreldre ikke vil samtykke til tiltak, samtidig som barnevernstjenesten er bekymret for barnet, men av ulike grunner ikke vil foreslå omsorgsovertakelse (Paulsen et al., 2021, s. 26).

Deltakerne fra de ni tjenestene hadde ingen eller svært begrenset erfaring med å pålegge hjelpetiltak. Dette samsvarer med funn i Paulsen et al. sin studie som viser at pålegg brukes i liten grad (2021, s. 7–9). Våre informanter opplyste at de i saker der pålegg hadde vært vurdert, som regel hadde fått foreldrene med på frivillige tiltak i stedet, gjerne etter råd fra advokat som oppnevnes ved nemndsbehandling. Ellers var det tydelig at informantene forbandt pålegg med veiledningstiltak, og de var gjennomgående skeptiske til at påtvungen veiledning er realistisk, fordi man bør være motivert for å kunne nyttiggjøre seg veiledning. Dette synspunktet ble framført nesten programmatisk, som om det var en gitt sannhet.

Andre tjenester

BUP

Utfordringer i samarbeidet mellom barnevern og BUP har lenge vært et tema (se blant annet Øverland, 2011; Lauritzen et al., 2017).⁴² I vår casestudie kom det fram blandede erfaringer. Deltakerne kunne fortelle om barn som hadde fått god oppfølging, og der PTSD var en av diagnosene som utløste behandling hos BUP. Hovedvekten lå likevel på den negative siden.

Barnevernstjenesten kan henvise barn til Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) eller tilsvarende enhet (Helsedirektoratet, 2009). Mange av våre informanter var frustrerte over gjentatte forsøk på å få hjelp til et barn med psykiske utfordringer som følge av vold, der BUP avviste henvisningen med ulike begrunnelser. Vi hørte flere eksempler på at BUP konkluderer med at barnet ikke skal ha behandling hos

42 Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) er et spesialisthelsetjenestetilbud til barn mellom 0 og 18 år som tilbyr utredning, diagnostisering og behandling av barnepsykiatriske symptomer og tilstander.

dem, men i stedet få hjelp gjennom miljøterapeutisk arbeid i familien eller i fosterhjem:

A: Jeg synes det ofte blir at man får den diagnosen, så stopper det litt der. Og så er det veldig mye at man spiller tilbake igjen til oss som barnevernstjeneste: «Ja, men dere har også masse kompetanse på dette.» Og ja, vi holder det jo oppe, og vi som er på omsorg nå, har jo gått sånn traumesensitivt kurs ... Men samtidig ... (kontaktperson, omsorg)

Som antydnet i dette sitatet oppfattet våre informanter BUP som svært diagnoseorientert. Da siktet de dels til at mye ressurser går med til å stille diagnoser, og dels til at videre behandling krever visse diagnoser, mens de som ikke får en diagnose eller ikke får den rette, faller utenfor. Noen knytter disse problemene til at såkalte pakkeforløp utløses av bestemte diagnoser, for eksempel PTSD. Volds-sakenes kompleksitet er et problem i møte med et diagnoseorientert behandlings-apparat, framholdt denne fagkonsulenten fra et omsorgsteam: «Jo mer komplekst det er, jo vanskeligere er det å få hjelp, og jo vanskeligere er det å få noen andre enn oss selv på banen til å gjøre vurderingene.» Apparatet er rett og slett ikke tilpasset disse barnas behov, mente hun og slo fast at mange av barna «deres» ikke fikk PTSD-diagnose:

E: De får heller «tilknytningsforstyrrelser», som beskriver utfordringer med å inngå nære relasjoner. Og da får man heller ikke den behandlingen. [...] Og svaret som vi får, er jo at behandlingen skjer ved å bli tatt ut av marginale omsorgsrammer og plassert i gode omsorgsrammer, og mengdetrening av å stå i gode relasjoner og bli møtt på sine omsorgsbehov. Og at den behandlingen ikke skjer hos BUP.

Disse informantene var enige i at relasjonsarbeid i barnets omsorgsbasis er viktig, men de mente det var gunstig med psykologisk traumebehandling i tillegg. De og andre informanter hevdet altså at spesialisthelsetjenester som BUP noen ganger skyver hele saken over på barnevernstjenesten, i stedet for å yte sin bit inn i et helhetlig samarbeidsopplegg rundt barnet. Samtidig satte de spørsmålsteget ved om BUPs traumebehandling var relevant for de voldsutsatte barna de jobbet med. Her er de på linje med Øverland et al. (2011) som argumenterer for et utvidet perspektiv på traumer i BUPs behandlingsmodeller:

Familievald er oftest ein vedvarande traumatisk belastning for barnet (Ford & Courtois, 2009) og kan kategoriserast som eit komplekst traume (B. van der Kolk, 2005). Borna utviklar i mange tilfelle fleire symptom enn typiske PTSD symptom (Kinniburgh, 2005). Dette fordrar at behandlarar må tenke utover behandling av posttraumatiske symptom og tradisjonelle CBT metodar. (Øverland et al., 2011)

Problemer knyttet til BUPs krav om at barnet skal leve i en stabil omsorgsbasis for å kunne ha nytte av behandling, er kjent fra studier av samarbeid mellom tjenester (Lurie & Tjelflaat, 2009; Øverland et al., 2011; Sollid & Flacké, 2016; Storhaug et

al., 2020). Også våre informanter løftet dette fram som en sentral utfordring, at BUP avslår å behandle barn fordi de for eksempel bor midlertidig i et beredskapshjem: «Og den har vi revet oss i håret over mange ganger – at man ser at et barn eller en ungdom som har veldig stort behov ...». Stabilitetskravet kan også være et problem for barn som bor hjemme, og der barnevernstjenesten ikke kan være absolutt sikker på at volden har stoppet. Informantene var kritiske til at dette i seg selv skulle være avvisningsgrunnlag. Det er interessant når en av lederne fortalte at «deres» BUP hadde begynt å gå bort fra kravet om at omsorgssituasjonen må være avklart: «De skjønner mer at det faktisk ikke er sånn det er. Vi kan ikke flytte et barn ut av hjemmet for at det skal få BUP-hjelp.»

Et annet tema gjaldt rammene for behandlingsforløpet, der firkantethet, strenge tidsrammer og krav til motivasjon var temaer som gikk igjen. Informantene understreket at en del barn fant seg til rette innenfor BUP-systemet og hadde nytte av behandlingen. «Men så er det veldig mange som ikke passer inn i det systemet der», uttalte en kontaktperson fra et omsorgsteam. Hun og flere andre mente BUP hadde altfor lav terskel for å skrive barn ut, begrunnet med at barnet ikke var motivert, mens barnevernstjenesten mente terapeuten burde jobbe mer med å motivere. Noen ønsket seg at BUP kunne jobbe mer ambulant og oppsøkende, og hadde enkeltteksempler på at dette hadde fungert godt når BUP unntaksvis valgte slike løsninger. Samlet sett handlet mye av informantenes innvendinger om hvordan barnevernstjenestens barn ofte ikke passer inn i BUP-systemet, enten det gjelder inntakskriterier eller behandlingsopplegg: «Det er som en firkantet boks, og ofte passer ikke disse ungene inn i den boksen.» Dette er parallelt med funn i Storhaug et al. sin studie av barnevernstjenestens akuttarbeid (2020, s. 58): «Kontaktpersonene ga flere eksempler på at de opplevde at BUP sine kriterier for å få hjelp med psykisk helse ikke passet for familier de jobbet med.» (Se også Barneombudet, 2020.)

Mens mange av informantene var frustrert over at BUP ikke tok imot barn som trengte hjelp, var det også noen som var mer kritiske til hvorvidt BUP var en god løsning for voldsutsatte barn. Disse informantene etterlyste i stedet mer lavterskel, lokal psykisk helsehjelp i kommunene. De framhevet at barna trenger trygge relasjoner til støttepersoner i sitt nærmiljø og på hverdagsarenaer, som lærere, miljøarbeidere og helsesykepleiere på skolen.

Alternativ til Vold

Alternativ til Vold (ATV) er et behandlings- og kompetansesenter på vold, med særlig vekt på vold i nære relasjoner. De tilbyr psykologisk behandling til utøvere, og ved flere kontorer også til ofre for vold og til hele familien. ATV er organisert som en privat stiftelse og hadde per 2022 15 avdelinger med knappe 100 årsverk. Behandlingstilbudet dekket 82 kommuner, med en samlet befolkning på 3 130 000 (Alternativ til Vold, 2023). Stiftelsen holder kurs, seminarer og konferanser om vold for ulike målgrupper og driver utviklingsprosjekter, ofte i samarbeid med andre instanser, blant annet barnevernstjenesten.

Som vi så i surveyen (kapittel 3), var Alternativ til Vold blant de instansene som informantene i casestudien trakk fram i forbindelse med hjelpetiltak, men flere viste også til ATV som faglig ekspertise. Noen hadde vært på kurs med ATV, og som vi har sett, bruker noen av tjenestene metodikk fra ATV, som firetrinnsmodellen til Per Isdal⁴³ og barngruppemodellen i veilederen *Ikke lenger alene* (Aschjem & Tobiassen, 2009). Ved en av tjenestene nevnte informantene også at de har hentet mye av kunnskapsgrunnlaget sitt fra ATV og Senter for krisepsykologis fagutviklingsprosjekt «Barn som lever med vold» (Heltne & Steinsvåg, 2010, 2011). Noen har felles kompetansedager med ATV.

Når det gjelder hjelpetiltak, er Alternativ til Vold et sted å henvise utøvere, men også voldsutsatte barn og voksne eller hele familien dersom det aktuelle ATV-kontoret har denne typen tilbud. Av de ni tjenestene som inngår i vår studie, hadde seks tjenester mulighet for å henvise til ATV gjennom kommunale avtaler, mens tre tjenester ikke hadde slik mulighet. Deltakerne rapporterte gjennomgående om god erfaring med ATVs tilbud, såfremt brukerne faktisk får et tilbud. Som en informant sa det, «så lenge vi kommer forbi den terskelen», er det «helt fantastisk», og to andre: «D: Det er bra når de er inne. Da er de virkelig inne, og da er det ... A: Knallbra.»

Flere rapporterte imidlertid om begrenset kapasitet ved ATV. De viste til at kommunen har en avtale med ATV der de er forpliktet til å ta imot et visst antall klienter, men de har avtaler med flere kommuner og skal også ta imot personer som henvender seg direkte. Ellers var det framfor alt stiftelsens inntakskriterier som ble trukket fram. Det er kjent at ATV stiller krav om at utøver skal ha innrømmet voldsutøvelse for at hen skal få et tilbud om behandling. Dette kravet gjelder også for å ta imot utsatte, dersom de bor sammen med utøver. Selv om enkelte var i tvil, oppfattet deltakerne gjennomgående at dette kravet er kategorisk, som denne kontaktpersonen fra tiltak: «Og så er det ofte at vi henviser de til ATV, men der er de superstrenge. Hvis foreldrene ikke erkjenner, så får de ikke lov til å være der. Så det hender at vi må jobbe litt med de først.» De kunne ha forståelse for at ATV satte dette kravet, men det skapte vanskeligheter når så mange foreldre ikke erkjenner (se kapittel 8).

Krisesenter

I 2010 fikk vi en egen krisesenterlov som pålegger alle kommuner å ha et krisesentertilbud til voldsutsatte personer, uavhengig av kjønn, inkludert barna til voksne brukere.⁴⁴ Dagens krisesentre har ulik organisering og eierstruktur, men alle ivaretar et kommunalt tilbud i form av et dagsenter og et botilbud. Innholdet i tilbudet varierer betydelig, men mange har samtale- og rådgivningstilbud til voldsutsatte – både til beboere og dagbrukere (Bliksvær et al., 2019).

Vi spurte våre deltakere om hvordan de brukte eller samarbeidet med krisesenteret som de sognet til. Et gjennomgående funn var at informantene forbandt senteret

43 «Enkel og effektiv aggresjonskontroll – 4 trinn»

44 Lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova)

med et trygt sted å bo i en krisesituasjon. Krisesenteret ble som regel nevnt når det var snakk om at den voldsutsatte ønsket eller måtte flytte ut fra hjemmet. Da vi spurte eksplisitt, viste det seg at mange av informantene var lite orientert om krisesentrenes samtale- og rådgivningstilbud, og spesielt var tilbudet til dagbrukere lite kjent. Dette gjaldt særlig de yngre deltakerne, men også eldre og erfarne medarbeidere kunne ha lite oversikt. Her er et eksempel fra en gruppe med deltakere fra undersøkelse og tiltak:

A: Jeg har en opplevelse av at det er mest primært et sted å bo, rett og slett.

D: Overgangsbolig.

C: Men at de kan hjelpe til med politi og sånne ting, så de får støtte ...

A: Ja. Men ikke noe sånn at de jobber med å styrke mødrene i seg selv. Altså, da er det vi igjen som henviser til DPS eller ...

I et annet gruppeintervju der krisesenteret ligger i vertskommunen til den interkommunale barnevernstjenesten, fikk vi dette svaret da vi spurte gruppa om krisesenteret har et dagtilbud der voldsutsatte for eksempel kan få støttesamtaler: «Noe rådgivning tror jeg nok de får der, men direkte hva og i hvor stor grad, det er jeg usikker på.»

Andre skilte seg ut ved på eget initiativ å trekke fram krisesenterets dagtilbud, eller det som noen omtalte som et poliklinisk tilbud. De var godt informert og fortalte at de anbefaler voldsutsatte foreldre å benytte seg av juridisk rådgivning eller samtaletilbudet på krisesenteret, som i dette sitatet fra en mellomleder med lang erfaring: «Og ett av tiltakene er at mor, eller voldsofferet, følges opp poliklinisk på krisesenter etterpå, i samtaler. For å styrke henne til å ta riktige valg.»

Samarbeid med andre tjenester

I analysen av data fra denne delstudien har vi altså trukket fram barnevernstjenestens samarbeid med tre utvalgte tjenester knyttet til hjelpetiltak. Vi vil imidlertid nevne noen mer generelle aspekter ved samarbeid, som informantene våre var opptatt av.

For det første formidlet deltakerne at de i flere tilfeller var frustrert over at barnevernstjenesten – og fosterhjem – blir sittende alene med barn som trenger hjelp de selv ikke er kvalifisert til å gi. De opplevde at andre instanser skjøv hele ansvaret over på barnevernstjenesten. Et eksempel fra et gruppeintervju gjaldt en sak der omsorgsteamet hadde store utfordringer med å skaffe psykisk helsehjelp til en gutt. Far var tiltalt for vold mot barna og mor, og det var mistanke om seksuelle overgrep. Gutten var i flere avhør på barnehuset, og han slet mer og mer psykisk, fortalte informantene. Barnehuset og kommunepsykologen mente imidlertid at han hadde for store psykiske problemer til at de kunne følge ham opp, mens BUP ifølge våre informanter «mente at det var for lite alvorlig til at de kunne gå inn»: «Altså, det var ingen som ville hjelpe denne gutten. Han ramla mellom alle stolene.» I nesten et

år forsøkte barnevernstjenesten å mobilisere hjelp, mens gutten stadig ble dårligere. Til slutt bestemte de seg for å sette hardt mot hardt. De fikk samtykke fra moren til å invitere alle samarbeidsinstansene til et møte:

både skolehelsetjeneste, kommunepsykolog, barnehus, BUP, fastlege ... absolutt alle. Og så sa vi: Her er det bare å bli til dere er blitt enige om hvem som skal hjelpe han. Ingen får lov å forlate rommet. Da kom han inn på BUP til slutt.

Denne beskrivelsen av at barnevernstjenesten blir sittende alene med barn som *også* har rett på hjelp fra andre instanser, berøres i Riksrevisjonens rapport om vold i nære relasjoner. Her framgår det at «barnevernsansatte opplever at andre offentlige aktører mener barnevernstjenesten har et eneansvar for å følge opp det voldsutsatte barnet når de har sendt bekymringsmelding» (Riksrevisjonen, 2022, s. 106).

For det andre var informantene opptatt av barn som ikke hører hjemme i barnevernstjenesten, men som de ansvarlige tjenestene sender dit. Eksemplene gjaldt særlig ulike deler av helsetjenesten som henviser familier til barnevernstjenesten, fordi de sliter med å være foreldre for et barn med særlige behov og diagnoser. Dette er foreldre som trenger og ønsker hjelp til å håndtere utagering, vold mot søsken etc. I slike tilfeller kan det være at foreldrene tyr til fysisk grensesetting som kan regnes som vold, men det er ikke grunn til bekymring for deres omsorgskompetanse. Våre informanters poeng er at slike foreldre må få veiledning fra fagfolk med kompetanse på barnets diagnose:

Så synes jeg det er litt utfordrende at foreldre blir henvist til oss når de ikke klarer å make det med grensesetting på en god måte. At BUP viser de videre til oss. Det er noe med at hvis det var meg selv, så hadde jeg syntes det var mye lettere å ta imot veiledning fra de som kan det med psykiske diagnoser, og at det ikke var så krenkende.

Informantene understreket at de forsøkte å hjelpe disse foreldrene så godt de kunne, men at de ikke hørte hjemme i barnevernet. De påpekte at foreldrene må gjennom en barnevernsundersøkelse for å få foreldreveiledning som hjelpetiltak, og at barnevernstjenestens veiledere manglet relevant kompetanse. Problemet er imidlertid at helsevesenet i liten grad har et «apparat for å gi veiledning», mente disse informantene: «Vi får disse fortvila foreldrene som sier 'vi ønsker bare hjelp, men vi blir sendt i en runddans i systemet'» (undersøkelse og tiltak).

Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på hvilke hjelpetiltak barnevernstjenestene bruker i saker om vold. Noen informanter trakk fram veiledningstiltak som egnet i saker der foreldrene trenger andre verktøy i oppdragelsen, og sinnemestring der foreldrene har aggresjonsproblemer. Når foreldrene ikke har innrømmet vold, og veiledningstiltaket begrunnes med andre problemer, vil det være en risiko for at vold som tema forsvinner i veiledningsprosessen.

Andre var mer opptatt av at voldssaker ofte er komplekse, og at volden henger sammen med andre faktorer og belastninger. De framhevet helhetlig hjelp til familien, herunder kompenserende tiltak, miljøarbeid og praktisk bistand i hjemmet. Her fant vi to måter å snakke om kompleksitet på. I en *rekkefølge-logikk* ses volden som et symptom på eller konsekvens av andre mer grunnleggende belastninger, og tiltakene settes inn mot disse primærproblemene. I en *parallell-logikk* er man opptatt av å jobbe med flere problemer og ulike tiltak samtidig, inkludert volden. Vi pekte på at rekkefølge-tenkning kan medføre at volden «glipper» når hjelpen rettes inn mot primærproblemene.

Hjelpetiltak *rettet mot barn* var generelt mangelvare i tjenestenes egen tiltaksportefølje, med unntak av en tjeneste som drev samtalegrupper for barn basert på ATV-metodikk. Flere nevnte barnesamtale som et hjelpetiltak, og vi etterlyste mer kunnskap om hvordan barnesamtaler brukes når det gjelder vold og overgrep.

Når det gjaldt *vold mot barnets omsorgsperson*, var informantene opptatt av å finne ut om den voldsutsatte klarte å beskytte barnet mot volden, mens de ikke syntes å ansvarliggjøre den voldsutøvende forelderen på samme måte. Med hensyn til hjelpetiltak inntok noen deltakere en avgrensningsposisjon der de hovedsakelig informerte den voldsutsatte om krisesenterets botilbud og andre hjelpeinstanser. Andre forsto det å hjelpe barnets voldsutsatte omsorgsperson som en del av hjelpen til barnet.

Videre har vi sett på informantenes erfaring med tre andre tjenester som del av hjelpetiltaksporteføljen. *Krisesentrene* ble primært forbundet med et trygt sted å bo for voldsutsatte foreldre i en krisesituasjon. Overraskende mange var lite orientert om sentrenes samtale- og rådgivningstilbud, og især tilbudet til dagbrukere. Mange var frustrert over BUPs diagnoseorientering og krav om stabil omsorgssituasjon. De oppfattet at mange av barnevernstjenestens barn ikke passer inn i BUPs kriterier og arbeidsmåte. Når det gjelder Alternativ til Vold, var informantene enige om at tilbudet er godt, men at ATVs krav om at voldsutøvere må erkjenne voldsutøvelsen for å få behandling, innebærer at mange ikke kan få dette tilbudet. Kort sagt var mange informanter frustrerte over at andrelinjetjenestene ikke er tilstrekkelig tilpasset barna og familiene som har behov for hjelp. Samtidig var det ulike syn på behovet for spesialisttjenester. Noen av informantene var opptatt av at barn som har vært utsatt for vold, først og fremst burde få oppfølging og hjelp på sine hverdagsarenaer. Disse informantene etterlyste blant annet flere miljøarbeidere og psykologer i skolen.

Generelt var det flere som mente at tilgjengelige hjelpetiltak ikke matchet behovet for tiltak i voldssaker. De etterlyste flere og mer spissede hjelpetiltak, slik vi også så det i surveyen (kapittel 3).

10 Anmeldelse/varsel og samarbeid med politiet

Dette kapitlet handler om de ni barnevernstjenestenes praksis og vurderinger når det gjelder å anmelde foreldre til politiet på grunn av mistanke om eller avdekket vold og overgrep. Som nevnt i kapittel 6 sier tjenestene gjennomgående at de har lavere terskel for å anmelde/varsle når det gjelder seksuelle overgrep, enn for å anmelde/varsle om vold.⁴⁵ Samtidig er dette sjeldne saker. Kapitlet handler derfor primært om anmeldelse/varsling til politiet i voldssaker, og da i saker om direkte vold mot barn.⁴⁶

Vi spurte barnevernlederne og de andre deltakerne om hvor ofte de anmelder/varsler, hvem som tar beslutningen, og på hvilket grunnlag. Dessuten ba vi de erfarne deltakerne om å beskrive utvikling over tid. Vi spurte også om samarbeidet med politiet og barnehus, og dette tar vi for oss mot slutten av kapitlet. Først skal vi skissere de rettslige rammene for barnevernstjenestens muligheter og forpliktelser med hensyn til å sende anmeldelse/varsel til politiet.

Rettslige rammer

Opplysningsretten

Barnevernsloven sier ikke noe om politianmeldelse/varsel, men regulerer barnevernstjenestens adgang til å sette taushetsplikten til side og dele opplysninger med andre forvaltningsorganer, herunder politiet. Kriteriet er det som i gammel barnevernlov het «nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver» (jf. barnevernloven § 6-7 tredje ledd), og i ny lov formuleres slik: «Opplysninger kan gis til andre forvaltningsorganer når det er *nødvendig for å ivareta oppgaver etter denne loven*» (barnevernsloven § 13-1 tredje ledd). Barnevernstjenesten har altså ikke plikt til å anmelde/varsle politiet for å sikre at straffeloven håndheves.⁴⁷ Vurderingstemaet er: Er det å varsle politiet nødvendig for at barnevernstjenesten kan ivareta sine lovpålagte oppgaver? Er en anmeldelse / et varsel nødvendig for å hjelpe barnet?

45 Som nevnt tidligere har begrepsbruken endret seg de seinere år, og i dag heter det ikke at barnevernstjenesten skal sende anmeldelse til politiet, men «sende varsel om mulig straffbart forhold» (Bufdir & Politidirektoratet, 2020). Siden våre informanter også snakker om erfaringer lenger tilbake i tid, bruker vi «anmelde/varsle» og «anmeldelse/varsel».

46 Uten at vi spurte helt systematisk om det, fikk vi inntrykk av at tjenestene ikke pleide å anmelde vold mot omsorgsperson.

47 Barnevernstjenesten har ikke «adgang til å anmelde eller gi opplysninger om lovbrudd til påtalemyndigheten eller en kontrollmyndighet når det finnes ønskelig av 'allmenne omsyn', slik forvaltningsloven § 13 b første ledd nr. 6 ellers gir adgang til, men kun når det er nødvendig for å fremme de hensynene som omtales i barnevernloven § 6-7 tredje ledd første punktum.» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021)

Opplysningsretten er nærmere omtalt i Saksbehandlingsrundskrivet punkt 16.3 (Bufdir, 2023)⁴⁸ som er normerende for det kommunale barnevernet. I rundskrivets punkt 16.3 «Ved mistanke om mishandling eller andre alvorlige overgrep mot barn» heter det blant annet:

Barneverntjenesten har adgang til å anmelde eller gi opplysninger til politiet når det er nødvendig for å ivareta oppgaver etter barnevernsloven, jf. barnevernsloven § 13-1 tredje ledd. Å anmelde eller gi opplysninger til politiet i en sak der det er mistanke om at et barn er utsatt for mishandling eller andre alvorlige overgrep i hjemmet, *vil i slike alvorlige saker i de fleste tilfeller være nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver*. Hvis barneverntjenesten etter en konkret vurdering finner at anmeldelse er *nødvendig for å hjelpe barnet*, skal barneverntjenesten derfor anmelde forholdet. (vår utheving)

Ifølge rundskrivet er altså anmeldelse/varsel til politiet som oftest nødvendig for å fremme barnevernstjenestens oppgaver når det er mistanke om «mishandling eller andre alvorlige overgrep i hjemmet». Vi er usikre på om denne formuleringen avgrenser til de mest alvorlige voldssakene, eller om det skal forstås bredere. At anmeldelse/varsel vil være nødvendig «i de fleste tilfeller», begrunnes i liten grad, men det heter at politiet vil kunne bidra til å opplyse saken:

Hvis barneverntjenesten mistenker at barnet er utsatt for vold eller overgrep av foreldrene, vil opplysninger til politiet kunne *bidra til å få klarhet i hva barnet faktisk har opplevd og dermed ivareta barneverntjenestens oppgaver etter barnevernsloven*. (vår utheving)

Videre presiseres det at tjenesten alltid skal «vurdere hva som vil være til barnets beste når de vurderer om de skal dele opplysninger med politiet». Hva som eventuelt skulle tale for at det *ikke* er til barnets beste, nevnes ikke. Rundskrivet trekker også opp et annet grunnlag for å anmelde:

Det kan også være aktuelt å varsle politiet dersom det er vesentlig fare for liv eller alvorlig skade på noens helse. I slike situasjoner vil det kunne inntre en avvergingsplikt, som etter straffeloven § 196 gjelder enhver. Et varsel til politiet vil oppfylle avvergingsplikten.

Den første setningen her henviser implisitt til forvaltningsloven § 13 bokstav b punkt 7: «[Taushetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for] at forvaltningsorganet deler opplysningene med andre så langt det er nødvendig for å unngå *fare for liv eller helse*.» Samtidig gjøres det en kobling til avvergingsplikten etter straffeloven som gjelder bestemte, alvorlige lovbrudd (se neste avsnitt).

48 2023.03. Rundskriv for barnevernstjenestens saksbehandling (Saksbehandlingsrundskrivet) https://min.rettsdata.no/webfiler/rundskriv/Saksbehandlingsrundskrivet_15.%20juni%202023.pdf lesedato 16.10.2023

Rundskrivet viser for øvrig til *Nasjonale retningslinjer for samhandling mellom politi og barnevern*.⁴⁹ Disse omtaler når barnevernstjenesten skal varsle politiet. Her heter det først at det må foreligge en «*konkret begrunnet bekymring om at et barn er utsatt for vold eller seksuelle overgrep*», og videre at man skal gjøre en *helhetlig barnevernsfaglig vurdering*, som blant annet skal bygge på

- konkrete forhold ved det aktuelle barnet (barnets beste)
- barnets mening
- barns generelle rettsvern

Videre heter det:

Barneverntjenesten kan dele taushetsbelagte opplysninger med politiet *dersom dette fremmer barneverntjenestens oppgaver*. I saker der det er mistanke om at et barn er utsatt for *vold og seksuelle overgrep*, vil det *i de fleste tilfeller være nødvendig å varsle politiet for å fremme barneverntjenestens oppgaver*. (vår utheving)

Som vi ser, er det samsvar med formuleringene i Saksbehandlingsrundskrivet, både hva gjelder lovverkets nødvendighetskrav (nødvendig for å fremme), og «i de fleste tilfeller». Det lenkes også til det snart 20 år gamle rundskrivet *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten* (BFD, 2005)⁵⁰ som har tilsvarende ordlyd:

Å anmelde eller gi opplysninger til politiet i en sak der det er mistanke om at et barn er utsatt for mishandling eller andre alvorlige overgrep i hjemmet, vil i slike alvorlige saker *i de fleste tilfeller være nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver*. (vår utheving)

Vi merker oss ellers at det gamle rundskrivet (BFD, 2005) og Saksbehandlingsrundskrivet bruker formuleringen «mistanke om at et barn er utsatt for mishandling eller andre alvorlige overgrep i hjemmet», mens de nye nasjonale retningslinjene bruker «mistanke om at et barn er utsatt for vold og seksuelle overgrep». Det er uklart for oss om dette signaliserer en endring med hensyn til terskelen for å kunne bryte taushetsplikten. Som nevnt tidligere i denne rapporten oppfatter vi at «vold» er et bredere begrep enn «mishandling», og omfatter vold av ulik alvorlighetsgrad.

Avvergeplikten

Straffeloven § 196 pålegger alle å avverge nærmere angitte alvorlige straffbare handlinger. Plikten går foran lovbestemt taushetsplikt. Vilkårene for at plikten inntreffer, er at forbrytelsen fortsatt kan avverges, og at «det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen er eller vil bli begått». Når det gjelder de typiske

49 Politi og barnevern – nasjonale retningslinjer for samhandling. Utarbeidet av Bufdir og Politidirektoratet, publisert 28. mai, 2020: https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/politi_og_barnevern_nasjonale_retningslinjer_for_samhandling/

50 Barne- og familiedepartementet (2005). *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten* [Rundskriv Q-24]

voldslovbruddene, gjelder avvergeplikten for grov kroppsskade (strl. § 274, strafferamme 10 år) mishandling i nære relasjoner (strl. § 282, strafferamme 6 år) og grov mishandling i nære relasjoner (strl. § 283, strafferamme 15 år). Det er altså slik at mildere vold er straffbart, men ikke omfattet av avvergeplikt.⁵¹ I Justis- og beredskapsdepartementets veileder *Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt* fra 2021 presiseres det imidlertid at et tilfelle av mildere vold kan inngå i et større mønster av «gjentatte krenkelser» som faller inn under § 282.⁵²

Plikten til å avverge vold mot barn kan ivaretas ved å varsle barnevernstjenesten eller politiet. Barnevernstjenesten kan enten avverge med egne virkemidler eller kontakte politiet.⁵³

Oppsummering

Kriteriet for at barnevernstjenesten kan sette til side sin taushetsplikt og varsle / anmelde til / informere politiet, er altså at dette er nødvendig for å fremme barnevernstjenestens oppgaver. Over en 20-årsperiode har administrative retningslinjer slått fast at dette nødvendighetskriteriet «i de fleste tilfeller» er ivarettatt i barnevernssaker om mishandling, vold og overgrep. «I de fleste tilfeller» er etablert som det vi vil kalle *et mantra* i myndighetenes normerende kommunikasjon.⁵⁴ I nyere retningslinjer gjentas dette, samtidig som det understrekes at tjenesten alltid skal gjøre en barnevernsfaglig vurdering i den enkelte sak. Hvordan mantraets generalisering – «i de fleste tilfeller» – er forenlig med slik individuell vurdering, tematiseres ikke. Generelt berøres i liten grad hvordan barnevernsrettslige og strafferettslige hensyn kan komme i konflikt med hverandre.

Beslutninger om anmeldelse/varsel til politiet

Både lederne og de andre deltakerne i vår casestudie fortalte at politianmeldelse/ varsel om mulig straffbart forhold vurderes rutinemessig i alle saker om vold og overgrep, slik vi også fant i surveyen (se kapittel 5). Videre vektla de at beslutningen

51 Avvergeplikten omfatter ikke kroppskrenkelse (§ 271, strafferamme 1 år), grov kroppskrenkelse (§ 272, strafferamme 6 år) og kroppsskade (§ 273, strafferamme 6 år).

52 «Den som vurderer sin avvergingsplikt, skal ikke måtte ta stilling til spørsmålet om det allerede er begått tilstrekkelig alvorlige handlinger til at noen vil kunne straffes for brudd på straffeloven § 282. Spørsmålet er om det man kjenner til, gjør at en holder det som 'sikkert eller mest sannsynlig' at det vil skje slike krenkelser.» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 14)

53 Se Prop. 133 L (2020–2021) *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*: «Departementet viser også til at barneverntjenesten har den samme plikten som alle andre til å anmelde eller på annen måte avverge alvorlige forbrytelser etter straffeloven § 196. Barneverntjenestens primære oppgave er imidlertid å beskytte barn mot mishandling og overgrep. Plikten til å avverge ved å anmelde til politiet vil derfor først inntre dersom barneverntjenesten ikke på annen måte, ved å igangsette egne tiltak, kan avverge alvorlige forbrytelser mot barnet.» (s. 470)

54 Mantra i overført betydning: «prinsipiell idé eller forestilling; slagord (som stadig gjentas, for at noe skal legitimeres eller regnes som selvsagt). Kilde: Det norske akademis ordbok, <https://naob.no/ordbok/mantra> lesedato: 27. juni 2023.

om å varsle eller ikke varsle skal begrunnes og dokumenteres. De ansatte i mottaksteamet gjør ofte en første vurdering når bekymringsmeldingen kommer inn, for så å drøfte med sin leder og eventuelt barnevernleder. Flere av tjenestene vil også drøfte saken anonymt med politiet før de tar en avgjørelse. I noen tjenester er det formelle ansvaret for anmeldelse/varsel lagt til et nivå over barnevernleder. Denne variasjonen er i tråd med funn i surveyen.

Anmeldelse/varsel til politiet skal ifølge tjenestenes rutiner vurderes fortløpende under undersøkelsen og sakens videre gang. I en del tilfeller blir foreldrene først anmeldt etter at barnevernet har overtatt omsorgen. Da skyldes det gjerne at barnet har begynt å fortelle mer om volden eller overgrepene etter at det har kommet i fosterhjem eller på institusjon. Vi har mest data om de vurderingene som gjøres tidlig i saken, noe som vil prege framstillingen i dette kapitlet. Først skal vi se på hva deltakerne sa om utviklingen over tid når det gjelder anmeldelses-/varsels-/varslingstilbøyelighet.

Utvikling over tid

I surveyen fant vi en klar trend der barnevernstjenestene oppga at de melder færre saker til politiet (kapittel 5). Dette bildet stemmer godt med data fra casestudien. Samtlige barnevernledere i de ni tjenestene fortalte om en nedgang i antall anmeldelser/varsler. Ifølge informantene skyldtes dette at de hadde fått en mer differensiert tilnærming enn tidligere, da det i en periode var vanlig å anmelde alle saker om vold, slik denne lederen (A) og nestlederen (B) mintes:

B: Det var jo litt sånn i starten at vi hadde en rutine på at vi skulle anmelde alle saker, uansett. Det var vel den gangen dette opplæringsprogrammet starta opp, at det var det vi ble lært opp til da. Men så har det blitt mer til at vi er nødt til å vurdere hver enkelt sak.

A: Jeg husker jeg var litt skeptisk til noe av det, og at jeg hadde noen tøffe diskusjoner med enkelte da jeg kom hit.

Disse informantene, og flere av de andre, kalte en slik praksis for «obligatorisk anmeldelse», og de knyttet den til en fase da vold mot barn for alvor kom på dagsordenen i barnevernet. Tjenesten deres deltok i en større satsing på kompetanseheving i kommunen, der det var lagt vekt på å få flere til å melde fra om vold til barnevern, og der barnevernstjenesten skulle anmelde til politiet. Lederens utsagn om at hun reagerte på gjeldende praksis da hun tiltrådte, har paralleller i andre ledes erfaring. Flere av informantene beskrev utviklingen som en pendelbevegelse, fra å anmelde veldig sjelden til å anmelde omtrent alt, for så å få en motreaksjon igjen. En av lederne omtalte det som å gå fra én grøft til en annen, til at de i dag «har beveget oss litt midt oppe på veien og bruker både skjønn og sunn fornuft i forhold til at det ikke er enten-eller». En lignende beskrivelse kom i et gruppeintervju med deltakere fra mottak, undersøkelse og tiltak i en annen tjeneste:

Vi har vært mange runder og blitt mye mer nyansert. For vi hadde jo en periode der alt som ble definert som vold, ble politianmeldt, og det gikk *helt* galt av gårde, ikke sant. Så kom man nesten i andre gropa, og så har man nok kommet på et sted der man drøfter hva som er best i *denne* saken, hva kommer partene best til gode.

«Helt galt av gårde» er et sterkt og muntlig uttrykk, men vi oppfattet at flere delte denne ganske dramatiske beskrivelsen av en fase med «obligatorisk» politianmeldelse i voldssaker. Beskrivelsen av at man nå var gått over til å gjøre individuelle vurderinger i den enkelte sak, gikk igjen hos samtlige informanter og tjenester. Når vi kom nærmere inn på innholdet i vurderingene rundt anmeldelse/varsel, var det imidlertid mer variasjon.

To perspektiv på anmeldelse/varsel

Selv om alle var enige om at de anmelder sjeldnere enn før, fant vi forskjeller i hvordan informantene resonnerer rundt anmeldelse/varsel. Det var forskjell mellom, men også innad i, tjenestene, både basert på personlige og faglige synspunkter og på hvor de var plassert i organisasjonen. For eksempel har omsorgsteamene kontakt med barn som har vært utsatt for alvorlig omsorgssvikt, og det er rimelig at de dermed kan være noe mer positive til politianmeldelse/varsel enn de som jobber med tiltak og har samarbeid med foreldrene som en viktig oppgave.

For enkelthets skyld deler vi i to perspektiver. Et perspektiv som har *straffesaken i fokus*, ser anmeldelse/varsel som aktuelt i de fleste saker om vold og har sin begrunnelse – eksplisitt eller implisitt – i strafferettslige vurderinger, mens et *barnevernsrettslig perspektiv* tenderer mot å være mer restriktiv mot å anmelde/varsle, basert på barnevernsrettslige⁵⁵ vurderinger. Denne forskjellen henger blant annet sammen med ulike forståelser av *hvorfor* barnevernstjenesten skal anmelde foreldre.

Et strafferettsfokusert perspektiv

Fordi det er straffbart

I dette perspektivet preges resonnementene rundt anmeldelse/varsel av en strafferettslig logikk, slik det følgende sitatet er et eksplisitt eksempel på:

A: Nei, det er jo fordi det regnes som en straffbar handling, da. Og hvis vi har informasjon om at det er en straffbar handling, så er det jo politiet som skal gå mer inn og avgjøre eller undersøke og sjekke den straffbare handlingen. Så det er jo egentlig ikke noe vi skal ta stilling til, sånn sett. Det er jo ett argument for å gjøre det [anmelde]. (omsorgsteam)

55 Vi har bevisst valgt primært å bruke begrepet «barnevernsrettslig» og ikke «barnevernsfaglig». På denne måten vil vi tydeliggjøre at denne tilnærmingen til vurderinger rundt varsel til politiet er forankret i barnevernsloven.

Her presenterer informanten et syn på anmeldelse/varsel som går ut på at barnevernstjenesten skal varsle politiet om vold mot barn *fordi* vold er straffbart. Det understrekes at barnevernstjenesten ikke skal «ta stilling» – noe vi forstår som at de ikke skal ta stilling til de strafferettslige aspektene. Dette synet kan forstås som at barnevernstjenesten skal varsle om all vold, slik at politiet kan vurdere om det er grunnlag for (anmeldelse/varsel og) etterforskning, fordi det er politiet som har ansvar for straffesaker. Slik vi oppfatter det, er dette et syn som flere delte, uten at de sa det så eksplisitt som denne deltakeren.

Når det er «nok for politiet»

At det er politiet som skal vurdere om det er grunnlag for straffesak, var noe som flere understreket. Dette formuleres gjerne som at barnevernstjenesten ikke skal etterforske, slik vi ser det i følgende sitat fra et gruppeintervju med tre ledere. De forklarte at de alltid vurderer anmeldelse/varsel når det kommer inn en melding om vold. Da kommer det an på hvor alvorlig volden er, og hvor mye informasjon de har, og de kontakter ofte politiet for å få deres syn:

Leder: Et av de fenomenene som ligger i dette, er jo den grensegangen ... at barnevernet begynner å gjøre politiarbeid og omvendt. Altså sånn at vi prøver å finne ut i en oppbyggingsfase, hva er det reelle bekymringsgrunnlaget i meldinga, sett opp mot vold. Og mange ganger kan vi diskutere og drøfte med politiet om det er grunnlag for oss å melde dette eller ikke. Få en politifaglig vurdering på det med én gang, fordi at i noen saker vil politiet lett kunne uttale seg, at dette er det ikke grunnlag for oss som politiet til å bringe videre uansett, sånn som saken står. Og da kan det hende at vi ikke anmelder. Men så kan det jo hende at det kommer flere opplysninger som forandrer det bildet som vi har. Og da anmelder vi. Så vi driver ikke og etterforsker disse tingene selv. Det gjør vi ikke.

I disse deltakernes resonnement får vi inntrykk av at barnevernstjenesten i stor grad baserer sin beslutning om anmeldelse/varsel eller ikke på politiets vurderinger i straffesaksporet. Vurderingen handler om hvorvidt det er nok informasjon, eller om det er nok vold. I likhet med andre vi har intervjuet, framhevet disse lederne at barnevernstjenesten ikke skal gjøre politiarbeid, og vi tolker dette som at de mener det er politiet som skal vurdere på basis av den informasjonen barnevernstjenesten sitter med eller framskaffer.

Også i en annen tjeneste viste lederne til at det må være et visst konkretiseringsnivå på opplysningene før barnevernstjenesten kan varsle: «Vi vet litt hva vi må gjøre for at det skal bli en reell anmeldelse/varsel. For at politiet skal ta den inn, at vi må opplyse saken godt nok.» En tredje, mindre tjeneste fortalte at de hadde gått bort fra å konsultere politiet før de leverte anmeldelse/varsel. Dette var fordi de mente politiet av kapasitetsgrunner hadde en tendens til å legge terskelen for anmeldelse/varsel for høyt. Begrunnelsen for å anmelde syntes imidlertid å være den samme, at barnevernstjenesten mente det kunne være grunnlag for straffeforfølgelse.

For barnets skyld

Et strafferettslig moment som gikk igjen i flere intervjuer, var at man bør anmelde til / varsle politiet for å ivareta barnets rettssikkerhet. Da handler det om at en anmeldelse / et varsel utløser noen rettigheter etter straffeloven, straffeprosessloven og voldsoffererstatningsloven. Særlig siktes det til at forholdet må anmeldes (innen visse frister) for at barnet skal kunne få voldsoffererstatning, og til at en anmeldelse / et varsel utløser rett til bistandsadvokat. Det framstår som en selvfølge at det er barnets rettssikkerhet i en strafferettslig kontekst det er tale om. At «barnets rettssikkerhet» er et argument mange barnevernsansatte har blitt møtt med fra politiet, er noe vi kommer tilbake til i kapittelets andre del.

Enkelte argumenterte også for at en anmeldelse / et varsel er viktig for at barnet skal få god nok hjelp. En deltaker fra et omsorgsteam forklarte det blant annet slik:

B: [D]et har veldig mye å si for prosessen videre at ting skal være gjort på riktig måte, for at man skal få gehør for det i rettssystemet. Mengden samvær med foreldrene i ettertid, hvilke hjelpetiltak barnet kan og ikke kan få, og erstatning og ... Ikke minst det å vite at noen kjemper for at loven også skal gjelde for meg – det kommer inn. Det er veldig viktig at det er gjort rett. Og uten en politianmeldelse/ varsel så har vi plutselig ikke noen bevis for at noe straffbart har skjedd, det er bare noen uttalelser fra barnet ... det barnet sier, blir hørt bedre hvis det gjøres i de rette kanalene.

Her skisserer informant B flere eksempler på positive effekter av en anmeldelse / et varsel for barnet og saken. Vi oppfatter at det på ulike måter handler om strafferettslig håndtering som validering og «alvorliggjøring» av barnevernssaken. Den samme informanten trakk en parallell til betydningen av å få barnet utredet i spesialisthelsetjenesten: «Vi kan jo si hva vi synes, men det blir bare synsing uten at barnet har vært til BUP og fått en utredning og eventuell diagnose.» Hun vektla at barnevernstjenesten har begrensede ressurser, og at en anmeldelse / et varsel – på linje med en diagnose – vil understreke alvoret i saken, slik at den blir prioritert. Kollegaen fra mottaksteamet bekreftet at dette kunne være en holdning de ble møtt med hos samarbeidsinstanser: «Hvis en sak ikke er anmeldt, så er det på en måte sånn: Ja men, da var det ikke så alvorlig.»

Som vi så i sitatet over, kan den strafferettslige valideringsfunksjonen også handle om å vise barnet at det blir trodd på og tatt på alvor. I vårt materiale var det særlig ansatte i omsorgsteam, altså de som jobber med barn som har blitt plassert utenfor hjemmet, som fremmet dette synspunktet, som i følgende sitat:

A: Jeg bare tenkte på det vi ser med ungene som har blitt trodd, og som har fått en dom ... foreldrene har fått en dom. Det betyr noe for ungene når de reiser seg igjen på en måte. De blir faktisk trodd, da. [...] Det er klart at dette er jo alvorlige tilfeller, selvfølgelig, alvorlige saker. Vi har jo barn som har sagt at det var faktisk det de fortjente, å komme i fengsel fordi ... [...] Det er jo dømt for alvorlig barnemishandling, så det er klart at da føler jeg at ungene har reist seg

når de har blitt trodd, og at vi sender signaler om at vi tenker dette her er veldig alvorlig. Og mener at det er så alvorlig at det må vi anmelde.

Et barnevernsrettslig perspektiv

Fremme tjenestens oppgaver

I et barnevernsrettslig perspektiv er det hensynet til barnevernssaken som er utgangspunkt for vurderingene av anmeldelse/varsel til politiet. Noen av informantene henviste da også eksplisitt til barnevernslovens nødvendighetskrav, slik som her, fra et gruppeintervju med deltakere fra mottak og tiltak:

A: Jeg tenkte bare på det med anmeldelse ... det som står i lovverket, er jo noe med at det å anmelde skal fremme barnevernstjenestens oppgave. Og så har vi jo selvfølgelig den avvergeplikten.

Mange av våre informanter var opptatt av at det å anmelde foreldrene tidlig i en sak er lite forenlig med barnevernstjenestens arbeid med å hjelpe barnet og familien gjennom frivillige tiltak, slik det vil være aktuelt i saker der det ikke er grunnlag for barnevernsrettslige tvangsmidler – noe som gjelder de aller fleste saker, også saker der det er mistanke om vold. Som vi allerede har vært inne på i kapittel 8, vil anmeldelse/varsel være et sterkt incentiv til foreldrene om å benekte at de har utøvd vold. Å anmelde/varsle står dermed i motsetning til barnevernstjenestens behov for at foreldrene i en eller annen grad innrømmer at de har brukt vold og har et ønske om å endre praksis. Det følgende sitatet fra en fagkonsulent representerer et synspunkt som var utbredt blant våre deltakere:

B: Det er jo gjennomgangstema, ikke sant, fordi at straffesaken kjører jo sitt løp og barnevernstjenesten kjører sitt løp. Straffesaken handler jo om å straffe, og en dom som kan få ganske store konsekvenser. Mens barnevernssaken handler om et ønske om en erkjennelse eller innrømmelse for å vite hva man faktisk skal jobbe med for å få til en endring, og det er to ganske motsetninger. [...] Som blir et dilemma også for familiene, og hvor de rådfører seg med advokater som også har et syn på hva man bør si og ikke si. (fagkonsulent)

Sitatet illustrerer hvordan flere av informantene argumenterte på måter som får fram at straffesaken og barnevernssaken bygger på ulike logikker. Der strafferetten er tilbakeskuende og skal sanksjonere handlinger som *er* begått, er barnevernretten mer framtids- og endringsrettet. Her er et annet eksempel på slike resonnement:

D: Og så litt sånn hva er hensikten med å anmelde, ikke sant. Hvis de på en måte erkjenner og tar imot hjelp ... Jeg skjønner jo at vi skal anmelde for å utløse en del rettigheter for de fornærmede, men det er noe med at hvis vi da går inn etter at de har sagt ja til at «vi ønsker hjelp». Og så skal vi likevel anmelde. Da blir jo samarbeidet helt ødelagt. Og da kan vi i hvert fall trekke oss ut av den familien.

Mens de som hadde et strafferettsfokusert perspektiv på anmeldelse, syntes å legge til grunn at politiet lykkes i å belyse hva som har skjedd, vektla de som snakket fra et barnevernsrettslig perspektiv, at politiets etterforskning ikke alltid fører fram. Man får ikke nok ut av barneavhøret og øvrig etterforskning til å ta ut tiltale, og saken blir henlagt. Flere av våre informanter var inne på at manglende avdekking i straffesaken kunne skade barnevernssaken. Da handlet det særlig om at barna ikke sier noe i avhør. Noen mente at det da var mindre sjanse for at de ville fortelle noe til barnevernstjenesten etterpå. Der politiet anklager barnevernstjenesten for å bidra til at barnet er «ferdig snakket» og ikke vil si noe i påfølgende avhør hos dem (se avsnittene om samarbeid med politiet under), oppfatter vi at disse informantene antydte en tilsvarende dynamikk «motsatt vei» når det gjelder barn som *ikke* snakker. Når politiet så må henlegge straffesaken, kan noen foreldre oppfatte at henleggelsen beviser at det ikke har skjedd noe. Selv om barnevernstjenesten forklarer at det er strengere beviskrav i straffesaker enn i barnevernssaker, kan det bli vanskeligere å nå fram til foreldrene. Mens informant B i det strafferettsfokuserte perspektivet vektla politiets involvering som en validering av barnets historie, trakk disse informantene altså fram den motsatte effekten. Politiets manglende avdekking får ringvirkninger for barnevernstjenestens muligheter for å komme i dybden på sin sak. Vi kan kanskje si at det strafferettslige beviskravet «smitter over» på barnevernssaken.

For å oppsummere var våre informanters anliggende at anmeldelse/varsel i mange tilfeller *ikke* er nødvendig for å fremme barnevernstjenestens oppgaver. Tvert imot var de opptatt av hvordan anmeldelse/varsel kan *hemme eller ødelegge* for dette arbeidet. I dette perspektivet vektlegges det at straffesaken kan gjøre det vanskeligere *både* å samarbeide/hjelpe etter mildeste inngreps prinsipp *og* å bruke tvangsmidler – fordi frikjennelse i straffesaken svekker barnevernstjenestens sak.

Er det dermed sånn at anmeldelse/varsel aldri vil fremme tjenestens oppgaver? I det neste avsnittet skal vi se på hvordan informantene fremmet barnevernsrettslige argumenter for å varsle politiet om mulig straffbart forhold.

Når egne prosedyrer ikke er tilstrekkelige

I et barnevernsrettslig perspektiv vil anmeldelse/varsel være aktuelt i tilfeller der barnevernstjenesten trenger politiet for å opplyse saken eller for å avverge. Som en informant sa det, der de «trenger politiets hjelp for å komme til bunns i hva som har skjedd». Som et eksempel nevnte informanten saker der de kjenner familien fra før og vet at de ikke vil få adgang: «Vi får ikke tilgang til barnet, vi får ikke belyst. Selv om vi har hatt samtaler, så får vi det ikke fram.» Et annet moment som trekker i retning av anmeldelse/varsel, er at det er behov for beskyttelsestiltak som politiet disponerer over, når barnevernstjenestens egne tiltak ikke er egnet eller tilstrekkelig.⁵⁶

56 Flere av våre informanter hadde oppfattet det som at man må anmelde for å få beskyttelsestiltak fra politiet. Dette er formelt sett ikke riktig, men forskning viser at flere politidistrikt praktiserer det slik (Dullum, 2019).

Informantene som fremmet et barnevernsrettslig perspektiv på anmeldelse/varsel, påpekte at de fleste barn skal fortsette å bo hjemme, fordi det ikke er rettslig grunnlag for å ta over omsorgen for alle barn som har vært utsatt for vold. Dette har også konsekvenser for hvordan avvergeplikten skal ivaretas. Da blir det viktig å avverge fortsatt vold gjennom endringsarbeid, slik denne deltakeren i et gruppeintervju sier det:

Vi er jo ofte på det å ikke anmelde vold, hvis vi tenker at her handler det om at foreldrene ikke har andre strategier [i oppdragelsen], og at vi er villige til å gi de en sjanse til å lære en annen måte å gjøre det på, før man går til anmeldelse/varselssporet. (mottak, undersøkelse, tiltak)

I dette resonnementet vil barnevernstjenesten først forsøke å stoppe volden / skape endring med sine metoder. I formuleringen «gi de en sjanse» ligger det et forbehold om at hvis de ikke tar til seg «en annen måte å gjøre det på», så vil barnevernstjenesten gå til anmeldelse/varsel.

Når volden er alvorlig

Som allerede nevnt vil dette perspektivet ha et generelt mer restriktivt syn på anmeldelse/varsel, med begrunnelser knyttet til barnevernssaken og barnevernsrettslige hensyn. Et sentralt poeng er imidlertid at det avgrenses mot alvorlig vold. Det var enighet om at alvorlig vold skal anmeldes. Et eksempel er en tjeneste som hadde utviklet rutiner for barnevernsfaglig vurdering av anmeldelse/varsel. Første punkt i rutinen var å gradere volden «fra mindre alvorlig til veldig alvorlig», der alvorlig vold utløser anmeldelse/varsel uansett. En av informantene fra tjenesten forklarte det slik: «Og det er fordi vi tenker at det er til barnets beste, og samtidig så ville vi også være i utakt med samfunnet vårt hvis vi ikke gjorde det.» Når det er alvorlig vold, synes altså argumentasjonen å være basert på både strafferettslige og barnevernsrettslige hensyn.

Barnets beste

Flere av informantene problematiserte anmeldelse/varsel i lys av barnets beste. De var blant annet opptatt av at barn ofte ikke ønsker at foreldrene skal bli straffet, slik denne lederen forklarte det:

Når barn forteller [om vold], så er det et stort steg mellom deres ønske for hva som skal skje, og hva som faktisk skjer. Og veldig ofte når vi snakker med barn i etterkant, så er de skuffet over hva som skjedde. Det var ikke det de ville skulle skje. Og det er jo trist som barnevernsansatt å sitte og kjenne på at den hjelpen vi tenker vi gir, bare skaper større avstand. For det er jo fakta og statistikk at de aller fleste barn skal hjem igjen til sine foreldre. Og vi har noen vonde eksempler på dette med anmeldelse/varsel og hvordan det har ført galt av sted, som gjør ubotelig skade på både barn og foreldre. Og på vår mulighet til å hjelpe videre.

Vi så at det strafferettsfokuserede perspektivet på anmeldelse/varsel vektlegger barnets rettssikkerhet med tanke på voldsoffererstatning. I det barnevernsrettslige

perspektivet lå vekten på barns ønske om at foreldrene slutter å bruke vold, og at de kan be om unnskyldning for det de har gjort. En kontaktperson fortalte at hun flere ganger hadde forklart til barn at anmeldelse/varsel var viktig for at de skulle kunne få erstatning, og at dette var samfunnets måte å gi voldsofre oppreisning på:

De er mer sånn «jeg vil jo bare at de skal si unnskyld», for eksempel, ikke sant? Og så har vi måttet forklare at det er ... Man kan jo ikke gjøre opp for dette på en annen måte ... Eller sånn, «du kan ikke ta det tilbake igjen» og ... Det er sånn det er bestemt, da, at penger er en måte å vise ... Jeg tror ikke jeg har snakket med noe barn som er blitt oppriktig glad for at det har blitt sånn. Men det kan jo godt være det for noen, selvsagt. (gruppe, mottak og undersøkelse)

Noen av informantene fortalte at de kunne ta opp spørsmålet om anmeldelse/varsel med eldre barn og ungdommer, som denne fagkonsulenten:

Da går vi i dialog med dem om at vi tenker det er såpass alvorlig at vi ønsker å anmelde sammen med dere. Og så forklarer vi prosessen for de, hva det innebærer. Og da har vi ungdommer som steiler helt og nekter. Da lytter vi til de og ikke anmelder, fordi det er jo de som skal stå i den prosessen. Og det er ganske belastende, og vi er jo avhengige av at de forteller noe i det avhøret, og det kan de jo fint ikke gjøre.

Ved en annen tjeneste fikk vi oppgitt at de ikke aktivt spør barna om de vil anmelde, men at barnets syn likevel kan komme fram. Erfaringen er at det ikke er ofte, men at enkelte barn ønsker at foreldrene anmeldes. Dette er noe man bør ta med i vurderingen, mente de i denne tjenesten.

Et siste tema vi skal trekke fram, gjelder noen informanters bekymring for hvor god informasjon barn får om konsekvensene av å fortelle om vold, både i forbindelse med undervisningsopplegg på skolen, i barnevernssaken og før avhør på barnehuset. Ikke alle barn er klar over at foreldrene kan bli anmeldt og straffet dersom de forteller om vold, framholdt disse deltakerne. En særskilt problematikk som enkelte tok opp, gjelder konsekvensene av en straffesak for barn og familier der foreldrene ikke har varig oppholdstillatelse i Norge og risikerer å bli utvist som følge av en straffedom. En leder nevnte et eksempel med en far som var anmeldt og dømt etter at tenåringsbarna hans fortalte om vold. Hjemmesituasjonen var blitt bedre for barna etter at far hadde fått hjelpetiltak, men fordi hans oppholdstillatelse var knyttet til arbeidsforhold, sto hele familien nå i fare for å måtte forlate Norge. «Og hvordan var det barnets beste?» spurte denne lederen.

Barnevernsfaglig vurdering – eksempel

Hva er så en barnevernsfaglig eller -rettslig vurdering av anmeldelse/varsel? To av tjenestene hadde utarbeidet egne retningslinjer for vurdering av varsel til politiet om mulig straffbart forhold, basert på barnevernsloven og de nasjonale retningslinjene for samhandling mellom politi og barnevernstjenestene. En tjeneste hadde

operasjonalisert retningslinjene skriftlig i form av fire temaer som alltid skal inngå i en vurdering av anmeldelse/varsel til politiet. Vi gjengir disse stikkordsmessig her:

1 Beskrivelse av situasjonen/volden. Hva har barnet fortalt om vold – form og omfang. Er det synlige merker? Tidligere vold som er kjent for tjenesten? Alvorlig vold skal anmeldes.

2 Avvergeplikten. Kan tjenesten avverge med egne virkemidler (tilsyn, råd og veiledning til foreldrene, samtaler med barnet, hjemmebesøk, plassering, kontrollbesøk fra barnevernvakta)? Er det nødvendig å varsle politiet for å avverge (f.eks. varetektsfengsling, besøksforbud, voldsalarm)? Foreldrenes reaksjon? Samtykker de til hjelpetiltak?

3 Barnets beste. Konsekvenser for barnet. Er det til barnets beste å varsle? Uønskede virkninger for barnet? Kan et varsel føre til økt sikkerhetsrisiko for barnet? Kan et varsel ødelegge mulighetene for å endre omsorgssituasjonen? Hvilke muligheter har barnevernstjenesten for å minimere risiko for uønskede konsekvenser for barnet?

4 Barnets medvirkning. Har barnet fått uttale seg om varsel til politiet? Hvis nei – hvorfor ikke? Hva mener barnet?

Vurderingen av anmeldelse/varsel skal ta hensyn til samtlige momenter. Dersom de konkluderer med at det ikke er tilstrekkelig grunnlag for å varsle, skal det fortløpende vurderes om nye opplysninger gir et slikt grunnlag. Denne tjenesten hadde for øvrig rutine på å anmelde alvorlig vold (jf. punkt 1).

Samarbeid med politiet

I kapittel 5 så vi at flertallet av barnevernlederne beskrev samarbeidet med politiet som bra eller svært bra. Vårt kvalitative materiale fra de ni barnevernstjenestene gir et sammensatt bilde. En av barnevernlederne beskrev samarbeidet med politiet i utelukkende positive ordelag, som et «svært godt samarbeid» og «trygt og godt forankret samarbeidskultur». Ved denne tjenesten var det rutine på å drøfte anmeldelse/varsel med politiet. Lederne der nevnte at de har faste kontaktpersoner og sitter i konsultasjonsteam sammen med politiet og barnehuset. Også øvrige informanter fra samme tjeneste framhevet positive erfaringer:

Jeg synes også det er veldig fint å drøfte med politiet, og vi er på en måte ... vi har lik respekt for hverandre, og vi gleder oss over de samme tingene – når vi kan nedgradere en sak, for eksempel.

Ved seks av de andre tjenestene beskrev informantene samarbeidet med politiet som jevnt over godt, men de fortalte også om spenninger i relasjonen. Lederne ved de to siste tjenestene fortalte om en uttalt konfliktfylt relasjon til politiet. Spenninger og konflikter gjaldt for det første vurderinger rundt anmeldelse/varsel. For det andre handlet det om barnevernstjenestens og politiets samarbeid og arbeidsdeling i saker der begge instanser er involvert.

Uenighet rundt anmeldelse/varsel

Flere av informantene hadde opplevd uenighet med politiet rundt hvilke saker som bør anmeldes, og en del hadde eksempler på at politifolk hadde vært åpent kritiske. Det siste gjaldt særlig de to lederne som fortalte om eksplisitt konflikt. En av dem brukte formuleringen «store samarbeidsutfordringer», mens den andre fortalte at det hadde vært «ganske urolig» med «sterke stemmer» på begge sider. Dette gjaldt særlig den delen av politiet som jobber med etterforskning, men hadde i noen grad også påvirket relasjonen til barnehuset. Begge barnevernstjenestene hadde blitt anklaget av politiet for å anmelde for lite. En av lederne oppfattet at politiet mente at «alt som handler om vold og overgrep, skal anmeldes»:

Det har vært deres holdning, og så har jeg vært på en annen plass – at vi må gjøre egne, selvstendige vurderinger. Og at barnevernet har like stor mulighet til å sette inn tiltak som gjør at dette stoppes, som politiet ofte ikke har så veldig stor mulighet til. Erfaringen er at vi ikke klarer å jobbe godt nok i sakene når det starter med en anmeldelse/varsel, at familien bare takker nei og vil ikke ha samarbeid med oss. Så det har vært ganske kraftige uenigheter ...

Den andre lederen beskrev politiet som «litt befalende i kommunikasjonen» og som anklagende i sin kritikk: «Jeg tror at de ser litt på det som at vi ikke tar vold på alvor.» Hun utdypet:

Vi har sittet på møte med politiet hvor de sier «noen er veldig flinke, har anmeldt så mange, noen har et stort forbedringspotensial». Og så har de ikke riktige tall heller, det er jo helt merkelig, det må jeg si. [...] De bruker eksempler som at ... hvis du hadde sett et ran på åpen gate, så hadde du ikke vært i tvil om at det skulle anmeldes. Og at barnevernet ikke ivaretar barns rettssikkerhet. De bruker veldig sterke ord. At barnevernet ikke anmelder fordi at de skal ivareta en relasjon til foreldrene, ikke sant. Og så er det jo dette med barnets rett til erstatning, [...] men det gjelder jo kanskje mer for de som er utsatt for den alvorlige graden av vold, og som kanskje ikke skal bo hjemme. Der det virkelig ikke er noe problem å varsle.

Denne lederen bekreftet at de hadde hatt en nedgang i anmeldelser/varsler, og forklarte dette med at de i større grad vurderte sakene individuelt og på et barnevernsfaglig grunnlag, langs de linjer vi allerede har beskrevet tidligere i kapittelet. Lederen oppfattet altså at politiet beskyldte hennes tjeneste for ikke å ta vold mot barn på alvor, angivelig fordi de prioriterte å beholde en samarbeidsrelasjon til foreldrene. Både barns rettssikkerhet og ran på åpen gate ble nevnt av flere informanter og synes å være standard politiargumenter i diskusjoner med barnevernstjenesten.

Mens noen ledere var oppgitt over at politiet mente de burde anmelde mer, var enkelte andre frustrert over det motsatte – at politiet ikke tok inn saker. Det var særlig ledere ved en mindre tjeneste som sa at de noen ganger kunne ha inntrykk av at politiet ikke prioriterte saker der barnevernstjenesten var involvert: «Jeg føler på at det blir litt sånn at den saken haster ikke så mye, for barnevernstjenesten er

jo inne.» I denne tjenesten hadde de bestemt seg for å ta mer kontroll selv, ved at de anmeldte uten å rådføre seg med politiet først.

For å oppsummere kan anmeldelse/varsel være et omstridt tema i relasjonen mellom barnevern og politi, selv om flere understreket at de to instansene også ofte var enige. Det kan synes som at politiets kritikk er særlig sterk overfor de tjenestene som har utviklet seg lengst i retning av en selvstendig barnevernsrettslig vurdering. Dette er ikke overraskende hvis politiet har vært vant til at barnevernstjenesten i stor grad overlater til dem å gjøre vurderingen.

For den enkelte barnevernsarbeider kan overgangen fra «obligatorisk» anmeldelse/varsel til en mer differensiert tilnærming være utfordrende. Når det skal gjøres individuelle vurderinger og gis konkrete begrunnelser i hver sak, øker kompleksiteten. Dersom man samtidig møter innvendinger eller beskyldninger fra politiet, kan det bli ekstra krevende, slik det kommer fram i dette sitatet fra en gruppe med deltakere fra tiltaks- og omsorgsteam:

B: Tidligere så skulle vi jo anmelde all vold, ikke sant. Det gjør man ikke lenger, men vi har på en måte ikke helt klare retningslinjer for at her går vi inn og anmelder, her anmelder man ikke. Og politiet sier jo at «dere fratar barn en rettsikkerhet ved å ikke anmelde», fordi de får egne bistandsadvokater, og de har krav på oppreisning. Så det er litt komplekst å finne ut når man har tro på at veiledning faktisk kan føre til en endring.

Samarbeid når saken er anmeldt

En annen samarbeidstematikk gjaldt saker som er anmeldt, og der straffesaken og barnevernssaken går parallelt. Her var det særlig to temaer som kom opp, og som er kjent fra andre studier: politiets forventning om at barnevernstjenesten avventer politiets etterforskning, og manglende rolleavklaring mellom de to etatene.

Vente og vike

Flere beskrev et forløp der det tar tid for politiet å komme i gang med avhør, og der de forventer at barnevernstjenesten skal avvente sine undersøkelser, slik at de ikke ødelegger for politiets etterforskning. Dette er en velkjent problematikk som forbindes med uttrykk som å «blåse saken» og «ferdig snakket» (NOU 2017: 12; Vorland & Skjørten, 2017). Det handler dels om at barnevernstjenesten ved å starte en åpen undersøkelse gir foreldrene mulighet til å forberede både seg selv og barnet på at det kan bli en politisak, typisk ved å presse barnet til ikke å fortelle sannheten. Dels handler det om at barnevernstjenesten ved å snakke med barnet bidrar til at barnet ikke ønsker å fortelle i avhør – det er «ferdig snakket» – eller at avhøret blir svekket bevismessig fordi barnets fortelling er påvirket av samtalene med barnevernstjenesten.

Flere framstilte dette som en slags vikeplikt, der politiet mener at barnevernstjenesten skal vente med barnevernssaken og vike for straffesaken. Som en leder sa det: «Vi går litt på vent i forhold til at de skal foreta avhør.» Hvis politiet kommer raskt

på banen, trenger ikke dette bli et stort problem, men ofte opplever barnevernstjenesten at politiet bruker lang tid, og at det er ventetid på barnehuset. De fleste fortalte at deres tjeneste tidligere i stor grad hadde innordnet seg politiet og straffesaken, men at de etter hvert hadde valgt å prioritere sine egne oppgaver. Dette var en utvikling som politiet ikke nødvendigvis var fornøyd med, slik det kommer fram i dette sitatet fra en av lederne:

Etter hvert har vi bare besluttet at barnevernet har sitt lovverk og sitt mandat, og politiet har sitt. Og så prøver vi å tilstrebe samarbeid, men vi går nok mye kjappere inn og gjør våre undersøkelser enn det kanskje politiet av og til synes er ok. Det er jo vurderinger som må gjøres i hver enkelt sak, altså hvor lenge kan dette barnet forbli i den situasjonen når politiet grunnet ressurser eller andre prioriteringer ikke kan gå inn.

Utviklingen ble altså dels omtalt som at barnevernstjenesten i større grad vektlegger eget mandat, og ikke vil la seg dominere av politiet. En kontaktperson fra undersøkelse sa for eksempel at de hadde forandret arbeidsmåte «ganske drastisk» de siste par årene. «Vi står mye mer på egne ben nå, for å si det sånn.» Dels fortalte informantene om en endringsprosess i politiet, der de har fått større forståelse for og tilpasser seg barnevernstjenestens lovverk og oppgaver. En leder sa for eksempel at politiet hadde fått mer «forståelse for at vi har et mandat, og at det handler om noe annet enn etterforskning og tiltale». En annen leder mente innføringen av en formell samarbeidsrutine mellom kommunalt barnevern og politidistriktet hadde bidratt til bedre gjensidig forståelse og samarbeid:

B: [J]eg synes det har vært en dreining hos politiet. I starten var det veldig sånn at hvis vi anmeldte, så måtte vi aldri i verden starte på saken hos oss, for da ødela vi bevis. Så de tenkte veldig på *sin* etterforskning, ikke sant, og vi måtte vente. Og så synes jeg det har ... fordi vi har samarbeidsprosedyrer med politiet som både politiet og vi kjenner godt nå, så jeg tror at med åra så er det blitt mer sånn at vi forstår hverandres arbeidsområder og hva vi må gjøre. Så det har vært lettere å samarbeide med politiet nå de siste åra.

At flere barnevernstjenester har sluttet med å «vente og vike», utelukker ikke at de samtidig kan ta hensyn til politiets arbeid i straffesaksporet. Vi fikk flere eksempler på at de to instansene har en dialog om hvordan barnevernstjenesten kan snakke med barnet, uten å skade avhøret som politiet skal gjennomføre seinere i forløpet. Som en deltaker i et gruppeintervju (tiltak og omsorg) sa det: «Da er vi jo bevisste på hvordan vi legger fram samtalen, for at ingenting skal bli ødelagt etterpå.» Og en annen fra samme intervju: «Vi trenger ikke å gå inn i alt, men vi må vite noe om hvordan disse barna har det hjemme, for å kunne trygge de.»

Meroppgaver og rolleblanding

Et annet velkjent tema gjelder rolle- og arbeidsfordelingen i forbindelse med at barnet skal til avhør på barnehuset. Som vist i tidligere evalueringer av barnehus (Stefansen et al., 2012; Bakketeig et al., 2021) kan barnevernstjenesten oppfatte

at politiet tillegger dem oppgaver som ikke hører til deres mandat. Dette temaet gikk igjen i våre intervjuer også, slik dette sitatet illustrerer:

Vi blir satt til masse sånne oppgaver ... Kan ikke du ringe til den ansatte i barnehagen, og kan ikke du sørge for at det blir med noen? Kan du ordne med bil? Altså, hele den logistikken rundt. (kontaktperson undersøkelse)

Noen av informantene var irritert over det de oppfattet som politiets holdning, når de tok for gitt at barnevernstjenesten skulle stille opp på deres premisser. «De har en klar forventning om at vi skal stå klar når de trenger at vi skal være der», sa en av informantene, mens en annen beskrev det «som en slags assistenter på avhørsdagen». Kort sagt oppfattet flere at politiet ikke behandlet barnevernstjenesten som en likeverdig samarbeidspartner:

Så ringer de jo til oss samme dag og sier at nå skal mor i avhør, og vi tenker at dere bør følge opp etterpå. Jeg opplever kanskje ikke at det er et samarbeid hvor ... at det ikke er så veldig samarbeid, vil jeg kanskje si. (tiltak)

Flere var også frustrert over at politiet og barnehuset forventer at barnevernstjenesten skal arrangere gjenforeningen mellom barnet og foreldrene etter at avhørsdagen er ferdig. Dette temaet har vært tatt opp i flere sammenhenger, og det jobbes blant annet med en modell for familiemøter på barnehuset for å avrunde avhørsdagen (Bakketeig et al., 2021; Syringen & Tørstad, 2021). Generelt var våre informanter opptatt av en klarere arbeids- og rolledeling mellom barnevern og politi. Dette gjaldt også et behov for tydelig kommunikasjon fra politiets side overfor foreldre og andre instanser, slik at barnevernstjenesten ikke blir holdt ansvarlig for det som skjer i straffesaksporet.

Barnehus

Vi spurte også deltakerne om erfaringer med barnehuset, men dette var ikke blant de mest prioriterte temaene siden barnehusene, inkludert samarbeid med barnevernstjenesten, var gjenstand for evaluering i samme periode som vi gjennomførte vårt prosjekt.

Flere av deltakerne hadde positive erfaringer med barnehusene som kompetansemiljø og fortalte at de rådførte seg med dem i voldssaker. To informanter fra undersøkelse og tiltak sa det slik:

C: Ja, det vil jeg si som bra. Og de er på tilbudssiden i forhold til oppfølging og kommentarer, så min erfaring med barnehusene er bra.

B: De er flinke til å være en drøftingspartner, og de er ikke nødvendigvis sånn at ... vi må gjerne komme med en type bestilling eller ønske til dem, men de kan også spille tilbake igjen. Sånn ok, men hva med dette? Har dere tenkt på dette, tenkt på den instansen?

I: Ja, så de skal ikke eie sakene, vanligvis?

B: Nei, men de er gode til å komme med andre innspill og andre tanker. Og det er jo kjempefint.

Når deltakerne omtalte barnehus i mer negative termer, kom det ofte fram at de først og fremst tenkte på etterforskere og avhørere, og det gjaldt erfaringer tilsvarende de vi har beskrevet tidligere i kapitlet. Blant annet fortalte noen at de kunne bli møtt med sterke meninger om hvordan barnevernstjenesten burde håndtere saker etter avhør, typisk at de burde akutt plassere barnet. Ved en tjeneste formulerte to informanter dette som at barnehuset «blir fryktelig bekymret, og de ønsker akutt plassering ... nesten alltid når vi har vært der, egentlig». De oppfattet at politiet, og tidvis også de barnehusansatte, ikke alltid forsto at barnevernstjenesten har mer helhetlig kjennskap til familien og saken, og at de derfor kunne gjøre andre faglige vurderinger:

Og igjen, ikke sant, det kommer jo fra et veldig godt sted fra dem, men vi kjenner jo familien på et annet vis og er veldig glad for at vi ikke alltid akutt plasserer barn etter barnehuset. For tenk deg for en påkjenning det er! Jeg har gjort det, men det er veldig, veldig få ganger.

Både disse og andre informanter understreket at de hadde møtt mange dyktige barnehusrådgivere. Som Bakketeig et al. (2021) fant i sin evaluering av barnehusordningen, mente flere av våre informanter at de barnehusansatte ofte inntok en mellomposisjon når politi og barnevern var uenige, for eksempel i drøfting om anmeldelse/varsel.

Oppsummering

I henhold til barnevernsloven kan barnevernstjenesten dele opplysninger med politiet (anmelde / varsle om mulig straffbart forhold) når dette er nødvendig for å fremme tjenestens oppgaver etter loven. Over en 20-årsperiode har administrative retningslinjer slått fast at dette nødvendighetskriteriet «i de fleste tilfeller» er oppfylt i barnevernssaker om mishandling, vold og overgrep. Vi kaller dette et mantra i myndighetenes normerende kommunikasjon.

Både lederne og de andre deltakerne i vår casestudie fortalte at politianmeldelse/varsel vurderes rutinemessig i alle saker om vold og overgrep, slik vi også fant i surveyen (se kapittel 5). I surveyen fant vi en klar trend der barnevernstjenestene oppga at de melder færre saker til politiet. Dette bildet stemmer godt med data fra casestudien. Samtlige ledere i de ni tjenestene fortalte om en nedgang i antall anmeldelser/varsel. Ifølge informantene skyldes dette at de har fått en mer differensiert tilnærming enn tidligere, da det i en periode var vanlig å anmelde de fleste saker om vold – såkalt «obligatorisk» anmeldelse.

I kapitlet har vi trukket opp to perspektiver på anmeldelse/varsel som var representert i materialet, ett strafferettsfokuseret perspektiv og ett barnevernsrettslig perspektiv, hvorav sistnevnte gir en mer restriktiv praksis enn det første. Der barnevernstjenesten anlegger et strafferettsfokuseret perspektiv på anmeldelse/

varsel til politiet, er vurderingstemaet knyttet til straffesaken og ikke til hvorvidt anmeldelse/varsel fremmer barnevernstjenestens oppgaver. Et barnevernsrettslig perspektiv legger vekt på om anmeldelse/varsel vil fremme barnevernstjenestens arbeid med saken. Det var bred enighet om at alvorlig vold skal anmeldes/varsles uansett.

Vår casestudie indikerer at det barnevernsrettslige perspektivet er på framgang i barnevernstjenestene, men vi finner at flere er usikre, særlig i møte med kritikk fra politiet. Denne kritikken handler gjerne om at tjenester anmelder/varsler for lite, og om at barnevernstjenestens håndtering av saken i en innledende fase ødelegger for politiets arbeid. Barnevernsarbeiderne får høre at de ikke tar vold mot barn på alvor, og at de prioriterer samarbeidet med foreldrene. Både basert på våre informanters erfaring og andre kilder⁵⁷ ser det ut til at politiets argumenter for anmeldelse/varsel handler om å avverge, om barnets rettssikkerhet og om å hjelpe barnet. Det kan synes som om de underkommuniserer det strafferettslige hovedargumentet, allmenn- og individualpreventive hensyn, som tilsier at samfunnet vil straffe voldsutøvere, uavhengig av hva de voldsutsatte selv ønsker, og uavhengig av hvilke konsekvenser det får for dem. I stedet kan det virke som om barnets rettssikkerhet (i strafferettslig forstand) har blitt et slags trumfkort for politiet i møte med barnevernstjenesten. De informantene som formidler det strafferettsfokuserede perspektivet i vårt materiale, ligger tett opp til politiets argumentasjon.

Det barnevernsrettslige perspektivet vektlegger barnevernslovens nødvendighetskriterium. Og mens politiet kritiserer barnevernstjenesten for å ødelegge for arbeidet i straffesaksporet, tok våre informanter opp flere eksempler på det motsatte, altså at straffesaken ødelegger for barnevernssaken. De viste til at anmeldelse/varsel medfører benektelse hos foreldrene og dermed hemmer barnevernstjenesten i å hjelpe barnet etter sitt lovverk. Videre pekte de på at politiet ofte ender med å henlegge saken, og at barnet da skal fortsette å bo sammen med voldsutøver i en situasjon der muligheten for å kunne hjelpe er betydelig svekket. I tillegg kommer at en anmeldelse / et varsel kan eskalere problemene i familien og øke risikoen for barna. Denne argumentasjonen stiller altså et grunnleggende spørsmål ved det vi beskrev som myndighetenes mantra: at en anmeldelse / et varsel *i de fleste tilfeller vil fremme* barnevernstjenestens oppgaver. Disse informantene formidlet at en anmeldelse / et varsel ofte snarere hemmer barnevernstjenesten i å utføre sitt lovgitte mandat. Framfor alt argumenterte de for at det ofte ikke er til barnets beste at barnevernstjenesten anmelder/varsler foreldrene. Vi oppfatter at de mest offensive barnevernlederne hevdet «barnets beste» som et konkurrerende trumfkort.

57 Vi sikter særlig til oppslag i media der politiet kritiserer barnevernstjenesten for å anmelde for lite, for eksempel: <https://www.aftenposten.no/norge/i/6nLEz/barnevernets-nye-rutiner-setter-barnas-rettssikkerhet-i-fare>, <https://www.nrk.no/sorlandet/politiet-mener-barnevernet-anmelder-for-lite-1.12997510>, <https://www.nrk.no/sorlandet/hevder-barnevernet-etterforsker-mot-politiets-vilje-1.13013906> og <https://www.nrk.no/sorlandet/barnevernet-avviser-kritikk-1.13043252>

Del IV Brukerstudie med barn og foreldre

Denne delen av rapporten presenterer resultater fra brukerstudien der vi intervjuet 13 barn og 17 foreldre som hadde hatt kontakt med barnevernstjenesten i en eller flere saker der vold eller overgrep var tema. Vi henviser til kapittel 2 for nærmere redegjørelse for metode og datamateriale.

Vi har delt framstillingen i tre kapitler:

Kapittel 11 Barn og unges erfaringer

Kapittel 12 Foreldres erfaringer når saken gjelder vold mot barnet

Kapittel 13 Når det er vold eller konflikt mellom foreldrene

11 Barn og unges erfaringer

Målet med dette kapittelet er å undersøke hvordan barn og unge som har fått tiltak fra barnevernstjenesten på grunnlag av at det har forekommet vold og/eller overgrep i familien, opplever møtet med barnevernet. Kapittelet har et utpreget barneperspektiv. Det innebærer at de voksne i disse barnas liv, som ansatte i barnevernet og foreldre, ikke har blitt intervjuet. I analysene forsøkes det heller ikke å resonnerer rundt eller prøve å forstå hva den aktuelle kontaktpersonen eller barnets foreldre la til grunn for sine beslutninger eller handlinger. Ettersom vi ikke har hatt tilgang til sakspapirer, vet vi heller ikke nøyaktig hvilke tiltak som ble iverksatt, eller hvordan prosessen har vært vedrørende ulike beslutninger. Alt dette kan forstås som svakheter ved studien. Samtidig rendyrker den valgte framgangsmåten analysen med sitt søkelys utelukkende på barnets perspektiv, nettopp fordi dette ikke veies opp mot voksnes forståelse eller begrunnelser. I dette finnes det en tydelig verdi; barnets stemme kommer fram i all sin tydelighet, uten å skrives om eller forklares av voksne stemmer (for ytterligere resonnerement rundt barns perspektiv, se f.eks. Bergnehr, 2019).

Kapittelet bygger på kvalitative intervjuer med 13 barn og unge. Antallet er av ulike årsaker relativt lavt (se metodekapittel 2). Resultatene er dog i tråd med andre studier fra Norge, der forskerne har intervjuet barn i barnevernet (se f.eks. Schrøder, 2021; Havnen et al., 2020; Paulsen, 2016).

Problemstillingene i denne delstudien er formulert i følgende spørsmål:

- Hvordan definerer barn vold, hva slags kunnskap har de, og kjenner de seg igjen i barnevernstjenestens forståelser?
- Hva slags erfaringer har barn med barnevernstjenestens arbeid i ulike faser? Har de blitt informert, involvert, fulgt opp og ivaretatt? Har hjelpetiltak vært relevante, og opplever de at barnevernstjenestens tilnærming er tilpasset deres bakgrunn og livssituasjon?

Disse problemstillingene ble operasjonalisert i tre hovedspørsmål, alle tilknyttet spørsmålet om erfaringer med barnevernstjenestens arbeid. Under hvert spørsmål vises eksempler på konkrete spørsmål som ble stilt i intervjuene. Konkrete spørsmål om volden ble ikke stilt på en systematisk måte til alle informantene, med tanke på at hoveddelen av intervjuene ble gjennomført digitalt, og at mer spesifikke spørsmål om barnets utsatthet ikke var mulig å gå inn på under disse forutsetningene.

1 Hvilke tiltak / hvilken hjelp har du fått?

- Hvordan var det å treffe dem som jobber i barnevernstjenesten? Hvordan har du opplevd kontakten med henne/ham?
- Har det vært ulike personer eller en og samme?

- Hvor ofte har dere hatt kontakt, og hvem tar kontakt?

2 Opplevelsen av tiltak/hjelp

- Hva fungerte bra/dårlig i kontakten deres?
- Er det noe som kunne vært gjort annerledes?
- Hva skulle du ønske barnevernstjenesten kunne gjort for deg?
- Om du skulle snakke med en annen gutt/jente som snart skulle ha kontakt med barnevernstjenesten for første gang, hvilke råd ville du gitt ham/henne for at det skulle fungere bedre?

3 Medvirkning

- Fikk du informasjon om det som skulle skje? Etter at du hadde fortalt?
- Var det vanskelig/lett å forstå informasjonen du fikk? Hvordan kunne du fått informasjonen på en bedre måte?
- Hvis du sa det du ville eller tenkte, opplevde du at de voksne hørte på deg?

Metoden er nærmere omtalt i kapittel 2. Avsnittet struktureres ved hjelp av oppdragets to hovedtema (1 hva slags kunnskap barna har, og om de kjenner seg igjen i barnevernstjenestens syn og forståelse, og 2 erfaringer med barnevernstjenestens arbeid).

Hva slags kunnskap har barna, og kjenner de seg igjen i barnevernstjenestens forståelser?

Som nevnt over tas ikke spørsmålet om vold spesifikt opp i intervjuene. Likevel fortalte flere av barna om da barnevernstjenesten kom inn i deres liv første gangen, og hva de tenkte om at barnevernstjenesten en eller flere ganger hadde intervenert i deres liv. De fleste barna i denne studien fikk kontakt med barnevernet gjennom at en profesjonell, som en ansatt på krisesenteret, en psykolog eller lærer, sendte en bekymringsmelding. Flere barn tok selv kontakt med barnevernet, eller så tok familiemedlemmer kontakt og ba om hjelp. Dette skjedde ofte flere ganger.

De fleste barna hadde opplevd omsorgsovertakelse, noen med en viss grad av dramatisk. Med noen unntak der barn uttrykte liten forståelse for hvorfor innsatsen var nødvendig, viser analysen at de fleste hadde stor forståelse for hvorfor det var nødvendig for barnevernstjenesten å gripe inn. Volden, overgrepene, alkoholen og bråket var altfor omfattende og alvorlig og opplevdes som umulig å leve med. Derfor kan man forstå det som at barna stort sett var enige i barnevernstjenestens forståelse av volden som uakseptabel og umulig for et barn å leve med.

Isabel, 18 år, har flere ganger i sitt liv vært nødt til å flytte til et krisesenter for å få beskyttelse fra sin voldelige far. Krisesenteret har da sendt bekymringsmeldinger til barnevernstjenesten, som har satt inn ulike tiltak i familien. Isabel sier følgende:

Når en mor rømmer fra en voldelig far, som hun har to barn med, så er det ganske naturlig at det blir sendt en bekymringsmelding til barnevernet, og at de må gjøre noe.

Flere barn i studien uttrykte forståelse for at miljøet hjemme ikke var tilstrekkelig godt for at de skulle kunne bo hjemme, og at barnevernstjenesten derfor måtte gripe inn. Et fåtall barn beskrev hjemmesituasjonen som meget risikofylt eller til og med et spørsmål om liv og død. Svaret på om det var rett å ivareta og plassere barnet utenfor familien, er derfor utvetydig ja fra barnas side.

Når barna blir bedt om å tenke tilbake i tid, uttrykker flere at de helst skulle sett at barnevernstjenesten kunne kommet inn i livet deres tidligere, eller at måten de oppsøkte dem og familien på, kunne vært annerledes. Noen barn har erfaring med at barnevernstjenesten kommer hjem til dem, men at de gir beskjed så lang tid i forveien at de voksne i familien kan iscenesette et miljø som ikke viser hvordan det er å være barn og leve der. Andrea, 17 år, kunne ønske at barnevernstjenesten kom på uanmeldte besøk:

At de sier ifra at de kom på en måte, så har man tid til å for eksempel rydde hjemme og tenke litt gjennom hvordan man har tenkt til å oppføre seg når de kommer, og da er det jo *mye* som kan skjules. Og så kan man jo rekke å fortelle barna om hva som de kan og ikke kan si.

Andrea beskriver hvordan stefaren, som hun var redd for, alltid var hjemme når de kom. Dersom de hadde kommet uanmeldt, hadde de fått et *helt annet* inntrykk av hvordan det var, understreker Andrea og forteller i samme åndedrag om et hjemmemiljø preget av kaos. Det var sjelden mat på bordet, det var mye støy, og det fysiske hjemmemiljøet var så risikofylt at barn lett kunne skade seg.

Hvilken hjelp har barna fått, og hvordan opplever de hjelpen?

Spørsmålet om barns erfaringer med barnevernstjenesten ble operasjonalisert i tre hovedområder: hvilken hjelp de fikk, hvordan de opplevde hjelpen, og om/hvordan medvirkning forekom. Områdene overlapper til en viss grad.

Barna og ungdommene i studien har fått ulike former for hjelp, hvorav en del opplevdes som hjelpsomt, mens andre ting opplevdes som dypt problematisk og negativt. Som beskrevet ovenfor er det likevel ikke *at* barnevernstjenesten intervenerte i barnas liv som opplevdes problematisk, tvert imot ønsket mange barn i studien det, problemet er heller *hvordan* det gjøres. Dette drøftes mer detaljert nedenfor.

Ett interessant funn er at få barn, til og med de eldre, kunne beskrive hvilke typer tiltak som ble satt inn, og heller ikke begrunnelsen for disse tiltakene. Datamaterialet kan derfor ikke helt besvare spørsmålet slik vi hadde tenkt oss. En tolkning er at for flere av barna har tiltakene handlet om tvang, mens andre tiltak er frivillige, som støttesamtaler og leksehjelp. Ut fra måten barna beskriver hva som har skjedd, er det tydelig at flere av tiltakene har vært akutte, alternativt at barna opplever at de har vært akutte.

Ønsket om (gode) samtaler

Å snakke med ansatte i barnevernstjenesten opplevdes som «skummelt» av flere barn i studien. I en studie av Jahnsen et al. (2022) beskriver Tom, 9 år, møtet med barnevernet. Tom sier (s. 47) at han «... husker absolutt ingenting» fordi han hadde snakket med dem «... egentlig mest sånn i den perioden når jeg var sånn yngre ...». Videre sier han:

Det var litt sånn på en måte litt sånn.. jeg fikk litt sånn vondt i magen noen ganger, det husker jeg ... jeg ble litt sånn stresset når jeg skulle snakke med ... snakke med voksne folk om det, liksom. (Jansen et al., 2022, s. 47)

Tom selv mener at hans redsel har å gjøre med alderen hans, men også eldre barn kan beskrive sterke følelser av ubehag og redsel når de skal snakke med noen i barnevernstjenesten. Lignende funn som hos Jahnsen et al. (2022) fant Havnen et al. (2020), som skriver at

For noen ungdommer der saken gjaldt voldsproblematikk, ble det første møtet med barnevernet opplevd som kaotisk og skremmende, f.eks. ved at de ble hentet ut av klasserommet uten forberedelse. (s. 5)

Delvis kan man forstå dette som ubehag knyttet til det som Øverlien (2012) tidligere har beskrevet: at voldsutsatte barn ofte gir et bilde av de profesjonelle (som ansatte i barnevernet) som «ansiktsløse, kjønnsløse og navnløse». Hvis man er usikker på hvem det er som sitter framfor en, så kan det oppleves som ubehagelig eller til og med skremmende at man må fortelle om deler av sitt liv som man oppfatter som privat og sensitivt. Dersom man også har fått beskjed fra mamma eller pappa om at det som skjer hjemme, er hemmelig, og at ingen, og spesielt ikke barnevernet, skal vite om det, kan denne situasjonen være fylt av redsel og stress.

Andre ungdommer forteller om hvordan de ønsket å snakke med barnevernstjenesten, spesielt uten foreldrenes nærvær, men at det aldri skjedde. Andrea, 17 år, opplevde at barnevernstjenesten kom hjem til henne flere ganger i løpet av hennes barndom. De snakket imidlertid kun med foreldrene, noe som hun seinere i livet stiller seg spørrende til:

om de hadde snakket med meg først ... liksom ... du kan jo få et annet inntrykk av barnet når du snakker med barna alene, på en måte ... enn når du har to voksne ved siden av, på en måte.

Dette funnet kan ses i lys av det Aarset og Bredal (2018) kaller *erkjennelsesparadigme* (se også kapittel 8 i denne rapporten) i barnevernstjenestens arbeid med vold. For å kunne sette inn tilbud om hjelpetiltak har det blitt vurdert at det er nødvendig at foreldrene erkjenner at de har brukt vold. Andrea, og andre barn i studien, sier at deres omsorgspersoner ikke erkjente volden. Et spørsmål fra Andrea er hvorfor de ikke spurte henne, uten foreldrene, så hadde hun sagt det akkurat som det var.

Når barna fikk spørsmål relatert til delaktighet og medvirkning, kom ofte ønsket om den gode samtalen opp. Olava, 17 år, får i Jahnsen et al. (2022, s. 50) spørsmål om hva det var barnevernstjenesten gjorde som bidro til at hun opplevde en god dialog, og at hun ble hørt på:

Det å lytte til noen, det synes ... jeg føler at det synes fort hvis du gjør det eller ikke gjør det. Bare liksom med blikket ditt eller på måten du sitter på eller måten du snakker på og tonefall ... det er så mange små ting som får meg til å føle at jeg blir lyttet til, og det er den kombinasjonen.

Også barna i Eriksson og Näsman (2011) sin studie om voldsutsatte barns møte med den svenske sosialtjenesten beskriver hvordan kroppsspråk og tonefall er viktig for at kontaktpersonen ikke skal oppleves som «kald», og at de skal forlate møterommet med en opplevelse av å ha hatt en god samtale. Her ser det ut til å være rom for forbedring, og studier som undersøker barns møte med barnevernet, konkluderer ofte slik. Barna og ungdommene gir ofte de profesjonelle stryk når det gjelder kommunikasjon (se for eksempel Bijleveld et al., 2015).

God kontakt innebærer empati og varme

I likhet med andre undersøkelser av barns opplevelser av møtet med barnevernet (se f.eks. Viblemo & Meltevik, 2017) understreker de intervjuede barnas fortellinger viktigheten av å skape en god relasjon til den man skal få hjelp av. Dette er også beskrevet som helt sentralt i en britisk intervjustudie av voldsutsatte barn. Det er gjennom tillitsfulle relasjoner med profesjonelle at barn åpner opp og forteller, og at de får en fungerende og positiv relasjon til barnevernet (Jobe & Gorin, 2013).

Emma, 17 år, har bred erfaring med kontaktpersoner i barnevernstjenesten. Hun kan ikke huske hvor mange hun har hatt, men sier at hun har hatt mange forskjellige. Hun kommer med konkrete råd om hva som skal til for at hun opplever god kontakt med en kontaktperson.

Intervjuer: Kan du fortelle om en kontaktperson du har hatt som du hadde fin kontakt med, som du følte du hadde god kontakt med?

Emma: Jeg har ikke hatt kontakt med noen av mine kontaktpersoner.

Intervjuer: Nei, men er det noen som har vært litt mer ...

Emma: Ingen. Jeg har hatet alle sammen.

Intervjuer: Er det sånn, men fortell, hva er det de gjør som er så feil?

Emma: De kommuniserer ikke med meg, og jeg liker de bare ikke.

Intervjuer: Nei. Hva kunne de gjort for at du skulle like dem?

Emma: Ikke vært så strenge, kanskje ...

Intervjuer: Ja, okei, ja, om du kunne sagt til barnevernet at «denne kontaktpersonen vil jeg ha, jeg vil at hun skal være sånn og sånn og sånn», hva hadde du sagt da?

Emma: Jeg hadde sagt at jeg vil at min kontaktperson skulle lytte til meg, i alle fall prøvd å oppfylle mine ønsker, prøvd å forandre på det jeg ville forandre på, at de kunne være litt myke i personligheten, at vi kunne hatt noe felles så vi hadde noe å snakke om, noe annet, og at hun skulle bodd i mitt område.

Intervjuer: Ja, så lære å kjenne dem ...

Emma: Ja, og det har jeg aldri gjort.

Å bli lyttet til er ikke det samme som å få bestemme, det forstår Emma. Det hun ønsker, er at kontaktpersonen *prøver*, selv om det av ulike grunner ikke er sikkert at det kan oppfylles. Det hun også minner oss om, er hvor viktig det er som profesjonell å dele noe om seg selv, sånn at den man forsøker å hjelpe, opplever en form for gjensidighet. En litt mykere stemme og måte å møte andre på og å prioritere litt mer tid for samtaler med barn, til tross for en travel hverdag, er viktig for å få god kontakt. I en intervjustudie av utsatte barns opplevelser av møtet med barnevernstjenesten («child protection services») i England fant Bell (2002) at selv om det fantes blandede opplevelser, så hadde nesten alle barn hatt en kontaktperson som de hadde hatt en god relasjon til. Bell skriver:

One of the most effective ways of promoting and protecting the human rights of children in need, is through a relationship of trust. (Bell 2002, s. 3)

En tillitsfull relasjon tar imidlertid tid og energi å bygge opp. Flere av ungdommene beskriver hvordan de har hatt flere kontaktpersoner, både fordi kontaktpersonene har søkt seg til nye jobber, og barna derfor har fått nye, og fordi barna har flyttet mange ganger. Mimmi har bodd på ti ulike institusjoner og har hatt et stort antall kontaktpersoner. Dette kan være veldig krevende for et barn som tidligere har opplevd å bli sviktet og forlatt av voksne personer i livet. I Øverlien (2012) beskriver Kristine, 17 år, hvordan det kan føles å bytte kontaktperson ofte:

Jeg har hatt mange ulike kontaktpersoner. De har jo problemer med at det er mange som slutter og begynner ofte. Men stort sett, nå når jeg har vært lei meg og trengt å snakke med barnevernet, så har de byttet kontaktperson. Jeg har vært veldig lei meg og trengt noen å snakke med derfra, så har det kommet en

ny en, og så har hun kanskje ikke rukket å lese igjennom saken min, så må jeg fortelle alt på nytt. Det er sånt som sliter litt på deg.

Også Miriam, 18 år, i vår studie beskriver viktigheten av god kontakt med kontaktpersonen og hva som kreves for å få det til. Hun er, som andre barn og unge i studien, helt enig med barnevernstjenesten i at det var nødvendig å gripe inn i familien. Hun kjenner på et stort ansvar for sine yngre søsken og uttrykker at hun kjente dyp bekymring for dem da de levde med sine biologiske foreldre. Hun er imidlertid veldig misfornøyd med at barna ble plassert på forskjellige steder, og at hun, som er eldst i søskenflokket, ikke ble respektert og lyttet til. På spørsmål om hva barnevernstjenesten kunne gjort annerledes, svarer hun følgende:

De hjalp ved å ta meg ut av hjemmet, jeg så den, men ... jeg har ikke lyst til å si noe feil ... Jeg tror de gjorde som de har blitt lært ... Men de kunne gitt meg mer empati, de kunne hørt på **meg** og ikke bare alle andre, de kunne vist meg at det var ok å snakke med dem, at jeg bare kunne sagt «jeg har disse og disse issueene, hjelp meg», men det var ikke noe de ga meg.

Også Ayaan, 16 år, beskriver at det hun hadde ønsket, er å bli møtt med forståelse og at kontaktpersonen *virkelig lyttet og prøvde å forstå*. Når Ayaan blir spurt om framtiden, sier hun: «Jeg vil jobbe som kontaktperson i barnevernet. Da skal jeg lytte og aldri noensinne få barn til å føle at de blir straffet for at de forteller!»

Mangelen på et barneperspektiv

Skivenes og Strandbu (2006) resonnerer rundt begrepet «barneperspektiv» og mener at det består av tre aspekter på to ulike nivåer. Barneperspektivet kan forstås på et strukturelt nivå, det vil si at barn og unge har en særskilt posisjon i samfunnet der profesjonelle plikter å bekrefte barn som juridiske subjekter og opprette samfunnssystemer som er tilpasset deres særskilte rettigheter. Barneperspektivet kan også forstås på et individuelt nivå, ved at barn fortjener synlighet i sin egen rett som personer, men også ut fra den konteksten det individuelle barnet lever i.

Flere av barna som ble intervjuet i studien, beskriver at hjelpen de fikk, ikke i tilstrekkelig grad tok hensyn til deres perspektiv, og her kan man se mangler både på strukturelt og individuelt nivå. De spørsmålene de tar opp i sammenheng med dette, kan forstås som typiske for barn og unge. Ett eksempel på dette er den lojalitetskonflikten man kan havne i som barn, som det å selv be om hjelp ettersom man så inderlig godt vet at man trenger det, samtidig som man er redd for, og har dårlig samvittighet for, hva det innebærer for foreldrene. Lojalitetskonflikter i relasjon til foreldre når det gjelder barnevernssaker, er en problematikk som ofte tas opp i litteraturen (se f.eks. Strandbu & Vis, 2008). Ayaan, 16 år, beskriver hvordan familien først fikk kontakt med barnevernstjenesten ved at hun tegnet en tegning på skolen som viste hvordan moren slo søsknene hennes. Læreren sendte en bekymringsmelding til barnevernstjenesten. Hun resonnerer i intervjuet rundt hvordan tegningen kan forstås som et rop om hjelp, men hvordan det samtidig førte til at hun i flere år

måtte gjøre opp for denne handlingen, og hvordan hennes mor ennå ikke har tilgitt henne.

Ayaan: Jeg prøvde hele tiden å fikse det jeg hadde knust.

Intervjuer: Hva måtte du fikse, og hva hadde du knust?

Ayaan: Det var jo jeg som hadde sagt at jeg ble slått hjemme, det var det som fikk dem til å utrede.

Måten Ayaan forsøker å «fikse» på, gir henne – og barnevernstjenesten – stadig problemer, ettersom hun saboterer tiltakene de setter inn. Her opplever Ayaan at barnevernstjenesten ikke kan sette seg inn i hennes situasjon og det at hun «tenker på det jeg har gjort, hver dag, at det er min feil, jeg skylder mamma, for resten av mitt liv». Istedenfor å se den lojalitetskonflikten Ayaan sliter med, mellom mammaen og de bånd hun har med henne, og barnevernstjenesten og deres ønske om å beskytte Ayaan og hennes søsken, så opplever hun at barnevernstjenesten blir sinte og ikke forstår.

En lignende situasjon står Miriam, 18 år, i. Hun og hennes søsken ble alle plassert i ulike hjem, og de fikk ikke ha kontakt med foreldrene. Miriam ser at søsknene ikke har det bra, og opplever at hun, som den eldste, må forsøke å «ordne opp». Hun tilrettelegger derfor kontakt mellom foreldrene og barna, noe hun får kritikk for.

Jeg ble dratt mellom foreldrene og søsknene mine, jeg ble dratt i fra alle kanter, og det så de ikke, men det var også lett for meg å skjule det, jeg tror ikke noen så det, jeg tror faktisk at det er første gangen jeg forteller det for meg selv høyt, men jeg ble dratt, jeg prøvde å kommunisere med alle.

Samtidig som Miriam er kritisk til at barnevernstjenesten ikke så hvordan hun ble dratt i fra alle kanter, og hvor vanskelig det var for henne, så viser hun samtidig forståelse. Det var ikke bare barnevernstjenesten sin feil, hun er god til å skjule ting, sier hun. Med kunnskap om barn og barns perspektiv er det rimelig å anta at det hadde vært mulig for de ansatte i barnevernstjenesten å se denne lojalitetskonflikten, og med det kunne de både bekrefte Miriam og støtte henne i hennes vanskelige situasjon.

Det Ayaan og Miriam beskriver her, er vekten av relasjoner, som iblant går på bekostning av deres egen sikkerhet og velferd. Dette kan også forstås å stå i motsetning til den individuelle rettighetstilnærmingen som Skivenes og Strandbu (2006) beskriver ovenfor. Jentenes lojalitet og opptatthet av relasjoner kan innebære at de ikke får sine rettigheter oppfylt, og viser hvor komplekst og utfordrende omsorgsovertakelse av barn kan være.

Mimmi, 16 år, får spørsmål om hun kan gi noen råd til en kontaktperson i barnevernstjenesten, om hvordan hun mener at de kan få en god relasjon til de barna de skal hjelpe:

Intervjuer: Hvordan skal man være, om man skal hjelpe barn og unge som er i din situasjon, hvordan skal man være for at det virkelig skal fungere bra?

Mimmi: Det er et vanskelig spørsmål, for det er individuelt hva hver og en trenger. Men det jeg tenker at alle burde ha, er en kontaktperson som er villig til å lytte og prøve å forstå når ting er vanskelig, også ting som er symptomer på at man har det vanskelig, reaksjoner på det. Det har vært viktig for meg.

Det Mimmi beskriver, kan forstås som at hun mener at en god kontaktperson ikke bare skal forsøke å løse den rådende situasjonen. Vedkommende må også ha en dypere forståelse for at barn og unge som har levd med vold og overgrep, kan utvise en atferd som kan være utfordrende å håndtere, og tolke denne atferden som et symptom på voldsutsattheten. En kontaktperson som har denne kunnskapen, mener Mimmi, klarer også å lytte og ha tålmodighet, til tross for at barnets atferd kanskje er vanskelig. Å kunne innta et barns perspektiv, til tross for utfordringer i form av en atferd som kan være krevende å møte, tidspress og en stressende hverdag, og iblant begrensede ressurser, er en egenskap Mimmi mener alle kontaktpersoner burde ha.

Opplevelse av medvirkning

De siste tiårene har innebåret en tydelig dreining mot å se på barn som aktører, spesielt etter ratifiseringen av FNs konvensjon om barns rettigheter (barnekonvensjonen). Dette endrede synet på barn og barndom kan ses i sammenheng med barns medvirkning. Å se barn som kompetente aktører har økt interessen for hva barn mener, og at barns synspunkter skal tas hensyn til i ulike beslutningsprosesser (Øverlien, 2012). Barn og unge i denne studien opplever likevel ofte at de ikke er tilstrekkelig delaktige i beslutninger som har stor innvirkning på deres liv.

Når ting skjer plutselig

Flere av barna tar opp problematikken med at ting skjer plutselig og uten at barna kjenner til det eller får mulighet til å forberede seg. Dette handler for eksempel om bekymringsmeldinger som sendes til barnevernstjenesten uten at barnet vet om det, og flytting som skjer uten at barnet har hatt mulighet til å forberede seg. Sara, 17 år, som blir intervjuet i Jahnsen et al. (2022), går i samtaler hos en psykolog. I studien (s. 48–49) forteller Sara hvordan psykologen lover å gi Sara beskjed dersom hun som psykolog tenker å melde fra til barnevernstjenesten, men når det skjer, er det uten Saras kjennskap. Sara sier:

Det tok meg litt på sengen, holdt jeg på å si ... jeg forventet ikke at hun skulle gjøre det i det hele tatt. Hun sa at «hvis jeg eventuelt skulle gjøre noe, så går jeg gjennom deg først, jeg snakker med deg først». Men det skjedde ikke. Jeg bare kom hjem fra skolen en dag, og hun [mamma] bare satt der. Hun bare «hva har du gjort nå?!» Aahhhh, det var virkelig ille for meg.

Når melding er sendt, venter Sara lenge på at noe «skal skje». Når hun snakker med barnevernstjenesten om hvorfor ingenting skjer, får hun til svar at de ikke bare kan komme og «røske ungene fra [foreldrene]». Når Sara seinere ser at barnevernstjenesten agerer, så skjer det raskt og uten forvarsel. Hun får beskjed om at de kommer til skolen om en time for å hente henne, hvilket hun opplever som problematisk ettersom hun «ikke vil skippe timer». Hun ønsker derfor en annen møteplass:

Jeg skjønner jo at de har det så travelt og har veldig mye å gjøre og sånn ... jeg skjønner jo det. Men og så har dem brukt *såååå lang tid* [med å behandle bekymringsmeldingen] og så *plutselig* bare en dag, bare ok, *nå* kommer vi, liksom. Jeg har egentlig ... trippet litt på tå og liksom ventet på at de skulle ringe, men jeg har ikke ventet på at de skulle liksom *om en time* komme og snakke med deg, liksom.

Også yngre barn kan oppleve at det «plutselige» kjennes skremmende og forvirrende. Isabel var 8 år da hun for første gang kom i kontakt med barnevernstjenesten:

Jeg hadde akkurat kommet hjem fra krisesenter og hadde første dagen på skolen igjen etter at jeg kom hjem. Og da var det en mann som hentet meg i klasserommet, som visstnok var min kontaktperson i barnevernet. Det var skummelt, for jeg visste jo ikke noe om dette på forhånd. Og så plutselig kom det en fremmed mann som skal prate med meg om hva som skjedde hjemme. Jeg hadde ikke mulighet til å ha med meg en lærer eller en trygg person. Så jeg måtte sitte helt alene og bare fortelle om bråk og vold og alkohol. Men jeg traff aldri han igjen, jeg hørte aldri fra dem igjen før i 2017, da jeg var 15 år gammel, da det ble ny sak.

Det første møtet med barnevernstjenesten var også farget av at Isabel hadde «hørt veldig mye skremmende om barnevernet, hvordan de tar og kidnapper unger, så jeg var ganske redd». At barnevernet var farlige og tok barn fra foreldre, hadde Isabel hørt av en klassekamerat som var misfornøyd med å bli plassert i fosterhjem, men også fra sine egne foreldre som truet med at barnevernet ville komme og ta dem om de ikke oppførte seg.

Som beskrevet i studien *Krisesenter – kommunenes arbeid og oppfølging i reetableringsfasen* (Jahnsen et al., 2022) opplever barn å få beskjed på kort eller uten varsel om møter eller at de skal flyttes. Dette kan forstås som at barna forventes å være tilgjengelige både mentalt og fysisk, og at de skal ordne det praktiske med å finne riktig tid og sted å møte barnevernstjenesten på. Med bakgrunn i at livet til barn som lever med vold, i utgangspunktet er stressende på grunn av mye usikkerhet i den ustabile hverdagen, kan det at ting skjer plutselig og uten informasjon, oppleves som ekstra belastende. Til og med det at møtet mellom barnevernstjenesten og barnet skal skje på skolen, og i skoletiden, er noe flere barn tar opp som problematisk. Resultatet er i tråd med andre studier som inkluderer barn med erfaringer fra barnevernet, som Havnen et al. (2020) og Lurie

et al. (2018). Som diskutert av Eriksson og Näsman (2011) blir spørsmålet om det er barna som skal tilpasse seg kontaktpersonenes kontortider, eller om det er kontaktpersonene som skal tilpasse seg barnas skolegang. Saras fortelling setter også søkelys på spørsmål rundt bekymringsmeldinger og det at når barn melder selv, eller de forteller til en profesjonell som så melder, kan det resultere i sterke reaksjoner eller sanksjoner fra familiemedlemmer. At det skjer vold og overgrep i hjemmet, er ofte hemmeligheter som barn bærer på. De kan bli truet til stillhet, og når hemmeligheten kommer ut, kan det sette barnet i en risikabel situasjon (Øverlien, 2012).

At ting skjer for plutselig uten at barnet får mulighet til å forberede seg, er noe flere barn tar opp under intervjuene. Fra barnevernstjenestens perspektiv kan det være nødvendig å handle raskt, og i de situasjonene er det kanskje verken mulig eller ønskelig at barnet involveres. Sannsynligvis har flere av barna vært med på det barnevernstjenesten kaller voldsrutine, der de snakker med barnet først uten å informere foreldrene på forhånd (se kapittel 7). Ettersom de ansatte i barnevernstjenesten som har tatt beslutningene som ligger bak barnas fortellinger, ikke er intervjuet i studien, vet vi ikke begrunnelsen for deres handlinger. Likevel er det viktig å se på barnas perspektiver på hva beslutningene innebar for dem, og hvordan de påvirker deres liv.

Viktigheten av ærlig informasjon

At flere barn opplever at barnevernstjenesten handler uten forvarsel, innebærer også at de ikke opplever at de får informasjon om hva som skal skje med dem, og hvorfor det skjer. Dette er noe flere studier som har inkludert barn som har vært i kontakt med barnevernet, konkluderer med. Barn forventer seg både delaktighet og informasjon, og her svikter ofte voksenverdenen (se f.eks. Eriksson & Näsman, 2011; Skivenes & Strandbu, 2006). Det finnes imidlertid stemmer i materialet som avviker fra tidligere funn. Olava, 17 år, har hatt mye kontakt med barnevernstjenesten etter at hun og moren hennes har fått hjelp på krisesenteret og en sak om samvær var i retten. Som beskrevet i Jahnsen et al. (2022) hadde Olava stort behov for informasjon under rettssaken og opplever at hun har fått god hjelp av barnevernstjenesten.

De var så ærlig med meg! Og liksom la ikke noe skjul på ting, og når jeg spurte et spørsmål, så svarte de så godt de kunne, for eksempel. Akkurat som at de gjorde det for min skyld ... og *de var også faktisk på min side* ... de *virkelig* skjønnte hvordan det var for meg ... De fortalte meg ting når jeg lurte på ting, og det at jeg fikk informasjon om hva som skjedde, og den informasjonen jeg trengte etter ... jeg følte at det ble fortalt til meg på en ærlig og ordentlig måte. Selv om det var *hardt å høre*, så var det veldig fint.

Emma, 17 år, har flyttet mellom åtte ulike fosterhjem og institusjoner og byttet skole sju ganger. Hun beskriver at selv om hun har visst at hun skal flytte, opplever hun likevel at ting skjer for raskt, og at barnevernstjenesten ikke har gitt henne informasjon og forberedt henne tilstrekkelig på det som skal skje.

Emma: Det blir liksom snakket om en lengre tid før det skjer, og da forklarer de at nå må du kanskje flytte, og jeg får være med på å si ja eller nei, men jeg føler uansett ikke at de samarbeider med meg.

Intervjuer: Nei. Og hvordan hadde du valgt at de skulle gjøre det så du kunne vært mer med?

Emma: Kanskje forklare litt mer om hva som skal skje, ikke bare flytte meg. Forklare hvorfor det er sånn, og kanskje la meg besøke før jeg skal flytte dit, ikke bare flytte *med en gang* når de har bestemt det.

Også Mimmi, 16 år, beskriver mange flyttinger, flere ganger mellom institusjoner som ligger langt fra hverandre geografisk.

Intervjuer: Har du følt at du har vært delaktig i de beslutningene barnevernet har tatt, har du fått informasjon om det som har handlet om deg?

Mimmi: Til tider har det vært ganske mye informasjon, og noen ganger ikke. En gang sa de «her skal du bo fast, en fast plassering», og så har de kommet fire dager etter jeg har flyttet dit, og sagt «nei forresten, du skal flytte likevel», og jeg vet ikke hvorfor eller hvor jeg skal flytte. Og en gang sa de «vi skal på en overraskelsestur», og så tok de meg med til en ny institusjon. Jeg visste ikke at jeg skulle flytte, så jeg sa ikke ha det til personalet eller noen. Jeg mistet veldig tilliten til barnevernet da.

I likhet med Emma beskriver Mimmi hvor vanskelig det kan være at ting skjer så plutselig, at en så vesentlig sak som å flytte blir endret på i løpet av fire dager. Men i tillegg beskriver Mimmi hvordan hun også har følt seg lur, ettersom hun ikke fikk vite hva det egentlige formålet med reisen var. Det var ingen morsom overraskelsestur til et spennende reisemål, men enda en flytting.

Når barn resonnerer rundt hvorfor det er viktig at de medvirker i beslutninger og prosesser, handler det både om at de mener at beslutninger blir riktige når de har vært med og fått sin stemme hørt, og at deres følelse av å være viktige, at de har en verdi som subjekter, påvirkes av deres mulighet til å delta i beslutningsprosesser (se også Eriksson & Näsman, 2011). Indirekte kan man også lese dette i Emmas fortelling. Kanskje kunne alle hennes flyttinger vært unngått, eller i det minste redusert, dersom hun selv fikk være med og bestemme.

Dessuten betyr mange flyttinger mange voksne og barn som hun har måttet forholde seg til, og også at relasjoner har blitt brutt, og det har vært nødvendig å skape nye. I en situasjon hvor man har med seg vanskelige erfaringer, som å ha vært utsatt for vold, kan dette være ekstra vanskelig og krevende.

Oppsummering og diskusjon

Dette kapitlet om barn som brukere, og deres erfaringer med barnevernstjenesten, har tatt utgangspunkt i de to hovedproblemstillingene fra oppdraget vi ble tildelt.

Oppsummert hadde de fleste barna stor forståelse for hvorfor det var nødvendig for barnevernstjenesten å gripe inn, og flere sa at de helst skulle sett at barnevernstjenesten kunne kommet inn i livet deres tidligere.

I denne siste delen av kapitlet ønsker vi å diskutere noen funn som går på tvers av hele datamaterialet: barns forståelse av barnevernstjenesten som myndighet, barns rett til deltakelse og medvirkning og barns aktørskap og den samfunnsmessige sårbarhetsdiskursen.

Barns forståelse av barnevernstjenesten som myndighet

Tidligere forskning om brukeres erfaringer med barnevernstjenesten har på ulike måter tatt opp tematikken rundt barn og voksnes frykt for barnevernet, deres syn på barnevernstjenesten som «damer som tar barn fra foreldrene», og deres forståelse av barnevernet som allmektig (se f.eks. Øverlien, 2012; Fylkesnes et al., 2015; Havnen et al., 2020). Frykten for barnevernet og deres, hva man forstår som, ubegrensede makt har framfor alt blitt diskutert i sammenheng med minoritetsgrupper (se f.eks. Vassenden & Vedøy, 2019; Handulle, 2022). I denne studien er det unge med både majoritets- og minoritetsbakgrunn som tematiserer frykt. Likevel er det kun barn med minoritetsbakgrunn som nevner at deres foreldre har forlatt Norge og flyttet til et annet land i frykt for, eller for å unnslippe, det norske barnevernet.

De unges forståelse kommer fra egne erfaringer og av at de mest sannsynlig har snakket med andre barn og unge de har vært plassert sammen med, men også av at de har fått med seg den nasjonale og internasjonale kritikken mot det norske barnevernet. Som flere studier har vist kan debatten om norsk barnevern være følsom på sosiale medier (se f.eks. Stang, 2018a; Endestad, 2021), og ikke sjelden er denne debatten sterkt polarisert og negativ. Dette kan innebære at personer som får sitt hovedinntrykk av barnevernet fra sosiale medier, har et dårligere inntrykk av barnevernet enn de som ikke får det (Sentio Research, 2021). Dette kan også være noe barn og ungdommer deltar i. I Øverlien (2012) ble det beskrevet hvordan informantene i studien, barn og unge som har levd med vold i hjemmet, hadde sterke negative oppfatninger av barnevernet til tross for at de hadde lite erfaring med dem. For eksempel ble det beskrevet et bilde av barnevernstjenesten som at de i hovedsak jobber med tvangsmidler, selv om barnevernstjenesten i stor grad bygger på tiltak som er frivillige. En konklusjon i studien var derfor at barnevernstjenesten aktivt må jobbe for å spre kunnskap om sin virksomhet, for å motvirke misforståelse og unødig frykt. I dag, 10 år seinere, har en bølge av negativ kritikk mot det norske barnevernet vokst fram, for eksempel resulterte de nylige dommene i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) i stor mediaoppmerksomhet. Oppfordringen om å snu de negative holdningene er dermed større i dag.

Barns rett til deltakelse og medvirkning

Barns medvirkning i barnevernet er et tema i flere norske studier (se f.eks. Ormstad et al., 2020; Paulsen, 2016; Jensen, 2014; Skivenes, 2015), der kritikk ofte rettes

mot at barn og unge ikke får tilstrekkelig informasjon i spørsmål som berører dem, og mulighet til reell medvirkning. Barns rett (men ikke plikt) til å delta med sine synspunkter i alle spørsmål som angår dem og deres liv, framgår med all tydelighet i FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen, art. 12). Barnekonvensjonen ble vedtatt i 1989. Norge, som et av de første landene i verden, ratifiserte konvensjonen i 1991 og inkorporerte den i norsk lov i 2003, gjennom menneskerettsloven § 2 fjerde ledd, jf. § 1. Konvensjonen stadfester barns rett til beskyttelse fra alle former for vold (art. 19), men også rett til deltakelse og å få sin stemme hørt. Synspunktene skal tillegges vekt etter alder og modenhet. Barns rett til medvirkning i tråd med dette ble en del av Norges grunnlov i 2014. I ny barnevernslov, § 1-4, slås det fast at et barn som er i stand til å danne seg egne meninger, har rett til å medvirke i alle saker som angår barnet etter loven, uavhengig av foreldrenes samtykke og uten at foreldrene informeres på forhånd. Norge blir ofte trukket fram som ledende når det gjelder barns rettigheter, og anses å være et av de mest barnesentrerte samfunn i verden (Skivenes, 2015).

Retten til å uttale seg innebærer at barnevernstjenesten plikter å tilrettelegge for at barn skal kunne uttale sine synspunkter. Barna som deltok i denne studien, opplevde flere mangler ved dette, som vi har sett. Dette samsvarer med større studier som har vist at så mange som 40 % av barn under 6 år i barnevernstjenestens undersøkelsesarbeid ikke blir snakket med, mens 73 % av barn over 6 år ble snakket med (Havnen et al., 2020). Studier som sammenligner barns handlingsrom for deltakelse i barnevernssaker mellom ulike land, finner at barn i Norge har mindre handlingsrom enn barn i for eksempel England og USA (Skivenes, 2015). I en systematisk kartlegging av studier i Europa under en 20-årsperiode ble barn og unges erfaring med medvirkning i møte med barnevernstjenester undersøkt. Flere barrierer for medvirkning ble identifisert, som høyt arbeidspress og mangelfull opplæring av ansatte (Ormstad et al., 2020).

Slik det framgår av Aadnanes (2017), er det å fortelle om vold og overgrep en tidkrevende og relasjonell prosess. For at barn skal kunne dele sine synspunkter, spesielt når temaet er sensitivt, kreves det tid, tålmodighet, trygge rammer og et barnevennlig fysisk miljø (se Øverlien & Holt, 2021, for ytterligere diskusjon). Spesielt burde viktigheten av å tilrettelegge for at yngre barn skal kunne fortelle, eller formidle på andre måter, belyses. Her kreves det særskilt kompetanse som blant annet omfatter en reaksjonsevne rundt barns signaler med tanke på at yngre barn ofte har et mer begrenset språk, at yngre barn har større behov for pauser, og hvordan lek kan benyttes i samtale med små barn. Men, som flere barn i denne studien belyste, i tillegg til å gi god tid og et trygt miljø ønsker barn at den profesjonelle, som barnet forventes å kommunisere med om vanskelige ting, gir noe av seg selv i samtalen. Det innebærer ikke at man som profesjonell trenger å bli privat, men at det kreves tillit for å våge å åpne seg, og at den tilliten er lettere å oppnå dersom man viser interesse for barnets liv og deler noe fra sitt eget. Som Tunestveit et al. (2021) belyser, er relasjonen mellom barn og den profesjonelle avgjørende for barns opplevelse av å bli tatt på alvor.

Av barnevernsloven § 1-4 framgår dette: «Barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine meninger. Barnet skal bli lyttet til, og barnets meninger skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet.» Informasjonen skal gis på en aldersadekvat måte, og man bør forsikre seg om at barnet har oppfattet den korrekt. Dette stiller store krav til den ansatte, det krever kunnskap om både hva som er et aldersadekvat språk, og dermed kunnskap om barns språkutvikling, og hvor mye og hvilken informasjon barnet kan ta til seg. Det krever også et syn på barn som gjør at man klarer å veie barns rett til beskyttelse og støtte opp mot barns rett til deltakelse og medvirkning. Et tyngdepunkt på barn som sårbare og med behov for beskyttelse kan hindre gode betingelser for reell medvirkning (se Hasle et al., 2021). Her er det viktig å understreke at barna i studien beskrev at de forsto at det å bli lyttet til, få delt sine synspunkter og få informasjon ikke betyr at de skal bestemme. Tvert imot uttrykte flere av barna et ønske om å få slippe det. Likevel er det viktig at barn får hjelp til å forstå hvordan deres synspunkter blir tatt hensyn til, alternativt hvorfor dette ikke har vært mulig. Et barn som opplever at de har fått delta i en prosess, kan også forstå hvorfor ikke alt kan bli nøyaktig som man ønsker. Uten deltakelse skapes misnøye, mistro og en følelse av maktesløshet i sitt eget liv. Andre studier, som Lurie et al. (2018), viser også at barn som får sagt sin mening, og som opplever seg hørt, er de som er mest positive til barnevernet.

Barns aktørskap og den samfunnsmessige sårbarhetsdiskursen

Flere av barna og de unge i studien beskriver hvordan de ser på seg selv som aktører i situasjonen, som har en sentral betydning for det som skjer, men opplever ikke at de blir møtt på en måte som speiler det aktørskapet de selv tilskriver seg. Dette er noe som inngående belyses i Schrøders (2021) avhandling om ungdommers møte med barnevernstjenesten. Schrøder beskriver hvordan hennes unge informanter beskrev at det var en lang og krevende prosess før de åpnet opp og fortalte om omsorgssvikten, og at de trengte hjelp, men at informantene fra barnevernstjenesten ikke bekreftet denne prosessen, men så på meldingen som starten på barnevernssaken. Schrøder skriver videre:

Ungdommene ga uttrykk for å forstå seg selv som kompetente aktører som påvirket eget liv både før og underveis i, kontakten med barnevernet. Ungdommenes aktive bidrag og ungdom som noen som tar et selvstendig ansvar for eget liv, var i liten grad synlig i sentrale styringstekster og var et perspektiv de barnevernsansatte jeg intervjuet i liten grad forholdt seg til. De barnevernsansatte fremmet isteden en forståelse av ungdom som under utvikling. Dette kom til uttrykk ved at de ansatte beskrev ungdom som sårbare og i behov for beskyttelse av voksne. I tillegg var det flere som anså ungdom som å kunne være lite reflekterte, og ikke like pålitelige som voksne. (Schrøder, 2021: ix)

Barn og unges aktørskap blir også i vår studie iblant smertelig tydelig gjennom måten de jobber på for å få kontroll over sine liv, hvordan de kjemper for å balansere alle forventningene fra de profesjonelle, foreldre og andre voksne, samtidig som de er i en livsfase hvor de utforsker relasjoner og miljøer og lærer seg selv å kjenne.

De eldre barna kjenner ofte på et stort ansvar for sine yngre søsken, og de havner ofte i lojalitetskonflikter mellom voksne. De jobber hardt for å få en fungerende hverdag og med å lykkes på skolen, til tross for store utfordringer i form av nye hjem å forholde seg til, nye barn og voksne de må lære å kjenne, i tillegg til traumatiske opplevelser fra barndommen.

Dette aktørskapet, som blir så synlig i intervjuer med voldsutsatte barn, må forstås opp mot den dominerende diskursen om barn som sårbare. Barn og unge forstås i dag som sårbare på flere nivåer, både som individer, som gruppe og på samfunnsnivå (Jonhed, 2021). Sårbarhetsdiskursen, som står i sterk kontrast til hvordan barn og unge i denne studien beskrev seg selv, er en vanlig diskurs når samtalen dreier seg om utsatte barn og unge (se f.eks. Bagattini, 2019). Denne diskursen er på ingen måte «feil» eller irrelevant når vi snakker om barn utsatt for vold, overgrep og omsorgssvikt. Barna er offer for volden som skjer i deres hjem, og i offerskapet finnes en sårbarhet som gjør at barn trenger beskyttelse. Dette kan også ses i lys av at barna i studien er enige i barnevernstjenestens forståelse av volden som uakseptabel og umulig for et barn å leve med. Barna vet at de har behov for omsorg og beskyttelse. Foreldre som av ulike grunner ikke kan gi barna den omsorgen de trenger, blir vanskelige å leve med. Problemet er når vår måte å tenke på og møte disse unge blir så farget av vår forståelse av dem som i behov av beskyttelse, at vi ikke ser deres handlinger eller deres resiliens. Synet på barn som sårbare kan låse dem fast i posisjoner som ikke hjelper dem, hvilket blir et slags paradoks. Selve forståelsen av barn som sårbare kan bidra til at de blir mer sårbare, man velger å ikke se handlingene deres og styrke dem. Man forstår det som at barn skal slippe ansvar, slippe å bli involvert. Den synlige sårbarheten kan også føre til at voksne trekker seg tilbake, at det blir for vanskelig. Vi vil ikke vite at det lever et barn blant oss i slik utsatthet. Faktisk står ikke aktørskapet i motsetning til offerskapet, det er rom for begge i barns hverdagsliv.

Til slutt, i tråd med Eriksson og Näsman (2011), mener vi at profesjonelle som møter utsatte barn og unge, må møte barna både som barn som trenger hjelp og beskyttelse, men også som reflekterende og handlende personer med rett til makt og kontroll over sine egne liv. Antallet barn som har deltatt i denne studien, er for få, og vi har ikke hatt mulighet til å gjennomføre oppfølgingsintervjuer for å, på en inngående måte, beskrive hvordan man som profesjonell kan oppnå dette. Her henviser vi istedenfor til andre, mer omfattende, studier, referert til i kapittelet, som beskriver dette (se f.eks. Paulsen, 2016, som i sin avhandling beskriver hvordan en modell der man skiller mellom tilstedeværelse og medvirkning, kan bidra til at man tydeligere ser at medvirkning handler om mer enn at man inviterer barn til møter og samtaler). Likevel er forhåpningen at de unges stemmer har kunnet gi oss noen indikasjoner på hvordan møtet mellom barnevernstjenesten og utsatte barn kan oppleves fra barnas perspektiv. Barn og unge ønsker å bli møtt på en respektfull måte, og de formidler at dette innebærer å bli lyttet til, bli trodd og at den voksne agerer. Denne studien, sammen med andre studier hvor barn med erfaring fra barnevernstjenesten har vært informanter (se f.eks. Schrøder, 2021; Havnen et al., 2020; Kazemi & Vogel, 2022), viser at det som tilsynelatende virker

selvsagt, at man som barn skal bli lyttet til og tatt på alvor, fremdeles ikke fungerer godt nok i lys av lovgivning og konvensjoner. Intervjuene viser også at hjelpen må være individtilpasset, da hvert barns situasjon er unik, samtidig som barn som gruppe har særskilte rettigheter. Ikke minst har barna og ungdommene i studien som lever med alvorlig vold, overgrep og omsorgssvikt, ønsker om at barnevernstjenesten skal gripe inn og sette inn tiltak, og de ønsker respektfulle, gode og tillitsbaserte samtaler med sine kontaktpersoner. Dette er det best mulige utgangspunktet for et godt og framgangsrikt barnevernsfaglig arbeid.

12 Foreldres erfaringer når saken gjelder vold mot barnet

Som beskrevet i kapittel 2 har vi intervjuet 17 foreldre om deres erfaringer med barnevernstjenesten. Vi har valgt å dele analysen av disse dataene i to kapitler. Dette kapitlet skal handle om erfaring fra saker der foreldrenes vold eller overgrep mot barnet var tema.⁵⁸ Vi minner om at majoriteten av foreldrene vi intervjuet, hadde en overvekt av negative erfaringer med barnevernstjenesten.

Vi starter med tre casebeskrivelser for å gi et inntrykk av hva slags erfaringer intervjuene ga oss data om. Casene er komprimerte og selektive versjoner av historien, slik informantene fortalte den. De er anonymisert ved at vi har endret på eller lagt til detaljer.

Tre casebeskrivelser

Case 1 Faren som skulle på jobbintervju

Det var en hektisk morgen. Faren var alene om å få barna av gårde til skole og barnehage, samtidig som han hadde et jobbintervju tidlig den morgenen. Det ble stress og kjefting. Han og kona ble oppringt og innkalt til barnevernstjenesten samme dag. Der fikk de vite at datteren hadde sagt på skolen at hun ble utsatt for vold, blant annet klask på rumpa. Barnevernstjenesten hadde snakket med henne på skolen og hentet den yngre broren i barnehagen. Faren forsto ingenting og benektet at han var voldelig. De fikk datteren og sønnen med seg hjem etter gjenforening. Samme kveld kom to kontaktpersoner på hjemmebesøk. De snakket med barna og observerte familien sammen.

Selv fortsatte han å være urolig for beskyldningen om vold. Han søkte på internett og fant ut at måter som han disiplinerte barna på, var regnet som vold i Norge – å dra dem i øreflippen og knipse på kinnet med to fingre. Han hadde også funnet ut at «selv det å rope til barna dine med høy stemme er ulovlig i Norge». Dette overrasket ham, men han sa til kona at de måtte si fra om hva de hadde gjort: «Dette er hva loven sier, så vi må fortelle dem det. Selv om vi nekter for å være voldelige mennesker, men dette er det loven sier.» I neste møte forklarte han for kontaktpersonene:

Jeg sa til dem at på første møte benektet jeg at jeg er en voldelig person, men jeg har nettopp innsett at dette [drar i øreflippen sin] er vold i Norge. Så jeg fortalte dem det. Og da jeg ga dem den informasjonen, trodde jeg aldri at noe skulle skje som ville involvere politiet. Men så sa kontaktpersonen: «Har du gjort

58 Med unntak av en far som hadde blitt anklaget for overgrep av ekskona i forbindelse med en konflikt etter samlivsbrudd, som vi kommer tilbake til i neste kapittel.

dette?» Jeg sa ja, og så sa han: «Da må jeg melde det til politiet.» Og jeg har aldri hatt noe med politiet å gjøre i hele mitt liv, så jeg var sjokkert.

I ettertid har han lest i sakspapirene at de tolket reaksjonen hans som at han hadde noe å skjule: «At det fikk dem til å tro at jeg har noe å skjule, eller at noe alvorlig har skjedd.» Han og kona fikk beskjed om at de skulle få oppfølging og veiledning, men de hørte ikke mer på de neste tre månedene. Etter hvert tenkte de at barnevernstjenesten kanskje hadde vært fornøyd med det de fant ut. Så en dag ringte det på døra, og utenfor sto det fire sivilkledte politifolk som ba ham og kona bli med dem. De ble arrestert og avhørt, mens barna ble plassert i beredskapshjem. Etter flere runder i retten fikk de barna tilbake etter to år. *Faren som skulle på jobbintervju*, og kona hans, migrerte til Norge fra et afrikansk land som unge voksne.

Case 2 Den takknemlige faren

Den dagen var det en vikar som hadde samlingsstund i sønnens barnehage. Hun spurte barna om noen av dem hadde opplevd noe ugreit hjemme, noen som hadde tatt på dem eller gjort dem vondt. Da hadde sønnen rekt opp hånda og sagt at faren dro ham i øret, og at han kunne bli ganske sint. Barnehagen hadde meldt bekymring til barnevernstjenesten som hadde snakket med gutten samme dag. De hadde også snakket med broren som fortalte det samme. Foreldrene ble oppringt av barnevernstjenesten og bedt om å komme til kontoret med én gang:

Vi slapp det vi hadde i hendene, og dro rett ned. Så fikk vi lest opp den rapporten [fra samtalen med barna]. Og når jeg skjønnte alvoret i det og hva jeg hadde gjort, så brast jeg i hop, både gråt og ... Det var som hele verden raste, for jeg så jo for meg at jeg kom til å miste ungene mine.

Det var en kvinnelig og en mannlig kontaktperson som møtte dem. Den mannlige tok ledelsen i samtalen, og det virket som han ville provosere: «Jeg vet ikke om de gjør det for å teste og se om jeg blir sint, eller hva det er, men han var veldig ubehagelig.» Faren bekreftet at han hadde gjort de tingene som barna fortalte om, men forklarte at han ikke var klar over at det var så skadelig for barnet, at det var vold. Han følte ikke at kontaktpersonene kom ham i møte.

Etter en tøff start ble barnevernssaken et positivt vendepunkt for ham: «Jeg er så glad for at det skjedde meg. [Ler] Helt fantastisk. Det har vært en åpenbaring [...] Det fascinerer meg enda, at jeg gikk og tenkte at det kom aldri til å skje meg, for jeg gjorde jo ikke noe galt.» Han og kona fikk veiledning som hjelpetiltak, men han syntes ikke det var nok. Det var særlig terapien på Alternativ til Vold som hjalp ham til å forstå seg selv bedre og skape endring i livet sitt. *Den takknemlige faren* har ikke innvandrerbakgrunn.

Case 3 Moren som søkte hjelp

Da sønnen gikk på småskoletrinnet, endret han atferd. Foreldrene hadde kontakt med BUP, men var misfornøyd med oppfølgingen derfra. Sammen med skolen sendte de derfor bekymringsmelding til barnevernstjenesten for å få hjelp. Noe

seinere meldte skolen bekymring etter at gutten hadde sagt på skolen at faren slo moren. Foreldrene forsto ikke hvor han hadde dette fra, og undersøkelsen ble konkludert med at det ikke var vold. De fikk veiledningstiltak, men de opplevde at kontaktpersonen og veilederen var mistenksomme. Foreldrene på sin side var blitt redde for barnevernstjenesten og følte at de ikke fikk relevant hjelp. Gutten fikk en «atferdsdiagnose» av BUP. Han ble stadig mer utagerende og vanskelig, og det gikk ut over søsken og hele familien. Søsteren begynte også å få problemer, og hun fikk kontakt med helsesøster. En sakkyndig psykolog konkluderte med mangler i emosjonell omsorgsevne hos foreldrene, men fant ingen tegn til vold eller overgrep. Barnevernstjenesten vurderte at det ikke nyttet med videre hjelpetiltak, fordi foreldrene ikke var veiledbare:

At vi ikke var veiledningsbare, og lite samarbeidsvillig. Og det stemmer jo. Vi var kritiske, og det er ikke lett å bli samarbeidsvillig når man blir overkjørt. Så det var riktig av barnevernstjenesten å si det den gangen, at vi hadde en komplisert form for samarbeid. Vi hadde jo ikke noe samarbeid.

Barna ble plassert utenfor hjemmet, først akutt i hver sine beredskapshjem og så i fosterhjem. Saken utviklet seg etter hvert til mistanke om seksuelle overgrep mot datteren fordi beredskapshjemmet mente å se tegn til seksualisert atferd. Jenta klagde selv på beredskapshjemmet og ble flyttet til institusjon. Her så de ikke grunn til mistanke om overgrep. *Moren som søkte hjelp*, har ikke innvandrerbakgrunn.

Oppstart

Som casebeskrivelsen illustrerer, startet de intervjuede foreldrenes kontakt med barnevernstjenesten på én av to måter, eventuelt også som en kombinasjon av disse over tid. Noen hadde *selv bedt om hjelp*, slik case 3 er et eksempel på. Et lignende eksempel er en mor som hadde opplevd at sønnen endret atferd etter at han tilbrakte mye tid med å spille dataspill. Det startet på 5. trinn da han ikke lenger hadde SFO-plass. For å få råd og hjelp kontaktet hun blant annet barnevernstjenesten. Dette var starten på en lengre prosess der hun etter hvert ble anklaget for vold mot gutten og fratatt omsorgen.

Andre hadde sin første kontakt med barnevernstjenesten ved at ett eller flere av *barna deres fortalte om vold* på skolen eller i barnehagen, som eksemplifisert i case 1 og 2. Det varierer om barnet forteller på eget initiativ eller som respons på spørsmål fra en voksen. Et eksempel på det første er en jente i tenårene som gikk til barnevernvakta sammen med venner og fortalte at faren hadde utsatt henne for seksuelle krenkelser. Case 2 illustrerer at barnet forteller når en voksen spør – vikarens spørsmål til barna i barnehagen.

Som i case 1 og 2 var det gjennomgående slik at saker der barnet fortalte om vold, startet med det vi tidligere i rapporten har kalt «voldsrutine» (se kapittel 3 og 7). Foreldrene ble oppringt og innkalt til møte samme dag, der de ble informert om bekymringsmeldingen fra skolen eller barnehagen og om at barnevernstjenesten

allerede hadde snakket med barnet. Etter samtalen med barnevernstjenesten ble de gjenforent med barnet, eller de fikk vite at barnet var akutt plassert.

Foreldrene som hadde vært gjennom denne prosedyren, beskrev det som en svært dramatisk og krevende erfaring, i tråd med funn fra andre studier (blant annet Vega, 2019; Feyling & Øfsti, 2022; Havnen et al., 2020). Sjokk og redsel preger beskrivelsene. De opplevde en akutt frykt for å miste barnet sitt, slik blant annet faren i case 2 sa det: «Det var som hele verden raste.» En annen far fortalte at han ikke visste hva barnevernstjenesten var, etter kun tre måneder i Norge, men kona hans – som hadde bodd her siden ungdommen – hadde sterke fryktreaksjoner da de møtte kontaktpersonene: «Kona mi kunne ikke slutte å skjelve. Hun skjelver fortsatt, hun er veldig nervøs.» I det følgende skal vi se nærmere på øvrige temaer som gikk igjen i foreldrenes erfaringer fra det første møtet med barnevernstjenesten, og som også kom til å prege relasjonen videre.

Hvordan de ble møtt

«Vi tror på barnet»

En felles, framtrødende erfaring hos disse foreldrene var at barnevernstjenesten på ulike måter formidlet at «vi tror på barnet». Et eksempel er denne faren med innvandrerbakgrunn:

De samme spørsmålene, de samme spørsmålene. Jeg husker ikke akkurat hva de spurte om, men jeg husker stemningen. Følelsen. [...] Hver gang gjentok hun det: Vi tror på barnet. Vi tror på barnet.

Det er «akkurat som om barnevernet har en sånn holdning at barn alltid snakker sant», uttalte en av de majoritetsnorske mødrene vi intervjuet. Det hadde kommet fram at barnevernstjenestens kontaktpersoner kunne være i tvil om sønnen snakket sant, men dette fikk ikke konsekvenser for måten de håndterte saken på:

Men de oppfører seg overfor han og overfor systemet som om alt det gutten har sagt, er sant. Skjønner du? Og de har jo sagt det, at de er programforpliktet til å ta gutten på alvor. Det sa hun første også. Hun sa at jeg tror på gutten, og jeg tror at du har gjort det. Det sa hun til oss på tomannshånd. Ikke sant, når du møter sånne folk, da går det jo ikke an å få hjelp. Det går ikke an å snakke med dem.

Disse foreldrene hadde altså gjentatte ganger fått høre at barnevernstjenesten trodde på barna deres. Slik de framstilte det, hadde de imidlertid oppfattet det som en mer generell holdning, et kategorisk premiss – eller «programforpliktelse», som den siterte moren kalte det – som kontaktpersonene legger til grunn for sitt møte med foreldre: Det barnet sier, er sant, *fordi* det kommer fra barnet, *fordi* man skal tro på barn.

Krav om innrømmelse

En annen felles erfaring var at barnevernstjenesten krevde at foreldrene skulle innrømme at de hadde brukt vold, slik barnet hadde sagt. Som en av fedrene sa det: «Hver gang vi var på møte, sier de til meg ... de sier alltid 'dere må innrømme'.» Erkjennelse framstår altså som et annet sentralt premiss i barnevernstjenestens håndtering av disse sakene, både ved oppstart og seinere i forløpet. Et eksempel på det siste er foreldrepåret som hadde fått veiledning som hjelpetiltak etter at barna var akutt plassert. Det viste seg at veilederne krevde at foreldrene innrømmet voldsutøvelsen, for at de skulle få hjelp:

Det eneste de var opptatt av, var at vi måtte innrømme at det barna har sagt, er riktig. Når jeg spurte hvorfor, sa de at de ellers ikke kunne hjelpe oss. Vi tror på barna, så hvis du ikke innrømmer at det de sier, er sant, så kan vi ikke hjelpe deg. Det var vanskelig for meg å si at jeg har gjort noe jeg ikke har gjort, selv om det kan medføre at jeg ikke ser barna mine på 20 år. Derfor avbrøt jeg det.

Slik denne moren hadde forstått veilederne, kjenner vi igjen grunnlagstenkningen i det vi tidligere har kalt erkjennelsesparadigmet – at man kun kan få til endring såfremt foreldrene erkjenner det de er anklaget for (kapittel 8, se også Aarset & Bredal, 2018). Her er erkjennelsesparadigmet dessuten koblet til premisset «vi tror på barna»: Foreldrene må innrømme at de har gjort det barna har sagt, for å kunne vurderes som mottakelige for veiledning og endringstiltak.

Den takknemlige faren (case 2) kjente seg igjen i og innrømmet at han hadde gjort det barna fortalte, på første møte, mens *Faren som skulle på jobbintervju* (case 1), innrømmet at han hadde dratt barna i ørene og knipset dem, da han skjønnte at dette var vold. Blant de øvrige foreldrene var det noen som benektet alt det barna sa, mens andre innrømmet noe. Sistnevnte foreldre beskrev et forløp der de i første møte med barnevernstjenesten nektet for å bruke vold, men etter hvert fortalte om ting de hadde gjort. Denne endringen kunne skyldes at de ikke forsto at det de hadde gjort, var vold, som *Faren som skulle på jobbintervju*, eller at de ikke hadde turt eller klart å innrømme noe på det første møtet, da de var preget av sjokk og frykt. Det siste gjaldt en far som etter hvert innrømmet klaps / lette slag, kjefting og høy stemmebruk:

Jeg har fortalt om når jeg blir sint, skriker jeg, eller jeg hever stemmen, ja, det er det eneste. Men de tror ikke på meg, de tror ikke på det jeg sier, de har liksom bestemt, nei, du slår barna.

Denne faren hadde også nevnt at han hadde slått sønnen en gang på rumpa fordi han forårsaket at lillebroren klemte fingeren. Dette sa han ikke før det var gått noen måneder, da de hadde fått advokat. Faren opplevde da at barnevernstjenesten ville at han og kona skulle innrømme alt de var mistenkt for. Dette hang også sammen med at barna fortalte mer etter at de ble plassert.

Mangel på respekt

Som nevnt fortalte flertallet av våre informanter om negative erfaringer med barnevernstjenesten. Noen av dem var ensidige i sin kritikk, mens andre var mer nyanserte. Det flere framhevet, var at de hadde blitt møtt på en lite respektfull måte. De hadde følt på fordømmelse og en fiendtlig innstilling, og flere brukte sterke ord om disse følelsene. For eksempel sa en mor: «De vurderte oss som dyr», mens en av fedrene sa: «De beskrev oss som monstre der hjemme.» Han oppfattet kontaktpersonene som «sinte og harde».

For å komme mer i dybden på hva opplevelsen av manglende respekt kan handle om, skal vi se nærmere på hvordan *Den takknemlige faren* fra case 2 beskrev sitt og konas første møte med barnevernstjenesten. Et ord som gikk igjen i hans beskrivelse, var «drittsekk», som for eksempel i dette sitatet der «han» er den mannlige kontaktpersonen:

Far: For jeg satt jo der med tårene i øynene og var helt knekt og livredd, og han var mer ute etter å ta meg. Hvorfor jeg gjorde dette, hvorfor i faen jeg ikke forsto hva for en drittsekk jeg har vært, og så videre.

Intervjuer: Ja. Kan du huske hva det var som gjorde at ... for han brukte vel ikke ... brukte han ord som «drittsekk», eller var det du som opplevde at han ...?

Far: Nei, det var dette med at du på en måte ikke blir trodd, eller at ... uansett hva du sa, så ville han ikke høre på deg eller hadde noe som helst forståelse for det som jeg hadde gjort. Det var barnevernet sitt syn og hans syn som gjaldt. Uansett hvordan jeg vridde og vregte ... eller fortalte på min måte, så satt han på en måte og egget til at jeg skulle innrømme at ... ja, jeg vet ikke hva han var ute etter ... Og den følelsen du får når du sitter overfor en person som har så mye makt, og du er livredd for hva du har gjort ... du forstår hva du har gjort, det har nettopp gått opp for deg ... at de i verste fall tar barna vekk. Og du får høre at de har vært på skolen og snakket med lærere, de har snakket med sønnen din uten at du vet det. Du føler deg jo ordentlig tråkket på. Du følte at du var på et samleband av drittsekker.

I likhet med andre informanter understreket denne faren at barnevernstjenesten gjør en svært viktig jobb. Poenget hans – som i ulike varianter også var sentralt hos de øvrige informantene – var at «du må fortsatt føle at du blir behandlet som et individ og respektert. Alle mennesker kan jo gjøre feil. Vi trenger jo ikke være totalt ødelagt for det».

Disse sitatene fra *Den takknemlige faren* har flere elementer som går igjen i foreldrenes historier. Vi forstår at denne faren ser på det å bruke vold mot barn som forkastelig, noe han forbinder med å være en drittsekk. Han ble sjokkert og fortvilet da han forsto at barna hans hadde blitt skremt av hans måte å oppdra dem på, og at dette ble regnet som vold. Et annet sitat er: «Altså du føler jo at du har ødelagt ungene når du får lest opp en sånn svart og hvit rapport.» Vi kjenner ikke detaljene, men aner at han har forsøkt å ta til motmæle ved for eksempel å si at

han ikke forsto at det han gjorde, var vold, eller at det tross alt var mildere former for vold. Når kontaktpersonen tilsynelatende ikke møter ham med sympati eller forståelse, oppleves det som en total og kategorisk fordømmelse, som «å være på et samlebånd av drittsekker». Kommunikasjonen beskrives som ensidig, uten noen åpning for dialog: Uansett hva han forsøkte å si, så fortsatte kontaktpersonen med sitt.

Som de andre foreldrene, beskrev *Den takknemlige faren* en akutt krise preget av grunnleggende utrygghet og redsel, der han forventes å innrømme at han har gjort barna sine vondt. Vi har ingen grunn til å tro at kontaktpersonen kalte ham en drittsekk. Poenget er at denne faren – og andre foreldre – forbinder vold med det å være en drittsekk, og for ham blir det maktpåliggende å vise at han ikke er «totalt ødelagt», eller total drittsekk, men også en god far. Hadde kontaktpersonen møtt ham på en mer nyansert og respektfull måte, hadde det kanskje vært lettere for ham å erkjenne sine feil.

Sitatene fra *Den takknemlige faren* handler om det første møtet i en voldsrutine. Han mente imidlertid at kontaktpersonenes holdning ikke endret seg nevneverdig. Også de andre informantene framstilte barnevernstjenestens mangel på respekt som vedvarende. Her er et eksempel fra intervjuet med en mor med majoritetsnorsk bakgrunn som sammen med mannen var blitt fratatt omsorgen for alle sine barn. Hun hadde i flere år kjempet for å få dem tilbake og hadde fått medhold fra fylkesmannen/statsforvalteren i flere klagesaker:

Å møte sånne kontaktpersoner som får deg som en voksen person til å føle deg mindre verdt, det er det ingen som fortjener. Det er uverdigg. Den følelsen har vi hatt i alle møter med denne kommunen, til dags dato. Sånn skal det ikke være. Det er lov å være uenig, det er lov å ha en konflikt. Men man må behandle hverandre med en form for respekt, selv om barna bor i fosterhjem. Og det har vi til gode å erfare.

Tolk

Vi har ikke informasjon om tolkebruk i alle saker eller alle faser av sakene, blant annet fordi en del foreldre ikke husket om tolk ble brukt, særlig ikke når det gjaldt første møte i en voldsrutine. Noen erfaringer kom imidlertid fram, og det virker ikke som det var et stort problem at de voksne ikke fikk profesjonell tolk. Et unntak er en mor som fortalte at barnevernstjenesten ved ett tilfelle fikk en ansatt til å tolke fordi de ikke fikk tak i vanlig tolk. Da de spurte foreldrene om samtykke, fortalte de ikke at vedkommende var involvert i saken som kontaktperson, noe foreldrene fant ut seinere. De opplevde dette som et grovt tillitsbrudd.

Ellers merker vi oss hva en far med minoritetsbakgrunn fortalte om bruk av tolk i retten. I den første rettssaken, der han og kona anket akutt plasseringen, hadde han takket nei til tolk. Ved å snakke på norsk ville han vise retten at han «gjorde mitt beste for å integrere meg». I neste rettsrunde valgte han å bruke tolk: «Jeg

innså at jeg ikke har kontroll. Og selv om jeg har kontroll, har de mer kontroll over språket enn jeg har, så det ville ikke være til min fordel.»

Noen av foreldrene med minoritetsbakgrunn var opptatt av at barnet ikke hadde fått tolk i samtalene som skolens eller barnehagens bekymringsmelding var begrunnet med, eller at barnevernsansatte ikke hadde brukt tolk i sin samtale med barnet. De var bekymret for at dette hadde preget de voksnes forståelse av det barnet hadde sagt, og barnets forståelse av de voksnes spørsmål.

Undersøkelse

Vi har ikke systematiske data om hvordan barnevernstjenesten undersøkte sakene. Under denne overskriften skal vi ta opp det foreldrene selv var opptatt av – at de mente kontaktpersonenes opplysning og forståelse av saken var altfor begrenset. Dette henger sammen med at de fleste foreldre, i tilfeller der barna hadde fortalt om vold, framholdt at det barnet hadde sagt, ikke stemte, eller at det bare delvis var riktig. Noen forklarte det primært med at den voksne hadde misforstått barnet, mens andre hevdet at barnet bevisst hadde valgt å overdrive eller fortelle ting som ikke var sant.

Undersøker for lite

Et tema som gikk igjen i intervjuene, er foreldrenes opplevelse av at barnevernstjenesten i for stor grad lente seg på det barnet hadde sagt. Det følgende sitatet fra en far med minoritetsbakgrunn er representativt:

Hver melding som kommer til barnevernet, blir oppfattet som garantert, at det skjedde nøyaktig sånn, hundre prosent. Nei, det er en mistanke, ikke sant? De må finne ut om det stemmer eller ikke. Ellers skader de foreldrene. Og hvis de skader foreldrene, mister barna foreldrene sine.

Foreldrene oppfattet at kontaktpersonene verken søkte eller tok imot opplysninger som sto i motstrid til barnets utsagn. En far fortalte for eksempel at han hadde smurt inn sønnens tiss med salve foreskrevet av legen på grunn av trang forhud da han var 8 år. I dokumentene sto det at dette skjedde da han var 14 år, noe som altså var feil. Dette ble brukt i saken som en indikasjon på seksuelle overgrep. Da foreldrene forsøkte å oppklare misforståelsen, ble de ikke lyttet til. En annen far var sint fordi barnevernstjenesten ikke hadde sjekket om det stemte at de sendte sønnen på koranskole hver dag, slik gutten hevdet. Selv fortalte foreldrene at det eneste de påla ham, var et par timers arabiskundervisning i løpet av helga. Denne undervisningen ble bekreftet da politiet beslagla og sjekket familiens PC. Vi har hørt flere slike eksempler på at kontaktpersonene ikke har innhentet opplysninger eller sjekket ut detaljer som kunne vært undersøkt, og at de har avvist dokumentasjon som foreldrene ønsket å legge fram. Slik vi forstår det, opplevde foreldrene at deres forsøk på å forklare eller korrigere ble oppfattet som suspekt og irrelevant *fordi* det kom fra dem som foreldre, og *fordi* det sto i motsetning til det barnet hadde sagt.

I intervjuene la flere av foreldrene påfallende sterk vekt på detaljer når de fortalte om saken. Noen ganger kunne de bli så grundige at det forhindret framdrift i forskningsintervjuet. Når vi analyserer datamaterialet som helhet, tolker vi det som at denne «besettelsen av detaljer» reflekterer den avvisningen de opplevde å bli møtt med når de hadde forsøkt å imøtegå og utfylle barnevernstjenestens bilde av dem og saken. Slik de beskrev det, var det som å bli sett som skyldig inntil det motsatte er bevist, samtidig som man ikke får mulighet til å legge fram bevis. Et særlig tydelig uttrykk for denne opplevelsen kom fra en av de intervjuede mødre. Hun hadde tatt opp med kontaktpersonene at de måtte sette seg inn i detaljene i det gutten hadde sagt og gjort. Da ville de forstå bedre at det han sa, var usannsynlig. «De må gå inn i detaljene for å se sammenhengen», sa hun og utdypet:

Informasjonen var jo tilgjengelig for dem hvis de ville, men de har ikke satt seg ned og analysert ting. Og når jeg tok det opp med hun første kontaktpersonen, så sa hun: «Jeg er ikke politi.» Men allikevel så mente hun at mor hadde gjort det. Altså, hun var politi likevel.

Vi antar at kontaktpersonens utsagn om at hun ikke er politi, henspiller på at barnevernstjenesten har andre krav til «bevis» enn politiet. Denne morens poeng er at kontaktpersonen like fullt konkluderte med hva som var sant og usant. Hun mente at en slik konklusjon krevde en systematisk gjennomgang av bevis og kontradiksjon.

Kontekstualisering av barnets utsagn

I tillegg til å framheve betydningen av detaljer var foreldrene opptatt av at det barnet hadde sagt, måtte forstås i en sammenheng. De mente barnevernstjenesten burde interessere seg mer for konteksten utsagnet kom i, og hva som «er bak» utsagnet, slik *Moren som søkte hjelp* sa det:

Altså, barn kan lyve i ulike settinger, barn kan si ting feil, men de [barnevernstjenesten] reflekterer for lite om hva og hvorfor ... hvis et barn lyver, hvorfor lyver barnet? Hva er bak det? Det er en grunn til hvorfor de sier det. Eller kan de ha hørt feil?

For å utdype hva foreldrene siktet til når de henviste til kontekst, skal vi gjengi to eksempler i forenklet og anonymisert versjon.

«Det begynner jo med den dagen om morgenen, at jenta kommer ut til meg og gir meg en god klem og ønsker meg en fin dag på jobben.» Slik startet en av fedrene sin fortelling om hvordan han og kona ble fratatt omsorgen for datteren etter at hun hadde fortalt om seksuelle overskridelser fra faren. I tiden før denne dagen hadde jenta vært mye sammen med det foreldrene vurderte som dårlige venner. Da hun kom hjem på kvelden, mistenkte foreldrene at hun var påvirket av noe. De spurte ikke direkte, men «pirket litt» borti, om det var sånn at hun brukte narkotika. Neste dag kom hun ikke hjem til middag, og det viste seg at hun hadde gått til barnevernvakta sammen med en kamerat og nektet å dra hjem. Barnevernstjenesten flyttet henne

akutt, og på intervju tidspunktet bodde hun fortsatt på institusjon, etter flere flyttinger. Foreldrene mente at datteren hadde blitt påvirket av de nye kameratene til å lyve om overgrep for å slippe unna deres mistenksomhet. Hun hadde slitt med depresjon en periode, noe skolen var klar over. Faren mente at jenta ikke hadde overskuet konsekvensene av det hun gjorde, og at hun nå var fanget i sin egen løgn, som alle voksne rundt henne ga henne støtte på.

Et annet eksempel gjaldt en tenåringsjente som hadde fortalt om vold og isolasjon fra særlig mor. Moren benektet at dette stemte, men innrømmet at hun hadde brukt mildere vold og kjefting. Hennes forklaring på datterens utsagn var knyttet til familiens migrasjonshistorie. Hun hadde etterlatt jenta, som var datter fra første ekteskap, hos slektninger i hjemlandet da hun tok med seg et yngre barn og flyttet til Norge for å bo sammen med faren til dette barnet. Den eldste datteren fikk ikke komme etter før etter et par år. Vår informant trodde jenta hadde vært sint på henne og sjalu på halvsøsteren. Det hadde vært mye krangling etter hvert som barna ble eldre. Hun mente jentas utsagn måtte tolkes som uttrykk for sinne og frustrasjon, og at hun hadde viklet seg inn i en fortelling som gradvis ble mer alvorlig.

Felles for disse foreldrene var at de mente at barnevernstjenesten oppfattet kontekstualiserings- og forklaringsforsøkene som benektelse og dermed bagatellisering av det de hadde gjort. Å forsøke å forklare kunne derfor være risikabelt, ved at kontaktpersonene tolket det som en bekreftelse på at foreldrene hadde gjort det barnet sa.

Voldsforståelse

Vi spurte foreldrene om barnevernstjenesten hadde snakket med dem om hva vold er, og om hvordan de selv definerte vold. De hadde ikke erfaring med at barnevernstjenesten inviterte til samtale om dette temaet, heller ikke om hvordan de selv var oppdratt. Slik de oppfattet møtet med barnevernstjenesten, handlet det om at de ble fortalt at de hadde utøvd vold, og at de ble avkrevd en tilståelse.

Foreldrene hadde til felles at de mente at vold mot barn var galt. Når vi snakket med dem om hva de forsto som vold, var det noen momenter som gikk igjen. For det første hadde de ikke tenkt på det de gjorde, som vold. De var vant til å se på det som legitime metoder for å regulere og oppdra barn, og som noe annet enn vold som var illegitimt. Et eksempel er *Faren som skulle på jobbintervju*. Han forklarte at han hadde blitt oppdratt på samme måte som han oppdro sine barn, med å bli knipset på kinnet eller dratt i øreflippen når han gjorde noe galt. I hjemlandet hans regnes ikke dette som vold, forklarte han. Heller ikke en klaps på rumpa med åpen hånd er vold i denne forståelsen, med mindre det er et veldig sterkt slag. Han hadde selv klapset barna på rumpa i noen tilfeller. Derimot vil det regnes som vold hvis man slår i ansiktet med åpen hånd. I dette perspektivet er altså vold fysiske handlinger av en viss alvorlighetsgrad. Grensedragningen er avhengig av dels styrke og dels hvor på kroppen man slår. At måten man snakker til barn på, kan

ha med vold å gjøre, var ukjent for disse foreldrene, men noe de hadde lært gjennom barnevernssaken:

Hvis du slår folk, det er vold i [hjemlandet]. Å kjeffe er ikke vold [...] Men etter at jeg kom i denne saken, og etter at jeg gikk på det kurset, da har jeg lært at å skrike og kjeffe på barn, eller bestemme, det er vold.

Vi merker oss at denne faren også nevner «bestemme» blant det som kan være vold mot barn. I intervjuet fulgte vi ikke opp dette utsagnet, så vi vet ikke mer om hva han tenkte på. Kanskje hadde han lært å forbinde vold med en autoritær og streng oppdragerstil. Vi skal komme tilbake til hvordan noen foreldre mente at de hadde mistet sin autoritet overfor barna sine.

For det andre var foreldrene opptatt av intensjon, altså at mildere former for vold eller fysisk disiplinering har som hensikt å beskytte barn. En far nevnte eksempelet med å lære et barn å ikke brenne seg på ovnen: «Hvis han ikke hører på deg, er det bedre å slå litt på fingrene enn at fingrene skal få brannskade.»

Også den majoritetsnorske *takknemlige faren* hadde oppdratt barna sine slik han selv ble oppdratt. Han hadde ikke tenkt over at dette kunne være vold, eller at det kunne være skadelig. Takket være at sønnen sa fra i barnehagen, hadde han fått ny kunnskap:

Det betyr at jeg tar i øreflippen og drar ... tar han stramt i øret mens jeg blir sint, da, og så snakker til de. Og det er klart at da følte jo de både frykt og full pakke, når pappa ble sint og kom og tok oss i øret.

Hjelpetiltak og andre tjenester

Vi har begrenset data om hjelpetiltak, noe som blant annet skyldes at flere av foreldrene i studien hadde mistet omsorgen for barna i forlengelsen av en akutt-plassering. Disse foreldrene var da også opptatt av at de burde fått hjelpetiltak i stedet for at barna ble flyttet. Her er det paralleller til foreldrene i Storhaug et al. sin undersøkelse av barnevernstjenestens akuttarbeid. Også her mente foreldre at akuttplassering kunne vært unngått om de i stedet fikk den hjelpen de hadde etterspurt tidligere (Storhaug et al., 2020, s. 150). Enkelte fortalte om vedtak om tiltak som ikke ble fulgt opp. En del hadde selv søkt hjelp utenfor barnevernstjenesten, blant annet etter tips fra advokater, krisesentre eller andre ressurspersoner. I det følgende ser vi på hva de fortalte om de ulike tiltakene.

Foreldrekurs

Noen av foreldrene hadde deltatt på foreldrekurs, noen av dem på eget initiativ. De var gjennomgående positive. Et eksempel er en far som hadde fått kurs som barnevernstiltak. Han og kona deltok sammen med andre foreldre med innvandrerbakgrunn. Der så de blant annet videofilm som de diskuterte etterpå, og de brukte rollespill som de øvde på hjemme, for så å drøfte det i gruppa. Deltakerne hadde

hver sin tolk. Kurset var veldig nyttig, syntes han. Han mente at det burde være et tilbud til alle som skal få barn for første gang, og særlig foreldre som er nye i landet. En annen far fortalte at han hadde mistet alt håp etter at han og kona ble fratatt omsorgen for barna. Det var to ting ved foreldrekurset som ga ham håpet tilbake. For det første var det godt å møte andre i samme situasjon. For det andre framhevet han verdien av at kurslederne var åpne for å lytte til foreldrenes versjon, å tro på dem og møte dem med respekt: «Før tenkte jeg, hvem skal hjelpe oss, ingen tror på det vi sier, og vi sier bare sannheten. Men når jeg fant dem, da fikk jeg den hjelpen, da fikk jeg håp.» Disse foreldrene fortalte at de hadde lært mye, og at kunnskapen hadde påvirket deres foreldreskap. En far med innvandrerbakgrunn beskrev denne endringen slik:

B: Ja, sånn som tidligere når jeg ble sint, jeg hevet stemmen, jeg pratet høyt, ikke sant, rett og slett sint ... Men ikke nå lenger. Nå tar jeg ting sakte og forklarer hvorfor jeg sier det, hvorfor jeg gjør det, sånne ting som jeg har lært fra kurset. Det har hjulpet meg mye, og forandret meg, hvordan jeg er, hvordan jeg snakker med barna.

Veiledning og ATV-terapi

Det var ikke mange av disse foreldrene som hadde fått veiledningstiltak. *Den takknemlige faren* var et unntak: Han og kona fikk veiledning som var bra, men han mente den ikke gikk tilstrekkelig i dybden. Det handlet bare om hvordan de skulle forholde seg til barna, mens han etter hvert skjønnte at han trengte å jobbe med seg selv. Han innså at hans måte å være far på var preget av hans egen oppvekst, en voldelig far og foreldre som «var fysisk i oppdragelsen». Når veiledningstiltaket var ferdig, ba han og kona om mer, men barnevernstjenesten sa at de måtte gå til private. Veilederen hjalp dem med å få et tilbud hos Alternativ til Vold. Terapien der var krevende og innebar å «åpne både sjel og hjerte og å legge seg flat». Det var en påkjenning både for ham personlig, for parforholdet og for familien, forklarte han: «Du vet, i sånne tilfeller så burde de sykemelde foreldrene i hvert fall i et par måneder og sagt at 'vet du hva, her må vi faktisk ta en skikkelig overhaling på dere'.»

Denne faren var svært fornøyd med hjelpen han fikk hos ATV, både fordi han kunne gå mer i dybden på sin historie og behov, og fordi han ble møtt på en så god måte: «Der får du ikke personlig kritikk, eller de tar deg på noe.»

Oppfølging etter plassering

Sju (hvorav to utgjorde et par) av de sytten foreldrene hadde blitt fratatt omsorgen for barna sine i saker om vold eller overgrep mot barnet. I de fleste tilfeller startet det med en akutt plassering etter at barnet hadde fortalt om vold, og plasseringen ble videreført til fosterhjem eller institusjon.

Foreldrene som hadde opplevd å få barna akutt plassert, fortalte at de fikk lite informasjon, både om hva som skulle skje med det samme, og hvordan det gikk

med barna der de var. De oppfattet at dette hang sammen med at de ikke hadde innrømmet vold. Disse foreldrene fortalte også om lite oppfølging etter omsorgsovertakelsen. Noen hadde blitt lovet hjelpetiltak, men flere hadde tilsvarende erfaring som denne moren:

I retten sa de at vi skulle få hjelp av eksterne som barnevernet kunne engasjere. Vi skulle få hjelp til å bygge opp relasjonen mellom oss og de eldste barna, og man skulle jobbe med tilbakeføringen. Men ingen ting ble gjort.

Denne moren og noen av de andre hadde et ønske om hjelp til å snakke med barna om det de hadde sagt om vold. Faren som var anklaget for seksuelle krenkelser av datteren, viste til at både fylkesnemnda og tingretten hadde bedt barnevernstjenesten legge til rette for forsoning. Barnevernstjenesten hadde imidlertid ikke fulgt opp, og de viste til at jenta ikke ønsket samvær. Selv mente foreldrene at barnevernstjenesten i for stor grad lot barnet bestemme, og de hadde etterlyst hjelpetiltak knyttet til dialog. Slik vi forstår det, mente de at barnevernstjenesten burde forstå at datteren var fanget i den usanne historien hun først fortalte. Når hun ikke klarte å gå tilbake på eller nyansere den på egen hånd, burde hun få hjelp til å «slippe» den. I stedet valgte barnevernstjenesten å holde fast i historien, noe som også holdt datteren fast i den.

Om skam, frykt og mistillit

Foreldrene fortalte på ulike måter hvordan barnevernssaken hadde preget og endret dem som foreldre og som familie. Noen temaer gikk igjen, hvorav skam og stigma var ett. En av de minoritetsnorske fedrene delte erfaringer med å bli stigmatisert i sitt eget nettverk og sosiale miljø. «Når du har kontakt med barnevernet, er det ingen mor som vil la barnet sitt leke med barnet ditt», sa han, «så når jeg er sammen med folk fra samme land, peker fingrene mot meg.» Han hadde bestemt seg for at han ikke skulle tenke på det, men det var tydelig at han var berørt. Han og kona hadde da også valgt å flytte etter at de fikk tilbake barna.

Kona til *Den takknemlige faren* hadde skammet seg veldig over at det ble barnevernssak i deres familie. Hun følte at hun burde satt foten ned tidligere. Hans måte å håndtere krisen på, ved å ta det fulle ansvaret og å se på det som en anledning til å bli en bedre far og partner, hadde hjulpet henne:

Jeg går med rak rygg og er så stolt over at dette har skjedd meg. For dette har jo reddet familien min og reddet meg og forandret meg som person ... Og min innstilling har forandret henne. [Ellers] så tror jeg faen meg vi ennå hadde vært i knestående. Hun turte nesten ikke gå ut av huset, hun følte seg så flau og skamfull.

Frykten for at det skal skje igjen, ble nevnt av dem som hadde fått barna tilbake, men også av dem som hadde opplevd en voldsrutine uten å bli fratatt barna. En far fortalte at han og kona sov dårlig i tiden etter at barna kom hjem:

Nå når jeg har barna hjemme, tenker jeg på at jeg ikke må miste dem igjen. Jeg er redd hele tida. [...] Jeg tenkte egentlig – hvis det skjer igjen, jeg blir borte, jeg vil ikke at det skjer igjen. Det er vanskelig.

Frykten hadde gitt seg litt over tid, særlig fordi han visste at barna nå var blitt eldre og bedre i stand til å forklare seg: «Jeg er ikke så redd som før, fordi jeg vet at nå kan de snakke, så det er litt mere trygt.» Han og andre minoritetsnorske informanter fortalte om en fase der de var svært bekymret for at barna skulle misforstå noe, og der de var redde for å «være foreldre». Som en far sa det: «Vi kan ikke oppføre oss som foreldre. Ungene begynner å bli sjef. De sier at vi kan gjøre hva vi vil. Og hva skal du si til det?» Han og kona hadde vært innom tanken om å flytte fra Norge, men han mente det er mye bra her, og han hadde sagt fra seg alt han hadde i hjemlandet. Han hadde bestemt seg for at de må være foreldre på sin måte. Hvis ikke ville de miste barna uansett – emosjonelt og kulturelt. Man må ikke bli så redd at man ikke tør å irettesette barna eller sette grenser, mente han. Dette hadde han også formidlet til barnevernstjenesten:

Jeg sa til dem, jeg har mistet kontrollen over huset mitt, barna mine. [...] Jeg er redd for å gjøre feil. Jeg oppfører meg ikke som en forelder. Fordi dere tok det fra meg. Jeg mistet makten min. Fordi jeg er redd for å bli misforstått ... Man må korrigere barna sine når de gjør dårlige ting, ikke sant? Men jeg er redd for å gjøre det; jeg er redd for å snakke med dem. Kanskje noen ord kommer ut, og de forstår det på en feil måte. Og når de forteller historien til lærerne sine, kan de misforstå den igjen.

Et annet tema som gikk igjen, var tillit. Mange satt igjen med det de beskrev som tapt tillit, både til den konkrete barnevernstjenesten og til hele systemet. De hadde store problemer med å stole på og samarbeide med de konkrete kontaktpersonene som hadde hatt ansvaret for deres sak. Et eksempel er *Faren som skulle på jobbintervju*. Han og kona anket omsorgsovertakelsen og vant til slutt, og barna ble tilbakeført. Foreldrene følte at de ikke hadde tillit til sin barnevernstjeneste, men fikk avslag da de søkte fylkesmannen om å få bytte. Da valgte de å flytte.

En av de minoritetsnorske mødrene som fortsatt hadde barna i fosterhjem, nevnte at hun tidligere hadde deltatt på arrangementer for innvandrere om barnevernstjenestens rolle, og at hun hadde trodd på det innlederne sa om å hjelpe familier. Hennes egen erfaring hadde lært henne at det ikke stemte. Selv hadde hun og mannen blitt utsatt for barnevernstjenestens fordommer mot muslimer, hevdet denne moren. Hun og enkelte av de andre foreldrene med innvandrerbakgrunn var tydelige på at de mente barnevernstjenestens håndtering av saken var preget av fordommer og generaliseringer. De var sinte på det de oppfattet som diskriminering av den minoritetsgruppa de tilhørte. Noen nevnte at kontaktpersonene hadde vist til foreldrenes bakgrunn fra land der vold mot barn var vanlig, som en sannsynliggjøring av at det hadde vært vold i denne konkrete familien. De mente at dette var en urimelig generalisering. Ellers nevnte noen av de minoritetsnorske informantene at deres barnevernssak ikke bare hadde skremt dem som var direkte involvert, men også andre familier med samme bakgrunn eller i samme miljø. Det var flere

som hadde sagt at de ble ekstra redde når selv disse foreldrene – som ble regnet som ressurssterke, for eksempel ved at far var i fast arbeid, eller at foreldrene hadde høyere utdanning – kunne miste omsorgen for barna sine.

Også barn kan få tillitsproblemer i kjølvannet av en barnevernssak. Noen av foreldrene sa at barna deres hadde fått skadet sin tillit til voksne generelt eller til en spesifikk voksenperson. For eksempel fortalte en far at datteren ikke kunne stole på læreren sin etter at han hadde meldt bekymring basert på tolkninger av det hun hadde sagt, som hun var uenig i. Skolen hadde kommet dem i møte ved å bytte klasse for datteren.

Oppfølging etter tilbakeføring

Tre av informantene hadde opplevd at alle eller noen av barna ble tilbakeført. De fortalte at de og barna i liten grad hadde fått oppfølging. Selv hadde de særlig bekymret seg for det barnet som hadde fortalt om vold, og dermed utløst barnevernssaken. Slik forklarte en av fedrene det: «Det var også min frykt, hva slags psykologisk innvirkning som ble igjen i min datters sinn [...], men ingen har snakket med henne.» Han hadde oppfattet at barnevernstjenesten anbefalte dem å ikke ta det opp med jenta, fordi det kunne framkalle skyldfølelse. Selv ville de også helst glemme alt sammen, men de hadde snakket med datteren sin etter hvert.

Faren som skulle på jobbintervju, hadde fått barna hjem etter to år. Han sa at han og kona var opptatt av å si eksplisitt til datteren at de ikke la ansvaret på henne. Hun måtte ikke gå rundt og tro at de klandret henne.

Den eldste føler at hun har blitt tvunget til å lyve. Og hun skjønnte ikke implikasjonen av det hun ble tvunget til å si. Hun føler hun er blitt manipulert av beredskaps-hjemmet, og ... dette kunne ha gått så galt. Vi prøver å oppmuntre henne med at hun var et barn, hun visste ikke ... hun var omgitt av voksne. Men hun føler seg skyldig. [...] Vi foreldrene må oppmuntre henne, for til syvende og sist ... det er det foreldrene står for. Det er grunnen til at vi brakte henne til denne verden, for å forsvare henne.

Vi tenker at disse foreldrenes bekymring er begrunnet. Det er sannsynlig at barna kan kjenne på ansvar og skyldfølelse for at noe de sa, utløste en alvorlig krise i familien, både når det de sa, var riktig, og når det eventuelt ikke stemte med virkeligheten. Noen av foreldrene har, som faren i sitatet over, lagt ansvaret for krisen på de voksne rundt barnet, på skolen og barnevernstjenesten. Budskapet er at de andre voksne har misforstått eller har fått barnet til å lyve. Det er svært forståelig at man ikke ønsker å beskyld sine barn for løgn. Fra «den andre siden», lærerne, fosterhjemmet, institusjonen og kontaktpersonene, har de samme barna antakelig fått støtte på det de sa, eller det de voksne mente de sa. Disse voksne har dermed lagt ansvaret på foreldrene. Fra begge hold får barna bekreftelse og kjærlighet ved å holde seg til de voksnes versjon. Vi ser for oss at det må være svært krevende for barn å leve i dette spennet, dersom de ikke får hjelp til å bearbeide disse motsetningene, eventuelt også å integrere de konkurrerende virkelighetsforståelsene.

Vi ser for oss at det vil være godt for barnet om foreldrene kan få hjelp til å støtte barnet i en slik prosess. Dette vet vi imidlertid lite om, og det er behov for mer forskning på barn og voksnes erfaringer etter tilbakeføring, blant annet i saker som har startet med at barnet fortalte om vold.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på foreldres erfaringer der saken gjelder vold eller overgrep mot barnet. Sakene har enten startet med at foreldrene søkte hjelp, eller at barnet fortalte om vold på skolen eller i barnehagen, som ledet til en bekymringsmelding. Så gjennomføres en voldsrutine, som blir beskrevet som en skremmende opplevelse. Foreldreintervjuene bekrefter gjennomgående at erkjennelsesparadigmet har stått sterkt i barnevernstjenestene de har vært i kontakt med, slik vi så at tjenestene i casestudien beskrev at var vanlig før. Et annet fellestrekk i foreldrenes erfaringer er kontaktpersonenes utsagn om at «vi tror på barnet». Foreldrene hevdet at barnevernstjenesten ikke undersøkte saken grundig nok og ikke var interessert i å lytte til forklaringer eller kontekstualisering av det barnet hadde sagt. I stedet ble det forstått som tildekking og bagatellisering. De beskrev også at de ble møtt med manglende respekt, og at de hadde mistet tillit til barnevernstjenesten.

Flere av foreldrene ga uttrykk for at de kunne trenge hjelp til å justere sin måte å møte barnet sitt på, men de opplevde at de ikke fikk adekvat hjelp, bare krav om å innrømme det barnet sa om vold og overgrep. Dette er foreldre som selv så vold og overgrep som uakseptabelt, men som hadde andre forståelser av hva skadelig vold mot barn var. Flere hadde gjennom saken lært hva som regnes som vold i Norge, og fått utvidet sin kunnskap om hva som kan være skadelig for barn, i tråd med det brede voldsbegrepet vi har beskrevet tidligere i rapporten (kapittel 6). De fortalte at de hadde endret praksis, men da primært gjennom hjelp fra andre instanser enn barnevernstjenesten. Gjennom foreldrekurs hadde de fått verdifull lærdom som gjorde det lettere å være foreldre i Norge, og som styrket familien. For dem som hadde blitt fratatt omsorgen for barna, hadde foreldrekursene også vært en anledning til å møte andre i samme situasjon.

Foreldrene fortalte om egen skamfølelse og andres stigmatisering som følge av barnevernssaken. De var preget av tillitstap, og de hadde vært redde for å bruke sin autoritet overfor barna i frykt for ny barnevernssak. De som hadde fått barna sine tilbake etter omsorgsovertakelse, etterlyste mer oppfølging av familien og særlig barnet som hadde fortalt om vold.

13 Når det er vold eller konflikt mellom foreldrene

Dette siste kapittelet fra brukerstudien er basert på intervjuer med seks mødre og en far, alle majoritetsnorske. Mødrene hadde vært utsatt for vold og kontroll fra barnas far da de levde sammen, og barna hadde dermed levd med / vært vitne til vold. I noen tilfeller utøvde faren også direkte vold mot barna. Kvinnene beskrev det som gjerne kalles et voldsregime, et sammenhengende mønster av kontroll og vold av ulik art (Bredal, 2020). De hadde brutt ut av parforholdet, men det var tydelige elementer av «fortsatt vold etter samlivsbrudd» (Bjørnholt, 2021; Bredal & Stefansen, 2022, se også kapittel 1 om begrepet), særlig knyttet til samarbeidet om barna.⁵⁹ Den ene faren som er intervjuet, hadde blitt mistenkt for seksuelle overgrep mot datteren på grunnlag av påstander fra ekskona, som ledd i en konflikt etter samlivsbrudd. Også en av de voldsutsatte mødrene ble anklaget for overgrep mot datteren, delvis på initiativ fra eksmannen etter bruddet.

Kapittelet skal handle om hvordan disse foreldrene ble møtt av barnevernstjenesten, og hva slags hjelp de fikk. Et sentralt spørsmål for mødrene gjaldt hvorvidt barnevernstjenesten anerkjente at de var voldsutsatte, eller om de forsto saken som en foreldrekonfliktsak, og hvilken betydning dette fikk for sakshåndteringen. For farens del handlet det også om å bli trodd, men da med «motsatt» innhold. Han ville bli trodd på at saken gjaldt en alvorlig konflikt mellom ham og barnas mor, mens moren framstilte det som en sak om overgrep. Selv om datamaterialet om denne typen saker er begrenset til én far i vårt materiale, er hans erfaringer egnet til å belyse de komplekse utfordringene barnevernstjenesten står overfor i saker der foreldrene ikke lenger bor sammen, og der det er påstander om vold og konflikt. Vi har valgt å beskrive hans erfaringer i ett av casene innledningsvis, og så kommer vi tilbake til temaet i et eget avsnitt til slutt.

Som i forrige kapittel starter vi med noen anonymiserte casebeskrivelser.

Tre casebeskrivelser

Case 4 Moren med blandede erfaringer

Hun og barna levde lenge i et voldsregime der de ble utsatt for både fysisk og psykisk vold. At hun tilhørte en menighet som isolerte seg fra storsamfunnet, gjorde det ekstra vanskelig å bryte ut av ekteskapet. På et tidspunkt søkte hun hjelp fra Alternativ til Vold (ATV) bak ektemannens rygg. Der forklarte terapeuten at de måtte sende bekymringsmelding hvis hun ikke selv kontaktet barnevernstjenesten. Da hun gikk til barnevernet, var hennes tanke at hun ville ha hjelp til å «ordne

⁵⁹ En mor fortalte at hun satt med over 800 lydmeldinger fra eksmannen, der han på ulike vis truet og hånet både henne og barna. Barna hadde også fått truende meldinger direkte til sine mobiler. En annen mor hadde fått over 2000 meldinger over sju uker.

forholdet» slik at mannen sluttet med vold. Hun var derfor helt uforberedt da kontaktpersonene i første møte gjennomførte en «metasamtale» om hvor alvorlig det hun fortalte, var. Hun ble redd og forvirret, og hun opplevde ikke at de forsto hvordan hun hadde det:

Jeg følte at de var litt sånn at «det er jo bare å gå». Altså «du trenger jo ikke være der lenger». Hvis det var i dag, så hadde jeg sagt at det du sier nå, forteller meg at du vet ingenting om hvor vanskelig det er å gå. Hvor omfattende det er.

Etter at hun klarte å forlate mannen, flyttet hun og barna til en annen kommune. Overgangen til den nye barnevernstjenesten var som å «bevege seg flere tiår fram i tid». Hun opplevde at kontaktpersonene der hadde mer kompetanse på vold i nære relasjoner og var generelt mer på tilbudssiden. De fulgte opp sønnen hennes i egne samtaler og fikk forståelse for hvordan han hadde det, uten at hun som mor trengte å forklare det. Selv fikk hun hjelpetiltak som hjalp henne å håndtere guttens traumer og utagering.

Det beste rådet fikk hun fra krisesenteret: at hun for en periode burde opprette nullkontakt med de menneskene hun trodde at hun måtte forholde seg mest til. De ble enige om at hun skulle videresende alle e-poster fra eksmannen og personer i menigheten til kontaktpersonene på krisesenteret. På den måten ble hun skjermet for press og fikk konsentrert seg om å ta vare på barna og seg selv. En dag videresendte hun 70 e-poster. På et tidspunkt i barnevernsforløpet ble eksmannen dømt for vold mot barna og mot henne.

Case 5 Den «konflikt drivende» moren

Kvinnens ektemann utsatte henne for sterk kontroll og psykisk vold gjennom samlivet, og han var autoritær, sint og uforutsigbar overfor barna. Han hadde store psykiske problemer og led av vrangforestillinger. Barnevernstjenesten fikk flere bekymringsmeldinger om familien deres, og hun samarbeidet med mannen om å skjule problemene. Da barnevernstjenesten vedtok at familieveiledere skulle observere i hjemmet, var hun livredd for at de skulle forstå hvordan det var fatt. Redselen påvirket hennes framtoning. Mannen skrudde derimot på sjarmen:

Så jeg sitter jo der stiv som en stokk og lukket ... mens han, som aldri deltok i familien, som bare satt på dataen eller så på film til han la seg ... Han var jo kjempesjarmerende, pratsom, og deltok og laget mat og skulle vise at vi var *den* familien, ikke sant? [...] Og så observerer han [veileder] at mor har et stivt kroppsspråk og virker emosjonelt utilgjengelig ... som det står i rapporten som ble brukt mot meg senere når vi havnet i rettssak, og man mente at jeg var en sånn kald person, med lite mimikk, ikke sant? Men jeg var jo bare redd for at vi skulle bli avslørt. Jeg satt og var kjempestressa for om han klarte å spille rollen sin.

Hun forklarte at det nok var flere som oppfattet henne som stiv og kald den gangen. Den psykiske volden preget henne, og hun mobiliserte for ikke å bryte sammen:

«Å daglig bli fortalt hvor dum du er ... Jeg satt hele tiden og tok imot skudd, følte jeg. Så jeg laget meg dette skjoldet.»

Veilederrapporten om den omgjengelige faren og den kalde moren kom til å følge henne gjennom barnevernssaken og ikke minst etter at hun klarte å bryte ut av ekteskapet. Da det fortsatt var bekymring for barna, mobiliserte eksmannen sine manipulerende evner overfor barnevernstjenesten. Han pleide å si til henne at «jeg trenger jo bare å prate med noen i et kvarter, så har jeg dem». Nå overbeviste han kontaktpersonene om at kona hadde gjort ham psykisk dårlig, og at det var hun som var årsaken til barnas problemer. De mente at han kunne være en ressurs for henne og barna, og de så ingen grunn til å bekymre seg for barnas kontakt med faren. Ingen spurte henne om hvordan ekteskapet hadde vært, og hvis hun delte sin bekymring for hvordan barna hadde det hos ham, ble det oppfattet som forsøk på å sverte far. Barnevernstjenesten definerte saken som en foreldrekonflikt som gikk ut over barna, og der særlig mor var pådriver. Dokumentasjon fra barnevernssaken bidro til at hun også ble sett som «konflikt drivende» i barnefordelingssaken. Der bestemte retten at far skulle ha hovedomsorgen for barna.

I det siste hadde barnevernstjenesten begynt å bekymre seg for hvordan barna hadde det hos faren. Moren håpet at de snart ville forstå at sykdommen hans begrenset omsorgsevnen hans, og at han isolerte og manipulerte dem slik han hadde gjort med henne.

Case 6 Faren som ble mistenkeliggjort av ekskona

Det startet da han og kona skilte lag. I forbindelse med samlivsbruddet oppsto det konflikter rundt økonomiske forhold, og ekskona truet ham med at hun ville anmelde ham hvis han ikke ga etter for hennes krav. Kort tid seinere anmeldte hun ham for trusler og stalking. Politiet henla saken som «intet straffbart forhold funnet bevist». Da han så tok initiativ til rettslig skifte, gikk ekskona til barnefordelingssak etter barneloven. På helsestasjonen nevnte hun politianmeldelsen, og helsesøster sendte bekymringsmelding til barnevernstjenesten. Barnevernsundersøkelsen konkluderte med bekymring for høyt konfliktnivå, og det ble vedtatt veiledning som tiltak. Den sakkyndige i barnefordelingssaken anbefalte at datteren bodde mest hos far, og de inngikk forlik om dette. Etter hvert merket han at datteren endret seg, og det viste seg at mor snakket nedsettende om ham til henne. Når han tok dette opp med kontaktperson, fikk han høre at han bare innbilte seg ting. Tiden gikk, og en dag ble han oppringt av barnevernstjenesten og bedt om å komme dit med en gang. Datteren hadde sagt noe på skolen som vekket mistanke om at han utsatte henne for seksuelle overgrep. Etter en samtale og gjenforening med datteren fikk han ta henne med hjem. Noe tid seinere anbefalte barnevernstjenesten ekskona å gå til ny barnefordelingssak. En uke før saken kom for retten, akutt plasserte de jenta hos moren, angivelig fordi det var kommet nye opplysninger om overgrep fra ham. Dette viste seg å være feil, men skaden var allerede skjedd. I barnefordelingssaken gikk han fra å ha jenta boende hos seg over 50 % av tiden til samvær 2 timer hver 14. dag med tilsyn. I en seinere rettssak fikk han «vanlig» samvær.

Det var flere runder med bekymringsmeldinger, undersøkelser, barnelovsak og anmeldelse som følge av ulike utspill fra ekskona som indikerte at han hadde begått overgrep mot datteren. Barnevernstjenesten vekslet mellom å forstå saken som en konflikt mellom foreldrene og som en overgrepssak. Etter hvert hellet de nok mest mot en konfliktforståelse. De satte inn en veileder som skulle hjelpe foreldrene å samarbeide, og mor fikk beskjed om å slutte med å fortelle ulike versjoner til forskjellige etater.

Erfaringer med barnevernstjenesten mens kvinnen levde sammen med voldsutøver

Noen av kvinnene hadde hatt kontakt med barnevernstjenesten mens de levde i et voldelig samliv med barnas far. De fortalte om hvordan de samarbeidet med mannen om å skjule volden for barnevernstjenesten, som i *Den «konfliktdrivende» morens* tilfelle, og om hvordan de fikk hjelp til å bryte med ham – som *Moren med blandede erfaringer*.

En av kvinnene fortalte om da hun ba barnevernstjenesten om hjelp til å bryte med mannen som utsatte henne og barna for systematisk vold og kontroll. Kontaktpersonen hjalp henne med å finne ny leilighet og andre praktiske ting i forbindelse med flytting. Fordi hun nølte og var usikker, stilte barnevernstjenesten mer eller mindre ultimatum om at hun måtte gjennomføre bruddet hvis hun skulle unngå omsorgsovertakelse: «at hvis ikke du tar med deg ungene under armen og går, så må vi se på deg som omsorgsperson». Hun opplevde at denne beskjeden fra kontaktpersonen bidro til at hun klarte å forlate mannen:

Jeg trengte den siste biten til å stole nok på meg selv, at dette får jeg til. Så det har egentlig bare gjort meg tryggere i å ta selvstendige valg på ungene sine vegne i ettertid. Det å tørre å stole på at den avgjørelsen jeg gjør som mamma, den er faktisk god nok, og den er for barnas beste.

Som vi var inne på i kapittel 9, er det kjent at barnevernstjenesten kan stille slike ultimatum til voldsutsatte mødre. Her ser det ut til at det inngikk i en større helhet av støtte, og kvinnen opplevde kravet som en oppfordring til å stole på seg selv, ikke som mistillit eller skremmende trussel.

Moren med blandede erfaringer fra case 4 opplevde at kontaktpersonene i den første barnevernstjenesten trodde på at hun var utsatt for vold, og at de tok volden alvorlig. Hun ble imidlertid skremt av måten de møtte henne på, da hun fortsatt levde sammen med barnas far. De gjennomførte en «metasamtale» seg imellom, som hun skulle høre på, med den hensikt at hun skulle få kunnskap og forståelse. I stedet ble hun mest forvirret og utrygg, særlig da de snakket om at voldsutsatte kvinner ikke klarte å skjerme barna sine, og om konsekvensene for barna:

Den gangen søkte jeg jo ikke hjelp for å komme meg vekk, men for at noen andre skulle hjelpe meg å få han til å forstå at han kunne ikke være sånn lenger. Og

når de begynte å snakke om hvor skadelig det var, så ble jeg jo redd. [...] jeg trodde jo jeg var en god mor. Jeg trodde jeg kompenserte sånn, at jeg skjerma.

Da de sa at hun måtte fortelle mannen at hun hadde kontakt med barnevernstjenesten, ble hun enda reddere. Hun følte at de «hauset det opp», og at de hadde misforstått. I ettertid så hun at de hadde hatt rett i mye av det de sa, men hun var ikke i stand til å ta det til seg i den situasjonen hun var i den gangen. I stedet bidro kontaktpersonenes tilnærming til å forsterke frykten hennes og til at hun trakk seg tilbake. I intervjuet beskrev hun disse første kontaktpersonene som «harde».

Vi forstår det som at kontaktpersonene tok volden på alvor. De tok seg imidlertid ikke tid til å bli kjent med kvinnen og hennes unike situasjon der hun var i sin prosess. Det synes også som om de hadde begrenset forståelse for hva vold i nære relasjoner gjør med den utsatte, og hvor vanskelig det kan være å stole på seg selv og andre. Hun skulle ønske at de hadde vært tydeligere på at de trodde på henne, noe hun i ettertid hadde forstått at de gjorde, etter de hadde snakket med sønnen hennes:

Hadde de sagt til meg at «vi forstår deg, for vi har jo hørt hans versjon også. Vi tror på deg, og vi vil gjerne hjelpe deg», så hadde jeg nok roa meg mer ned. Jeg var jo så redd for eksmannen min at jeg trodde han snakket alle trill rundt. Jeg trodde aldri at noen ville tro på meg, for jeg hadde jo den erfaringen fra menigheten.

Seinere fikk denne kvinnen en kontaktperson som hun opplevde hadde mer kompetanse på vold i nære relasjoner. Spesielt framhevet hun hvor viktig det var at kontaktpersonen hadde avdekket eksmannens aggresjonsproblemer, da hun konfronterte ham med en løgn. Da hadde han blitt veldig provosert og sint, mens han ellers hadde framstått så avbalansert. «Og kanskje jeg fikk den tilliten til henne da, fordi jeg forsto at hun så det», sa vår informant. Sitatet illustrerer tryggheten som ligger i å bli trodd og forstått, men ikke minst hvor utrygt det motsatte kan være.

Denne kvinnen hadde tilhørt et trossamfunn som i stor grad avgrenser seg fra storsamfunnet, og hun hadde fått lite eller ingen støtte fra familie og menighet. Tvert imot ble hun oppfordret til å være tålmodig og «tørke tårene», som det ble sagt. Denne sosiale konteksten gjør det ekstra krevende å bryte ut av et voldelig forhold og å søke hjelp.⁶⁰ Betydningen av å bli trodd, og dermed konsekvensene av ikke å bli det, er imidlertid felles for de voldsutsatte mødrene i vårt utvalg. Som en kvinne sa det: «Det som var viktig for meg, var at barnevernet trodde på meg. Og det var der de var flinke.» Dette henger blant annet sammen med det kvinnen peker på i sitatet over, nemlig at voldsutøverer har undergravet både hennes selvtillit og hennes troverdighet overfor andre.

60 For mer informasjon om vold i nære relasjoner i strenge religiøse miljøer, se Hjelpeskildens erfaringsrapport *Gud har satt deg i denne situasjonen for at du skal lære noe*, <https://voldogtro.no/>.

Opplevelsen av at barnevernsansatte kunne være utydelige og tilbakeholdne med å gi råd, var et tema som flere kvinner trakk fram. Det virket som om kontaktpersonene noen ganger var mer opptatt av å avvente og vurdere hva kvinnen ville foreta seg, enn å gi henne råd om hva hun burde gjøre. Denne tilbakeholdenheten har paralleller i måten noen av barnevernsarbeiderne i casestudien vår snakket om vold mot omsorgsperson på, slik vi blant annet så det i kapittel 9. De syntes å avgrense sitt mandat mot å hjelpe den voldsutsatte omsorgspersonen, mens andre barnevernsarbeidere så det som en naturlig del av hjelpen til barnet. En av mødrene reflekterte rundt hvorfor hun opplevde mer støtte som voldsutsatt mor i andre deler av hjelpeapparatet enn i barnevernstjenesten:

Det er akkurat som at de andre kunne se helheten fordi de ikke bare hadde dette fokuset på barnet. Og jeg tenker at hvis det eneste en skulle se, var bare barnet, hadde en kanskje ikke sett meg også. Det er det jeg av og til føler ... vi er liksom opptatt av barnets beste, men ... at de ikke klarer å se helheten rundt barnet. Jeg er en del av barnet og barnets liv. Istedenfor å bare bli mistenkeliggjort, slik jeg føler at jeg ble.

Slik vi forstår henne, mente hun at barnevernstjenestens «fokus på barnet» hindret dem i å se barnet i en større relasjonell sammenheng. Det medførte at hun som mor ble vurdert som omsorgsgiver som enten beskyttet eller ikke beskyttet barnet sitt mot voldens konsekvenser, og ikke som en voldsutsatt mor som trengte hjelp til å håndtere disse konsekvensene. Vi vil spørre om manglende helhetlig forståelse av vold mot barnets omsorgsperson også kan hindre at man ser barnet som voldsutsatt.

Erfaringer med barnevernstjenesten etter samlivsbrudd

Positive erfaringer: Blir trodd og møtt som voldsutsatt

Når mødrene fortalte om positive erfaringer, handlet det om å bli trodd og forstått både som voldsutsatt kvinne og som mor og få hjelp til å håndtere både fortsatte krenkelser fra barnas far og konsekvensene av volden for barna og henne selv.

En mor fortalte at hun hadde vært i kontakt med barnevernstjenesten i mange år før hun møtte en kontaktperson som var opptatt av hennes historie som voldsutsatt kvinne og «ikke bare det som jeg hadde gjort mot ungene». Denne kontaktpersonen hadde sett henne inn i øynene og spurt: «Fytti grisen, du har opplevd mye. Hvem har vært der for deg?» Å bli sett som voldsoffer ble en viktig opplevelse for denne kvinnens relasjon til barnevernstjenesten. En annen informant hadde fått hjelp til å stoppe eksmannens forsøk på å kontrollere og krenke henne. Han hadde blant annet sendt flere bekymringsmeldinger om henne da hun flyttet fra ham. Barnevernstjenesten hadde henlagt meldingene som grunnløse. De ba ham slutte å sende meldinger og formidlet at de var trygge på at barna hadde det bra hos moren sin.

Moren med blandede erfaringer var veldig fornøyd med hjelpetiltakene hun fikk i den andre barnevernstjenesten, COS for ungdomsforeldre og undervisning i traumebevisst omsorg. Der fikk hun hjelp til å forstå og håndtere sønnens reaksjoner. Hun beskrev tiltakene som konkrete og nyttige, og hun skulle ønske hun hadde fått dem før.

Enkelte mødre hadde også positive erfaringer i forbindelse med å håndtere barnas samvær med faren. Dette kommer vi tilbake til mot slutten av kapitlet. Først skal vi se på dem som hadde negative erfaringer, og da handlet det gjerne om at barnevernstjenesten så på foreldrerelasjonen som en jevnbyrdig konflikt.

Negative erfaringer: blir møtt med en konflikttilnærming

En av mødrene hadde forsøkt å fortelle kontaktpersonene sine om volden i ekteskapet og etter bruddet, men de var ikke interessert, selv ikke etter at eksmannen hadde oppført seg så truende at en kontaktperson ble sykemeldt. De oppfattet saken som en foreldrekonflikt der begge parter «måtte ta likt ansvar» og bli bedre til å samarbeide om barnet:

Saksbehandler sa til meg i siste møte at det var viktig for barnet mitt at jeg snakket godt om far. Da sa jeg at det kan jeg aldri gjøre, fordi jeg har opplevd så mye at det kan du ikke kreve av meg. Og likevel står det i referatet at det må jeg gjøre. [...] Vi er jo definert som en høykonfliktsak. Og dette er en mann som har utsatt meg for tortur i tolv pokers år.

Barnevernstjenesten påla denne kvinnen og eksmannen å gå på familievernkontoret «for å bedre kommunikasjonen i forholdet og finne noen felles mål å jobbe mot». Familieterapeuten spurte ikke om vold, og vår informant våget ikke å ta det opp selv, «for han [eksmannen] satt jo rett ved siden av meg og hadde føket i flint». Han hadde flere ganger smelt med døra og gått fra terapitimen i sinne, men det var ingen som spurte henne om han også hadde vært sint hjemme.

Flere av mødrene delte denne morens erfaring med at barnevernstjenesten definerte relasjonen mellom henne og voldsutøver / barnas far som en foreldrekonflikt eller «høykonflikt». Dette begrenset deres mulighet for å dele sine voldserfaringer. Det var stor risiko for at det ble tolket som sverting av mannen og som tegn på at de ikke forsto at «konflikten» skadet barna. Særlig vanskelig var det når eksmannen hadde lyktes i å framstille henne som vanskelig, psykisk ustabil og fiendtlig. Vi skal se på hvordan *Den «konfliktdrivende» moren* i case 5 forklarte sin avmakt i denne situasjonen:

Jeg følte at hvis jeg begynte å stille spørsmålstegn ved ting, så forverret det bare det bildet som han allerede hadde laget av meg. Så jeg måtte være veldig varsom. [...] Det som har blitt hengende igjen om meg, er at når jeg ikke er enig i ting, så betyr det at jeg har liten selvinnsikt – og dermed dårlig omsorgsevne. Det blir alltid koblet til det at jeg ikke tar innover meg realitetene ... veldig mye

dette med at jeg ikke har evne til å se meg selv og mitt eget bidrag i ting og tang. At når jeg prøver å forklare ting, så bortforklarer jeg.

I en av de mange nemndsakene denne moren var igjennom, skjedde det imidlertid noe viktig. Det fagkyndige medlemmet av nemnda begynte å stille spørsmål som ingen hadde stilt før, og vår informant fikk anledning til å fortelle om volden: «På det første spørsmålet jeg fikk, forsto jeg at hun har gjennomskuet alt.» Nemnd-medlemmet hadde også utfordret den sakkyndige psykologen på hans vurderinger, og moren var takknemlig for at hun dermed hadde «åpnet opp et vindu som også barnevernet og advokaten fra kommunen fikk se inn gjennom». Kommunens advokat hadde i sin sluttprosedyre kommentert at man nå hadde fått et noe mer nyansert bilde av mor.

Den voldsutsatte forelderen ansvarliggjøres for konsekvensene av volden

Mødrene framhevet at konfliktforståelsen fikk alvorlige konsekvenser for barna, ved at farens voldsutøvelse ikke ble tatt med i vurderingen av ham som omsorgsperson. Selv ikke der barnevernstjenesten anerkjente at faren hadde vært voldelig mot moren, ville de nødvendigvis se dette som en svakhet ved farens omsorgskapasitet. Tvert imot har vi hørt eksempler på at de tolket det som en svakhet med morens evne til å ta vare på barna sine. Et eksempel er en mor som mottok veiledning samtidig som hun var utsatt for vold etter samlivsbrudd. Veilederne så at hennes og barnas livssituasjon var sterkt preget av at det pågikk flere rettssaker, og av eksmannens svært aktive innsats for å kontrollere og bryte henne ned. Deres oppmerksomhet var imidlertid på hvordan dette kunne være skadelig for datteren ved at hun som mor overførte sine reaksjoner på barnet:

De merker at når jeg snakker om far, når jeg snakker om alle disse prosessene, så skjer det noe med stemmen min, det skjer noe med hvordan jeg er. Og de mener at jeg da påfører min datter traumer og reaksjoner som hun ikke eier selv. Så det de konkluderer med, er at jeg trenger mange års behandling for mine traumatiske opplevelser med far for å kunne være en god mor. Og jeg tenker: Nei, jeg trenger bare å ikke være i syv rettssaker på et år med den mannen som har gjort dette mot meg.

Selv var hun enig i at situasjonen var kaotisk, men pekte på at dette dels skyldtes mannens fortsatte voldsregime, dels sosial isolasjon på grunn av covid-19-pandemien.

En annen mor hadde ventet lenge med å fortelle kontaktpersonen sin om hvordan ekteskapet hadde vært. Saken hadde lenge blitt sett på som en foreldrekonflikt. Reaksjonen hun fikk da hun endelig klarte å åpne seg, var uventet: Hun som hadde vært utsatt for så mye vold, ville ikke klare å skjule sitt hat mot eksmannen for barna, mente kontaktpersonen. Derfor var det best at de bodde hos ham:

Det må du forstå, sa han. Jeg visste ikke hva jeg skulle si, jeg ble så paff. Jeg klarte ikke å skjønne logikken i det, at fordi jeg er utsatt for vold, så er det best at ungene vokser opp hos han, som utsatte meg for vold. At de ikke klarte å se at han faktisk kan være en fare for dem, som det etter hvert har vist seg at han er.

Det er gjennomgående at kvinnene ikke har fått grunnleggende informasjon om krisesenterets tilbud utover botilbudet i krisesituasjoner. Som en kvinne svarte på spørsmål om de hadde informert om krisesenterets samtalegrupper eller andre dagtilbud: «Ingenting, bare at du kan gå dit hvis du er i nød.»

Håndtering av samvær etter barneloven

Til slutt skal vi se på mødrenes erfaringer med barnevernstjenesten når det gjaldt bekymring for barnets samvær med faren etter barneloven. En typisk utfordring var at barnet hadde dårlige opplevelser på samvær og ba moren – i vårt materiale – om å få slippe neste gang, eller at moren mistenkte at det var noe galt.⁶¹ Slike situasjoner preges av at samvær etter samlivsbrudd reguleres av barneloven og ikke av barnevernsloven som barnevernstjenesten jobber etter. Endring av samværsordning må avtales mellom foreldrene eller fastsettes av domstolen.

Det har tidligere vært vanlig å tenke at barnevernstjenesten skal holde seg unna såkalte «barnelovsaker» eller omsorgs- og samværstvister. Dette henger sammen med barnevernets begrensede og til dels uavklarte rettslige kompetanse og handlingsrom i slike saker (Stang, 2013, 2014). Myndighetenes ti år gamle veileder om forholdet mellom barnevernloven og barneloven (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013)⁶² skisserer imidlertid en tydelig og aktiv rolle. Her slås det fast at barnevernstjenesten ikke kan stanse eller endre en samværsordning, men de kan «*råde* bostedsforelderen til å gjøre dette *og gi nærmere veiledning om framgangsmåten*» (vår utheving). Videre heter det:

Det er viktig at barneverntjenesten gir *skriftlige anbefalinger og tydelige og direkte råd*. De kan for eksempel skrive: «På bakgrunn av de beskrivelsene du har gitt av barnets uttalelser og atferd etter samvær, *anbefaler vi* at du gjør det som er nødvendig for å stanse videre samvær.» Når barneverntjenesten gir en slik anbefaling, *må* den samtidig gi bostedsforelderen nødvendig veiledning om hvordan han eller hun må gå fram etter barneloven for å endre samværsordningen. (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 27, våre uthevinger)

Ifølge veilederen er det altså slik at barnevernstjenesten ikke bare kan, men bør gi råd til foreldre om å stoppe samvær eller ta skritt for å endre samværsordning. Den

61 Det samme problemet kan oppstå der foreldrene har delt omsorg, men vi begrenser oss til samvær med samværsforelder siden det var dette som var aktuelt for våre informanter.

62 Veilederens fulle tittel er *Forholdet mellom barnevernloven og barneloven. Barneverntjenestens rolle der foreldrenes konflikter går ut over barnets omsorgssituasjon*.

sier også at dersom bostedsforelder ikke følger opp rådene og dermed ikke beskytter barnet tilstrekkelig, bør man informere om at tvangstiltak vil vurderes.

De voldsutsatte mødrene vi har intervjuet, hadde vært i ulike situasjoner der de var bekymret for å sende barna til far på samvær. Flere hadde vært i kontakt med barnevernstjenesten i den forbindelse. De fortalte om hovedsakelig to typer erfaringer.

Tilbakeholdenhet og utydelighet

Den første erfaringstypen gjaldt kontaktpersoner som var tilbakeholdne og utydelige. Mødrene får da lite hjelp til å forstå regelverket og forholdet mellom de to lovene, og de får i liten grad veiledning om hva de bør gjøre. Et eksempel er fra *Moren med blandede erfaringer* (case 4). Den yngste sønnen ville ikke dra til faren på samvær, og hun forsøkte flere ganger å be kontaktpersonene om råd, men de spilte ballen tilbake til henne: «De var liksom sånn: Ja, nei, hvis du synes det er trygt nok for han å reise, så bare la han reise, da. Det sier jo mer om deg, liksom.» Hun ble forvirret og usikker:

Jeg husker mange ganger når jeg hadde lagt på [telefonen] ... Jeg skjønnte ikke hva de mente. Mente hun at jeg skal la han [sønnen] gå? Er det han [mannen] de holder med?

Da hun seinere leste gjennom journalen, hadde hun sett at kontaktpersonene beskrev henne som ambivalent: «Mor klarer ikke å se sin sønns behov. Mor utsetter barnet for utilbørlig mye påvirkning fra en far som er skremmende.» Det ser altså ut til at kontaktpersonene gjorde vurderinger av hennes måte å håndtere samvær på, som de ikke delte med henne da det pågikk. Slik kvinnen beskrev det, får vi inntrykk av at de hadde en undersøkende tilnærming til en situasjon der hun ønsket råd og veiledning. Det kan nesten virke som de vil teste henne, som ledd i å vurdere hennes omsorgsevne.

Et lignende eksempel er en mor som fortalte at datteren hadde nektet å dra på ny ferie med faren, etter at den forrige hadde vært preget av mye alkohol og krangling mellom ham og den nye samboeren. Moren ba kontaktperson om råd og fikk til svar at hun måtte la jenta reise, så lenge far hadde rett til samvær. Hun slo seg til ro med at hun hadde sagt fra om sin bekymring. Da det så kom varsler fra feriestedet, formulerte barnevernstjenesten en bekymringsmelding som var rettet mot både far og mor, han på grunn av fyll og vold, hun for «manglende evne til å skjerme». Hun spurte da kontaktpersonen sin om hun nå ville få støtte på å holde datteren tilbake ved neste samvær. Kontaktpersonen svarte at hun måtte gjøre det hun syntes var best. Da vår informant påpekte skvisen hun sto i, mellom barnevernstjenestens kritikk om at hun ikke skjermet, og mannens rett til samvær etter barneloven, var det lite nytte i svaret: «Jeg får ikke noe klart svar. Og jeg blir så frustrert, aner ikke hva jeg skal gjøre.» Hun hadde landet på at hun ikke hadde annet valg enn å stoppe samvær, for å beskytte datteren. I ettertid hadde hun lest av sakspapirene at

barnevernstjenesten støttet henne i å holde jenta tilbake, men altså uten at de delte dette med henne.

Barnevernstjenestens tilbakeholdenhet med å gi råd om stopp av samvær etter barneloven kom også opp i intervjuet med en mor som selv hadde jobbet i barnevernstjenesten. Hun viste til at man tidligere så på «samværssaker» som familievernkontorets ansvar:

Så det skulle ikke barnevernstjenesten gå inn i, i det hele tatt. Og vi skulle i hvert fall ikke ta parti. Vi skulle være veldig nøytrale. [...] Jeg tror at det kan henge litt i. At vi dveler. Vi er ikke trygge nok på vår rolle.

Selv havnet hun i en barnevernssak etter samlivsbrudd med barnas far som hadde utsatt henne for psykisk vold. Saken startet da et av barna fortalte om sinne og noe vold fra far på samvær. Barnevernstjenesten var lite hjelpsomme når det gjaldt å hindre samvær. Hun opplevde at de ble «veike og tafatte», og hun beskrev sin egen situasjon som «veldig ensomt». Som mor ble hun nå møtt med en tilnærming som hun selv hadde møtt andre mødre med, i jobben som saksbehandler:

«Da må du ta grep etter lov om barn og foreldre.» Det er fælt å si det, men jeg har nesten brukt de samme ordene, ordrett. Man fraskriver seg ansvaret for å hjelpe, fordi man tenker at da får noen andre ta den oppgaven, det er ikke vårt bord.

Det er utfordrende å stå i den rettslige prosessen som kreves for å stoppe samvær, og særlig når den andre forelderen har utsatt deg for vold og kontroll. Da er det viktig at barnevernstjenesten trygger deg på at det du gjør, er riktig, framhevet denne moren. Som vi har sett, er dette i tråd med departementets veileder (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013), som sier at barnevernstjenesten skal gi tydelige råd. Tvert imot mente denne informantene at barnevernstjenesten ofte var utydelig: «Da tenker jeg at hvordan skal vi tenke at foreldre må være tydelige, hvis vi har en barnevernstjeneste som er utydelige og vingler?»

Råd og støtte

Moren som hadde jobbet i barnevernstjenesten, fortalte at hun i en seinere fase av saken fikk nye kontaktpersoner som forholdt seg på en helt annen måte. De var tydelige på at det ikke var aktuelt at barna hadde samvær med faren uten tilsyn, og da de henla saken, hadde de oppfordret henne til å be om hjelp hvis han ble vanskelig. «Jeg opplever dem som en samarbeidspartner og som en hjelp i mye større grad nå», sa hun.

Også andre av informantene fortalte om positive erfaringer. En mor ble pålagt å stoppe barnas samvær med far på grunn av mistanke om overgrep. Han hadde vært voldelig og kontrollerende, og hun kviet seg for å si det til ham. Da hadde saksbehandler påtatt seg å informere ham om at samvær var stoppet. Han skjelte ut vår informant og hevdet at det var hun som sto bak, men hun opplevde det som trygt å kunne legge ansvaret på barnevernstjenesten:

For da kunne jeg på en måte lene meg på dem neste gang, at det blir fortsatt ikke samvær før barnevernstjenesten sier at det er greit. [...] Jeg kunne beskytte meg selv bak dem ... og da slapp jeg å få den hissig faren, da var det de som fikk han.

Da *Moren med blandede erfaringer* fikk ny saksbehandler, fikk hun for første gang forklart forholdet mellom barnevernloven og barneloven og at hun kunne gå til rettssak for å omgjøre samværet. Hun hadde også fått vite at hun kunne stoppe samvær hvis det var skadelig for sønnen. Kontaktpersonen lagde da et skriv der det sto at barnevernstjenesten var bekymret for om mor klarte å skjerme barnet fra fars psykiske vold, og at de måtte vurdere en omsorgsovertakelse dersom hun ikke klarte dette. Da hun leste skrivet, ble hun først redd, men kontaktpersonen beroliget henne med at skrivet var et tiltak for å støtte henne:

Men så sier hun at «du er en god mor, men du trenger hjelp. Du klarer ikke dette. Du klarer ikke stoppe samværet alene. Du trenger at jeg støtter deg i det, og så galt kan det bli». Så hun skjønnte at jeg kom til å handle riktig, men jeg trengte backing.

Det kan se ut som barnevernstjenesten her fulgte anvisningene i den nevnte veilederen (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013). Skrivet fungerte som dokumentasjon denne moren kunne legge fram når eksmannen og andre klandret henne for ikke å la sønnen ha samvær med faren. Da kunne hun vise til at barnevernstjenesten hadde krevd at hun stoppet samvær, ellers ville gutten havne i fosterhjem: «Og da klarte jeg å stoppe munnen på hele menigheten og på familien ... Sånn at jeg fikk en sånn styrke i meg selv.» Hun satte pris på at barnevernstjenesten hjalp sønnen slik at han slapp å være hos faren, men i ettertid stilte hun spørsmål ved måten de gjorde det på. Hennes egen advokat advarte henne mot å stoppe samvær og mente at barnevernstjenesten undervurderte risikoen for at hun ville bli anklaget for samværs sabotasje i barnelovsaken. Hun syntes det var vanskelig at sønnen seinere kunne lese skrivet der det ble antydning at hun unnlot å skjerme ham: «I stedet så kunne det stått at de råda meg. Men de er veldig, veldig redde for å gi råd.»

Falske beskyldninger som ledd i konflikt mellom foreldrene

Som nevnt har vi intervjuet en far som ikke hadde blitt utsatt for vold, men som var i en alvorlig konflikt med barnets mor etter samlivsbrudd. Hans kontakt med barnevernstjenesten startet etter at han fikk tilkjent mest tid med datteren i barnefordelings-saken. Da begynte bekymringsmeldingene å komme, etter at flere utspill fra ekskona vakte mistanke om at han forgrep seg på datteren deres når hun var hos ham. Denne *Faren som ble mistenkeliggjort av ekskona*, mente at hennes motiv primært var økonomisk. Hun ønsket å ha hovedomsorgen for barnet fordi han da måtte betale henne barnebidrag.

Barnets mor synes å ha jobbet bevisst for å skape mistanke, uten selv å rette direkte beskyldninger mot faren. Hun hadde ved flere anledninger fått datteren til

å si ting som vakte bekymring hos skole og helseinstanser, som så meldte fra til barnevernstjenesten. Anmeldelser og bekymringsmeldinger hadde blitt henlagt, men kontaktpersonene valgte å stille seg på morens side. De støttet henne blant annet aktivt i rettsprosessen med å få hovedomsorgen for datteren, slik vi har sett at barnevernstjenesten rådes til å gjøre der det er bekymring for at barnet utsettes for vold eller overgrep hos den andre forelderens. Inntrykket er at barnevernstjenesten startet med et voldsperspektiv på saken, ved at de trodde på moren og handlet deretter. Vår informant mente også at de og ekskona hadde gått strategisk til verks når det gjaldt å time sine utspill, for eksempel ved å anmelde ham like før barnelovsaken skulle for retten, for å svekke hans posisjon der. Vi merker oss ellers at politiet henla anmeldelsen raskt da de fikk vite om den nært forestående rettssaken, men da var skaden allerede skjedd, som vår informant sa. På intervjuetidspunktet hadde han inntrykk av at kontaktpersonene i større grad så saken som en foreldrekonflikt, og de hadde satt inn veiledning som hjelpetiltak for at foreldrene skulle samarbeide bedre.

Vi skal ikke gå ytterligere inn i denne saken, men kort nevne at falske beskyldninger også rammet en av mødrene som hadde blitt utsatt for vold fra barnas far under samlivet. Da hun forlot ham, startet en rettslig konflikt om barna, og eksmannen oppmuntret på et tidspunkt sønnen til å anmelde moren for seksuelle krenkelser. Anmeldelsen ble etter kort tid henlagt, etter at politiet hadde snakket med gutten.

Faren som ble mistenkeliggjort av ekskona sine erfaringer er en god illustrasjon på de utfordringene barnevernstjenesten står overfor når det er påstand om vold mot barnet eller barnets omsorgsperson etter et samlivsbrudd. Det er åpenbart tilfelle at noen foreldre retter falske anklager mot den andre som ledd i en konflikt, og at barnet i slike tilfeller kan bli brukt til å framsette slike anklager. Dette er ytterligere et argument for at barnevernstjenesten må bruke tid på å undersøke slike saker grundig, herunder hva slags relasjon det har vært mellom foreldrene under samlivet, og inkludert om det har vært vold. Videre viser det nødvendigheten av å utvikle kompetanse på å skille mellom vold og konflikt, herunder falske beskyldninger. Nåværende tendens til at barnevernstjenesten tar utgangspunkt i at begge parter er «like gode», tjener verken voldsutsatte foreldre eller foreldre som er feilaktig beskyldt for vold.

Oppsummering

De voldsutsatte mødrenes erfaringer kan deles i to, de som opplevde at barnevernstjenesten hadde en voldstilnærming, og de som ble møtt med en konflikttilnærming. Her samsvarer funnene i foreldrestudien med casestudien i de ni barnevernstjenestene, der vi fant at noen barnevernsarbeidere hadde god kompetanse på partnervold og skilte mellom vold og konflikt, mens andre brukte begrepene «høykonflikt» og «foreldrekonflikt» om saker der det var vold mellom foreldrene.

Dersom saken forstås som en foreldrekonflikt, kan barnevernstjenesten avvise den voldsutsatte forelderens forsøk på å forklare seg om volden som hun og barnet har levd med. Det er stor risiko for at det blir tolket som forsøk på sverting av den andre forelderen og som manglende forståelse for at «konflikten» er skadelig for barna. Barnevernstjenestens veiledning og andre hjelpetiltak vil da ofte handle om å få foreldrene til å samarbeide bedre om barnet.

Blant dem som opplevde at barnevernstjenesten tok volden på alvor, identifiserte vi også to grupper: Den ene gruppa hadde først og fremst blitt møtt med bekymring for deres evne til å beskytte barnet, herunder for at moren ville overføre sine voldstraumer eller motvilje mot far på barnet. Den andre gruppa framhevet tryggheten som ligger i å bli trodd og forstått og i å bli møtt som både voldsoffer og mor. Slik vi tolker det, handler de positive erfaringene om å få hjelp til å ivareta det ansvaret hun som mor har for å beskytte barnet, uten at hun tillegges ansvaret for konsekvensene av volden.

Et tema som gikk igjen, var kontaktpersonenes tilbakeholdenhet med å gi råd. Dette gjaldt særlig med hensyn til å stoppe barnas samvær med den andre forelderen, der barnet ikke ønsket samvær, eller der det var bekymring for vold og omsorgssvikt. Her viste vi til myndighetenes veileder (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013) som angir at barnevernstjenesten skal gi tydelig og skriftlig anbefaling om å stoppe samvær, og at de skal følge opp med veiledning. Det synes å være begrenset bevissthet omkring den catch 22-situasjonen som en forelder kan havne i, der barnevernstjenesten krever at hun eller han skal stoppe samvær for å beskytte barnet mot vold eller overgrep, og der retten i omsorgstvisten kan anse dette som samværssabotasje, «foreldrefremmedgjøring» og konflikt driv.

14 Samlet diskusjon og anbefalinger

I dette siste kapitlet skal vi oppsummere og kommentere de viktigste funnene på tvers av delstudiene. Underveis kommer vi med forslag og anbefalinger til hvordan barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep kan styrkes. Anbefalingene er basert på funn og analyse i forskningsprosjektet, inkludert kunnskapsstatusen (Kojan et al., 2020).

Vi starter med det vi ser som sentrale overordnede funn, for så å gå nærmere inn på enkelttemaer. Barns, foreldres og ansattes perspektiver blir inkludert på tvers av både funn og anbefalinger.

Overordnede funn

Fortungt voldsarbeid med kategorisk tilnærming

Forståelsen av vold mot barn i Norge har de siste par tiårene vært basert på et bredt og kategorisk voldsbegrep – vold er vold, uavhengig av grad, intensjon og andre forskjeller. Denne forståelsen har også preget barnevernstjenesten, og «kategorisk» er et treffende stikkord for hvordan barnevernstjenesten har håndtert voldssaker: en kategorisk bruk av spesialisert voldsrutine når bekymringsmeldingen handler om vold, en kategorisk regel om politianmeldelse, et kategorisk krav om erkjennelse fra foreldrene for å kunne tilby hjelpetiltak og en kategorisk innstilling om at «vi tror på barnet».

Til sammen har dette gitt voldsarbeidet prioritet, men særlig i den første fasen av saksforløpet. Det er oppstartsfasen som forbindes med ord som «voldsarbeid» og «voldsrutine». Når det gjelder videre arbeid med den videre undersøkelsen og særlig med hjelpetiltak, er det lagt betraktelig mindre vekt på vold, noe flere av de ansatte uttrykker frustrasjon over. På denne bakgrunn vil vi si at barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep har vært fortungt.

Økende differensiering og helhetlig voldsarbeid

I datamaterialet fra dette prosjektet finner vi at barnevernstjenestenes voldsarbeid i økende grad preges av differensiering. Mange argumenterer for nødvendigheten av å differensiere mellom ulike typer og grader av vold. De mener at voldsrutinen ikke passer til alle voldsmeldinger, og jobber med å differensiere måten de jobber på i oppstart, og de har sluttet å anmelde alle saker. I stedet vurderer de i større grad enn tidligere hensiktsmessigheten av å varsle politiet i hver enkelt sak. Videre har de fått et mer differensiert syn på nødvendigheten av erkjennelse, og mange er opptatt av at foreldrene kan uttrykke delvis erkjennelse på ulike måter, uten å eksplisitt innrømme vold.

Vi forstår denne differensieringstendensen som resultat av erfaring og faglig drøfting, og vi ser det som en fornuftig utvikling som også har vært etterspurt i forskning de seinere årene (se for eksempel Christiansen et al., 2019; Storhaug et al., 2023).

Samtidig etterlyser barnevernsarbeiderne mer fokus på det videre saksforløpet etter oppstart og ikke minst på behovet for å kunne tilby egnede hjelpetiltak. Vi finner en bekymring blant de ansatte for at flere ting forsvinner: Foreldrenes motivasjon for endring kan forsvinne etter hvert som undersøkelsen drar ut, voldsfokuset kan forsvinne i forhandlingene med foreldrene om samtykke til hjelp og tiltak, og det kan forsvinne i generelle veiledningstiltak eller i komplekse saker i familier med sammensatte belastninger. Vi deler denne bekymringen, og **vi anbefaler** at barnevernstjenestens voldsarbeid må bli mer helhetlig og omfatte alle faser av saken.

Avdekking som prosess

Vi har vist hvordan en dramatisk voldsrutine – der man innkaller foreldrene samme dag og snakker med barnet først – i seg selv kan svekke muligheten for videre samarbeid. Det synes derfor fornuftig når barnevernstjenester forsøker å differensiere og dempe dramatikken og forhindre eskalering av problemer i oppstarts-rutinene sine, både av hensyn til barn og til foreldre. Hvis dette kan forhindre henleggelse på grunn av manglende samtykke, vil differensiering bidra til at flere barn får hjelp.

Men hva med de alvorlige voldssakene, der samarbeid ikke er aktuelt, og barnet må hentes ut av familien? Vil denne volden bli oppdaget hvis man endrer oppstarts-rutinen? Det hender at alvorlig vold avdekkes ved hjelp av eksisterende volds-rutiner, og det vil fortsatt være nødvendig å starte opp undersøkelser på denne måten. Særlig vil det være viktig å gi barn mulighet til å fortelle uten at foreldrene påvirker dem. I flere tilfeller avdekkes imidlertid ikke alvorlig vold, blant annet fordi det barnet forteller, ikke er nok til å definere situasjonen som alvorlig eller akutt. Det kan bety to ting: at det ikke er alvorlig vold i den aktuelle familien, eller at barnevernstjenesten ikke lykkes i å avdekke den alvorlige volden i dette tilfellet. Uansett årsak er det altså slik at de fleste barna drar hjem igjen med foreldrene etter en gjennomført voldsrutine, og at videre hjelp er avhengig av samtykke og samarbeid.

Hvordan kan man vite hvor alvorlig situasjonen for barnet er, hvis man ikke behandler alle saker som potensielt alvorlige? Flere av våre informanter framhevet at barnet kan fortelle mer etter hvert som det får tillit til voksne utenfor familien. Dersom det barnet først forteller, peker mot tilsynelatende mild vold, vil det være viktig å legge til rette for at det kan komme mer informasjon. Nettopp derfor er det avgjørende å jobbe med å etablere tillit, både hos barnet for å få det til å åpne seg mer og hos foreldrene for å «holde på» familien.

Det sterke søkelyset på å avdekke vold i oppstarten av saken bidrar til at avdekking anses som noe som primært skal skje umiddelbart når kontakten mellom barnevern,

barn og familie er etablert. **Vi vil anbefale** at man også ser på og legger til rette for avdekking som en prosess som kan ta tid.

«Holde på» volden

Selv om en mindre dramatisk framgangsmåte i oppstarten av undersøkelsen kan gjøre det lettere å få til videre samarbeid om hjelpetiltak, vil det fortsatt være foreldre som benekter at de har utøvd vold, slik barnet har fortalt. De vil dermed ikke samtykke til tiltak begrunnet med vold.

I slike situasjoner har vi sett at det kan være vanskelig å holde fast i vold som et tema i oppfølgingen. Det handler dels om at barnevernsarbeiderne kan omdefinere bekymringen, for å få foreldrenes samtykke til veiledning, og dels om at vold kan skyves i bakgrunnen når familien har mange og komplekse belastninger. Dersom fortsatt bekymring for vold ikke nevnes eller tematiseres i planene for hjelpetiltak eller i foreldreveiledningen, er det risiko for at volden forsvinner ut av bildet.

En hovedutfordring framover er å styrke voldsarbeidet i undersøkelsen etter oppstart og i hjelpetiltaksfasen. Målet må være å *holde på familien, samtidig som man jobber med voldstematikken*. **Vi anbefaler** at dette blir et viktig tema i metodeutvikling og kompetansebygging framover.

I resten av kapittelet redegjør vi for flere funn og utdyper de vi har presentert som overordnede. Først ser vi på barnevernstjenestens forståelser av vold, som var et sentralt tema for forskningsprosjektet vårt.

Forståelse og kunnskap

Økning i voldssaker – vold mot barn «er» mer enn før

Hvordan skal vi forstå økningen i voldsmeldinger og voldssaker? Økningen har sammenheng med flere utviklingstrekk. Vi har fått mer kunnskap og bevissthet om vold mot barn i samfunnet generelt. Både bestemte yrkesgrupper og folk flest vet mer om hvor skadelig det er, og om hvilke mekanismer som hindrer barn i å si fra. Barns rett til beskyttelse mot alle former for vold har fått økt rettslig og politisk prioritet, gjennom internasjonale og nasjonale prosesser. Samtidig, og som ledd i denne kunnskapsmessige og politiske utviklingen, har selve voldsbegrepet blitt utvidet. Det er altså (mye) mer som *er* – defineres som – vold i dag enn det var for noen tiår siden.

Et sentralt anliggende i myndighetenes arbeid har vært å få flere til å melde fra om vold mot barn. Skoler, barnehager og andre offentlige instanser melder nå i større grad bekymring om vold til barnevernstjenesten, og det synes som at både flere voksne spør barn om vold og flere barn forteller om vold. Det var en oppfatning blant deltakerne i casestudien at det særlig er barn som utsettes for mildere vold, som forteller, blant annet fordi de tross alt er grunnleggende trygge i sine nære relasjoner. Det er altså lettere å avdekke mild vold, mente disse informantene, mens

den alvorlige volden er mer utfordrende å avdekke. Da er barna oftere så skadet eller så redde at de ikke vil fortelle. Siden barnevernsstatistikken ikke skiller mellom alvorlighetsgrad, kan vi ikke si dette sikkert, og **vi anbefaler** at dette kartlegges nærmere.

Uansett er det nok de alvorligste tilfellene som preger vår bevissthet når vi som samfunn tenker på og snakker om vold mot barn. Tilfeller der utfallet ble fatalt, noen ganger fordi pågående vold ikke ble avdekket, har bidratt til et sterkt følelsesmessig, moralsk og politisk engasjement i befolkningen. Vi er usikre på om alle er klar over at voldsbegrepet er så bredt som det er, og i brukerstudien så vi at både majoritetsnorske og minoritetsnorske foreldre hadde blitt overrasket da de forsto at måten de oppdro barna sine på, ble regnet som vold. **Vi ser behov for** at diskusjonen om barnevernstjenestens arbeid med vold har en større bevissthet knyttet til denne spennvidden – at en voldssak kan handle om alt fra det å klype barnet i kinnet til enkeltepisoder av grov fysisk vold og det å vokse opp i et vedvarende voldsregime.

Differensiert forståelse – moralsk risiko?

Som samfunn har vi altså etablert et voldsbegrep som omfatter et bredt spekter av handlinger og kontekster, grader av alvorlighet og skade, uavhengig av voldsutøvers intensjon og forståelse. Bredden i voldsbegrepet tilsier *i seg selv* at differensiering er nødvendig. Jo mer som omfattes av begrepet «vold», jo større behov er det for å identifisere variasjon og forskjeller, både når det gjelder hva slags situasjon barnet og familien er i, og hvordan barnevernstjenesten kan hjelpe. Dette burde være opplagt og uproblematisk, men viser seg å være utfordrende. Som vi har vist i casestudien, er flere barnevernsansatte redde for å bli kritisert for å bagatellisere dersom de skiller mellom ulike grader eller alvorlighet av vold. Vi forstår det som at de da forholder seg til en nulltoleransetenkning som vektlegger at «vold er vold», og der differensiering er assosiert med bagatellisering (Feyling & Øfsti, 2023; Aadnanes, 2020; Aarset & Bredal, 2018). I likhet med samfunnet ellers er barnevernstjenesten preget av et moralsk imperativ om ikke å bagatellisere vold mot barn. Det er vanskelig å jobbe faglig godt med vold hvis det å differensiere er forbundet med moralsk risiko.

Styrke faglig begrepsapparat

Begrepet «oppdragervold» eller «vold i oppdragelsen» er på mange måter symbolsk for diskusjonen rundt differensiering og bagatellisering. Deltakerne i casestudien inntok to ulike posisjoner når det gjaldt om begrepet bør brukes. De som var kritiske, vektla at begrepet brukes i betydningen mild og mindre skadelig vold, mens de mer positive fokuserte på foreldrenes oppdragerintensjon og potensial for endring gjennom å gi dem andre verktøy. De to posisjonene vektla altså ulike dimensjoner ved vold (skade og motiv), noe som i seg selv er ugunstig for en felles faglig samtale.

Det er ingen tvil om at begrepet «oppdragervold» kommer med en bagatelliserende bagasje som gjør det belastet. Dette gjør noe med samtalen, ved at frykten for å

bli oppfattet som bagatelliserende betinger hva som er mulig eller vanskelig å si. Intervjuene våre ga flere eksempler på at denne bagasjen produserer *bagatelliseringsforbehold*. Et annet problem henger sammen med at oppdragervold oppfattes som en «form» for vold. Det har dermed en tendens til å fungere som «pakke», ved at flere ulike dimensjoner ved volden (skadegrad, intensjon, forutsigbarhet etc.) legges inn i ett begrep. Et siste problem med begrepet «oppdragervold» er at informantene primært assosierte det med foreldre med bakgrunn fra visse land. Det kan medføre at man slutter for raskt fra foreldrenes landbakgrunn og til denne «pakken», uten å undersøke nøyere de konkrete forholdene i den enkelte familie.

Slik vi ser det, gjør disse problemene at «oppdragervold» er lite egnet som faglig begrep. Vi har også kommentert at ord som «affektvold» peker mot differensiering, men har en lite presis betydning. Vår generelle konklusjon er at barnevernstjenestens begrepsapparat om vold synes svakt utviklet. Som ledd i faglig styrking av tjenestens arbeid med vold og overgrep **anbefaler vi** et begrepsapparat som skiller mellom ulike dimensjoner ved vold og kontekster for voldsutøvelse, som kan forekomme i ulike kombinasjoner. Vi tenker da på dimensjoner som handlingstyper (knips, slag, skjellsord, trussel etc.), hyppighet, alvorlighetsgrad, motiv, bakenforliggende årsaker, utløsende og medvirkende faktorer, barnas opplevelse av årsak og forutsigbarhet, for å nevne noe. Her vil det være nyttig å se hen til eksisterende kunnskap og kartleggingsverktøy, for eksempel BBIC (Barns behov i centrum), familievernets kartleggingsverktøy «Livet i familien» og kartleggingspakken for barnevernstjenesten fra prosjektet «Barn som lever med vold» (se også Alternativ til Vold Oslo, 2023). Samtidig vil ikke kartleggingsverktøy være en løsning alene. Å gå inn i nyanser av vold forutsetter at barnevernsarbeidere utøver faglig og kritisk skjønn i hver enkelt sak.

Seksuelle overgrep som egen sakstype

Funn i surveyen og casestudien viser at seksuelle overgrep skiller seg fra voldssaker på flere måter. Det er vanskelige saker der barnevernsarbeiderne opplevde at de har mindre å bidra med, og der de lettere trekker inn politiet. Kontaktpersonene i casestudien problematiserte også sin egen kompetanse, og ikke minst holdninger og følelser, som et hinder for å jobbe godt med seksuelle overgrep. **Vi anbefaler** at det i opplæringssammenheng vektlegges å øve konkret på å snakke om kropp og seksualitet.

«Vold og seksuelle overgrep mot barn» er en vanlig frase i policydokumenter og faglige sammenhenger, også i tittelen på vårt forskningsoppdrag. Vi vil spørre om sammenkoblingen mellom de to temaene kan bidra til at de blir ansett som mer like enn de er, og til at seksuelle overgrep ikke får tilstrekkelig oppmerksomhet. **Vi anbefaler** derfor at man i større grad omtaler og håndterer arbeidet med seksuelle overgrep som et eget tema, blant annet i forsknings- og kompetansesammenheng.

«Vitne til»: behov for mer oppmerksomhet

Både casestudien og foreldrestudien gir noen indikasjoner på at barnevernstjenestens oppmerksomhet mot og kompetanse på vold mot omsorgsperson som vold mot barn er variabel og muligens svekket. Vi vet ikke dette sikkert, men det samsvarer i så fall med trenden i voldsfeltet generelt. Man ser en utvikling der «vold i nære relasjoner» oftere sikter til (direkte) vold mot barn, mens det tidligere primært ble brukt om vold i parforholdet og dermed barn som vitner (Skjørten et al., 2019; Smette et al., 2019). For eksempel finner Sandmoe og Nymoene (2019, s. 55) at barn og unge er hovedfokus i regjeringens opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021) og i kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. Vi vil også spørre om det økende fokuset på (høy)konflikter mellom foreldre har medvirket til at vold mot barnets omsorgsperson får mindre oppmerksomhet, ved at partnervold i foreldrerelasjonen nå i økende grad forstås som foreldrekonflikt.

Videre merket vi oss at noen av de mest erfarne informantene i casestudien mente å se en endring i innholdet i bekymringsmeldinger om vold. Mens det tidligere var vanligst å få melding om vold mot mor (vitne til), er det i dag vanligst at skole og barnehage melder om direkte vold mot barnet etter at barnet har fortalt om dette, mente disse informantene. Dette er vanskelig å etterprøve med barnevernsstatistikken, siden det har vist seg at kategorien «vold i hjemmet / vitne til vold» brukes om ganske ulike typer meldingsinnhold. Som vi kommer tilbake til, vil vi anbefale at det etableres en egen kategori for vold mot barnets omsorgsperson.

Skille konflikt og vold i foreldrerelasjonen

Våre funn både i casestudien og foreldrestudien tyder på at begrepene «foreldrekonflikt» og «høykonflikt» brukes ulikt når det gjelder forekomst av vold i foreldrerelasjonen. Flere bruker «konflikt» om tilfeller der det har vært vold, og denne kategoriseringen bidrar til å tilsløre familievold (Breivik & Mevik, 2012; Jevne & Ulvik, 2012). Det er dermed sannsynlig at en del saker der barnet har vært utsatt for vold mot sin omsorgsperson, og der eventuelt voldsregimet fortsatt pågår etter et samlivsbrudd, blir håndtert som foreldrekonflikt og ikke som en voldssak. Omvendt er det grunn til å bekymre seg for at noen saker om vold er basert på grunnløse anklager fra foreldre i sterk konflikt.

Våre funn samsvarer med resultatene i Bredal og Stefansens (2022) analyse av voldsutsatte mødres erfaring med barnevernstjenesten etter samlivsbrudd. De fant to hovedtilnærminger fra barnevernstjenestens side. En gruppe mødre hadde blitt møtt med det forskerne kaller en foreldrekonflikttilnærming. Her ble kvinnene ikke lyttet til når de forsøkte å fortelle om volden. I stedet forsto barnevernstjenesten relasjonen mellom foreldrene som en konflikt som de måtte stille seg nøytral til. Barnevernstjenesten la vekt på mødrenes evne til å samarbeide med barnets far (voldsutøver) og til å ikke overføre sin motvilje mot far på barna. Den andre gruppa av mødre ble møtt med en voldstilnærming, der barnevernstjenesten anerkjente at de hadde vært utsatt for vold i samlivet. Her gikk det et skille mellom de mødrene som primært ble ansvarliggjort for volden og for å beskytte barnet mot far, for

eksempel ved å stoppe samvær, og de som fikk mer aktiv hjelp, råd og støtte fra barnevernstjenesten.

Vi registrerer at det pågår en del fagutvikling for barnevernstjenestens arbeid med foreldre/høykonflikt, og **vi anbefaler** at etablerte og nyere metoder kvalitetssikres med et voldsperspektiv.⁶³ Barnevernstjenesten må aktivt undersøke hvorvidt det har vært vold i foreldrerelasjonen, og i så fall håndtere saken som en voldssak. Det innebærer at barnets opplevelser med vold må tas med i vurderingen av skade/helsesituasjon og av den voldsutøvende forelderens omsorgskompetanse. Det vil være avgjørende å snakke med foreldrene hver for seg, og man bør hjelpe den voldsutsatte forelderens med å minimere kontakt med voldsutøver, framfor å pålegge foreldrekurs og andre «samarbeidstiltak» som krever kontakt. **Videre anbefaler vi** at barnevernstjenesten tilføres kunnskap om *fortsatt vold og kontroll etter samlivsbrudd*, herunder hvordan samarbeid om felles barn kan «skape nye arenaer der voldsutøver [kan] fortsette å kontrollere, krenke og manipulere gjennom hjelpe-tjenestene» (Jahnsen et al., 2022).

Framgangsmåter og vurderinger

Oppstart og differensiering av voldsrutiner

Surveyen og casestudien bekrefter statistikk og andre studier som viser at volds- og overgrepsmeldinger prioriteres høyt av barnevernstjenesten i meldingsfasen. Meldinger om vold og overgrep håndteres på en spesifikk måte, såkalte voldsrutiner, der man snakker med barnet først, uten at foreldrene er informert. Våre data – både fra barnevernsarbeidernes, barns og foreldres perspektiv – føyer seg til forskning der slike voldsrutiner problematiseres (Vega, 2019; Christiansen et al., 2019; Havnen et al., 2020; Storhaug et al., 2020; Vis et al., 2020). De omtales som risiko-orienterte og etterforskningsaktige, og de oppleves skremmende og dramatiske. Et gjennomgangstema er at den dramatiske oppstarten kan være nødvendig i saker med alvorlig vold, men kan forhindre videre samarbeid i saker der barnevernstjenesten er avhengig av foreldrenes samtykke for å hjelpe. Det synes å være enighet om at dette gjelder de fleste sakene som kommer inn som voldsmelding.

Særlig i casestudien går det fram at flere barnevernstjenester forsøker å differensiere og tilpasse sine rutiner, samtidig som de vektlegger å snakke med barnet først, uten foreldrene, slik de er pålagt. Disse endringene gjør de for å minske belastningen på barn og foreldre og for å få til videre samarbeid i undersøkelse og tiltak, men også fordi de har erfart at rutinen ikke nødvendigvis fungerer som forutsatt, at barnet forteller om vold til barnevernsarbeideren. Vold og overgrep kan være skambelagt, og både manglende tillit til den fremmede voksne og trusler fra, avhengighet av og lojalitet til foreldre kan medvirke til at barnet ikke åpner seg eller trekker tilbake det de har sagt tidligere (Olafsen & Hodne, 2020). **Vi anbefaler at**

63 Dette gjelder metoder både i barnevernstjenestens regi og i familievernet. Eksempler er kurset *Fortsatt Foreldre* fra Modum Bad, *Foreldre etter brudd (FEB)*, Sandnes barneverntjeneste, og *Vestlandsmodellen*, Læringsnettverket for barnevernstjenestene i Vestland fylke.

det innhentes og videreformidles erfaringer med ulike måter å differensiere voldsrutiner på.

Videre **anbefaler vi** at det rutinemessig gjennomføres separate samtaler med foreldre ved oppstart av saker om vold, også der meldingen ikke handler om vold mot omsorgsperson. Her viser vi til Partnerdrapsutvalget som anbefaler at politi og annet hjelpeapparat rutinemessig tilbyr alle brukere enesamtaler. Utvalget anbefaler også at det utredes hvorvidt enkelte instanser skal pålegges å rutinemessig gjennomføre obligatoriske enesamtaler med bruker. Dette begrunnes med at et tilbud om slik samtale er et for passivt tiltak i tilfeller der brukeren er underlagt andres kontroll. Utvalget kommenterer ikke problemstillingen knyttet til partsinnsyn som gjelder for blant annet barnevernet.

Anmeldelse/varsel til politiet

Etter en periode der mange barnevernstjenester har praktisert obligatorisk anmeldelse i voldssaker, viser både surveyen og casestudien at anmeldelses-/ varselhyppigheten har gått ned. Våre data indikerer at denne utviklingen er basert på erfaring med at anmeldelse/varsel om mulig straffbart forhold svekker barnevernstjenestens mulighet for å hjelpe familien etter eget lovverk. Særlig noen barnevernledere framhever barnevernslovens bestemmelse om at taushetsplikten kun kan tilsidesettes, slik varsel til politiet krever, når det fremmer barnevernstjenestens arbeid og er til barnets beste. Barnevernstjenestens erfaring med at politiet relativt ofte henlegger sakene, er en del av dette bildet. Vi ser utviklingen som del av en generelt mer nyansert tilnærming til hvordan man best kan hjelpe barn som er utsatt for vold, der et barnevernsrettslig perspektiv på anmeldelse/varsel vinner fram på bekostning av et strafferettslig perspektiv. Det var bred enighet om at alvorlig vold skal anmeldes.

Myndighetenes administrative retningslinjer har de siste 20 årene slått fast at en anmeldelse / et varsel *i de fleste tilfeller vil fremme* barnevernstjenestens oppgaver. Våre funn indikerer at dette ikke stemmer, og at det dessuten står i et spenningsforhold til regelen om at hver sak skal vurderes for seg. Vi har vist hvordan barnevernsloven og straffeloven kan stå i motsetning til hverandre, og **vi anbefaler** en konkret og åpen diskusjon om hvordan barnevernstjenestens samarbeid med politiet kan ta høyde for slike motsetninger. **Videre anbefaler vi** at *Nasjonale retningslinjer for samhandling mellom politi og barnevern* (Bufdir og POD) gjennomgås for å sikre at barnevernlovens kriterier for å tilsidesette taushetsplikten kommer tydelig fram. Etter vårt syn innebærer dette at formuleringen «i de fleste tilfeller» bør fjernes. Retningslinjene bør i større grad forklare hva en barnevernsfaglig vurdering av varsling til politiet kan bestå i. Videre støtter vi Partnerdrapsutvalgets (NOU 2020: 17) anbefaling om at barnevernstjenestens mulighet og forpliktelse til å avverge partnervold / vold mot barnets omsorgsperson må tydeliggjøres i retningslinjene.

Fra erkjennelsesparadigme til kontekstuell forståelse

En problemstilling vi ville undersøke, gjaldt det såkalte erkjennelsesparadigmet som Aarset og Bredal (2018) identifiserte i sin studie av barnevernstjenestens arbeid med omsorgsovertakelse. Paradigmet sier at foreldrene må erkjenne at de har utøvd vold, slik barnet har fortalt, for å vurderes som endringsdyktige og få tilbud om hjelpetiltak. Foreldrene vi intervjuet om saker der barnet hadde fortalt om vold, hadde blitt møtt med et slikt krav. Barnevernsarbeiderne i casestudien bekreftet at dette var en vanlig forståelse tidligere, men de fleste, med visse unntak, fortalte at de hadde fått en mer nyansert tilnærming.

Mens erkjennelsesparadigmet (Aarset & Bredal, 2018) bygger på en individualisert forståelse av erkjennelse (og dermed benektelse) som en absolutt størrelse, er vårt intervjumateriale fra tjenestene dominert av et kontekstuellt perspektiv på erkjennelse som noe relativt. I dette perspektivet forstås benektelse i lys av foreldrenes frykt for konsekvensene av å innrømme vold, blant annet med hensyn til anmeldelse. Erkjennelse ses som en prosess og et arbeid som foreldrene og barnevernsarbeideren er sammen om, under forutsetning av at foreldrene gir en *delvis erkjennelse*, som kan uttrykkes på ulike måter. Flere vil mene at det kan være viktig for barnet at foreldrene erkjenner og dermed validerer barnets opplevelse i en reparasjonsprosess. Sjansen for slik reparasjon øker dersom barnevernstjenesten *ikke* setter full erkjennelse som betingelse for hjelpetiltak, framhevet noen av våre informanter.

Her samsvarer funnene våre med erfaringene fra et utviklingsprosjekt i regi av ATV Drammen i samarbeid med Drammen barneverntjeneste. Både for å tydeliggjøre våre funn og for å vise fram et aktuelt utviklingsarbeid har vi tatt med en kort beskrivelse av prosjektet.

Metodeutvikling eksempel 1: Foreldre som ikke erkjenner – å snakke seg inn i volden

Formålet med prosjektet «Barnestemmer» (2021–2023) var å finne en ny måte å møte familier på, der barn har fortalt om vold og aggresjon hjemme, og foreldrene i liten eller ingen grad kjenner seg igjen i det barna har fortalt (Alternativ til Vold Buskerud, 2023, s. 3). Prosjektet skulle utvikle alternative kartleggingsmetoder og samtaletilnærminger til foreldrene.

Metoden har blitt prøvd ut på 25 familier som har blitt henvist til ATV fra barnevernstjenesten. Et viktig utgangspunkt har vært kunnskapen om at foreldrene har lav tillit til barnevernstjenesten. I stedet for å stille et kategorisk erkjennelseskrav, har ATV-terapeutene anlagt en åpen, utforskende tilnærming, der de vil snakke med foreldrene om det barnet har sagt, med utgangspunkt i foreldrenes egne ord og kategorier. Erfaringen er at flere foreldre gradvis har justert sin innstilling:

Vår opplevelse i løpet av prosjektet har vært at mange av foreldrene i større grad har uttrykt at de kan forstå noe av det barna har fortalt, selv om de fremdeles ikke opplever situasjonen helt på samme måte. Vi har tenkt på dette som at foreldrene har «snakket seg inn i volden». Noen foreldre har i større grad uttrykt en forståelse for at det barna har fortalt bunner i at det lenge har vært negativ og utrygg stemning hjemme, og at dette har hatt større påvirkning på barna enn de har vært klar over. De har beskrevet en forståelse for at barnas fortelling ikke «kommer ut av ingenting». Flere foreldre har også uttrykt forståelse for at barns måte å fortelle om vold på kan være annerledes enn for voksne. (Alternativ til Vold Buskerud, 2023, s. 12)

I prosjektrapporten omtales dette som å «skape en utvidelse av historien» og som å åpne for flere virkelighetsbeskrivelser, uten å miste volden av syne. Det er viktig å nevne at slett ikke alle foreldrene har «beveget seg» på denne måten, og i rapporten drøfter ATV-terapeutene flere utfordringer og dilemmaer i møte med ulike foreldre.

Hjelpetiltak og vold som forsvinner

Veiledning versus helheten av belastninger

Selv om mange av barnevernsarbeiderne vi har intervjuet, primært tenkte på veiledningstiltak i saker om vold, var det også flere som framholdt at vold ofte inngår i bredere problemkompleks der familien har mange og sammensatte belastninger. I enkelte tjenester i casestudien jobbet tiltaksteamet bredt og helhetlig, både med veiledning og praktisk hjelp.

Det er dokumentert at barnevernstjenesten ikke legger tilstrekkelig vekt på sosio-økonomiske faktorer, og forskere peker på at barnevernssaker er forskjellige med hensyn til kompleksitet. For eksempel framhever Clifford et al. (2015) det de kaller multiproblemfamilier, og påviser at de som trenger hjelpen mest, får minst hjelp. I en seinere analyse basert på samme datamateriale argumenterer Fauske et al. (2017) for nytten av å skille mellom enkle, kompliserte og komplekse problemer. Sistnevnte må ses som «gjenstridige problemer» («wicked problems») som er særlig utfordrende og trenger en helhetlig tilnærming i samarbeid med andre tjenester.

Ifølge Fauske et al. (2017) er helhetlig sosialt arbeid «i stor grad erstattet av arbeid rettet mot spesifikke problemer», og de mener at slik spesialisering ofte ikke tar tilstrekkelig hensyn til kompleksiteten i problemene: «Det er relevant å vurdere om problemet er et problem i seg selv, eller om det er symptom på et annet problem.» Forskerne nevner ikke vold, men vold kan forstås og håndteres som et spesifikt problem, eller som del av et større problemkompleks, slik noen av våre informanter understreket. Vi ser en viss fare for at vold kan bli forstått og håndtert som et spesifikt problem, uten at man tar hensyn til helheten av belastninger i familien.

Det vil like fullt være viktig å vurdere om og hvordan volden henger sammen med disse belastningene. Er det for eksempel snakk om vold utløst i affekt og avmaktssituasjoner, eller er den ledd i et mer systematisk familievoldsregime? **Vi anbefaler** at det utvikles helhetlig tiltaksmetodikk som både forstår og håndterer vold som del av et større problemkompleks og som et spesifikt problem.

Tiltaksmangel?

Både i vår egen og andres studier og utredninger rapporteres det om mangel på tiltak i voldssaker. Det er uten tvil gode grunner til å etterlyse mer og bedre hjelp til voldsutsatte og -utøvere, men samtidig vil vi spørre om denne generaliserte måten å snakke om manglende hjelpetiltak på er en fruktbar beskrivelse. Snarere tenker vi at spørsmålet om egnede hjelpetiltak må differensieres ut fra ulike varianter av voldssaker. For eksempel snakket mange av informantene konkret og faglig fundert om hvorfor råd og veiledning er relevant. Dette gjelder saker der det er snakk om vold som ledd i oppdragelsen, og der foreldrene er innstilt på at de trenger og ønsker å få hjelp til å finne andre måter å sette grenser på. I den grad det er mangler ved tiltakene i slike saker, er det kanskje først og fremst et spørsmål om hvordan vold tematiseres og «holdes oppe» i veiledningsforløpet, slik at den ikke forsvinner eller «glipper». Her viser vi til praksiseksempel 2, som gjelder utviklingen av en veileder for voldsspesifikk veiledning. Vi oppfatter at dette prosjektet svarer direkte på tjenestenes etterlysning av spissede tiltak, eller snarere spissing av eksisterende tiltak. Og **vi anbefaler** at denne typen metodeutvikling inkluderes i hovedstrømmen av kvalitets- og tiltaksutvikling for barnevernet. Det må også vurderes hvorvidt det er mest hensiktsmessig å gi tiltak gjennom barnevernstjenesten eller gjennom andre tjenester.

Presentasjonen av de ulike strukturerte veiledningsprogrammene på for eksempel NUBUs nettsider sier lite om programmenes relevans i voldssaker. Det kan skyldes at metodene er særlig rettet mot barnas atferdsproblemer (Christiansen, 2015), og at presentasjonen preges av dette. Det kan til dels skyldes at ord som «vold» og «mishandling» ikke brukes, men omskrives.⁶⁴ **Vi anbefaler** en gjennomgang av disse metodenes relevans som hjelpetiltak i voldssaker og at det informeres tydeligere om hvilke programmer som passer til hvilke typer voldssaker. Det bør også vurderes hvorvidt det er mulig å spisse eksisterende eller innføre/utvide bruken av nye programmer, slik at voldstemaer får en tydeligere plass.⁶⁵

64 Et eksempel er begrepene «røff disiplinering» og «røffe oppdragelsesmetoder» som blant annet brukes i en artikkel om PMTO-foreldregruppe på ungsinn.no (Adolfson et al., 2022) og i en fagartikkel om effekten av *De utrolige årene* (DUÅ) på foreldres oppdragermetoder (Reedtz, 2012). «Røffe metoder» er en oversettelse av det engelske «harsh parenting practice». Dette defineres ulikt i forskningslitteraturen, men det omfatter blant annet det som i dagens Norge defineres som fysisk og psykisk vold (se også Reedtz & Klest, 2016).

65 Her tenker vi blant annet på høyintensive programmer som MST-CAN, som flere av våre informanter ønsket at de hadde tilgang til. Bærum kommune har prøvd ut MST-CAN (Multisystemic Therapy – Child Abuse and Neglect) og FFT (funksjonell familierapi) i samarbeid med NUBU. Det er satt i gang forsøk med Nurse-Family Partnership (NFP) i regi av kommuner. Her bygges det opp egne NFP-team i helsesektoren.

Noen tjenester har tilgang til tiltak som hjelper foreldre med å mestre og dempe sinne, og til behandlingstilbud for voldsutøvere. Vi har sett at barnevernsansatte er positive til Brøsetmodellen og ATV, der de etterlyser bedre kapasitet. **Vi anbefaler at** slike metoder gjøres tilgjengelige for alle barnevernstjenester. Vi ser også behov for å diskutere hvor kategorisk kravet til eksplisitt og verbalisert erkjennelse skal være for å få tilgang til denne typen tilbud, særlig der foreldre er blitt politianmeldt eller er redde for å bli det. I den forbindelse er ATV Drammens arbeid med å utvikle alternative tilnæringer til erkjennelse (metodeutvikling eksempel 1) svært interessant.

Barnevernsarbeidere og foreldre etterlyser hjelpetilbud til barn som sliter psykisk og sosialt etter å ha vært utsatt for direkte vold og for vold mot sin omsorgsperson, inkludert barn som reagerer med å bruke vold selv. **Vi ser behov for** både individuell og gruppebasert metodikk som barnevernstjenesten selv kan bruke, og for flere tilbud, både lavterskel og i spesialisthelsetjenesten (se avsnitt om BUP). Blant annet er det viktig å se på potensialet for å samarbeide med skolen og skolehelsetjenesten (se eget avsnitt).

Flere av informantene ga uttrykk for at de som tjeneste kommer til kort der foreldres voldsbruk har sammenheng med rus og psykisk uhelse, og der barna har større psykiske eller kognitive vansker. Her og i andre saker ligger tilbudene til voldsutsatte og voldsutøvere primært i andre tjenester. Disse tjenestenes inntakskriterier og innretning på tilbudet gjør at flere av barnevernstjenestenes barn og familier faller utenfor eller ikke kan nyttiggjøre seg dette tilbudet. Vi henviser her til avsnitt om andre instanser under.

Vold som glipper

Annen forskning og utredninger har funnet indikasjoner på at saker som starter med bekymring om vold, kan omdefineres, slik at volden glipper. Dette har også vært en problemstilling i vår studie.

På bakgrunn av våre data ser vi for oss flere mulige måter som volden kan forsvinne på, i arbeidet med familien. Her er bare noen eksempler:

Foreldrene benekter vold og samtykker ikke til tiltak som begrunnes med vold. For å «holde på» foreldrene/familien velger barnevernstjenesten å tilby veiledning begrunnet med manglende foreldreferdigheter. Foreldrene samtykker til dette, og det iverksettes veiledning uten at den fortsatte bekymringen for vold tas i betraktning på noen måte. Saken er omdefinert til en foreldreferdighetssak, og volden *legges bort*.

Man vurderer at foreldrene bruker vold i oppdragerøyemed, og det settes inn foreldreveiledning for å gi dem andre verktøy og få slutt på volden. Veiledningsmetodikken tematiserer ikke vold, og tiltaksplanen angir ikke hvordan volden skal «holdes oppe» som tema. Arbeidet med volden *sporer av*.

Volden forstås som et resultat av / symptom på mer grunnleggende eller primære problemer i familien. Man bestemmer seg for å jobbe med disse årsakene først, basert på en rekkefølgeforståelse av kompleksitet der endringer i volden skal følge som resultat av endringer i primærproblemene. Volden *legges på vent* og tematiseres ikke i det videre arbeidet.

Relasjonen mellom foreldrene defineres som en konflikt, og man ser bort fra at den ene forelder har utsatt barnet for vold ved å være voldelig mot den andre forelder, og eventuelt fortsatt gjør det.

Vi anbefaler at det blir sett som en viktig metodeoppgave å jobbe fram måter å «holde volden oppe» på, blant annet i tiltaksplaner og vedtak om hjelpetiltak, inkludert i evalueringen av tiltakene. **Vi anbefaler** mer forskning på god praksis når det gjelder å holde oppmerksomheten på volden oppe (se eget avsnitt).

Som et eksempel på slik lovende metodeutvikling skal vi kort beskrive et utviklingsprosjekt der man nettopp har ønsket å styrke veiledningsarbeidet i voldsaker. Prosjektet gjennomføres av ATV Oslo i samarbeid med Søndre Nordstrand barneverntjeneste. Vi oppfatter at dette prosjektet svarer direkte på tjenestenes etterlysning av spissede tiltak, eller snarere spissing av foreldreveiledning som tiltak. Og **vi anbefaler** at denne typen metodeutvikling inkluderes i hovedstrømmen av kvalitets- og tiltaksutvikling for barnevernet.

Metodeutvikling eksempel 2: Voldsspesifikk veiledningsmodell

Utgangspunktet for prosjektet var at tre barnevernstjenester gjennomgikk journalene i samtlige saker som startet med bekymringsmelding om vold i 2021 (Læringsnettverk Oslo Sør, 2021). Her fant man blant annet at volden kunne «bli borte» i mer generelt veiledningsarbeid når foreldrene ikke var enige i det barnet hadde fortalt. Formålet med prosjektet var derfor å utvikle en metode for voldsspesifikk foreldreveiledning, definert som «en målrettet dialog med foreldre om hvordan de kan være trygge omsorgspersoner for barna sine». Selve veilederen er ikke ferdig, men rapporten fra første del av prosjektet (Alternativ til Vold Oslo, 2023) gir viktig informasjon om erfaringer og råd fra utviklingsarbeidet.

I møte med foreldrene legges det fra første stund stor vekt på alliansearbeid:

Familier som er henvist til barnevernet føler seg ofte sendt dit ufrivillig og kan kjenne seg overveldet og engstelige og av ulike grunner strever med å være åpne. For å skape et rom der foreldrene kan være åpne om egne vansker og voldsbruk er det viktig at foreldrene opplever tillit til at hjelperen vil dem vel. Målet er at foreldrene etter hvert eier bekymringen selv. Alliansearbeid blir dermed en stor del av veiledningsprosessen der en prøver å bevege en svakere allianse mot en sterkere allianse. (Alternativ til Vold Oslo, 2023, s. 5)

Første fase i alliansearbeidet vil handle om å få foreldrene med på «et samarbeid om å finne ut av og være nysgjerrig på hvorfor barnet sier det det sier» (side 5). Terapeutene vektlegger å «finne innganger til å tematisere bekymringen som bidrar til å åpne dialogen fremfor å lukke den ytterligere» (side 8). Veiledningsmodellen skal sikre mer systematisk arbeid med volden, men det betyr ikke nødvendigvis det samme som å bruke ordet «vold»:

Å holde fokus på volden betyr ikke nødvendigvis at hjelper må bruke ordet vold hele tiden eller til stadighet påpeke hvor alvorlig det er for barn å leve med vold. Å holde fokus på volden er heller en prosess, der hjelperen over tid arbeider for at foreldrene kan være åpne om både eget strev og voldsutøvelse. (side 12)

I rapporten viser terapeutene til erfaring med at «ulike måter å snakke om vold hemmet eller fremmet åpenhet hos foreldrene vi møtte». De foreslår flere elementer i en samtale om vold, som blant annet å utforske framfor å fortelle eller korrigere, etterspørre foreldrenes meninger og perspektiv, lytte aktivt til initiativ fra foreldrene og validere deres mestringsforsøk samt snakke om volden på konkrete måter.

Samarbeid med andre instanser

Vi har sett at barnevernsarbeiderne har varierende erfaringer fra samarbeidet med andre instanser. Dette er et særlig aktuelt tema i lys av barnevernsreformen, også kalt oppvekstreformen, og diskusjonen om grensene for barnevernstjenestens rolle på barne-, og ungdoms- og familiefeltet. Like viktig som at barnevernstjenesten må ha riktig kompetanse og adekvate hjelpetiltak, er det at andre tjenester gir adekvat hjelp på sine ansvarsområder. Det er ikke plass til å drøfte dette i sin fulle bredde her, men basert på våre data vil vi trekke fram noen temaer og anbefalinger.

Skole og barnehage: ønske om mer samarbeid

Både surveyen og casestudien viser at skole og barnehage er viktige samarbeidspartnere for barnevernstjenesten, og flere av barnevernsarbeiderne vi har intervjuet, ønsket seg tettere samarbeid. Som vi har sett i casestudien, veileder barnevernstjenester skoler og barnehager i hvordan de kan skrive meldinger, herunder å skaffe seg mer informasjon fra barnet. Skolen og barnehagen er også relevant som den arenaen der barnevernstjenesten snakker med barnet første gang i voldsrutinen, eller de kan be om at ansatte som kjenner barnet, foretar den første samtalen. Skolen og barnehagen engasjeres også i oppfølgingen etter oppstart, ved at de skal følge ekstra godt med på barnet de neste dagene. Deltakere i casestudien pekte på at lærere og skoler kan være utrygge på sin rolle som barnets tillits- og støtteperson, og at de gjerne ser at barnevernstjenesten overtar saken raskt. Barnevernstjenesten på sin side kan ønske at skolen skal få en mer aktiv rolle når det gjelder å avdekke og følge opp barn på deres hverdagsarena.

Disse synspunktene er i tråd med Barneombudets rapport basert på samtaler med barn som har vært utsatt for vold (Barneombudet, 2018). Her uttrykker Barneombudet bekymring for at «tilbudet til barn er for lite tilgjengelig, at tjenestene i for stor grad er utformet etter eget behov» (s. 46). Rapporten trekker fram skolens betydning i alle faser, både når det gjelder forebygging, avdekking og oppfølging av barna. Man bør tenke nytt rundt skolen som arena for arbeidet med barn utsatt for vold og seksuelle overgrep, sier ombudet. Med bistand fra helsetjenesten og PPT «bør det være mulig å tilpasse et tilbud som foregår der barna og ungdommene er, nemlig på skolen» (Barneombudet, 2018, s. 46). **Vi anbefaler** at det utvikles mer kunnskap om samarbeid mellom barnevern og skole rundt barn med voldserfaringer, inkludert lovende praksis.

Spesialisthelsetjenesten: tilbakevendende problem

Våre funn tyder på at det fortsatt forekommer at BUP stiller krav om en stabil/avklart omsorgssituasjon, og at voldsutsatte barn dermed ikke får nødvendig psykisk helsehjelp. Dette er ikke i tråd med Helsedirektoratet og Bufdirs felles rundskriv fra 2015, *Samarbeid mellom barneverntjenester og psykiske helsetjenester til barnets beste*, som slår fast at uavklarhet ikke i seg selv skal være avgjørende. «Derimot vil barnets rammebetingelser og eventuelle midlertidige plassering få betydning for hvordan helsehjelpen forsvarlig kan innrettes. Dette er det naturlig å samarbeide med barneverntjenesten om», heter det (Helsedirektoratet & Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015, oppdatert 2020, s. 26).

Med referanse til at BUP-avslag på grunn av uavklart omsorgssituasjon går igjen i studier over en drøy tiårsperiode (Lurie & Tjelflaat, 2009; Øverland et al., 2011; Helsetilsynet, 2012; Sollied & Flacké, 2016; Helsetilsynet, 2017; Storhaug et al., 2020), er det grunn til å spørre om dette er blitt et standardavslag når det gjelder barn i voldssaker. Vi ser det som påkrevet med et sterkere søkelys på hvordan veilederens føringer kan følges opp i praksis. **Vi anbefaler** derfor at det settes i gang et opplysningsarbeid om rundskrivet og et faglig utviklingsarbeid knyttet til hvordan helsehjelpen forsvarlig kan innrettes overfor voldsutsatte barn i en uavklart omsorgssituasjon, i samarbeid mellom BUP og barnevernstjenesten.

Vi har også sett at habiliteringstjenesten og andre helseinstanser henviser familier til barnevernstjenesten, i stedet for selv å veilede foreldrene om hvordan de skal sette grenser uten å ty til vold. **Vi anbefaler** at det undersøkes nærmere hvordan disse helseinstansene kan få og ta i bruk egen kompetanse på foreldreveiledning.

Krisesentrene: manglende samarbeid

Kunnskapen om krisesentertilbudet var varierende blant deltakerne i casestudien, og det overrasket oss at den var særlig lav hos de yngre barnevernsarbeiderne. De voldsutsatte mødrenes erfaring med manglende informasjon om krisesentrene, og særlig dagtilbudet, bidrar til å bekrefte dette inntrykket. Både i surveyen og casestudien fant vi begrenset interesse for sentrene som samarbeidspartner. Dette samsvarer dårlig med at sentrene er definert som «det viktigste [kommunale]

tilbudet til voldsutsatte som trenger beskyttelse eller råd og veiledning», og med at de kan være «en ressurs for andre tjenester, ved å bistå i kompetanseheving eller veiledning i enkeltsaker» (*Veileder til krisesenterloven*, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015, s. 21; se også Jahnsen et al., 2022). **Vi anbefaler** at barnevernsansatte tilføres informasjon om krisesentrenes sentrale rolle i det kommunale hjelpetilbudet til voldsutsatte voksne og barn, og særlig om tilbudet til dagbrukere, samt deres kompetanse på barn som har levd med vold.

Partnerdrapsutvalget anbefaler en landsdekkende informasjonskampanje for å informere om krisesentertilbudet (NOU 2020: 17, s. 214). **Vi anbefaler** at denne også rettes mot andre deler av hjelpeapparatet, inkludert barnevernstjenesten.

Politiet: godt samarbeid og mer konflikt

I surveyen rapporterte lederne gjennomgående om godt samarbeid med politiet. Det samme fant Storhaug et al. (2020) i studien av barnevernstjenestens akuttarbeid, mens utfordringene «omhandlet lang ventetid for avhør på barnehuset og uenighet i tilnærming og terskler for å gripe inn» (s. 12). Casestudien vår ga et sammensatt bilde. Flere rapporterte om en bedring i samarbeidet og at dette skyldtes mer kontakt og økt kunnskap om hverandres mandat og arbeidsmetoder. Lokale og nasjonale retningslinjer hadde bidratt til dette. Særlig tjenestene som har kommet lengst i å utvikle en praksis for barnevernsrettslige vurderinger av anmeldelse/ varsel (se over), hadde møtt kritikk fra politiet. De kunne bli anklaget for å varsle/ anmelde for lite og for ikke å ta barns rettssikkerhet alvorlig. Vi oppfatter at denne kritikken undervurderer barnevernstjenestens forpliktelser etter egen lov, og særlig barnevernslovens premisser for å sette taushetsplikten til side. For anbefalinger henviser vi til avsnittet om anmeldelse/varsel.

Kompetanse og kvalitet

Mangler barnevernstjenesten kompetanse på vold og overgrep?

Mangler i barnevernstjenestens kompetanse på vold og overgrep har vært kommentert i en rekke utredninger (se for eksempel Helsetilsynet, 2019; Riksrevisjonen, 2022; NOU 2020: 17). Samtidig har det blitt iverksatt en rekke tiltak for å bøte på dette, og det finnes mange kompetansehevingstilbud. Det varierer imidlertid hvorvidt disse blir benyttet, og det mangler oversikt og koordinering, viser en gjennomgang fra NIFU (Røsdal et al., 2019). I litteraturstudien vår (Kojan et al., 2020) problematiseres den stadig gjentatte påstanden om at barnevernstjenesten mangler kompetanse. Slik vi tolker våre data, er det nødvendig å være mer spesifikk når man snakker om kompetanse på vold og overgrep.

I surveyen så vi at barnevernlederne vurderte egen og tjenestens kompetanse på ulike aspekter ved voldsarbeidet som relativt god, men det var noen områder de mente det er behov for økt kompetanse på: å snakke med barn, unge og foreldre om seksuelle overgrep; avdekking og identifisering av vold og overgrep; tiltak knyttet til vold og seksuelle overgrep; og arbeid med minoritetsfamilier. Informantene

i casestudien framsto som trygge på voldssaker og særlig der oppgaven besto i å gi foreldre andre verktøy i oppdragelsen. Overfor affektvold som skyldes rus og psykisk uhelse, opplevde de å være mer prisgitt andre tjenester. Seksuelle overgrep skilte seg ut, både ved at informantene var mer usikre, og ved at de kommer mer til kort med hensyn til virkemidler. Overgrep er ellers et godt eksempel på at spørsmålet om barnevernstjenestens kompetanse må ses i forhold til tjenestens mandat. I flere saker må andre instanser bidra med sin kompetanse.

Når lederne i surveyen etterlyser mer kompetanse på vurdering av egnede hjelpetiltak, og på iverksetting av konkrete hjelpetiltak, henger dette godt sammen med at de samme lederne etterlyser en bredere tiltaksvifte og mer spissede hjelpetiltak i voldssaker. Det samme fant vi i casestudien. Vi oppfatter dette som en berettiget etterlysning av bedre tilgang på og kunnskap om egnede tiltak og et behov for styrket handlingskompetanse når det gjelder å jobbe konkret med voldssaker i hjelpetiltaksfasen, slik vi var inne på tidligere i kapitlet.

Kunnskaps- og kompetansesentrenes rolle

Nasjonale og regionale kunnskaps- og kompetansesentre har en sentral rolle i myndighetenes satsing på kvalitetsutvikling i velferdstjenestene. I vår sammenheng gjelder det særlig sentrene på området for barn og unges psykiske helse (NUBU og RKBURBUP) og sentrene på voldsområdet (NKVTS og RVTStene).⁶⁶

Tradisjonelt har vold i nære relasjoner og vold mot barn på den ene siden og barnevernsarbeid og barnevernstiltak på den andre vært to separate kunnskapsfelt når det gjelder fagutvikling og kompetansebygging. En tidligere gjennomgang viste at sentrenes virksomhet var for fragmentert og lite samordnet (Helsedirektoratet & Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2013, s. 37). Det ble derfor bestemt å samle «psykisk helse, vold og rus» og «barnevern og familievern» i ett «fagcluster», kalt «barne- og ungdomsområdet», og en styrking av barnevernområdet ble særlig etterlyst (Delrapport 2, s. 60–61). Vi har ikke undersøkt dette systematisk, men er usikre på om man har lyktes med denne «clustringen» av tidligere separate fagfelt.

Vi er også usikre på om kunnskapsentrenes eksisterende faglige tilbud matcher barnevernstjenestens behov for kunnskapsstøtte i saker om vold og overgrep. Ut fra det vi har sett, virker det som at RVTStenes bidrag inn i barnevernfeltet i det vesentlige legger vekt på konsekvenser/skade/uttrykk (traumeforståelse) og på å snakke med barn.⁶⁷ Dette er viktige temaer, men det er også behov for kunnskap om ulike sosiokulturelle rasjoner og kontekster for voldsutøvelse og om hvordan man jobber konkret overfor voldsutsatte og voldsutøvere. Vi vil dessuten spørre

66 NUBU er Nasjonalt utviklingscenter for barn og unge, mens RKBURBUP er fire regionale kompetansesentre for barn og unges psykiske helse. RVTSt står for Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, og NKVTS for Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress.

67 Se for eksempel kompetanseprogrammene Traumesensitivt barnevern og HandleKraft <https://traumesensitivt.no/> og Snakke med barn <https://www.snakkemedbarn.no/>.

om kompetansetilbudet fra voldsfeltet tar tilstrekkelig høyde for den spesielle konteksten som barnevernstjenesten er, som den mest inngripende hjelpetjenesten vi har. RVTS-ene har kurs i Brøsetmodellen som brukes av flere barnevernstjenester, men metoden inngår ikke i hjelpetiltaksoversikter. Når det gjelder kunnskapssentrene for barn og unges psykiske helse, har vi ikke gjort systematiske undersøkelser, men et inntrykk er at omtalen av de strukturerte foreldreveiledningsprogrammene har lite oppmerksomhet mot vold, slik vi var inne på i avsnittet om hjelpetiltak.

Alternativ til Vold er et sentralt kompetansemiljø på vold og har gjennom årene hatt flere prosjekter i samarbeid med barnevernstjenester.⁶⁸ I vår studie nevnes stiftelsen som et sted der informantene henter kunnskap og psykoedukativt materiale. ATV er ikke en del av den gruppa av kunnskapssentre som skal bistå barnevernstjenesten med kompetanse, og fagutviklingsprosjektene har et utpreget ad hoc-preg. Vi merker oss at stiftelsen har fått et landsomfattende oppdrag med å lære familievernkontorene opp i «firetrinnsmodellen»⁶⁹, og vil spørre om ATV burde få en mer framtrædende rolle overfor barnevernstjenesten. **Vi anbefaler** at ATVs rolle som kompetanseinstans overfor barnevernstjenesten drøftes, for eksempel i forbindelse med Kvalitetssystemet, og at det vurderes hvorvidt veiledningsmateriale og andre ressurser fra ATV er tilstrekkelig tilgjengelig for tjenestene.

Sikre voldsperspektiv i nytt kvalitetssystem

Arbeidet med å styrke kvaliteten i barnevernstjenestens arbeid foregår innenfor rammen av *DIGI barnevern* og *Barnevernsfaglig kvalitetssystem*.⁷⁰ **Det er avgjørende at** voldsperspektivet blir ivaretatt i denne prosessen som skal gi barnevernstjenestene et felles kunnskapsgrunnlag.

I *Barnevernsfaglig kvalitetssystem* inngår kunnskapsmodellen «Barnets behov i centrum» (BBIC-modellen) som en anbefalt modell for fagstøtte i kommunalt barneverns saksbehandling, beslutningstaking og oppfølging av barn og familier. Modellen tas i bruk av stadig flere kommuner. Uten at vi har gjennomgått den systematisk, ser det ut til at vold – både direkte mot barnet, mot søsken og mot omsorgspersoner

68 I særstilling står fagutviklingsprosjektet «Barn som lever med vold» i regi av ATV og Senter for Krisepsykologi (SfK), med finansiering fra Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) i perioden 2004–2010. Prosjektet gjennomførte kompetansehevingstiltak i en rekke barnevernstjenester og familievernkontor og ga ut veiledningsmaterieell og kartleggingsverktøy (Heltne & Steinsvåg, 2010; Alternativ til Vold & Senter for krisepsykologi, 2011). Boka *Barn som lever med vold*, redigert av Unni Heltne og Per Øystein Steinsvåg (2011), oppsummerer mye av kunnskapen fra prosjektet. Prosjektet utviklet blant annet et volds-kartleggingsverktøy for barnevernstjenesten. Andre eksempler er veileder for foreldrearbeid med utgangspunkt i COS-P (Alternativ til Vold, 2017) og veileder for gruppebehandlingstilbud for voldsutsatte barn, *Ikke lenger alene*, som primært ble utviklet ved ATV Telemark (Aschjem & Tobiassen, 2009). Denne er tatt i bruk av enkelte barnevernstjenester, men er ikke etablert som del av barnevernstjenestens ordinære hjelpetiltaksportefølje.

69 «Enkel og effektiv aggresjonskontroll – 4 trinn» utviklet av Per Isdal. Det er lagd en egen versjon av metoden for familievernkontorene (Alternativ til Vold, 2021).

70 Barne- og likestillingsdepartementet (2017). [Kompetansestrategien «Mer kunnskap – bedre barnevern. Kompetansestrategi for det kommunale barnevernet 2018–2024»](#).

– er godt dekket i BBICs grunnbok (Socialstyrelsen, 2023). Grunnboken er svært omfattende, og **vi anbefaler** at den og eventuelt annet fagstøttemateriale gjennomgås med sikte på å identifisere sentrale føringer for arbeidet med vold.

Vi vil også nevne det mer lokalt forankrede utviklingsarbeidet som foregår innen rammen av læringsnettverkene, blant annet om vold. Metodeutvikling med utgangspunkt i tjenestenes egne erfaringer, og i samarbeid med andre fagmiljøer, er åpenbart positivt. Vi vil imidlertid peke på faren for at veiledere og andre produkter som utvikles lokalt, bidrar til en fragmentert kompetanseutvikling dersom de ikke forankres i felles prosedyrer for kvalitetssikring og formidling.

Særskilt om barns og foreldres erfaring

Brukernes erfaringer har så langt blitt inkludert i diskusjonen av studiens hovedtemaer. Her skal vi løfte fram noen spesifikke dimensjoner ved barnas og foreldrenes erfaringer.

Barn og foreldre ønsker seg det samme

Noe av det som slår oss når det gjelder hvordan barn og foreldre beskrev sine møter med barnevernsarbeidere, er likhetene. Både barn og foreldre ønsket å bli møtt med respekt og empati, å få informasjon og bli snakket med på en likeverdig måte. Barna etterlyste ansatte som lyttet til dem, ikke var strenge og kalde, «litt myke i personligheten». Vi understreket at det å bli lyttet til ikke er det samme som å få bestemme, og dette var noe barna selv var klar over. Tilsvarende kan vi si at foreldres ønske om å få legge fram sin kontekstualisering av det barnet har sagt, ikke nødvendigvis betyr at de må bli trodd på alt.

Barna ønsket at kontaktpersonene hadde større forståelse for og tålmodighet med at de kan oppføre seg på krevende måter. Vi ser noen paralleller til foreldre som fortalte om «harde» barnevernsarbeidere som ikke tok hensyn til at de var i akutt krise ved starten av en voldsrutine, og til barnevernsarbeidere som nettopp viste forståelse for at foreldre og barn kunne oppleve dette som skremmende.

Vi har i flere sammenhenger vært inne på at det å fortelle om vold og overgrep er en krevende og relasjonell prosess. I kapittel 11 framhevet vi tid, tålmodighet, trygge rammer og et barnevennlig fysisk miljø som betingelser for at barn skal fortelle om slike sensitive temaer. Vi vil hevde at foreldre som skal fortelle at de har brukt vold mot barna sine, kan ha lignende behov. Tid til å bygge gode relasjoner blir derfor en vesentlig faktor i barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep.

Disse funnene og refleksjonene har ikke overraskende gjenklang i andre studier (se blant annet Christiansen et al., 2015; Havnen et al., 2020; Storhaug et al., 2020; Kojan & Storhaug, 2021). For eksempel fant Storhaug et al. (2020) at barns positive erfaringer fra akuttsaker handlet om at kontaktpersonen var åpen og ærlig og engasjerte seg i barnet. Personlig relasjon, trygghet og tillit ble vektlagt i positiv retning, mens distansert relasjon og manglende informasjon og uforutsigbarhet var

blant de negative momentene (Storhaug et al., 2020, s. 15). Foreldrene på sin side la vekt på «å bli møtt med respekt, at kontaktpersoner var imøtekommende, tydelige og ærlige, hørte på dem og anerkjente dem som foreldre som hadde noe å bidra med for barnet sitt». På den negative siden nevnes «å bli negativt vurdert som foreldre, å ikke bli forstått og støttet, og at makt ble brukt på en negativ måte» (Storhaug et al., 2020, s. 16).

«Vi tror på barnet»

Vi har sett at mange saker starter med at barnet forteller om vold. Dette viser at barn tør å si fra, og voksne tar imot og varsler videre. Vi sier gjerne at «barnets stemme» blir hørt. Barneintervjuene i denne studien bekrefter hvor viktig det er for barn å bli spurt og lyttet til. Også i foreldreintervjuene har vi hørt at barnevernstjenestene er tydelige på at de tror på det barnet har sagt. Dette vitner om en positiv utvikling som reflekterer de siste tiårs arbeid med å endre synet på barns rett til og evne til medvirkning generelt og synet på barns troverdighet spesielt. Tidligere ble barn ansett som mindre troverdige enn voksne, og de ble i mindre grad informert om og involvert i saker som angikk dem. Også i barnevernstjenesten var det lenge vanlig å kartlegge barns omsorgssituasjon ved primært å snakke med foreldrene (Gamst, 2017).

Et av de tydeligste funnene i intervjuene med foreldre var erfaringen med å bli møtt av en entydig beskjed om at barnevernstjenesten trodde på det barnet hadde sagt om vold. De opplevde at deres egne forsøk på å korrigere og forklare ble sett på som løgn og bagatellisering. Et tilsvarende funn gjorde Feyling og Øfsti (2022) i sin studie av foreldres erfaringer i barnevernssaker om vold. Flere av deres informanter hadde fått høre at «barn lyver ikke om vold». Feyling og Øfsti kobler dette til det de kaller *risikodiskursen*, som dominerer måten vi snakker og tenker på om vold mot barn i dagens norske samfunn (se også Backe-Hansen et al., 2017). Mens barna ble trodd, opplevde foreldrene i Feyling og Øfstis studie det motsatte. Tilsvarende mente foreldrene i Havnen et al. (2020) sin studie at barnevernstjenesten i stor grad lyttet til barnas virkelighetsbeskrivelse «og ikke tok hensyn til hva foreldrene fortalte om sakens bekymring» (Havnen et al., 2020, s. 133–134).

«Barn lyver ikke» er beslektet med «vi tror på barnet», og begge synes å uttrykke en kategorisk og dikotom måte å tenke om sannhet på, som kan utløse en tilsvarende kategorisk holdning til foreldre som ikke bekrefter det barnet har sagt. Når barn per definisjon snakker sant, kan foreldrenes benektelse bli forstått som løgn. I vår studie oppfatter vi at de barnevernsansattes refleksjoner rundt det vi har kalt *delvis erkjennelse* (se eget avsnitt), representerer et interessant alternativ til en slik dikotom tilnærming. Vi forstår det som at tanken om delvis erkjennelse åpner for at ulike nyanser av virkelighetsbeskrivelse kan eksistere side om side, samtidig som man holder fast i bekymringen for vold.

Dialogisk og undersøkende samtalemotodikk – også for foreldre

Som nevnt i forrige avsnitt har synet på barns medvirkning og troverdighet endret seg. Dette henger sammen med en mer generell endring i samfunnets syn på barn der både barnets sårbarhet, rettigheter og aktørskap vektlegges (se kapittel 11). En samtalemotodikk som er utbredt i barnevernstjenesten, *den dialogiske samtalemotoden (DCM)*, tilhører denne tradisjonen, som en norsk variant av «undersøkende samtale i rettslig sammenheng» (Ask & Kjeldsen, 2015).⁷¹ DCM skal få barnet til å fortelle mest mulig fritt og uten at den voksne preger barnets utsagn med sine forforståelser. Likeverd og empati vektlegges:

I det i utgangspunktet ulikeverdige forholdet mellom den profesjonelle fagpersonen og barnet bygges det inn mest mulig likeverdige og gjensidige væremåter i tilnærmingen og gjennomføringen som danner en dialog. Grunnleggende kommunikasjonsferdigheter som innlevelsessevne ved empati, anerkjennelse, aktiv lytting og fleksibilitet er helt sentralt i samtalemotoden. (Gamst, 2017, s. 18)

Bakgrunnen for utviklingen av DCM var altså en situasjon der barn hadde lav status med hensyn til troverdighet, mens voksne hadde høy. Barn ble mistrodd, mens foreldre ble trodd. I lys av beskrivelsen i forrige avsnitt om «vi tror på barna» kan det se ut som om barns troverdighetsstatus har styrket seg betydelig siden den gang, i hvert fall på et prinsipielt nivå. Samtidig vitner de intervjuede foreldrenes erfaringer om at de ikke tilskrives troverdighet i kraft av sin voksenalder i møte med andre voksne, barnevernsarbeiderne. Tvert imot kan det se ut som deres foreldrestatus gjør dem *mindre* troverdige, *fordi* barnet tilskrives troverdighet, som i et nullsumspill.

Med disse refleksjonene impliserer vi ikke at barnevernstjenestens samtaler med barn og anerkjennelse av barns erfaringer er godt nok ivaretatt. Vi er snarere opptatt av maktforskjellen *mellom de voksne*, saksbehandler og foreldre, og hvordan prinsipper fra barnesamtalen (DCM) også kan ha relevans for barnevernstjenestens foreldresamtaler. Vi ser behov for faglig refleksjon rundt hvordan også disse kan bli mer dialogiske, empatiske og likeverdige, og særlig i situasjoner der foreldre er i krise – som i oppstarten av voldssaker.

Vi anbefaler derfor et faglig utviklingsarbeid knyttet til foreldresamtaler, der man blant annet trekker veksler på prinsippene for barnesamtalen (DCM). Det vil også være nyttig å trekke veksler på arbeidet med undersøkende avhørsmetodikk i politiet, som et alternativ til tilståelsesfokuserte metoder. Her vektlegger man å unngå kognitive bekreftelsesfeller, ved å invitere til fri fortelling og ved aktivt å jobbe med alternative hypoteser og falsifisering. I Norge forbindes dette arbeidet særlig med politimannen og forskeren Asbjørn Rachlew (Fahsing et al., 2023; Griffiths &

71 Omtales gjerne som barnesamtalen (DCM) eller som den dialogiske samtalen. DCM er forkortelse for The Dialogical Communication Method. Metoden er utviklet av spesialpedagogene Kari Trøften Gamst og Åse Langballe basert på studier av politietterforskeres kommunikasjon med barn i dommeravhør og med grunnlag i psykologisk teori og kommunikasjonsteori (Gamst, 2005, 2017; Gamst & Langballe, 2008; Langballe, 2011; Ask & Kjeldsen, 2015).

Rachlew, 2018; Rachlew, 2003; se også Strand, 2017), mens psykologene Judith van der Weele og Kjersti Karlsen introduserer de samme perspektivene i barnevernkontekst i boka *Analyse i komplekse barnevernssaker. Fra magesfølelse til kritisk tenkning* (Van der Weele & Karlsen, 2021).

Barns rolle som varsler

At barnets utsagn om vold blir så sentralt for oppstart og undersøkelse av en barnevernssak, er som nevnt et tegn på at barns stemme blir hørt. Samtidig kan det være grunn til å se nærmere på *hvor* sentral barnets stemme skal være i undersøkelsen og vedtaksgrunnlaget. I studien av barnevernstjenestens akuttarbeid spør Storhaug et al. (2020) om barnets mening kan få for stor plass. De peker da særlig på barn som blir flyttet akutt fordi de har fortalt om vold, og så blir flyttet hjem igjen når de trekker tilbake det de har sagt. Forskerne framholder at man så langt mulig bør undersøke helheten i barnets omsorgssituasjon ved hjelp av flere kilder, både for å gjøre vedtaket mer robust og for å unngå at barnet blir alene om ansvaret. Dette er også i tråd med ønsker fra foreldrene i vår studie, som mente at barnevernstjenesten burde undersøke bredere og ikke lene seg for mye på det barnet hadde sagt.

Barnet kommer i en posisjon som varsler, skriver terapeutene fra Alternativ til Vold Oslo (2023). De peker på at barnet kan bli gjort til syndebukk og stå i fare for å bli utsatt for mer vold. I våre intervjuer med både foreldre og barn fant vi at barn som har utløst barnevernssaken ved at de fortalte om vold, kan ha det vanskelig i ettertid på grunn av skyldfølelse overfor foreldrene og søsken. Når foreldre på sin side forteller barna sine at de voksne i barnevernet har misforstått eller manipulert barna til å si noe som ikke stemmer, kan barna havne i lojalitetskonflikt mellom de voksne. **Vi anbefaler** at det rettes mer oppmerksomhet mot denne siden av barnevernstjenestens voldsarbeid: hvordan man kan avlaste barnet og styrke beslutningsgrunnlaget utover barnets utsagn om vold, og hvordan man kan hjelpe barn og familie med reparasjonsprosessen. Barns stemme og aktørskap er helt sentralt i voldsarbeidet, men barn må ikke bli overlatt til seg selv med å «prøve å fikse det de har knust», for å si det med Ayaans ord (kapittel 11).

Tolk for barn

Noen av foreldrene med innvandrerbakgrunn som vi intervjuet, var kritiske til at barnet ikke hadde fått tolk i samtaler med lærer og barnevernstjenesten. Den nevnte journalgjennomgangen av voldssaker i tre bydeler i Oslo (Læringsnettverk Oslo Sør, 2021) viste at det i liten grad ble brukt tolk i samtaler med barn. Samtidig var det flere eksempler på at manglende norskferdigheter ble oppgitt som begrunnelse for at man ikke hadde snakket med barnet (Læringsnettverk Oslo Sør, 2021, s. 40). Vi har ikke funnet forskning på barnevernstjenestens bruk av tolk i samtaler med barn, men nødvendigheten av å gi barn tolk løftes fram av flere fagfolk. Gamst (2017) understreker at barns behov for tolk kan undervurderes, blant annet av foreldrene og barnet selv. Hun viser til at følelser er knyttet til morsmålet, og at den dialogiske barnesamtalen vektlegger samtale om følelser. Videre peker

hun på forskjellen mellom det å snakke og det å forstå. Van der Weele og Karlsen (2021) advarer mot å undervurdere behovet for tolk når barn tilsynelatende snakker godt «skolenorsk». **Vi anbefaler** en tydeliggjøring i saksbehandlingsrundskrivnet, og eventuelt andre relevante retningslinjer, av at barn kan ha behov for tolk selv om de tilsynelatende snakker godt nok norsk. Dette gjelder særlig når temaet for samtalen er sensitivt, og der barnet ikke kjenner den voksne fra før.

Forskning og statistikk

Bufdirs bakgrunn for dette forskningsoppdraget var at vi ikke har nok kunnskap om barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep. Dette ble bekreftet av litteraturstudien som innledet prosjektet vårt (Kojan et al., 2020). Med vår hovedstudie har vi bidratt til å fylle noen kunnskapshull, men flere temaer gjenstår. **Vi anbefaler** videre forskning på følgende tema:

Det er ønskelig med videre forskning som særlig vektlegger å få fram foreldres og barns positive erfaringer med hjelp og tiltak i saker der vold og overgrep er tema. Vi ser også behov for forskning på utviklingen av saker som starter med at barnet forteller om vold, både der barnet blir plassert, og der det fortsetter å bo hjemme eller blir tilbakeført. Her tenker vi på studier som følger sakene inngående over noe tid – der man undersøker barnevernstjenestens oppfølging, samarbeid med barn og foreldre og sakens utfall i de ulike fasene.

Det trengs mer konsentrerte og dyptpløyende studier av erfaringer med hjelpetiltak i ulike typer voldssaker. Herunder anbefaler vi mer forskning på tiltaksplaner og på god praksis når det gjelder å holde oppmerksomheten på volden oppe.

Vi har sett at barnesamtaler nevnes som hjelpetiltak i voldssaker, men det er uklart hvorvidt og hvordan samtalene hjelper barn som voldsutsatte. Dette er et tema som bør undersøkes nærmere. Tilsvarende gjelder for sikkerhetsvurderinger og -tiltak i undersøkelses- og hjelpetiltaksforløpet.

Det er behov for å få bedre kvantitativ kunnskap om overgangen fra melding om vold til valg av og begrunnelse for hjelpetiltak og om i hvilken grad volden «forsvinner» gjennom saksforløpet. Det bør gjøres en forløpsanalyse for å kunne si noe sikkert om henleggelsesfrekvens og hvor mange meldinger/saker som går videre i systemet med andre begrunnelser.

Vi har fått indikasjoner på at voldskategoriene i barnevernsstatistikken oppfattes og brukes noe ulikt i barnevernstjenestenes registrering av saker. **Vi anbefaler** derfor at det utarbeides retningslinjer for registreringen, der det forklares hvordan voldskategoriene skal forstås og brukes.

I litteraturstudien til dette prosjektet påpekte Kojan et al. (2020) at det er uklart hvordan kategorien «barn vitne til vold / vold i hjemmet» blir brukt. Data fra case-studien bekrefter dette. Mens det har vært vanlig å forbinde «vitne til vold» med vold mot barnets omsorgsperson, bruker barnevernstjenester denne kategorien

også til å registrere meldinger om søsken til barn som har fortalt om vold, blant annet. **Vi anbefaler** at kategorien spesifiseres, og at det opprettes en egen kategori for at barnet er vitne til / lever med vold mot sin omsorgsperson. Videre bør det spesifiseres hva kategorien «høykonflikt» skal omfatte, og hvordan den skal avgrenses mot «vold mot omsorgsperson / vitne til vold». **Vi anbefaler** også at det innføres en ny kategori, slik at barnevernstjenestene kan registrere antall anmeldelser/varsler til politiet.

Summary

This report is based on a research assignment from the Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir) on the work of the Child Welfare Service (*barneverntjenesten*) in dealing with violence and abuse. The main purpose of the study has been to investigate how the Child Welfare Service understands and handles cases where violence and abuse are suspected or uncovered, and how children and parents perceive the Child Welfare Service's work in such cases.

The project began with a review of research literature, which contributed to the development of research questions (Kojan et al., 2020). The main project consisted of the following three sub-studies conducted by researchers at three collaborating institutions, led by NOVA at OsloMet:

- a quantitative survey to all Child Welfare Service offices in the country (NTNU)
- a qualitative case study in nine selected Child Welfare Service offices (27 interviews with a total of 74 participants) (NOVA)
- a qualitative interview study among 13 children (NKVTS) and 17 parents (NOVA)

At the request of the directorate (Bufdir), the report makes a number of recommendations on how the work on violence and abuse can be strengthened, based on the findings of the survey.

From a categorical to a more differentiated approach

Over the past couple of decades, the understanding of violence against children in Norway has been based on a broad, categorical concept of violence – “violence is violence”, regardless of degree, intention and other differences. The present study shows that this understanding has also influenced the Child Welfare Service (CWS). Many of the CWS staff interviewed described a development where they have gradually found it necessary to differentiate between degrees and contexts of violence. At the same time, they felt that such differentiation was associated with a risk of being accused of trivialising violence against children, partly linked to the concept of *oppdragervold* (i.e. physical disciplinary measures as part of upbringing, all forms of which are illegal in Norway.) The report recommends the development of a professional conceptual framework that can help CWS staff to differentiate violence, without trivialising it.

“Categorical” is also an apt keyword for how the CWS has handled cases of violence: a categorical use of specialised violence routines when they receive a note of concern about suspected violence, a categorical rule concerning reporting to the police, a categorical requirement of admission from parents as a prerequisite

for offering assistance measures, and a categorical attitude that “we believe the child”. The study shows that the CWS’s work relating to violence is increasingly characterised by differentiation:

Special procedures. Notes of concern about violence and abuse are given high priority by the CWS. Such notes of concern are handled in so-called violence procedures, where the child is spoken to first, without the child or parents being informed in advance, and the parents are summoned to the CWSs’ office without warning. Safety is a key consideration in the procedure and must be assessed on an ongoing basis. The procedure is controversial because it is perceived as dramatic for both children and parents and can make further cooperation difficult. In most cases, the child will return home with their parents afterwards, and the CWS is dependent on parental consent to be able to help the child and the family. Some of the CWS offices therefore try to differentiate and modify their procedure to make it less intimidating and invasive while still talking to the child first. Another reason for the changes is that the violence procedure does not necessarily function as intended. Children will not always open up to the CWS staff in the first meeting. The report recommends that detection to a greater extent be seen as a process that can take time.

Report/notification to the police. After a period in which many CWS offices have practised mandatory reporting in cases of violence, the study shows that the frequency of reports/notifications to the police has decreased. Data indicate that this development is based on their experience that reporting impairs the CWS’s ability to help the family in accordance with their own legislation. Part of this picture is their experience that the police relatively often dismiss cases. Notification to the police requires the duty of confidentiality to be set aside, and according to the Child Welfare Act, this can only be done when it promotes the work of the CWS and is in the best interest of the child. The development toward a more differentiated practice can be seen as a sign that a child welfare perspective on reporting to the police is gaining ground at the expense of a criminal justice-focused perspective. There was broad agreement across the CWS that serious violence should be reported.

Parents admitting. It has been common to expect parents to admit that they have used violence before offering them assistance measures. In cases where the child had disclosed violence, the parents we interviewed had been met with such a demand. The study shows that several CWS offices have developed a more differentiated view of the necessity of parents admitting early in the process. They expressed an understanding that parents are afraid to admit to violence, and they were satisfied if parents gave a partial acknowledgement of what the child had said.

Toward a more comprehensive violence work

Although the study shows that work on violence cases is given high priority in the CWS, this is especially true in the very first phase of the case. Notes of concern

about violence are given priority, and the investigation is started with specialised procedures. However, when it comes to subsequent phases, particularly assistance measures, there is considerably less focus on violence, something that the employees themselves are concerned about. The report recommends that the CWS's violence work must become more comprehensive and encompass all phases of the casework, in particular emphasising the need to strengthen the assistance phase. It is crucial that a violence perspective is integrated in the authorities' efforts to provide the CWS offices with a common knowledge base, within the framework of *the CWS quality system (Barnevernsfaglig kvalitetssystem)*.

Both this and other studies report a lack of relevant assistance measures in cases of violence and several CWS staff wanted an increase in "targeted" measures. The report argues that the question of appropriate assistance measures must be assessed considering different types of violence cases. For instance, counselling methodology is well suited where violence is involved as part of a parenting strategy, and where parents are prepared to learn other ways of setting boundaries. There is a need to review existing structured programmes in terms of their relevance in cases of violence.

Several of the informants pointed out that cases of violence are often complex, and that the violence is related to other factors and strains in the family. The report has examples of intervention teams working broadly and holistically, providing counselling as well as practical help. It is recommended that a comprehensive intervention methodology be developed, that deals with violence both as part of a larger problem and as a specific problem in itself.

Support measures *aimed at children* were generally lacking in the CWS offices' own portfolio of assistance measures. Measures for children who struggle mentally and socially after being subjected to direct violence or violence against their caregiver are far from adequate. There is a need for both individual and group-based methodology under the auspices of the CWS and/or other parts of the support system.

The report also recommends making anger management methods and therapy from *Alternativ til vold (Alternative to Violence)* available to all CWS offices.

A particular challenge highlighted in the report concerns violence that "slips off the radar". The study confirms and elaborates on findings in other research on how cases that start with concerns about violence are sometimes redefined over the course of the casework, so that concern about violence no longer receives attention. This is partly because the CWS staff may justify support measures on other grounds, in order to obtain parental consent, and partly because violence may be pushed into the background of the CWS' assessment of families facing multiple complex stressors. Therefore, a main challenge ahead is to develop working methods that ensure sustained attention to violence, including in the ongoing evaluation of the measures. The goal must be to maintain a dialogue with the family *while at the same time maintaining a concern for possible violence*.

Sexual assault as a separate case type

The study shows that cases of sexual assault differ from those of violence in several ways. These are considered difficult cases where the CWS staff feel that they have less to offer regarding the suspected perpetrator, and where they more easily involve the police. Many also questioned their own competence, and not least attitudes and feelings, as an obstacle to working well with victims. It is recommended that work on sexual assault to a greater extent be discussed and handled as a separate topic, for example in the context of research and expertise.

Children who are subjected to violence against their caregiver

The study provides some indications that the CWS's attention to and competence on violence against caregivers as a form of violence against children is variable. It also varies whether the CWS staff see it as their task to help the parent subjected to violence as part of the help provided to the child.

Furthermore, there are indications that the terms "parental conflict" and "high conflict" are used differently when it comes to the occurrence of violence in the parental relationship. Many use the word "conflict" about cases where there has been violence, and this categorisation obscures the fact that the child has been exposed to violence against his or her caregiver. The report recommends that the CWS's work on what are defined as high-conflict cases be quality checked from a perspective of violence. Furthermore, knowledge must be provided about post separation violence, including how perpetrators can use the co-parenting arrangement to continue their regimes of abuse and control.

Cooperation with other agencies

CWS staff wanted more cooperation with *schools and daycare centres*, both in the reporting and investigation phase and in the follow-up of children who have been exposed to violence. Schools and daycare centres are key arenas in the child's day-to-day life, and closer cooperation could make the help available more relevant and accessible to the child.

The CWS's cooperation *with the Child and Adolescent Psychiatry Unit (BUP)* is characterised by recurring challenges, and BUP's requirement that the child's care situation must be clarified before treatment can be offered does not fit well with the needs of children exposed to violence. This problem has been repeatedly documented in several studies and assessments, and it is recommended that it be addressed.

Regarding *Alternative to Violence*, the informants agreed that the services are good, but that ATV's requirement that perpetrators of violence must acknowledge the violence in order to receive treatment means that many parents are ineligible to receive this offer.

The study shows that the CWS entities have variable knowledge *on crisis centre services*, and that there is a particular need for information about the centres' day services and competence on children exposed to violence.

The cooperation with *the police* is described as good by many, which is partly explained by increased knowledge of each other's mandate and working methods. Local and national guidelines have contributed to this. Some CWS offices have a more conflicted relationship with the police, especially after they have become more restrictive in reporting.

Remarks on the experience of children and parents

Many cases start with the child talking about violence. This shows that children do dare to speak up, and adults do receive this information and report it further. When the CWS makes it clear that they believe what the child has said, this reflects the hard work throughout recent decades to change the view of children's right and ability to participate in general and the view of children's credibility in particular. At the same time, it is emphasised that the child's role as a whistleblower can be very stressful for the child. The report recommends that more attention be paid to how to relieve the child and strengthen the basis for decision-making beyond the child's statements about violence, as well as how to help children and families with repair processes where appropriate.

One of the clearest findings in the interviews with parents was their experience of being met by the categorical statement "we believe the child". They felt that they were simply asked to confirm what the child had said, and that their own attempts to correct and explain were dismissed as trivialisation. The report points out that a more nuanced approach to the issue of admitting to using violence (see above) on the part of the CWS could make it easier for parents to communicate their version of what has happened. Furthermore, there is a call for professional reflection on how conversations with parents can become more dialogical, empathetic and on more equal terms, especially in situations where parents are in crisis – such as in the first phase of a violence case.

The interviews with children and parents also show that both groups want the same thing from the CWS: to be met with respect and empathy, to receive information and to be spoken to on an equal basis. The children called for staff who listen to them, are not strict and cold, "a little soft in personality". Similarly, parents wanted Child Welfare staff who consider that they are in acute crisis at the start of a violence procedure, and who show understanding that parents and children could experience the situation as frightening. Talking about violence and abuse is a demanding and relational process, whether one is a victim, a perpetrator, or both. Time to build good relationships is therefore an important factor in the CWS's work in cases of violence and abuse.

Referanser

Alternativ til Vold. (2017). *Foreldrearbeid der det er vold i familien. Erfaringer og anbefalinger fra et klinisk prosjekt ved Alternativ til Vold* [Veileder]. <https://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2017/03/foreldrearbeid-der-det-er-vold-i-familien.-en-veileder.pdf>

Alternativ til Vold. (2023). *Årsrapport 2022* (Rapport). <https://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2023/03/Arssrapport-ATV-2022-utskriftsvennlig.pdf>

Alternativ til Vold Buskerud. (2023). *Sluttrapport for «Barnestemmer» – et prosjekt v/ ATV Drammen 2021–2023* (Intern rapport). Alternativ til Vold

Alternativ til Vold Oslo. (2023). Resultater fra prosjektet. Vedlegg til sluttrapport til Bufdir, fra prosjektet «Det er alltid en første gang» – voldsspesifikk foreldreveiledning. ATV i samarbeid med Søndre Nordstrand barneverntjeneste.

Alternativ til Vold & Senter for krisepsykologi. (2011). Kartleggingspakke. Redskap ved kartlegging av vold. Revidert versjon mars 2011 – opprinnelig utviklet april 2007. Utgitt av prosjektet «Barn som lever med vold i familien» 2004–2010.

Andrews, T., Lindeløv, B. & Gustavsen, A. (2015). *Interkommunalt samarbeid om barnevern i Norge. En kartlegging av erfaringer* (NF-rapport 1/2015). Nordlandsforskning.

Arnesen, R., Diesen, L. & Bordi, H. I. (2008). *Klemetsrudmodellen. En erfaringsbasert metode for barneverntjenestens arbeid med vold i nære relasjoner*. Søndre Nordstrand barnevernstjeneste.

Aschjem, Ø. & Tobiassen, W. S. (2009). *Ikke lenger alene. Veileder i gruppebehandling av barn som lever med vold i familien* [Veileder]. Alternativ til vold og Senter for krisepsykologi. <https://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2017/03/ikke-lenger-alene-gruppeveileder.pdf>

Ask, H. & Kjeldsen, A. (2015) *Samtaler med barn*. Rapport utarbeidet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (Rapport 2015:4). Folkehelseinstituttet. <https://fhi.brage.unit.no/fhi-xmlui/bitstream/handle/11250/2996110/Ask-2015-Sam.pdf?sequence=1>

Azzopardi, C. (2021). Gendered Attributions of Blame and Failure to Protect in Child Welfare Responses to Sexual Abuse: A Feminist Critical Discourse Analysis, *Violence Against Women*, 0(0), 1–28. <https://doi.org/10.1177%2F10778012211024263>

- Backe-Hansen, E., Smette, I. & Vislie, C. (2017). *Kunnskapsoppsummering: Vold mot barn og systemsvikt* (NOVA-rapport 4/2017). NOVA, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Backe-Hansen, E. & Frønes, I. (2012). Hvordan forske på og med barn og unge. I E. Backe-Hansen & I. Frønes (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskningen* (s. 11–32). Gyldendal Akademisk.
- Bagattini, A. (2019). Children's well-being and vulnerability. *Ethics and Social Welfare*, 13(3), 211–215.
- Bakketeig, E., Dullum, J. & Stefansen, K. (2019). Samarbeid i saker om vold og overgrep. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(3), s.198–212 <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2019-03-02>
- Bakketeig, E., Stefansen, K., Andersen, L. C. & Gundersen, T. (2021). *Evaluering av Statens barnehus 2021* (NOVA-rapport 12/21). NOVA, OsloMet.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2006). Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten – en veileder [Veileder, publikasjonskode Q-1104].
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Forholdet mellom barnevernloven og barneloven. Barneverntjenestens rolle der foreldrenes konflikter går ut over barnets omsorgssituasjon* [Veileder].
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2015). *Veileder til krisesenterloven* [Veileder]. https://www.bufdir.no/contentassets/ed7a489b2fbf4c808e4637c037e51450/veileder_til_krisesenterloven.pdf
- Barneombudet (2018). «*Hadde vi fått hjelp tidligere, hadde alt vært annerledes.*» *Erfaringer fra barn og unge utsatt for vold og overgrep* (Rapport). <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrappporter/Hadde-vi-fatt-hjelp-tidligere-hadde-alt-vaert-annerledes.pdf>
- [Barneombudet. \(2020\).](#) – *Jeg skulle hatt BUP i en koffert. En psykisk helsetjeneste tilpasset barn og unges behov* (Rapport).
- Barnesamtalen. Utarbeidet av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) for Nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern <https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/NKVTSbarnesamtalen2007.pdf>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015). Rapportering fra krisesentertilbudene 2014. https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Rapportering_fra_krisesentertilbudene_2014.pdf
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) & Helsedirektoratet. (2015). *Samarbeid mellom barneverntjenester og psykiske helsetjenester til barnets beste*. [Rundskriv 21/2015].

- Berg, B. & Paulsen, V. (2015). Myter eller realiteter?-- Møter mellom innvandrere og barnevernet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 92(2), 152–155.
- Bergnehr, D. (2019). Barnperspektiv, barns perspektiv och barns aktörskap – en begreppsdiskussion. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 5, 49–61.
- Bell, M. (2002) Promoting children's rights through the use of relationship. *Child & Family Social Work*, 7(1), 1–11.
- Bidonde, J. & Meneses, J. (2017). *The effect of interventions for children who have experienced violence in close relationships: an overview of reviews* [Effekten av tiltak for barn som har opplevd vold i nære relasjoner: en oversikt over oversikter]. Norwegian Institute of Public Health.
- Bjørnholt, M. (2021). I skyggen av likestillingen – voldsutsatte mødre i Norge. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 5(6), 1–18.
- Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R. & Kosuta, M. (2019). *Kommunenes krisesentertilbud – En kunnskapsoversikt* (NF-rapport 13/2019). Nordlandsforskning.
- Bredal, A. (2020). Minoritetsnorske og majoritetsnorske kvinners erfaring med partnervold. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (s. 47–65). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.99.ch3>.
- Bredal, A. & Stefansen, K. (2022). Vold eller foreldrekonflikt? Voldsutsatte mødres erfaringer med barneverntjenesten etter samlivsbrudd. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 99(2-3). 213–223
- Bredal, A., Stefansen, K. & Bjørnholt, M. (2022). Why do people participate in research interviews? Participant orientations and ethical contracts in interviews with victims of interpersonal violence. *Qualitative Research*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/14687941221138409>
- Breivik, F. L. & Mevik, K. (2012). *Barnefordeling i domstolen. Når barnets beste blir barnets verste*. Universitetsforlaget.
- Bufdir & Politidirektoratet. (2020). *Politi og barnevern – nasjonale retningslinjer for samhandling*. https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/politi_og_barnevern___nasjonale_retningslinjer_for_samhandling/
- Caspersen, J., Paulsen, V. & Haugen, G. M. D. (2018). Barnevernets forebyggende arbeid mot vold i minoritetsfamilier. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 95(1), 4–17. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2018-01-02>

- Cater, Å. & Øverlien, C. (2013). Children exposed to domestic violence: A discussion about research ethics and researchers' responsibilities. *Nordic Social Work Research*, 4(1), 67–79. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2013.801878>
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet-- en kunnskapsstatus*. Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge.
- Christiansen, Ø. & Kojan, B. H. (Red.) (2016). *Beslutninger i barnevernet*. Universitetsforlaget.
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K. & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskingskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest).
- Christiansen, Ø., Vis, S. A., Havnen, K. J. S., Lauritzen, C., Jarlby, F., Iversen, A. C., Fylkesnes, M. K. & Nygård, R. H. (2019). *Barnevernets undersøkelsesarbeid-- fra bekymring til beslutning. Når barnevernet undersøker* (Delrapport 4). UiT, RKBU Nord.
- Clifford, G., Fauske, H., Lichtwarck, W. & Marthinsen, E. (2015). *Minst hjelp til dem som trenger det mest? Sluttrapport fra forsknings- og utviklingsprosjektet Det nye barnevernet* (NF-rapport 6/2015). Nordlandsforskning.
- Dahle, R. & Hennum, N. (2008). *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep* (NOVA-rapport 5/08). NOVA.
- Douglas, H. & Walsh, T. (2010). Mothers, Domestic Violence, and Child Protection. *Violence Against Women*, 16(5), 489–508. <https://doi.org/10.1177/1077801210365887>
- Dullum, J. V. (2019). *Besøksforbud-- straffeprosessloven § 222a. En evaluering av praktiseringen av bestemmelsen i saker om vold i nære relasjoner* (NOVA-rapport 1/19). NOVA, OsloMet.
- Edleson, J. L. (1999). Children's witnessing of adult domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(8), 839–870. <https://doi.org/10.1177/088626099014008004>
- Ekra, L. C. (2017). *Utfordrende samtaler. En kvalitativ studie om undersøkende samtaler med barn som har vært utsatt for vold eller overgrep* [Masteroppgave]. UiT, Norges arktiske universitet.
- Elizabeth, V. (2017). Custody Stalking: A Mechanism of Coercively Controlling Mothers Following Separation. *Feminist Legal Studies*, 25, 185–201. <https://doi.org/10.1007/s10691-017-9349-9>

- Eriksson, M. & Näsman, E. (2011) *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten – om barns perspektiv, deltagande och giltiggörande*. Gothia förlag.
- Fahsing, I., Rachlew, A. & May, L. (2023). Have you considered the opposite? A debiasing strategy for judgment in criminal investigation. *The Police Journal*, 96(1), 45–60. <https://doi.org/10.1177/0032258X211038888>
- Fauske, H., Kvaran, I. & Lichtwark, W. (2017). Hjelpetiltak i barnevernet. Komplekse problemer og usikre virkninger. *Fontene forskning*, 2017(2), 45–58.
- Fylkesnes, M. K., Iversen, A. C., Bjørknes, R. & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet— En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 92(2), 81–96.
- Gamst, K. T. (2005). Når kan et barn bli trodd? Bevisverdien i barns vitneforklaring i troverdighetsvurdering. *Barn*, 2005(2), 7–27.
- Gamst, K. T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Universitetsforlaget.
- Gamst, K. T. & Langballe, L. (2008). En dialogisk tilnærming til kommunikasjon med barn. I Barne- og likestillingsdepartementet, *Samtaler med små barn i saker etter barneloven* [Artikkelsamling] (s. 33–47). https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0009/ddd/pdfv/28_4737-samtaler_med_sma_barn.pdf
- Glad, K. A., Øverlien, C. & Dyb, G. (2010). *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Griffiths, A. & Rachlew, A. (2018). From interrogation to investigative interviewing. The application of psychology. I A. Griffiths & R. Milne (Red.), *The Psychology of Criminal Investigation*. Routledge.
- Gaare, R. K. (2016). *Barnevernets oppstart av voldssaker* [Masteroppgave]. NTNU.
- Handulle, A. (2022). Little Norway in Somalia – Understanding Complex Belongings of Transnational Somali Families. *Nordic Journal of Migration Research*, 12(1), 88–104. <https://doi.org/10.33134/njmr.371>
- Hasle, B., Olson, B. H., Raak Høiset, J. & Kildal, C. (2021). Profesjonelles barnesyn – en utfordring for barnets medvirkning? *Fontene forskning*, 14(1), 4–17.

- Havnen, K. J. S., Christiansen, Ø., Ljones, E. H., Lauritzen, C., Paulsen, V., Jarlby, F. & Vis, S. E. (2020). *Å medvirke når barnevernet undersøker. En studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid* (Barnevernets undersøkelsesarbeid delrapport 5). RKBU Nord.
- Hayes, B. E. (2015). Indirect abuse involving children during the separation process. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(19), 1–23. <https://doi.org/10.1177/0886260515596533>.
- Helland, M. S. & Borren, I. (2015). *Foreldrekonflikt. Identifisering av konfliktnivåer, sentrale kjennetegn og risikofaktorer hos høykonfliktpar* (Rapport 2015:3). Folkehelseinstituttet.
- Helsedirektoratet & Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015). *Samarbeid mellom barneverntjenester og psykiske helsetjenester til barnets beste* [Rundskriv 21/2015].
- Helsedirektoratet & Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2013). Gjennomgang av kunnskaps- og kompetansesentrene utenfor spesialisthelsetjenesten (Delrapport 1, 06.09.13).
- Helsetilsynet. (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker* (Rapport 1/2019). https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf
- Helsetilsynet. (2012). Mytar og anekdotar eller realitetar? Barn med tiltak frå barnevernet og tenester frå psykisk helsevern for barn og unge. Ei kunnskapsoppsummering (Rapport 5/2012).
- Heltne, U. & Steinsvåg, P. Ø. (2010). Avsluttende prosjektrapport. Barn som lever med vold i familien. Alternativ til Vold (www.atv-stiftelsen.no) og Senter for Krisepsykologi (www.krisepsyk.no). https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/brosjyrer_bua/sluttrapport_barn_lever_med_vold_i_familien_2004_2011_.pdf
- Heltne, U. & Steinsvåg, P. Ø. (2011). *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Universitetsforlaget.
- Holt, S. (2015). Post-separation Fathering and Domestic Abuse: Challenges and Contradictions. *Child Abuse Review*, 24(3), 210–222. <https://doi.org/10.1002/car.2264>
- Holt, S., Buckley, H. & Whelan, S. (2008). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: a review of the literature. *Child Abuse & Neglect*, 32(8), 797–810. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.02.004>

- Humphreys, C. & Thiara, R. K. (2003). Neither justice nor protection: Women's experiences of post-separation violence. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 25(3), 195–214. <https://doi.org/10.1080/0964906032000145948>
- Hydén, M. (2000). Att lyssna till en kör av röster: Den berättarfokuserade intervjun. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 7(1–2), 137–158.
- Jahnsen, S. Ø., Kårtveit, B. H., Lundeberg, I. R., Sivertsen, K., Bergman, S., Sandmoe, A., Selvik, S. & Øverlien, C. (2022). Krisesenter – kommunenes arbeid og oppfølging i reetableringsfasen (Rapport 20/2022). NORCE Helse og samfunn.
- Jarwson, S. (2022). Vold og aggresjon: Kurs i sinnemestring. I T. Berge & A. Repål (Red.), *Håndbok i kognitiv atferdsterapi* (3. utg.). Gyldendal.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2021). *Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt – en veileder* [Veileder]. <https://www.regjeringen.no/contentassets/e04496ee95104dfebe4383ece33ddc3c/no/pdfs/g-0454-b.pdf>
- Jevne, K. S. & Ulvik, O. S. (2012). Grensearbeid: Barnevernets møte med foreldrekonfliktsaker. *Fontene forskning*, 2(12), 18–32.
- Jobe, A. & Gorin, S. (2013). 'If kids don't feel safe they don't do anything' : young people's views on seeking and receiving help from Children's Social Care Services in England. *Child & Family Social Work*, 18(4), 429–438.
- Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Northeastern University Press.
- Jonhed, A. (2021). Barn – både en generelt och särskilt sårbar grupp. I L. Moser-Hällén (Red.), *Intersektionella perspektiv på våld* (s. 138–155). Liber AB.
- Katz, E., Nikupeteri, A. & Laitinen, M. (2020). When Coercive Control Continues to Harm Children: Post-Separation Fathering, Stalking and Domestic Violence. *Child Abuse Review*, 29(4), 310–324. <https://doi.org/10.1002/car.2611>
- Kazemi, B. & Vogel, M. A. (2022). *Placerade barn och ungas upplevelse av delaktighet* (Rapport 2/2022). FoU Nordväst. [Placerade-barn_Solna-brukarundersokning_Kazemi_Vogel_2022.pdf](https://fou-nordvast.se/Placerade-barn_Solna-brukarundersokning_Kazemi_Vogel_2022.pdf) (fou-nordvast.se)
- Kojan, B. H. & Fauske, H. (2011). Et klasseperspektiv på barnevernets familier. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 14(2). s. 95–109

- Kojan, B. H., Nilsen, M., Storhaug, A. S., Agerup, T., Clifford, G. & Lichtwarck, W. (2020). *Barnevernets arbeid med barn og unge som har erfart vold og overgrep i nære relasjoner – en litteraturstudie* (Rapportserie for sosialt arbeid, nr. 3). NTNU.
- Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (Red.) (2021). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar* (Rapportserie for sosialt arbeid, nr. 6). NTNU.
- Langballe, Å. (2011). *Den dialogiske barnesamtalen: Hvordan snakke med barn om sensitive temaer* (Rapport). NKVTS.
- Lauritzen, C., Vis, S. A., Ulset, G., Tjelflaat, T. & Rustad, K. B. (2019). *Barnevernets undersøkelsesarbeid – fra bekymring til beslutning* (Meldinger til barnevernet, delrapport 3). RKBU Nord.
- Lauritzen, C., Vis, S. A. & Fossum, S. (2017, 15. november). *Samhandling mellom barnevern og psykisk helsevern for barn og unge – utfordringer og muligheter*. Psykologisk.no.
- Lurie, J. & Tjelflaat, T. (2009). *Samarbeid og samordning mellom barnevern og barne- og ungdomspsykiatri i Norge. Kunnskap om forskning, offentlige føringer, avtaler og nyere tiltak* (Rapport 14/2009). Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge, NTNU.
- Lurie, J., Sørli, H. E., Kvaran, I. & Tjelflaat T. (2018). *Familiens og barneverntjenestens erfaringer med barnevernundersøkelser* (RKBU-rapport 9/2018). NTNU. <https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/Rapport+9-2018>
- Læringsnettverk Oslo Sør (2021). *Kartlegging av voldssaker. Et prosjekt om barnevernets arbeid i saker som omhandler vold i nære relasjoner* (Rapport). Læringsnettverk Oslo Sør (barneverntjenestene Nordstrand, Østensjø og Søndre Nordstrand).
- Maalen, K. (2015). *“Avdekking; Kva så?” En kvalitativ studie av barnevernsansattes erfaringer med å ha deltatt i et videreutdanningsprogram om seksuelle overgrep og vold* [Masteroppgave]. Universitetet i Bergen.
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH).
- NOU 2020: 17. (2017). *Varslede drap? – Partnerdrapsutvalgets utredning*. Justis- og beredskapsdepartementet.

- NOU 2017: 12. (2017). *Svikt og svik – Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Olafsen, K. S. & Hodne, I. E. (2020). Klemetsrudmodellen: en arbeidsmetode ved meldinger om vold i nære relasjoner. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 97(2), 88–107. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2020-02-03>
- Olkowska, A., Pacuka, A. & Jevne, K. S. (2020). «Å gå i spagaten». Familieveilederes erfaringer og utfordringer i arbeid med foreldrekonflikter i barnevernstjenesten. *Fokus på familien*, 48(4) s. 72–297
- Ormstad, S. S., Hestevik, C. H., Munthe-Kaas, H. M., Blaasvær, N., Muller, A. E. & Berg, R. C. (2020). *Barn og unges medvirkning i barnevernet: en systematisk kartleggingsoversikt* (Rapport –2020). Folkehelseinstituttet.
- Paulsen, V. (2016). Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. *Fontene Forskning*, 9(1), 4–15.
- Paulsen, V., Ytreland, K. & Oterholm, I. (2021). *Pålagte hjelpetiltak i barnevernet* (Delrapport 1: Virkning av barnevernets hjelpetiltak). NTNU Samfunnsforskning Mangfold og Inkludering.
- Paulhus, D. L. (1984). Two-component models of socially desirable responding. *Journal of personality and social psychology*, 46(3), 598.
- R Core Team (2022). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. <https://www.R-project.org/>
- Rachlew, A. (2003). Norske politiavhør i et internasjonalt perspektiv. *Tidsskrift for strafferett*, 3(4), 400–439. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2003-04-02>
- Reedtz, C. & Klest, S. (2016). Improved parenting maintained four years following a brief parent training intervention in a non-clinical sample. *BMC Psychology*, 4(43). <https://doi.org/10.1186/s40359-016-0150-3>
- Reedtz, C. (2012, 5. desember). Foreldreveiledning fremmer barns og foreldres psykiske helse. *Psykologtidsskriftet.no*. <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2012/12/foreldreveiledning-fremmer-barns-og-foreldres-psykiske-helse>
- Riksrevisjonen. (2022). *Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner* (Rapport, Dokument 3:8 (2021–2022)).
- Roberts, S. S. (2014). *Barnevernkonsulenters arbeid med barn som har opplevd vold fra sine foreldre* [Masteroppgave]. Diakonhjemmet høgskole.

- Rød, P. A. (2005). Tiltaksplaner – systematisk arbeid med oppfølging av hjelpetiltak. I L. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (Red.), *Nye metoder i et moderne barnevern* (s. 109–128). Fagbokforlaget.
- Røsdal, T., Madsen, A. Å., Næss, N. & Larsen, E. H. (2019). *Kompetanse om vold og overgrep i nære relasjoner: innledende kartlegging av føringer, opplæringsstrukturer og kompetansebehov. Innspill til tverrsektoriell kompetansestrategi* (Rapport 2019/26). NIFU.
- Sandmoe, A. & Nymoene, R. C. (2019). *Kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner: Hvordan brukes de og til hvilken nytte?* (Rapport nr. 3/2019). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Schrøder, S. (2021). *Ungdoms inngang til og møte med barnevernet* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Agder]. AURA.
- Sentio Research Norge. (2021). *Befolkningens holdning til barnevernet* (Rapport). Bufdir.
- Skjeggstad, E., Slettebø, T. & Sørensen, T. (2022). Er det sammenhenger mellom barnevernledelse, sykefravær og turnover blant fagansatte i barnevernet? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 99(4), 242–258. <https://doi.org/10.18261/tnb.99.4.6>
- Skilbred, D. & Havnen, K. (2017). Hvilke former for råd og veiledning trengs i barnevernet? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 94(4), 238–253.
- Skivenes, M. (2015). Handlingsrommet for barns deltagelse i barnevernssaker. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(1), 48–60.
- Skivenes, M. & Strandbu, A. (2006). A child perspective and children's participation. *Children, Youth and Environments*, 16(2), 10–27.
- Skjørten, K. (2023). Foreldreansvar i saker etter barneloven: Hva skal til for at en av foreldrene får foreldreansvar alene? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 21(3), 196–214. <https://doi.org/10.18261/fab.21.3.4>
- Skjørten, K., Hauge, M.-I., Langballe Å., Schultz, J.-H. & Øverlien, C. (2016). Å se det utsatte barnet. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer. Møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 93–107). Universitetsforlaget.
- Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M. & Mossige, S. (2019). Vold i nære relasjoner – et felt i bevegelse. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (Red.), *Vold i nære relasjoner: Forståelser, konsekvenser og tiltak* (s. 13–29). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215032320-2019-01>

- Skrove, G., Lichtwarck, W., Moufack, M. F., Røkkum, N. H. A., Ulfseth, L. A. & Kojan, B. H. (2021). *Konsekvenser av covid-19 for tjenestetilbudet blant sårbare barn og unge* (Rapportserie for sosialt arbeid 5). NTNU.
- Sollied, S. & Flacké, A. (2016). *Evaluering av ICDP utprøvd i krisesentre* (Rapport 06/2016). Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Slettebø, T. & Seim, S. (2016). Forsknings sirkler som grunnlag for kompetanseutvikling i praksis og utdanning. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 3(4), 184–199. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2016-03-04-04>
- Smette, I., Bredal, A. & Stefansen, K. (2019). Fra kamp til konsensus? Sivilsamfunnets rolle i framveksten av voldsfeltet. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (Red.), *Vold i nære relasjoner: Forståelser, konsekvenser og tiltak* (s. 143–158). Universitetsforlaget.
- Socialstyrelsen. (2023). *Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikkelkatalog/ovrigt/2023-9-8734.pdf>
- Sommerfeldt, M. B. & Øverlien, C. (2016). Barnevernstjenestens møte med barn og unge som opplever vold i hjemmet. I C. Øverlien, M. I. Hauge & J. H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer. Møter med unge i utsatte livssituasjoner*. Universitetsforlaget.
- St. Olavs hospital. (u.å.). *Sinnemestring Brøsetmodellen*. <https://stolav.no/avdelinger/psykisk-helsevern/sinnemestring-brosetmodellen>
- Stang, E. (2018a). Barnevernet i den digitale offentligheten – Ytringer og debatt om norsk barnevern i sosiale medier [Doktorgradsavhandling, OsloMet]. OsloMet, Skriftserien. <https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/620/138>
- Stang, E. (2018b). Resistance and protest against Norwegian Child Welfare Services on Facebook – different perceptions of child-centring. *Nordic Social Work Research*, 8(3), 273–286. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1427139>
- Stang, E. G. (2013). Når vi ikke får gehør i rettsapparatet, har vi tapt på vegne av barnet. I Ø. Rasmussen, S. E. Schütz & K. H. Søvig (Red.), *Undring og erkjennelse: Festskrift til Jan Fridthjof Bernt 70 år*. Fagbokforlaget.
- Stang, E. G. (2014). Et barnevern i skvis mellom barnelov og barnevernlov. I L. Finstad & H. M. Lomell (Red.), *Motmæle. En antologi til Kjersti Ericsson, Cecilie Høigård og Guri Larsen*. Novus Forlag.

- Stang, E. G. (2013). Culture as a legal argument in cases of child welfare and violence against children. *International family law, policy and practice*, 1(1), 129–137.
- Stang, E. G. (2011). Alle former for vold mot barn er forbudt – og straffbart? *Kritisk juss*, 37(3), 154–177.
- Stark, E. (2007). *Coercive control: How men entrap women in personal life*. Oxford University Press.
- Statens helsetilsyn (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernsaker* (Rapport).
- Stefansen, K., Gundersen, T. & Bakketeig, E. (2012). *Barnehusevalueringen 2012. En undersøkelse blant barn og pårørende, jurister og politifolk, samt ledere og ansatte* (NOVA-rapport 9/2012). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Steinkopf, H., Laukvik L. R., Spikkeland, G. G., Karlsen, L. & Lunde. P. M. (2006). Kontroll, terapi eller begge deler? Samarbeid om familievold mellom politi, barnevern og familievernkontor. *Fokus på Familien*, 34(4), 242–256.
- Storhaug, A. S., Langsrud, E., Sørli, H., Jørgensen, K. & Kojan, B. H. (2023). Assessing appeals against emergency placements in Norway: A balancing act. *Journal of Public Child Welfare*, 17(2), 258–279.
- Storhaug, A. S., Havnen, K. J. S., Fylkesnes, M. K., Kojan, B. H., Christiansen, Ø., Langsrud, E., Jarlby, F., Jørgensen, K., Sørli, H. E., Gresdahl, M. & Skrove, G. (2020). *Akutt – for hvem? Akuttarbeid i kommunalt barnevern* (Rapportserie for sosialt arbeid, rapport nr. 4). NTNU og NORCE.
- Strand, N. (2017, 31. januar). «Etterforskningens psykologi», intervju med Asbjørn Rachlew. i *Psykologtidsskriftet.no*. <https://psykologtidsskriftet.no/na/2017/01/etterforskningens-psykologi>
- Strandbu, A. & Vis, S. A. (2008). *Barns deltakelse i barnevernssaker* [Veileder]. Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge.
- Sudland, C. (2020). Challenges and dilemmas working with high-conflict families in child protection casework. *Child & Family Social Work*, 25(2), 248–255.
- Sudland, C. & Neumann, C. B. (2020). Should we take their children? Caseworkers' negotiations of 'good enough' care for children living with high-conflict parents. *European Journal of Social Work*. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1805588>

- Sudland, C. & Neumann, C. B. (2021). «For det er jo alvorlige saker» – barnevernets møte med fastlåste foreldrekonflikter. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 98(2), 136–152. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2021-02-05>
- Syringen, F. & Tørstad, M. (2021). *Prosjektrapport fra pilot med familiemøter ved Statens barnehus Oslo. En modell for ivaretagelse og samhandling rundt barn og unge etter tilrettelagte avhør* (Rapport). Statens barnehus Oslo, Oslo politidistrikt. <https://rvtsost.no/app/uploads/sites/5/prosjektrapport-familiemoter-oslo-2021.cleaned.pdf>
- Søftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Universitetsforlaget.
- Søndre Nordstrand barneverntjeneste. (2008). *Klemetsrudmodellen. En erfaringsbasert metode for barneverntjenestens arbeid med vold i nære relasjoner*. [Ragnhild, A. & Diesen, L. (2008) Ragnhild, A. & Bordi, H. I. (2009) Redigert utgave, november 2009]. [KLEMETSRUDMODELLEN \(bufdir.no\)](http://klemetsrudmodellen.bufdir.no)
- Søndre Nordstrand barneverntjeneste. (2017). *Klemetsrudmodellen. En erfaringsbasert metode for barneverntjenestens arbeid med vold i nære relasjoner* [Utarbeidelse av modellen: Lillian R. Gaathje, Liv Diesen og Ragnhild Arnesen. Videreutvikling og redigert utgave, april 2017: Liv Diesen og Heidi Ingebrigtsen Bordi]. [Klemetsrudmodellen_revidert_2017.pdf \(bufdir.no\)](http://klemetsrudmodellen_revidert_2017.pdf)
- Trondheim kommunerevisjon. (2019). *Barnevernets oppfølging av vold i nære relasjoner* (Rapport 8/2019-F).
- Tunestveit, M., Mæhle, M. & Ulvik, O. S. (2021). Deltaking i barnevernet – ein analyse av ungdomar sine fortellingar i lys av posisjoneringsteori. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 98(1), 4–19. <https://doi.org/10.18261>
- Tveito, S. B. (2021). Barnevern i krisetid. Barneverntjenestens arbeid med vold og overgrep under koronapandemiens første fase (NOVA-notat 2021/1). NOVA, OsloMet.
- Van der Weele, J. (2015). Mellom bekymring og tvang. Dialog med etniske minoritetsforeldre om oppdragervold. Metoder for barneverntjenesten. Studiehefte utviklet i samarbeid med Redd Barna
- Van der Weele, J., Ansar, N. & Castro, Y. (2011). Møte med foreldre som bruker oppdragervold – erfaringer fra arbeid med minoritetsforeldre. I U. M. G. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp*, 120–136. Universitetsforlaget.

- Van der Weele, J. & Karlsen, K. (2021). *Analyse i komplekse barnevernssaker. Fra magesfølelse til kritisk tenkning*. Gyldendal.
- Vassenden, A. & Vedøy, G. 2019. Recurrence, eruptions, and a transnational turn: Three decades of strained relations between migrants to Norway and the Child Welfare Services. *Child & Family Social Work*, 24(4), 582–591. <https://doi.org/10.1111/cfs.12639>
- Vega, T. S. (2019). *Hvilke dilemmaer opplever barnevernsansatte ved bruk av Klemetsrudmodellen i saker som omhandler vold mot barn?* [Masteroppgave]. OsloMet – storbyuniversitetet.
- Viblemo, T. E. & Meltevik, S. (2017). *Kvalitetsundersøkelse blant barn som vært i kontakt med barnevernstjenesten* (Rapport). Oxford Research. [Kvalitetsundersøkelse blant barn som har vært i kontakt med barneverntjenesten \(oxfordresearch.no\)](https://www.oxfordresearch.no/kvalitetsundersokelse-blandt-barn-som-har-varert-i-kontakt-med-barneverntjenesten)
- Vis, S. A., Christiansen, Ø., Havnen, K., Lauritzen, C., Iversen, A. C. & Tjelflaat, T. (2020). *Barnevernets undersøkelsesarbeid – fra bekymring til beslutning. Samlede resultater og anbefalinger* (Rapport). Uit Norges Arktiske Universitet.
- Vorland, N. & Skjørten, K. (2017). *Barn i krise: Samarbeidet mellom barnevern og politi* (Rapport 4/2017). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Wejden, T. (2005). *Den gode hjelper – En kvalitativ studie av barnevernets håndtering av saker med fysisk vold* [Hovedoppgave]. Universitetet i Oslo.
- Winsvold, A., Føleide, M. H. & Gundersen, T. (2016). *Familiestøttende tiltak for barn og familier for å forhindre eller begrense konsekvensene av vedvarende familiekonflikt* (Temanotat). Norges forskningsråd.
- Øverli, I. T. (2020). *På utrygg grunn. Barnevernstjenestens arbeid med sikkerhet ved plassering* (NOVA-rapport 10/2020). NOVA, OsloMet.
- [Øverland, K. E., Braarud, H. C. & Voss, C.](https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2010-04-02) (2011). Individualterapeutisk arbeid med barn som er utsett for vald i familien – Om samhandling mellom BUP og barnevern. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 87(4), 213–223. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2010-04-02>
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet – barns strategier*. Universitetsforlaget.
- Øverlien, C. (2013). The children of patriarchal terrorism. *Journal of Family Violence*, 28, 277–287. <https://doi.org/10.1007/s10896-013-9498-9>

- Øverlien, C. & Moen, L. H. (2016). «Takk for at du spør!» En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere (Rapport 3/2016). NKVTS.
- Øverlien, C. & Holt, S. (2021). Qualitative interviews with children and adolescents who have experienced domestic violence and abuse. I J. Devaney, C. Bradbury-Jones, R. J. Macy, C. Øverlien & S. Holt (Red.), *The Routledge International Handbook of Domestic Violence and Abuse*, 657–670. Routledge.
- Aadnanes, M. (2020). *Vold mot barn og unge i nære relasjoner. Barnevernfagleg kunnskap*. Gyldendal Akademisk.
- Aadnanes, M. (2018). Disclosure and assessment in child abuse and maltreatment cases: young people's and social work professionals' perspectives. *Nordic Social Work Research*, 9(3), 262–275.
- Aadnanes, M. (2017). *Vold mot barn og unge i nære relasjoner. Forståing, konseptualisering og sosialfaglege perspektiv* [Doktorgradsavhandling]. OsloMet.
- Aakvaag, H. F. & Strøm, I. F. (Red.) (2019). *Vold i oppveksten – varige spor? En longitudinell undersøkelse av reviktimisering, helse, rus og sosiale relasjoner hos unge utsatt for vold i barndommen* (Rapport 1/2019). NKVTS.
- Aarset, M. F. & Bredal, A. (2018). *Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter: en gjennomgang av saker i fylkesnemnda* (NOVA-rapport 5/18). NOVA, OsloMet.